

คู่มือพุทธมามกะ

THE BUDDHIST MANUAL

PD 004

คู่มือพุทธมามกะ

PD 004 : คู่มือพุทธมามกะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

ISBN 978-616-90790-3-3

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตู้ ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

จ. ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

การศึกษาระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย (Dhammakaya Open University) นอกจากมุ่งเพื่อให้ความรู้ในทางพุทธศาสตร์แล้ว ยังเน้นเพื่อการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต และการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจ ตลอดจนปลูกฝังอุดมการณ์และเป้าหมายของชีวิตที่ถูกต้องดีงามตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้น การศึกษาวิชาคู่มือพุทธมามกะ รหัสวิชา PD 004 คณะกรรมการประจำแผนกวิชาการได้กำหนดเนื้อหาเป็นบทเรียน พร้อมทั้งมีแบบฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาได้ทดสอบความรู้ และฝึกปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ จึงขอให้นักศึกษาตั้งศึกษาในแต่ละบทเรียนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ พร้อมทั้งทำแบบฝึกปฏิบัติทุกกิจกรรมให้สัมฤทธิ์ผล เพื่อให้นักศึกษาได้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างสูงสุดตามวัตถุประสงค์

การจัดทำเนื้อหาวิชานี้แม้จะมีการตรวจทานและแก้ไข ปรับปรุงเนื้อหา มาหลายครั้ง แต่ก็เชื่อว่า อาจจะมีสิ่งที่ไม่สมบูรณ์บ้าง จึงหวังว่าท่านผู้รู้หรือผู้อ่านจะได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาสาระให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

คณะกรรมการประจำแผนกวิชาการ
มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

เมษายน 2554

สารบัญ

คำนำ	(3)
สารบัญ	(4)
รายละเอียดชุดวิชา	(8)
วิธีการศึกษา	(9)
บทที่ 1 บทนำ	11
บทที่ 2 ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ	17
2.1 พุทธมามกะคืออะไร	20
2.2 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	21
2.2.1 คำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	21
2.2.2 วิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	22
2.2.3 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในสมัยพุทธกาล	24
2.2.4 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในปัจจุบัน	27
1) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในอินเดีย	27
2) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในตะวันตก	29
3) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในไทย	30
2.3 ธรรมเนียมของพุทธมามกะ	33
2.4 พุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนา	36
2.4.1 พระเจ้าอโศกมหาราช	37
2.4.2 ดร.อัมเบตการ์	42
2.4.3 คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ชนนกยูง	47

บทที่ 3 พระรัตนตรัย	55
3.1 พระรัตนตรัยคืออะไร	58
3.2 พระรัตนตรัยภายใน	59
3.2.1 พระรัตนตรัยภายในคืออะไร	59
3.2.2 สถานที่ตั้งของพระรัตนตรัย	62
3.2.3 วิธีการเข้าถึงพระรัตนตรัย	63
3.2.4 หลักฐานเกี่ยวกับธรรมกาย	66
3.3 พระรัตนตรัยภายนอก	70
3.3.1 พระพุทธรูป : พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	70
3.3.2 พระธรรม : คำสั่งสอนของพระพุทธองค์	74
3.3.3 พระสงฆ์ : สาวกของพระพุทธองค์	78
3.4 ประวัติพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)	83
บทที่ 4 หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก	89
4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก	92
4.2 นิพพาน	93
4.3 ความไม่ประมาท	94
4.4 ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส	95
4.5 มรรคมีองค์ 8	96
4.6 ไตรสิกขา	97
4.7 พระไตรปิฎก	98
4.8 กิเลสและเครื่องชำระล้างกิเลส	98

บทที่ 5 แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์	109
5.1 ความจริงของชีวิต	112
5.2 มหาบุรุษเอกที่แท้จริงของโลก	114
5.3 พุทธวิธีสอนธรรมแก่ชาวโลก	122
5.4 ขั้นตอนการฝึกตนเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์	132
บทที่ 6 ปัญหาเรื่องนิพพาน	139
6.1 ประเภทของนิพพาน	142
6.2 นิพพานเป็นอายตนะอย่างหนึ่ง	143
6.3 ถ้าไม่มีโลกุตระภูมิ ก็ไม่มีทางหนีจากโลกียภูมิ	145
6.4 ความหมายของโลกุตระธรรม 9	145
6.5 นิพพานไม่รู้จักเต็มด้วยพระอรหันต์	146
6.6 พระอรหันต์นิพพานแล้วไม่สูญ	147
6.7 สิ่งนั้นมีมากดุจเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาและดุน้ำในมหาสมุทร	148
6.8 นิพพาน 2 นัย หรือ 2 ความหมาย	152
6.9 ผลทางจิตใจของการอธิบายเรื่องนิพพาน 2 แบบ	154
บทที่ 7 ความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด	157
7.1 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	160
7.2 การเตรียมตัวก่อนไปวัด	164
7.2.1 การเตรียมใจ	164
7.2.2 การแต่งกาย	165
7.2.3 การนำเด็กไปวัด	167

7.2.4 การปฏิบัติต่อพนักงานขับรถและผู้รับใช้	167
7.2.5 การจัดเตรียมภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์	168
7.2.6 การจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระภิกษุสงฆ์	168
7.3 ประเพณีที่ควรทราบ	170
7.3.1 การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย	171
7.3.2 การแสดงความเคารพต่อพระภิกษุสงฆ์	174
7.3.3 มารยาทในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ที่วัด	178
7.3.4 การสนทนากับพระภิกษุสงฆ์	179
7.3.5 การใช้คำพูดกับพระภิกษุสงฆ์ตามระดับสมณศักดิ์	179
7.3.6 การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์	183
7.3.7 การประเคนของแด่พระภิกษุสงฆ์	185
7.3.8 การรับสิ่งของจากพระภิกษุสงฆ์	188
7.3.9 การกรวดน้ำและรับพรพระ	189
7.3.10 การยืน เดิน นั่ง ในบริเวณและสถานที่ปฏิบัติธรรม	191
บทที่ 8 บทสรุป	197

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

PD 004 คู่มือพุทธมามกะ

ศึกษาความรู้เบื้องต้นทางพระพุทธศาสนาที่พุทธมามกะจะต้องรู้ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ พระรัตนตรัย หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ ปัญหาเรื่องนิพพาน และความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในความรู้เบื้องต้นทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้ นักศึกษานำความรู้มาปฏิบัติจนเป็นพุทธมามกะที่ดีเป็นอายุแก่พระพุทธศาสนาได้
3. เพื่อให้ นักศึกษานำความรู้ที่ได้เรียนไปทำหน้าที่กัลยาณมิตรแก่ผู้อื่นได้

4. สื่อประกอบการเรียน

1. ตำราประจำชุดวิชา
2. แบบฝึกปฏิบัติประกอบวิชา
3. รายการโรงเรียนฝันในฝันวิทยา ทางจานดาวธรรม หรือชมรายการย้อนหลังจากเว็บไซต์ www.dmc.tv

5. เงื่อนไขการผ่านชุดวิชา

1. นักศึกษาต้องตอบคำถามแบบประเมินตนเองและกิจกรรมเสริมในแบบฝึกปฏิบัติให้ครบถ้วน และส่งให้ตรงเวลา
2. ทำข้อสอบปลายภาค เพื่อวัดผลการศึกษา

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

การศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาคู่มือพุทธมามกะ นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้

ก. ใช้เวลาศึกษาวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบบทภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรทำแบบประเมินตนเอง เพื่อทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และทำกิจกรรมเสริมตามที่กำหนดไว้

ค. นักศึกษาควรศึกษาวิธีการ และวางแผนกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมความเข้าใจควบคู่กับการศึกษาในแต่ละบทด้วย

2. การศึกษาเอกสารการสอน

นักศึกษาควรศึกษาเนื้อหาในแต่ละบทเรียนให้จบเสียก่อน จึงค่อยตอบปัญหาแบบประเมินตนเอง เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละบทจบแล้ว ควรมีการสรุปบททวนหรือจดบันทึกความเข้าใจของตนเองลงสมุดไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเองว่า มีความเข้าใจสิ่งที้อ่านอย่างแท้จริงหรือไม่ และหากยังมีเนื้อหาในบทเรียนใดที่นักศึกษาไม่เข้าใจ ควรรวบรวมคำถามเหล่านั้นไว้เพื่อสอบถามกับพระอาจารย์ประจำชุดวิชาในภายหลัง

3. การทำกิจกรรมเสริม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ และควรทำแต่ละกิจกรรมด้วยตนเอง

4. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม” ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นักศึกษาสามารถติดตามชมและศึกษารายการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิชาคู่มือพุทธมามกะ เช่น รายการคำวัต หลวงพ่อตอบปัญหา และรายการธรรมะเพื่อ

ประชาชน เป็นต้น ให้นักศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาพร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อการสอน (ซึ่งเรียกว่า e-learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยฯ ได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมได้ที่ชมรมประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน)

5. เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา

เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจในวิชาคัมภีร์พุทธมามกะมากขึ้น นักศึกษาควรติดตามรายการธรรมะซึ่งเรียกว่า “โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา” อันเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมซึ่งมีการนำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-21.00 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่มีการแจ้งไว้ในผังรายการ

6. การประเมินผล

การศึกษาวิชาคัมภีร์พุทธมามกะ จะประเมินผลการเรียนจากคะแนนในภาคทฤษฎีและแบบฝึกปฏิบัติ โดยมีคะแนนรวมทั้งสิ้น 100 คะแนน ดังนี้

ภาคทฤษฎี 70 คะแนน เป็นข้อสอบแบบปรนัย 100 ข้อ

ภาคปฏิบัติ 30 คะแนน วัดผลจากความถูกต้องและความตั้งใจในการทำแบบฝึกปฏิบัติ

บทที่ 1 บทนำ

เนื้อหาบทที่ 1 บทนำ

เนื้อหาโดยรวมของวิชาคู่มือพุทธมามกะ

แนวคิด

วิชาคู่มือพุทธมามกะกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นทางพระพุทธศาสนาที่พุทธมามกะจะต้องรู้ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ พระรัตนตรัย หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ ปัญหาเรื่องนิพพาน และความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ทราบเนื้อหาโดยรวมของวิชาคู่มือพุทธมามกะ

บทที่ 1

บทนำ

วิชาคู่มือพุทธมามกะ รหัสวิชา PD 004 กล่าวถึงความรู้เบื้องต้นทางพระพุทธศาสนา ที่พุทธมามกะ คือผู้นับถือพระรัตนตรัยจำเป็นต้องรู้ โดยเนื้อหาทั้งหมด 8 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงเนื้อหาโดยรวมของวิชาคู่มือพุทธมามกะ

บทที่ 2 ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ กล่าวถึงความหมายของคำว่าพุทธมามกะ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ธรรมของพุทธมามกะ และพุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนา

บทที่ 3 พระรัตนตรัย กล่าวถึงความรู้เบื้องต้นเรื่องพระรัตนตรัยโดยย่อ ได้แก่ พระรัตนตรัยคืออะไร ประเภทของพระรัตนตรัย ประวัติพระมงคลเทพมุนีหรือพระเดชพระคุณหลวงปู่ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ผู้ปฏิบัติจนเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวเอง และค้นพบวิชาธรรมกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลับคืนมาอีกครั้ง หลังจากสูญหายไปหลังพุทธปรินิพพานได้ 500 ปี

บทที่ 4 หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญที่พุทธมามกะ ควรจะต้องรู้ ได้แก่ นิพพาน ความไม่ประมาท มรรคมีองค์ 8 ไตรสิกขา เป็นต้น

บทที่ 5 แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ กล่าวถึง 4 ประเด็นคือ ความจริงของชีวิต คือ ความทุกข์ที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบ การค้นพบหนทางดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มหาบุรุษเอกที่แท้จริงของโลก พุทธวิธีสอนธรรมแก่ชาวโลก และขั้นตอนการฝึกตนเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ เนื้อหาบทนี้ เรียบเรียงขึ้นจากพระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณพระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย

บทที่ 6 ปัญหาเรื่องนิพพาน กล่าวถึง ปัญหาที่ถกเถียงกันในวงวิชาการว่า นิพพานของพระอรหันต์ที่สิ้นชีพดับขันธแล้วมีอยู่หรือไม่ เนื้อหาในบทนี้เป็นบทวิเคราะห์ของศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์งาม อดีตคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทที่ 7 ความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเตรียม-

ตัวก่อนไปวัด เช่น การแต่งกาย การจัดเตรียมปัจจัยไทยธรรม เป็นต้น และประเพณีต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย มารยาทในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งความรู้เหล่านี้พุทธมามกะที่ดีจะต้องทราบและปฏิบัติได้ถูกต้อง เนื้อหาบทนี้เรียบเรียงจากพระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณพระภาวนาวิริยคุณ

บทที่ 8 บทสรุป เป็นการสรุปเนื้อหาทั้งหมด และฝากข้อคิดเพื่อให้นักศึกษานำไปใช้ดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จสืบไป

เมื่อนักศึกษาได้อ่านและปฏิบัติตามเนื้อหาในแต่ละบทแล้ว คาดว่านักศึกษาจะสามารถเป็นพุทธมามกะที่ดี และจะเป็นอายุของพระพุทธศาสนาสืบต่อไปได้

บทที่ 2
ความรู้พื้นฐาน
เรื่องพุทธมามกะ

เนื้อหาบทที่ 2

ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ

- 2.1 พุทธมามกะคืออะไร
- 2.2 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- 2.3 ธรรมของพุทธมามกะ
- 2.4 พุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนา

แนวคิด

1. พุทธมามกะ หมายถึง ผู้นับถือพระรัตนตรัยด้วยใจจริงและต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้สักแต่ว่านับถือแต่ไม่ได้ปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ

2. การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึง การกล่าวประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ผู้ที่เป็นชาวพุทธอยู่แล้วเมื่อได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะก็จะเป็นการตอกย้ำความเป็นพุทธให้หนักแน่นขึ้น ส่วนคนต่างศาสนาเมื่อแสดงตนเป็นพุทธมามกะก็เป็นการประกาศว่า ได้เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ปัจจุบันคนต่างศาสนาได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะจำนวนมาก

3. ธรรมของพุทธมามกะมีอยู่ 5 ประการ คือ มีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลดื่นข้าว เชื้อกรรมไม่เชื่อมงคลดื่นข้าว ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกพระพุทธศาสนา และสนับสนุนพระพุทธศาสนา

4. พุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายท่าน ในที่นี้จะยกตัวอย่าง 3 ท่าน ได้แก่ พระเจ้าอโศกมหาราช ดร.อัมเบตการ์ และคุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง ผู้ให้กำเนิดวัดพระธรรมกาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพุทธมามกะ
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมของพุทธมามกะ
4. เพื่อให้เห็นแบบอย่างที่ดีของพุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนา และมีกำลังใจปฏิบัติตนให้เป็นพุทธมามกะที่ดีอย่างท่านเหล่านั้น

บทที่ 2

ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ

2.1 พุทธมามกะคืออะไร

คำว่า “พุทธมามกะ” แปลตามศัพท์ว่า “ผู้ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นของเรา หมายถึง ผู้ประกาศตนว่า ขอถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ¹ หรือผู้ประกาศตนว่า เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา”²

คำว่า “พุทธมามกะ” ตามความหมายในพระไตรปิฎก คือ ผู้นับถือพระรัตนตรัย ดังที่บันทึกไว้ว่า “พุทธมามกะ คือ ผู้นับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์”³

ดังนั้น ใครก็ตามที่นับถือพระรัตนตรัย ผู้นั้นก็จะได้ชื่อว่า เป็นพุทธมามกะทั้งสิ้น บุคคลนั้นอาจจะเป็นพระภิกษุ พระภิกษุณี สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ชาวพุทธ คนที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่ว ๆ ไป หรือบางคนอาจจะเคยนับถือสิ่งอื่นมาก่อน แต่เมื่อเขาเปลี่ยนมานับถือพระรัตนตรัย บุคคลนั้นก็ได้อีกว่าเป็นพุทธมามกะเช่นเดียวกัน

แม้คำว่า “พุทธมามกะ” จะหมายรวมถึงพระภิกษุ ภิกษุณี และสามเณรด้วย แต่โดยทั่วไปหมายเอาคฤหัสถ์เป็นหลัก ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา หรือชาวพุทธทั่วไป

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธมามกะจะต้องมีความนับถือต่อพระรัตนตรัยด้วยใจจริง และต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย

ผู้ที่พ่อแม่เป็นพุทธมามกะแต่ตนไม่ได้นับถือพระรัตนตรัยและไม่ปฏิบัติตามพุทธธรรม บุคคลนั้นไม่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธมามกะ แม้ในทะเบียนบ้านจะระบุว่านับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม แม้ผู้นั้นจะบวชเป็นพระภิกษุก็ไม่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธมามกะ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

¹ คำว่า สรณะ แปลว่า ที่พึ่ง ที่ระลึก

² พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต), คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548), หน้า 687.

³ มก, สุตตนะตปิฎก ขุททกนิกายสุส มหานิทเทโส (สยามภรรณูสุส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 29 ข้อ 195 หน้า 156.

“ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้คดโกง กระด้าง พุตพล่อย มีมานะจัด มีจิตไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้ไม่นับถือเรา ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ไม่คดโกง ไม่พุตพล่อย มีปัญญา ไม่กระด้าง มีจิตตั้งมั่นดี ภิกษุเหล่านั้น เป็นผู้นับถือเรา”¹

เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้เพราะภิกษุเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้พุทธมามกะจึงหมายเอาการปฏิบัติเป็นหลัก แม้บางคนไม่ได้เป็นชาวพุทธ แต่ก็สามารถดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาได้ ศาสตราจารย์ชาวตะวันตกท่านหนึ่งชื่อ คาโลรา² กล่าวไว้ว่า “เป็นพุทธหรือไม่เป็นพุทธไม่ใช่สาระสำคัญ ที่สำคัญคือ เลื่อมใสในหลักธรรมและหลักปฏิบัติในแนวพุทธ การศึกษา แสวงหา และปฏิบัติเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้นไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร ทุกคนมีสิทธิ์ศึกษาหลักปฏิบัติของทุกศาสนา ส่วนจะดีขึ้นหรือไม่ขึ้นมันขึ้นอยู่กับคน ๆ นั้น”³

2.2 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

2.2.1 คำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

คำบาลี เอสาหัง ภันเต สุจิระปะรินิพพุตัมปิ, ตัง ภาคะวันตัง สระระณัง คัจฉามิ, อัมมัญจะ สังฆัญจะ, พุทธมามะโกติ มัง สังโฆ อาราเหตุ.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึก
นับถือ ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพุทธมามกะ
ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

¹ มก, สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกายสุส มหานิทเทโส (สยามภุมมุตส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 29 ข้อ 195 หน้า 156.

² ศ.ดร.คาโลรา แอนดูโจ (CALORA ANDUJO M.D.) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เคยเดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และฝึกวิปัสสนา ณ วัดถ้ำตอง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

³ พลังศรัทธาในพระพุทธศาสนาของ CALORA ANDUJO, ข่าวสด, 19 มีนาคม พ.ศ. 2549, ปีที่ 15 ฉบับที่ 5589 หน้า 1.

2.2.2 วิธีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ธรรมเนียมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะมีขั้นตอนการปฏิบัติโดยย่อดังนี้

1) แจ้งความประสงค์ของตนแก่พระสงฆ์ ณ วัดในวัดหนึ่ง นัดหมายวันเวลาที่จะมาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ แล้วจัดเตรียมสิ่งของตามที่พระสงฆ์แนะนำ

2) เมื่อถึงวันที่นัดหมายกันไว้ ให้ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะ นุ่งขาว ห่มขาว หรือแต่งเครื่องแบบของตนให้เรียบร้อยแล้วไปยังบริเวณพิธี

3) ให้ผู้แสดงตนเข้าไปคุกเข่าหน้าโต๊ะหมู่บูชา จุดธูปเทียนและวางดอกไม้บูชาพระสงฆ์ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เปล่งวาจาว่า

อิมิณา สักกาเรนะ พุทธัง ปูเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

อิมิณา สักกาเรนะ ธัมมัง ปูเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

อิมิณา สักกาเรนะ สังฆัง ปูเชมิ. ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้ (กราบ)

ถ้าเป็นการแสดงตนเป็นหมู่ให้หัวหน้าเข้าไปจุดธูปเทียนบูชาคนเดียวนอกนั้นวางดอกไม้ธูปเทียนยังที่ที่จัดไว้ แล้วนั่งคุกเข่าประนมมือ เมื่อหัวหน้านำกล่าวคำบูชา ก็ให้ว่าพร้อม ๆ กัน

4) ถวายพานเครื่องสักการะแด่พระอาจารย์ แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง ถ้าแสดงตนเป็นหมู่ ทุกคนนั่งคุกเข่าประนมมืออยู่กับที่ หัวหน้าหมู่คนเดียวนำสักการะที่เดียวเข้าถวายแทนทั้งหมด แล้วกราบพร้อมกัน

5) กราบเสร็จแล้วคงคุกเข่าประนมมือ เปล่งคำปฎิญาณตนให้จะฉานต่อหน้าสงฆ์ ทั้งคำบาลีและคำแปลเป็นตอน ๆ ไปจนจบดังนี้

คำนมัสการ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
 ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
 ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

คำปฏิญาณ

เอสาหัง ภันเต สุจิระปะรินิพพุตัมปิ, ตัง ณะคะวันตัง สระระณัง คัจฉามิ,
 ธัมมัญจะ สังฆัญจะ, พุทธะมามะโกติ มัง สังโฆ ธาเรตุ

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
 แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสภาวะที่ระลึกนั้บถือ

ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพุทธมามกะ

ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

ถ้าปฏิญาณพร้อมกันหลายคนทั้งชายหญิงคำปฏิญาณให้เปลี่ยนเป็นดังนี้

เปลี่ยน **เอสาหัง** เป็น **เอเต มะยัง** (ชาย) **เอตา มะยัง** (หญิง)

เปลี่ยน **คัจฉามิ** เป็น **คัจฉามะ** ทั้งชายและหญิง

เปลี่ยน **พุทธะมามะโกติ** เป็น **พุทธะมามะกาติ** ทั้งชายและหญิง

เปลี่ยน **มัง** เป็น **โน** ทั้งชายและหญิง

คำแปลเปลี่ยนเฉพาะคำ “**ข้าพเจ้า**” เป็นว่า “**ข้าพเจ้าทั้งหลาย**” นอกนั้นเหมือนกัน

สำหรับหญิงผู้ปฏิญาณคนเดียวว่า เอสาหัง ฯลฯ เมื่อถึง **พุทธะมามะโกติ** เปลี่ยนเป็น **พุทธะมามะกาติ** ที่เหลือไม่เปลี่ยนรวมทั้งคำแปล

ถ้าหญิงกับชายปฏิญาณคู่กัน เฉพาะคู่เดียว ให้ว่าแบบปฏิญาณคนเดียวคือขึ้น เอสาหัง ฯลฯ **พุทธะมามะโกติ** (ชาย) หญิงให้ว่า เอสาหัง ฯลฯ **พุทธะมามะกาติ** นอกนั้นคงเดิมรวมทั้งคำแปล

6) เมื่อผู้ปฏิญาณกล่าวคำปฏิญาณจบแล้ว พระสงฆ์จะประนมมือรับ “สาธุ” พร้อมกัน จากนั้นให้ผู้ปฏิญาณลดลงนั่งราบแบบพับเพียบกับพื้น แล้วประนมมือฟังโอวาทพระอาจารย์

7) เมื่อพระอาจารย์ให้โอวาทเสร็จแล้ว ท่านก็จะให้ศีล 5 โดยผู้ปฏิญาณตนเป็นพุทธ-
มามกะจะต้องอาราธนาศีลก่อนแล้วพระสงฆ์ก็จะให้ศีล อันนี้เป็นธรรมเนียมที่ชาวพุทธ
คุ้นเคยกันดี เมื่อรับศีลเสร็จแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ นั่นคือ ได้เป็น
อุบาสกอุบาสิกาผู้หนึ่งใกล้พระรัตนตรัยสมดังตั้งใจแล้ว

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะอาจจะรวบรัดกว่านี้หรือมีขั้นตอนมากกว่านี้ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้น
อยู่กับรูปแบบพิธีของแต่ละวัดหรือแต่ละท้องถิ่น แต่หลักใหญ่ใจความอยู่ที่การปฏิญาณตนว่า
ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะคือที่พึ่งที่ระลึก

วิธีปฏิบัติที่ง่ายที่สุดคือ การกล่าวคำปฏิญาณด้วยตนเองโดยใช้ภาษาไทยต่อ
พระพุทธรูปหน้าโต๊ะหมู่บูชาที่วัด ที่บ้าน หรือ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ดังนี้

ข้าพเจ้าขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปรินิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรม
และพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกนับถือ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพุทธมามกะ
ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

เพียงเท่านี้ก็ถือว่าได้เป็นพุทธมามกะโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ต้องทำด้วยความตั้งใจจริง

2.2.3 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในสมัยพุทธกาล

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะโพธิสัตว์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและได้เผยแผ่
พระพุทธศาสนาออกไปแล้ว มีชนพื้นเมืองอินเดียหันมานับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งกันจำนวน
มาก ทั้งพระราชา ข้าราชการ มหาเศรษฐี ประชาชนทั่วไป นักบวชทั้งหลาย เมื่อฟังธรรมจาก
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ฝ่ายชายก็แสดงตนเป็นพุทธมามกะและประกาศตนว่าเป็นอุบาสก
ฝ่ายหญิงแสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้วประกาศตนเป็นอุบาสิกา หากเป็นนักบวชในศาสนาอื่น
เมื่อมีศรัทธาและได้กล่าวคำขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้วก็ขอบวชในพระพุทธศาสนา

1) พระเจ้าพิมพิสารแสดงตนเป็นพุทธมามกะ¹

เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารและชาวเมืองราชคฤห์

¹ มก, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 6 ข้อ 56-59 หน้า 110-114.

แคว้นมคธ ครั้งนั้นพระองค์เสด็จไปพร้อมพระภิกษุหมู่ใหญ่จำนวน 1,000 รูป ซึ่งล้วนเคยเป็นอดีตชฎิล¹ คือนักบวชนอกพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น พระภิกษุเหล่านี้แต่เดิมมีท่านอรุเวลกัสสะปะ เป็นผู้นำ ต่อมาเมื่อได้เห็นอิทธิปาฏิหาริย์และได้ฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชฎิลทั้งหมดจึงละความเชื่อเดิมแล้วขอบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา บวชอยู่ได้ไม่นานก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์กันทั้งหมด

เมื่อพระพุทธองค์และหมู่สงฆ์เสด็จจาริกถึงพระนครราชคฤห์แล้ว ทรงประทับอยู่ที่ต้นไทรชื่อสุประดิษฐ์เจดีย์ในสวนตาลหนุ่มเขตพระนครราชคฤห์นั้น ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธได้เสด็จมาต้อนรับพร้อมด้วยชาวมคธ 12 นหุต² หรือ 120,000 คน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมหมวดอนุปปพิกถา ได้แก่ ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์การออกจากกาม จากนั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมหมวดอริยสังข์ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย : เหตุแห่งทุกข์ นิโรธ : ความดับทุกข์ และมรรคมืองค์ 8 : หนทางดับทุกข์

ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา พระเจ้าพิมพิสารและชาวมคธ 11 นหุต ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ชาวมคธอีก 1 นหุต ได้แสดงตนเป็นอุบาสก เมื่อบรรลุธรรมแล้วพระเจ้าพิมพิสาร ได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะโดยตรัสว่า “หม่อมฉันนี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป”

2) อนาคตนิทกเศรษฐีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ³

ครั้งหนึ่ง อนาคตนิทกเศรษฐีไปเมืองราชคฤห์ด้วยกิจบางอย่าง ท่านได้ไปพักอยู่บ้านราชคหเศรษฐีซึ่งเป็นพี่เขย ครั้งนั้นอนาคตนิทกเศรษฐีได้ทราบจากราชคหเศรษฐีว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ท่านที่ทราบท่านเศรษฐีดีใจมาก ได้ย่อนถามราชคหเศรษฐีถึง 3 ครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่า “ท่านคหบดี ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดั่งนี้หรือ” และกล่าวอีกว่า “ท่านคหบดี แม้เสี่ยงว่า พุทธะ นี้ก็ยากที่จะหาได้ในโลก”

¹ ชฎิล ได้แก่ พวกดาบส เรียกว่า ชฎิล เพราะเป็นผู้ทรงชฎา หรือมีผมมุ่นเป็นชฎา

² หมายเหตุดู 1 หมื่น = 1 นหุต จากสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวรรค มก. เล่ม 6 หน้า 118.

³ มก, เสนาสนชันธกะ, พระวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 9 ข้อ 241-248 หน้า 121-126.

เมื่อท่านทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแน่ชัดแล้ว ก็ตั้งใจจะไปเข้าเฝ้าพระองค์ในเวลานั้นทีเดียว แต่เป็นกาลที่ไม่สมควรจึงต้องรองจนกว่าจะถึงวันพรุ่งนี้ ค็นั้นอนาถบิณฑิกเศรษฐีนอนนึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ว่า พรุ่งนี้ เราจะได้เข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ท่านลุกขึ้นในกลางคืนถึงสามครั้ง เพราะเข้าใจว่าสว่างแล้ว

วันรุ่งขึ้นเศรษฐีรีบไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่เช้ามีด ครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงอนุปุกพิกิตาและอริยสัจ ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนาท่านเศรษฐีก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน และได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะว่า “ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะจำเดิมแต่นี้เป็นต้นไป”

3) ปริพาชกวัจฉโคตรแสดงตนเป็นพุทธมามกะ¹

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล ปริพาชกวัจฉโคตร² ซึ่งเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนาได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าและกราบทูลถามปัญหาธรรมะหลายข้อ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบได้แจ่มแจ้งทุกคำถามทำให้ท่านประทับใจมากถึงกับกล่าวว่า “ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคฺลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด”

จากนั้นปริพาชกวัจฉโคตรก็ได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะและขอบวชในพระพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า “ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา อุปสมบทในสำนักของท่านพระโคตม” เมื่อท่านได้บวชเป็นพระภิกษุแล้วท่านก็หมั่นศึกษาและปฏิบัติธรรม ไม่นานก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา

¹ มหาวัจฉโคตตสูตร, พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 20 ข้อ 253-267 หน้า 456-467.

² ปริพาชกวัจฉโคตร มาจากคำว่า ปริพาชก + วัจฉโคตร คำว่า ปริพาชก ได้แก่ บุรุษคนใดคนหนึ่งจัดเข้าในจำพวกนักบวช เว้นภิกษุและสามเณร ส่วนฝ่ายหญิงเรียกว่า ปริพาชิกา คำว่า วัจฉโคตร แปลว่า ตระกูลวัจฉะ จากอเจลวรรค, พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ทุติยภาค มก. เล่ม 4 ข้อ 528 หน้า 581.

2.2.4 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในปัจจุบัน

1) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในอินเดีย

แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในประเทศอินเดียและในประเทศต่าง ๆ ก็ยังคงมีอยู่ ในช่วงเทศกาลวิสาขบูชา แต่ละปีจะมีชาวฮินดู¹ ในอินเดียทำพิธีเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก วัดไทย-กุสินาราเฉลิมราชย์เป็นวัดหนึ่งที่ชาวฮินดูนิยมไปทำพิธีดังกล่าว โดยเริ่มตั้งแต่ต้นเดือนวิสาขะ ไปจนถึงวันวิสาขบูชา ซึ่งปี พ.ศ. 2553 ที่ผ่านมาตรงกับวันที่ 28 พฤษภาคม มีชาวอินเดียเดินทางมาที่วัดไทยกุสินารา เพื่อประกาศตนเป็นพุทธมามกะไม่ขาดสาย ในพิธีมีพระสงฆ์ไทยทำหน้าที่รับเข้าสู่ความเป็นพุทธมามกะและให้ศีลนำไปปฏิบัติตนเพื่อยังความสุข สันติ ร่มเย็น ภายใต้อบรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า²

ก่อนหน้านี้อีกวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 มีชาวฮินดูหลายหมื่นคน รวมตัวกันที่นครมุมไบเพื่อทำพิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ คณะผู้จัดพิธีกล่าวว่า จำนวนผู้เข้าร่วมประกาศตนเป็นพุทธมามกะในครั้งนี้อาจสูงถึง 100,000 คน ทั้งนี้ ชาวฮินดูหวังว่าการเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาจะช่วยให้พวกเขาหลุดพ้นจากระบบแบ่งชั้นวรรณะ ได้สิทธิและศักดิ์ศรี เทียบเท่ากับพุทธศาสนิกชนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องการทำมาหากิน³

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะครั้งใหญ่ที่สุดหลังยุคพุทธกาลเกิดขึ้นใน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2499 ในครั้งนั้น ดร.อัมเบตการ์ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมของอินเดีย ได้นำชาวฮินดูกว่า 500,000 คน ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะและมีการกล่าวคำปฏิญาณ 22 ข้อคือ

1. ข้าพเจ้าจะไม่บูชาพระพรหม พระศิวะ พระวิษณุต่อไป
2. ข้าพเจ้าจะไม่เชื่อว่า พระราม พระกฤษณะเป็นพระเจ้า ข้าพเจ้าจะไม่เคารพต่อไป
3. ข้าพเจ้าจะไม่เคารพบูชาเทวดาทั้งหลายของศาสนาฮินดูต่อไป
4. ข้าพเจ้าจะไม่เชื่อลัทธิอวตารต่อไป

¹ ชาวฮินดู หมายถึง คนที่นับถือศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นศาสนาที่พัฒนามาจากศาสนาพราหมณ์

² ชาวอินเดียประกาศตนเป็นพุทธมามกะ ณ วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2553

³ อินเดียหลายหมื่นเปลี่ยนมานับถือพุทธ, BBC NEWS, Sunday, 27 May 2007, 19:28 P.M.(UK), ออนไลน์ http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6695695.stm.

5. ข้าพเจ้าจะไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าคืออวตารของพระวิษณุ การเชื่อเช่นนั้นคือคนบ้า
6. ข้าพเจ้าจะไม่ทำพิธีสารทและบิณฑบาตแบบฮินดูต่อไป
7. ข้าพเจ้าจะไม่ทำสิ่งที่ขัดต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า
8. ข้าพเจ้าจะไม่เชิญพราหมณ์มาทำพิธีทุกอย่างไป
9. ข้าพเจ้าเชื่อว่าทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้มีศักดิ์ศรีและฐานะเสมอกัน
10. ข้าพเจ้าจะต่อสู้เพื่อความมีสิทธิเสรีภาพเสมอกัน
11. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติมรรคมืด 8 โดยครบถ้วน
12. ข้าพเจ้าจะบำเพ็ญบารมี 10 ทศ โดยครบถ้วน
13. ข้าพเจ้าจะแผ่เมตตาแก่มนุษย์และสัตว์ทุกจำพวก
14. ข้าพเจ้าจะไม่ลักขโมยของคนอื่น
15. ข้าพเจ้าจะไม่ประพฤตินิดในกาม
16. ข้าพเจ้าจะไม่พูดปด
17. ข้าพเจ้าจะไม่ดื่มสุรา
18. ข้าพเจ้าจะบำเพ็ญตบะในทาน ศีล ภาวนา
19. ข้าพเจ้าจะเลิกนับถือศาสนาฮินดูที่ทำให้สังคมเลวทรามแบ่งชั้นวรรณะ
20. ข้าพเจ้าเชื่อว่า พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เป็นศาสนาที่แท้จริง
21. ข้าพเจ้าเชื่อว่า การที่ข้าพเจ้าหันมานับถือพระพุทธศาสนานั้นเป็นการเกิดใหม่ที่แท้จริง
22. ตั้งแต่นี้เป็นต้นไปข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

หลังจากปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะแล้ว ดร.อัมเบตการ์ ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเกิดมาจากตระกูลที่นับถือศาสนาฮินดู แต่ข้าพเจ้าจะขอตายในฐานะพุทธศาสนิกชน” ท่านได้กล่าวคำปราศรัยในครั้งนั้นถึงคำสอนในพระพุทธศาสนาไว้ว่า

“พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอมาจากตระกูลต่าง ๆ กัน ย่อมมีความเสมอกันเมื่อมาสู่ธรรมวินัยนี้แล้ว เหมือนมหาสมุทรย่อมเป็นที่รวมของน้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำและทะเลต่าง ๆ เมื่อมาสู่มหาสมุทรแล้วก็ไม่สามารถจะแยกได้ว่าน้ำส่วนไหนมาจากที่ใด” พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่ปฏิเสธระบบวรรณะ และคนบางคนไม่มีเหตุผลจะโจมตีพระพุทธศาสนา หรือไม่มีเหตุผลมาหักล้างคำสอนได้ก็อ้างเอาอย่างหน้าด้าน ๆ ว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาของพวกนอกวรรณะ” “ถ้าหากจะมีพระนามใดที่โจษขานกันนอกประเทศอินเดียที่โด่งดังและกล่าวกันด้วยความเคารพสักการะแล้ว จะมีใช้พระนามของพระรามหรือพระกฤษณะแต่เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าเท่านั้น”¹

เมื่อนักหนังสือพิมพ์ถามถึงเหตุผลในการนับถือพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวว่า “เพราะการกระทำอันป่าเถื่อนของชาวฮินดูที่มีต่อคนวรรณะศูทรเช่นเรามาเกินกว่า 2,000 ปี” พร้อมกันนั้นท่านกล่าวต่อว่า “พอเราเกิดมาก็ถูกตราหน้าว่าเป็นวรรณะศูทรซึ่งมีค่าต่ำกว่าสุนัข อะไรจะดีเท่ากับการผละออกจากลัทธิป่าเถื่อน ปลีกตัวออกจากมูมมิด มาหามุมสว่าง พุทธศาสนาได้อำนวยสุขให้ทุกคนโดยไม่เลือกหน้า โดยไม่เลือกว่าเป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ความจริงข้าพเจ้าต้องการเปลี่ยนศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 แต่เหตุการณ์ยังไม่อำนวย ข้าพเจ้าขอกล่าวว่าระบบวรรณะควรจะสูญไปจากอินเดียเสียที แต่ตราบใดที่ยังนับถือพระเวทอยู่ระบบนี้ก็ยังคงอยู่กับอินเดียตลอดไป อินเดียก็จะได้รับความระทมทุกข์ความเสื่อมโทรมตลอดไปเช่นกัน พวกพราหมณ์พากันจงเกลียดจงชังพระพุทธศาสนา แต่หาว่าไม่ว่าพระสงฆ์ในพุทธกาล 90 เปอร์เซนต์ เป็นคนมาจากวรรณะพราหมณ์ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าอยากจะถามพวกพราหมณ์ในปัจจุบันว่าเกิดอะไรขึ้นกับพวกเขาหรือ ?”

2) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในตะวันตก

ปัจจุบันชาวตะวันตก ได้แก่ ชาวอเมริกันและชาวยุโรป หันมานับถือพระพุทธศาสนา กันจำนวนมาก แต่การเปลี่ยนศาสนานั้นมีทั้งแบบเปิดเผยและไม่เปิดเผย บางคนก็เข้าพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะเต็มรูปแบบ บางท่านไม่ใส่ใจพิธีกรรม มุ่งนำคำสอนมาปฏิบัติเป็นสำคัญ แต่ก็ถือว่าเป็นพุทธมามกะโดยสมบูรณ์เช่นกัน พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ตะวันตกผ่านการศึกษานักวิชาการก่อน ภายหลังเริ่มแพร่หลายสู่คนทั่วไป

¹ ชำนาญ จันทร์เรือง, ดร.อัมเบตการ์ มหาบุรุษผู้นำพุทธศาสนากลับคืนสู่มาตุภูมิ, มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน (ออนไลน์), 15 พฤษภาคม พ.ศ.2550, (<http://61.47.2.69/~midnight/midnight2544/000999678.html>)

ถามว่าชาวตะวันตกคิดอย่างไรจึงหันมานับถือพระพุทธศาสนา แมกซ์มิลเลอร์ (ค.ศ.1823-1900) ศาสตราจารย์ทางนิรุกติศาสตร์ชาวเยอรมันกล่าวว่า “ประมวลศีลธรรมของพระพุทธเจ้า สมบูรณ์มากที่สุดที่โลกเคยรู้จักมา” ศาสตราจารย์คาร์ล กุสตาฟ จุง (ค.ศ.1875-1961) นักจิตวิทยาชาวสวิสกล่าวว่า “ในฐานะเป็นนักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ข้าพเจ้าเชื่อว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สมบูรณ์มากที่สุดที่โลกเคยพบเห็นมา ปรัชญาของพระพุทธเจ้า ทฤษฎีวิวัฒนาการและกฎแห่งกรรมยิ่งใหญ่เหนือลัทธิอื่นอย่างห่างไกล”

บรรดาซูเปอร์สตาร์ระดับโลก ทั้งนักแสดงจากฮอลลีวูด นักดนตรี และนักกีฬาหันมานับถือพระพุทธศาสนากันจำนวนมาก ได้แก่ ริชาร์ด เกียร์ (Richard Gere) สตีเวน ซีกัล (Steven Seagal) แองเจลินา โจลี (Angelina Jolie) เจนนิเฟอร์ โลเปซ (Jennifer Lopez) ทอม ครูซ (Tom Cruise) คีนู รีฟส์ (Keanu Reeves) เดวิด เบ็คแฮม (David Beckham) โรเบอร์โต บักจีโอ (Roberto Baggio) ไทเกอร์ วูดส์ (Tiger Woods) ทีนา เทอร์เนอร์ (Tina Turner) เป็นต้น ซูเปอร์สตาร์เหล่านี้เกิดในท่ามกลางศาสนาคริสต์ ได้รับการปลูกฝังคำสอนและการดำเนินชีวิตแบบคริสต์ แต่ทำไมคนเหล่านี้จึงสนใจศึกษาและดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา

ทอม ครูซ นักแสดงชาวอเมริกัน กล่าวว่า “ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ทั้งหมด ซึ่งสอนให้คนรู้จักตนเองและมอบความรักแผ่ให้ผู้อื่นได้ และถือว่าการได้สัมผัสกับพระพุทธศาสนาเป็นประสบการณ์ที่มีค่ายิ่งในชีวิต”

เดวิด เบ็คแฮม นักฟุตบอลขวัญใจชาวไทยและคนทั่วโลก หลังจากเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธแล้ว ก็ได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ โดยในช่วงเช้าหลังตื่นนอนจะนั่งสวดมนต์ทำสมาธิทุกวัน เพื่อให้จิตใจสงบ

ทีนา เทอร์เนอร์ นักร้องและนักแสดงชาวอเมริกันเจ้าของฉายา “ราชินีแห่งร็อกแอนด์โรล : The Queen of Rock & Roll” กล่าวว่า “จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ฉันมองว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เราพึงพิงได้ การสวดมนต์จะช่วยให้เราเข้าถึงแก่นแท้ซึ่งอยู่ในจิตใต้สำนึกของเรา”

3) การแสดงตนเป็นพุทธมามกะในไทย

ไทยเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก จนผู้นำชาวพุทธนานาชาติพร้อมใจกันยก “พุทธมณฑล” เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก ซึ่งเป็นมติการประชุมทาง

วิชาการของผู้นำทางพระพุทธศาสนาจาก 41 ประเทศทั่วโลก เนื่องในเทศกาลวันวิสาขบูชาโลก ระหว่างวันที่ 18-20 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ณ หอประชุมพุทธมณฑล และที่ศูนย์ประชุมองค์การสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ประมาณ 1,600 รูป/คน¹

ปัจจุบันไทยยังมีวัดและองค์กรต่าง ๆ ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำนวนมาก หนึ่งในวัดที่ทำหน้าที่ดังกล่าวได้เข้มแข็งคือวัดพระธรรมกาย ซึ่งมีโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากมาย เพื่อให้ชาวไทยและคนทั่วโลกได้เข้าถึงคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อให้ชาวไทยเป็นพุทธมามกะที่แท้จริง ไม่ได้เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม วัดพระธรรมกายได้จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในโครงการต่าง ๆ เพื่อตอกย้ำความเป็นชาวพุทธ เช่น โครงการตักบาตรพระ 1,000,000 รูปทั่วไทย โครงการบวชอุบาสิกาแก้ว และโครงการเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก เป็นต้น

โครงการตักบาตรพระ 1,000,000 รูปทั่วไทยนั้นได้จัดขึ้นทุกจังหวัดและจัดตลอดทั้งปี โดยคณะสงฆ์วัดพระธรรมกาย คณะสงฆ์ในจังหวัดต่าง ๆ และชาวพุทธในพื้นที่นั้น ๆ การจัดตักบาตรแต่ละครั้งจะนิมนต์พระภิกษุในพื้นที่มารับบาตร 1,000 รูปบ้าง 3,000 รูปบ้าง 5,000 รูปบ้าง 10,000 รูปบ้าง และจะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาร่วมกันใส่บาตร ในขั้นตอนพิธีกรรมได้สอดแทรกพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะด้วย ทำให้ชาวพุทธที่มาใส่บาตรได้ตระหนักว่าตนเป็นชาวพุทธ และจะต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จมาก มีชาวพุทธมาร่วมใส่บาตรมากมาย ยิ่งถ้านิมนต์พระมารับบาตรเป็น 10,000 รูป ก็ยิ่งมีคนมาใส่บาตรกันมาก เพราะเป็นโอกาสที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ทั้งนี้การตักบาตร 10,000 รูปนี้ได้จัดขึ้นประมาณ 20 ครั้งแล้ว (พ.ศ. 2551-ม.ค. 2554) ส่วนพิธีตักบาตรที่มียอดพระต่ำกว่า 10,000 รูป ได้จัดขึ้นหลายครั้งต่อหลายครั้งทั่วประเทศ

โครงการบวชอุบาสิกาแก้วนั้นได้จัดบวชครั้งละ 100,000 คนบ้าง 500,000 คนบ้าง และ 1,000,000 คนบ้าง โครงการดังกล่าวได้จัดให้มีพิธีรับผ้าสะไบและแสดงตนเป็นพุทธมามกะพร้อมกันที่วัดพระธรรมกาย โดยครั้งแรกจัดขึ้นระหว่างวันที่ 8-15 มีนาคม พ.ศ. 2553

¹ พุทธนานาชาติพร้อมใจ ยก “พุทธมณฑล” เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งโลก, ผู้จัดการออนไลน์, 31 พฤษภาคม 2548 15.44 น., <http://www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9480000072264>.

โครงการเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก เป็นโครงการสำหรับฝึกนักเรียนให้นำ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล เจริญ ภาวนา ความเคารพ เป็นต้น โดยจะมีสมุดให้นักเรียนบันทึกความดีที่ได้ทำแต่ละวันแล้วให้ ผู้ปกครองและครูตรวจ ซึ่งจะมีรางวัลให้แก่นักเรียนที่ทำความดีได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วย ใน ระหว่างโครงการจะมีกิจกรรมรวมพลังเด็กดี V-Star ทั่วประเทศ ณ วัดพระธรรมกาย กิจกรรม ดังกล่าวจัดมาแล้ว 5 ครั้ง ครั้งแรกจัดในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 มีนักเรียนมาร่วม กิจกรรมประมาณ 200,000 คน ซึ่งครั้งล่าสุดจัดในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2553 มีนักเรียน มาร่วมกิจกรรมประมาณ 1,000,000 คน และในวันรวมพลังเด็กดี V-Star นั้นได้จัดให้มีพิธี แสดงตนเป็นพุทธมามกะด้วย

นอกจากโครงการที่กล่าวมาแล้ววัดพระธรรมกายยังมีโครงการอีกมากมายที่ส่งเสริม ให้ชาวพุทธเป็นพุทธมามกะที่แท้จริง ได้แก่ โครงการบวชพระ 100,000 รูป โครงการตอบ ปัญหาธรรมะทางก้าวหน้าทั่วประเทศ ซึ่งในปี พ.ศ. 2553 ที่ผ่านมา มีนักเรียนร่วมสอบกว่า 5 ล้านคน โครงการมาวัดวันอาทิตย์ธรรมดาและอาทิตย์ต้นเดือน โครงการเผยแผ่ธรรมะผ่าน จานดาวเทียม เป็นต้น โครงการที่กล่าวมานี้ทำให้ชาวพุทธมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและปฏิบัติ ธรรมมากขึ้น จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นพุทธมามกะที่สมบูรณ์และดำรงชีพอย่างมีความสุขภายใต้ ร่วมเงาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ลำดับ	โครงการที่มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	ว/ด/ป
1	โครงการเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก	
	1.1 วันรวมพลังเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก 2 แสนคน	19 พ.ค. 2551
	1.2 วันรวมพลังเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก 5 แสนคน	13 ธ.ค. 2551
	1.3 วันรวมพลังเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก 5 แสนคน	11 ก.ค. 2552
	1.4 วันรวมพลังเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก 5 แสนคน	12 ธ.ค. 2552
	1.5 วันรวมพลังเด็กดี V-Star ผู้นำฟื้นฟูศีลธรรมโลก 1 ล้านคน	11 ธ.ค. 2553
2	โครงการบวชอุบาสิกาก้าวทั่วประเทศ	
	2.1 อุบาสิกาก้าว 1 แสนคน รับผ้าสไบและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	11 มี.ค. 2553
	2.2 อุบาสิกาก้าว 5 แสนคน รับผ้าสไบและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	22 เม.ย. 2553
	2.3 อุบาสิกาก้าว 1 ล้านคน รับผ้าสไบและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	25 ธ.ค. 2553
	2.4 อุบาสิกาก้าว 1 ล้านคน รับผ้าสไบและแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	6 มี.ค. 2554

ลำดับ	โครงการดักบาตรพระ 1,000,000 รูปทั่วไทย	ว/ด/ป
3	3.1 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ใจกลางเมืองลำพูน จ.ลำพูน	17 พ.ค. 2551
	3.2 ดักบาตรพระ 11,111 รูป ณ ถ.มังกร เขาวราช กรุงเทพฯ	9 ส.ค. 2551
	3.3 ดักบาตรพระ 12,076 รูป หน้าโรงพยาบาลจตุรัส อ.จตุรัส จ.ชัยภูมิ	10 ส.ค. 2551
	3.4 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ถ.สุขุมวิท อ.เมือง จ.ระยอง	29 พ.ย. 2551
	3.5 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ท่าอากาศยาน ศุภชัยชาน จ.ลพบุรี	20 ธ.ค. 2551
	3.6 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ถ.นิพัทธ์อุทิส 3 ใจกลางเมืองหาดใหญ่	16 ส.ค. 2552
	3.7 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ถ.ลาดหญ้า วงเวียนใหญ่ กรุงเทพฯ	3 ต.ค. 2552
	3.8 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ศาลากลาง จ.ขอนแก่น	14 พ.ย. 2552
	3.9 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ใจกลางนครหาดใหญ่ จ.สงขลา	29 ส.ค. 2553
	3.10 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ถ.สุขเกษม อ.เมือง จ.สกลนคร	21 ต.ค. 2553
	3.11 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ถ.นคทธาร หอนาฬิกา รพ.ราชบุรี	22 ต.ค. 2553
	3.12 ดักบาตรพระ 10,000 รูป ณ ลานบุญทุ่งดอกเฟื่องฟ้า จ.สุพรรณบุรี	30 ต.ค. 2553

2.3 ธรรมของพุทธมามกะ

ธรรมของพุทธมามกะในที่นี้หมายถึงเอาเฉพาะหลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์ คือ อุบาสกและอุบาสิกา แต่ก่อนอื่นมาศึกษาความหมายของคำว่า อุบาสกและอุบาสิกาซักก่อน

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธารามใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ ในแคว้นสักกะ ครั้นนั้น เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ บุคคลชื่อว่า เป็นอุบาสก”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนมหานามะ เมื่อใดแล บุคคลถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม ถึงพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ ชื่อว่าเป็นอุบาสก”¹

คำว่า สรณะ แปลว่า ที่พึ่ง หรือ ที่ระลึก

¹ มก, มหานามสูตร, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 37 ข้อ 115 หน้า 440-442.

เหตุที่เรียกว่า “อุบาสก เพราะนั่งใกล้พระรัตนตรัย”¹ ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า อุบาสก คือ “คฤหัสถ์ผู้ชายที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง”²

ดังนั้น อุบาสกคือ คฤหัสถ์ผู้ชายที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย และผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

อุบาสิกา คือ “สตรีผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ผู้ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ผู้ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ”³ อุบาสิกาจึงเป็นคฤหัสถ์ผู้หญิงที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย และผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง อุบาสกอุบาสิกา ก็คือ “พุทธศาสนิกชน” หรือชาวพุทธทุกคนซึ่งถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะคือที่พึ่งที่ระลึกนั่นเอง แต่พุทธศาสนิกชนที่ว่านี้จะต้องเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นแต่เพียงในนาม คือเป็นเพราะในทะเบียนบ้านเขียนไว้ว่านับถือศาสนาพุทธ แต่พฤติกรรมกลับไม่ใช่ ยังนับถือผีสงนางไม่อยู่ กรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกา

อุบาสกอุบาสิกาที่ดีจะต้องประกอบด้วยธรรม 5 ประการคือ “มีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกพระพุทธศาสนา และทำการสนับสนุนพระพุทธศาสนา”⁴

1) มีศรัทธา หมายถึง มีตถาคตโพลีศรัทธาคือมีความเชื่อในคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศรัทธาในที่นี้เป็นความเชื่ออันเกิดจากการได้ศึกษาพระพุทธคุณจนมีความเข้าใจ ไม่ได้เป็นความเชื่อแบบงมงาย

2) มีศีล หมายถึง มีศีล 5 ได้แก่ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม งดเว้นจากการพูดเท็จ และงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา

¹ มก, สุ่มังคลวิลาสินี อรรถกถาที่มณีกาย สีสันธรรม, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 11 หน้า 490

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546,) หน้า 1385.

³ มก, พระวินัยปิฎก มหาวีถังค์ ปฐมภาค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 3 ข้อ 634 หน้า 667.

⁴ มก, จัณฑาลสูตร, พระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 36 ข้อ 175 หน้า 373.

สำหรับอุบาสกอุบาสิกาที่ประพฤติพรหมจรรย์ก็ต้องรักษาศีล 8 ซึ่งเพิ่มมา 3 ข้อ คือ งดเว้นการรับประทานอาหารหลังจากมือกลางวันไปแล้ว งดเว้นจากการประดับตกแต่งร่างกายด้วยของหอมตลอดจนงดการฟังเพลง งดดูหนังดูละครที่เป็นอกุศล งดเว้นจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ภายในยัดด้วยนุ่นและสำลี

สำหรับศีลข้อ 3 เปลี่ยนจากเว้นการประพฤติผิดในกามเป็นเว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ได้แก่ เมถุนธรรม เป็นต้น

3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล หมายถึง ไม่ถือฤกษ์ยาม แต่ให้เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคลคือ ทำดีเมื่อไร ถือว่า เป็นเวลาดี ฤกษ์ดี ยามดี เมื่อนั้น

4) ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกพระพุทธศาสนา หมายถึง ไม่ไปชวนชวายเป็นบุญกับนักบวชนอกพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในนักบวชที่เป็นมิชฌาภิกขุ เพราะจะทำให้อุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นมีโอกาสเห็นผิดไปด้วย

5) สนับสนุนพระพุทธศาสนา หมายถึง ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ถวายปัจจัยไทยธรรมแก่พระภิกษุสามเณร บริจาคทรัพย์เพื่อใช้ในการก่อสร้างศาสนสถานในวัด เป็นเจ้าภาพงานบวช ช่วยเป็นธุระจัดการงานบุญต่าง ๆ ของวัด บางท่านก็ช่วยเรื่องการรักษาพยาบาลภิกษุสงฆ์ เช่น หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นต้น บางท่านช่วยเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนา เช่น จิตตคฤหบดี อุบาสกท่านนี้เป็นเลิศในการแสดงธรรม มีความสามารถในการสอนธรรมะแจกเช่นพระธรรมกถึกทั้งหลาย

เมื่ออุบาสกอุบาสิกาปฏิบัติตามธรรมทั้ง 5 ประการนี้แล้ว ย่อมได้ประโยชน์อย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก ได้ประโยชน์แก่ตนเอง คือ ได้บุญได้บารมีอันจะส่งผลให้มีความสุข ความเจริญทั้งในชาตินี้และภพชาติเบื้องหน้า ประการที่สอง ได้ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา เพราะเป็นการสนับสนุนให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง

2.4 พุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนา

พุทธมามกะคนสำคัญในพระพุทธศาสนามีหลายท่าน ได้แก่ พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้า-
อชาตศัตรู พระเจ้าปเสนทิโกศล อนาถบิณฑิกเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี มหาอุบาสิกาวิสาขา เป็นต้น
ในนี้จะกล่าวถึงพุทธมามกะหลังยุคพุทธกาล 3 ท่าน คือ พระเจ้าอโศกมหาราช ดร.อัมเบตการ์
และคุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง ทั้ง 3 ท่านนี้ได้สร้างคุณประโยชน์แก่
พระพุทธศาสนาไว้มาก อีกทั้งยังมีปฏิบัติดี ๆ ที่เป็นต้นแบบแก่ชาวพุทธยุคหลังมากมาย

2.4.1 พระเจ้าอโศกมหาราช

ประวัติชีวิต

มีคำกล่าวที่ว่า ในบรรดาพระนามของกษัตริย์นับได้เป็นจำนวนพันจำนวนหมื่น ซึ่งมีปรากฏอยู่อย่างดาษดื่นในข้อบันทึกทางประวัติศาสตร์ พระนามของพระเจ้าอโศกมหาราชส่องแสงเจิดจ้าและดูเหมือนจะมีส่องแสงอยู่เพียงพระนามเดียวเท่านั้น ด้วยความรุ่งโรจน์เช่นเดียวกับดวงดาวอันสุกสว่างยิ่ง

พระเจ้าอโศกมหาราช แห่งราชวงศ์โมริยะ หรือเมารยะ เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งชมพูทวีป ผู้ครองนครปาฏลีบุตร ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพินทุसारกับพระนางสิริธรรมา เมื่อพระชนมายุได้ 17 พรรษา ทรงเป็นอุปราชของพระเจ้าพินทุसार เสด็จไปครองแคว้นอวันตี นครอุชเชนี ทรงเสกสมรสกับพระนางเวทิสามหาเทวี มีพระโอรสองค์แรกเมื่อพระชนมายุได้ 20 พรรษา คือ เจ้าชายมหินทกุมาร และมีพระราชธิดาองค์แรก คือ เจ้าหญิงสังฆมิตตา เมื่อพระชนมายุได้ 22 พรรษา พระองค์ทรงมีพระโอรสและพระธิดากับพระมเหสีองค์อื่น ๆ รวมกันทั้งหมด 11 พระองค์

เมื่อพระราชบิดาคือพระเจ้าพินทุसार ซึ่งขณะนั้นทรงมีพระราชโอรสถึง 101 พระองค์ เสด็จสวรรคต พระเจ้าอโศกมหาราชได้เสด็จกลับนครปาฏลีบุตร ทำสงครามชิงราชสมบัติโดยทรงสั่งให้สำเร็จโทษพระราชโอรสเหล่านั้นเสียทั้งหมด ยกไว้แต่เจ้าชายตีสกุमार ผู้ร่วมพระมารดาเดียวกันกับพระองค์ ขณะที่สั่งให้สำเร็จโทษนั้น พระองค์ยังมีได้ทรงอภิเษกเป็นพระราชธิดา ทรงครองราชย์อยู่ถึง 4 ปี จึงทรงถึงการอภิเษกเป็นเอกราชในชมพูทวีปทั้งสิ้น

เดิมพระเจ้าอโศกมหาราชถวายทานแก่พวกพราหมณ์ ตาปะขาว ปรีชาชก และอาชีวกตามอย่างพระราชบิดา ต่อมาไม่ทรงพอพระทัยปฏิบัติของพวกนักบวชเหล่านั้น เนื่องจากทรงทอดพระเนตรเห็นพวกนักบวชเหล่านั้นผู้กำลังบริโภคอาหารด้วยมารยาทที่เห็นห่างจากความสงบเรียบร้อยไม่มีความสำรวมอินทรีย์ จึงไม่ทรงเลื่อมใส จนกระทั่งทรงพบสามเณรนิโครธ ซึ่งเป็นพระราชภาคิไนยหรือหลานแท้ ๆ ของพระองค์เอง (คือ เป็นโอรสของเจ้าชายสุมนะองค์รัชทายาท พระเชษฐาที่พระองค์ได้ทรงปลิดพระชนมชีพเพื่อแย่งราชสมบัติ) มีกิริยามารยาทอันสง่างดงาม ก็เกิดความเลื่อมใส ทรงอาราธนาสามเณรนิโครธให้เข้ามาในพระราชฐานสามเณรนิโครธได้แสดงธรรมโปรดพระเจ้าอโศกมหาราช

หลังจากฟังธรรมแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ได้ประกาศพระองค์เป็นพุทธมามกะ ดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์และเบญจศีล นอกจากนี้ยังทรงโปรดให้นายช่างสร้างมหาวิหาร ชื่อว่า อโศการาม ทรงพระราชทานทรัพย์จำนวนมากเพื่อถวายทานทุกวัน และรับสั่งให้สร้างพระวิหาร 84,000 หลัง ซึ่งประดับด้วยพระเจดีย์ 84,000 องค์ ไว้ในพระนคร 84,000 แห่ง ท่วมพุ่มทวีปทั้งสิ้น

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทราบจากพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระว่า ผู้ที่ให้บุตรบวชชื่อว่าได้เป็นทายาทแห่งพระศาสนา พระองค์ปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเป็นทายาทแห่งพระศาสนา จึงทรงรับสั่งให้พระราชโอรส และพระราชธิดา คือ เจ้าชายมหินทกุมาร และเจ้าหญิงสังฆมิตตา ออกบวชในบวรพระพุทธศาสนา โดยมีพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ของเจ้าชายมหินท์ และพระธัมมपालิตเถรีเป็นพระอุปัชฌาย์ของเจ้าหญิงสังฆมิตตา

ในสมัยหนึ่ง มีพวกเดียรฉัตรซึ่งเป็นพวกนักบวชนอกศาสนาปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จนทำให้คณะพระภิกษุสงฆ์ปฏิเสธที่จะทำสังกรรมด้วย ดังนั้นเพื่อขจัดอสังขีและพวกมิถนาคิภูฏิที่ปลอมแปลงมาบวชในพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโศกมหาราชจึงมีรับสั่งให้ประชุมคณะสงฆ์ทั้งหมดพร้อมกันที่วัดอโศการาม ทรงตรวจสอบแล้วรับสั่งให้สึกพวกที่มีใช้พระภิกษุสงฆ์ถึงหกหมื่นรูป

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกผู้อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่สาม ตลอด 9 เดือน ที่เรียกว่า ตติยสังคายนา โดยมีพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระ เป็นประธานการสังคายนา ซึ่งพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระก็ได้เลือกเอาเฉพาะพระภิกษุจำนวนหนึ่งพันรูป จากพระภิกษุจำนวนทั้งหมดหกสิบแสนรูป ผู้ทรงปริยัติ คือพระไตรปิฎก แดกฉานในปฐิสัมภิตา ชำนาญในไตรวิชา มาร่วมทำสังคายนาจึงเรียกรสังคายนาในครั้งนี้อีกชื่อหนึ่งว่า สหสสิกสังคีติ แปลว่า ภิกษุพันรูปกระทำ

พระราชกรณียกิจสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ทรงปฏิบัติเพื่อพระพุทธศาสนา คือ การส่งสมณทูตไปประกาศพระธรรมในดินแดนต่าง ๆ ถึง 9 สาย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกดังนี้

1. พระมัชฌินติกเถระ ไปกัมมิระ คันธาระ
2. พระโยนกธรรมรักขิตเถระ ไปอปรันตคชนบท
3. พระมัชฌิมเถระ ไปหิมวันตประเทศ (แถบภูเขาหิมาลัย)

4. พระมหารักรัชิตเถระ ไปแคว้นโยนก
5. พระมหาธรรมรักชิตเถระ ไปมหารัฐชนบท
6. พระรักชิตเถระ ไปแคว้นนวนวาสี
7. พระมหานามเถระ ไปมหิสกมณฑล
8. พระโสณเถระและพระอุตตเถระ ไปสุวรรณภูมิ
9. พระมหินทเถระ พระอิฏฐิยเถระ พระอุตตยเถระ พระสมพลเถระ และพระภัทรสาธเถระ ไปประกาศศาสนาในเกาะตัมพปณิทวีป (ประเทศลังกา)

ต่อมาได้ทรงโปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีนำห่อพระศรีมหาโพธิ์ จากพุทธคยาไปปลูก ณ เมืองอนูราธปุระ ที่ประเทศลังกา พร้อมทั้งให้อุปสมบทแก่เหล่ากุลสตรีในลังกาที่ประสงค์จะเป็นภิกษุณี

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงแล้ว พระองค์ทรงใช้หลัก “ธรรมราชา” เป็นหลักนโยบายในการปกครอง ทรงศึกษาและประพฤติปฏิบัติธรรมะอย่างเคร่งครัด ทรงก่อสร้างหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นประโยชน์ให้แก่ประชาชน ตลอดจนทรงเน้นเรื่องธรรมทาน คือการแนะนำสั่งสอนธรรมะ คือ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน ทรงแนะนำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติธรรม และทรงส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี เช่น ลูกต้องเชื่อฟังบิดามารดา ลูกศิษย์ต้องเชื่อฟังครูบาอาจารย์ และให้ปฏิบัติต่อคนรับใช้อย่างดี เป็นต้น

ต้นแบบพุทธมามกะ

แม้พระเจ้าอโศกมหาราชจะทรงเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของโลก พระองค์ก็ทรงเป็นอุบาสกและอัครศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา พระองค์ยังทรงศึกษาพระไตรปิฎกจากแทบเบื้องบาทของพระอรหันตสาวกเจ้า ดังข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกที่ค้นพบ ณ เมืองวีราฎ (ซึ่งขณะนี้เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานประจำเมืองกัลกัตตา) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงรับสั่งกับพระภิกษุสงฆ์ไว้ว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย พระคุณเจ้าย่อมตระหนักดีแล้วถึงความศรัทธาและคารวะที่โยมมีต่อพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า”

“พระคุณเจ้าผู้ควรแก่การคารวะทั้งหลาย สิ่งใดที่พระบรมศาสดาของเราได้ตรัสสอนไว้ สิ่งนั้นย่อมเป็นไปด้วยดี และย่อมเหมาะสมทุกประการ”

เพื่อที่จะให้พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสถิตสถาพรอยู่ชั่วนาน พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระราชบัญชาให้จัดการจารึกพระพุทธรูปและเสาศิลาอย่างเป็นการถาวร ซึ่งศิลาจารึกชิ้นแรกของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นได้กล่าวถึงคุณสมบัติประการแรกที่เหล่าพุทธบริษัททั้งหลายควรมีควรบ่มบำเพ็ญให้เกิดขึ้น นั่นคือความไม่ประมาท หรือที่เรียกกันในภาษาบาลีว่า อัปมมาท

ข้อความในพระพุทธรูปฉบับแรกที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงบัญญัติให้จารึกไว้บนแผ่นศิลา มีดังนี้ “ความไม่ประมาทเป็นทางไปสู่ความไม่ตาย ความประมาทเป็นทางไปสู่ความตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่มีวันตาย ผู้ที่ประมาทย่อมเหมือนผู้ที่ตายแล้ว”

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสดุดีความพยายามเพื่อบรรลุถึงธรรมให้เป็นที่ซาบซึ้งแก่คนทั่วไปว่า “มิใช่แต่เพียงผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้นที่จะบรรลุถึงผลแห่งความพยายามเพื่อธรรมะได้ มนุษย์ทุกรูปทุกนาม แม้จะต่ำต้อยเล็กน้อยสักเพียงไรก็ตาม หากมีความพากเพียรพยายามแล้วไซ้ร่ย่อมเข้าสู่ภาวะแห่งความหลุดพ้นได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงพยายามนำพระธรรมนี้มาเผยแผ่ให้สาธุชนได้ทราบ ขอให้ผู้มีกุศลจิตทั้งหลายทั้งเล็กโตใหญ่ น้อย จงพยายามเพื่อความหลุดพ้นนี้เถิด ขออนุชนรุ่นหลังผู้จะอุบัติตามเรา มา จงได้ใฝ่ใจในความจริงเรื่องนี้ และจงใช้ความพยายามในทำนองเดียวกัน ชั่วนานนานเท่านาน”

มีหนังสือเล่มหนึ่ง¹ สดุดีพระเจ้าอโศกมหาราชไว้ว่า

“พระเจ้าอโศกมิได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติของพระองค์ ด้วยการแก้ไขความประพฤติของบุคคลเท่านั้น พระองค์ได้ทรงสร้างสถานพยาบาลเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของทั้งคนและสัตว์ ได้ทรงปลูกสวนต้นยาสมุนไพรไว้แจกจ่ายแก่พสกนิกรทั่วประเทศ พระองค์ทรงปฏิรูประบอบราชทัณฑ์ก่อนหน้าความคิดของมนุษย์ในยุคต่อมา นับได้เป็นเวลานาน กล่าวคือ พระองค์ได้ทรงย้ำถึงความสำคัญที่จะต้องชี้แนะให้ผู้กระทำความผิด เห็นความผิดของตนแล้วเลิกกระทำความผิดแทนที่จะมุ่งหน้าลงโทษทัณฑ์ผู้กระทำความผิดแต่อย่างเดียวพระเจ้าอโศกได้ทรงเผยแผ่การศึกษาอย่างกว้างขวาง ทรงตักเตือนประชาชนให้มีความเมตตาปราณีต่อ

¹ McCabe, Joseph, India In The Days Of Asoka, The Golden Ages of History, 3rd ed., (London : Watts And Co, London. 1944), Page 79-91.

ทาสและคนใช้ พระองค์ได้ทรงสร้างที่พักคนเดินทาง (ธรรมศาลา) ทรงขุดบ่อน้ำ และปลูกต้นไม้ริมทางเดินเพื่อความร่มเย็นของผู้สัญจรไปมา พระองค์ได้ทรงหางานให้หญิงม่ายและหญิงยากจนทำ และทรงจัดการสงเคราะห์คนชรา

ตามท้องถนนในนครหลวงแห่งปาฏลีบุตร พระเจ้าอโศกก็ได้จัดให้มีธงน้ำตั้งไว้อย่างเป็นระเบียบ เพื่อป้องกันอัคคีภัยและทรงตราเป็นกฎหมายขึ้นว่า ผู้ใดที่ไม่ช่วยเพื่อนบ้านดับไฟ จะต้องถูกปรับเงินเป็นการลงโทษ อีกประการหนึ่ง ในท้องถนนหลวงนั้น ใครจะทิ้งสัตว์ตายหรือสิ่งปฏิกูลใด ๆ ไม่ได้ จะถือว่าเป็นความผิด ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย พระเจ้าอโศกทรงจัดให้มีทบวงขึ้นเพื่อสอดส่องดูแลสวัสดิภาพของเผ่าชนที่ล้าหลังในราชอาณาจักรของพระองค์ โดยเฉพาะแล้วทรงปรารภนาเป็นอย่งที่จะได้เห็นประเทศใหญ่่น้อยทั้งหลายมีไมตรีจิตมิตรสัมพันธ์ต่อกัน พระองค์ได้ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่ศาสนาพุทธในดินแดนไกลในทิศตะวันตกเช่นในประเทศซีเรีย เป็นต้น พระองค์ทรงถือว่าไฟรฟ้าพระราชาราชฎีร์ของพระองค์เป็นเหมือนลูกหลานและทรงประทานเกียรติแก่มนุษย์ทั่วไปว่า เป็นพระประยูรญาติของพระองค์” ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกแผ่นที่ 13 ซึ่งพบ ณ เมืองกาลสี ความว่า “ลูกของเรา หลานของเรา ตลอดจนเหลนของเราที่จะเกิดตามเรามา จะต้องไม่คิดถึงการทำสงครามอีกต่อไป”

พระเจ้าอโศกมหาราชยังทรงให้มีการจารึกข้อความลงในแผ่นหินศิลา เรียกว่า ศิลาจารึกพระเจ้าอโศก ซึ่งจารึกเหล่านี้ได้เล่าเรื่องราวที่สำคัญ ๆ พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญ การนำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ ประกาศให้ชาวเมืองถือปฏิบัติ และพระองค์ยังได้เสด็จจารึกแสวงบุญไปยังสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงค้นจนแห่งพระทัยว่าใช้สถานที่เหล่านั้นแห่ง จึงทรงให้จารึกไว้เป็นหลักฐาน

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงได้รับพระสมัญญาว่า “พระเจ้าธรรมาโศกราช” และในศิลาจารึก คัมภีร์ที่ปวงศ์ เรียกพระองค์ว่า “ปิยทัสสี” ถือได้ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นกษัตริย์ที่ทำให้พระพุทธศาสนาในดินแดนชมพูทวีปรุ่งเรืองมาก มีการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามดินแดนต่าง ๆ ทำให้มีผู้นับถือศาสนาพุทธมากขึ้นทั่วทวีปเอเชีย พระองค์ทรงเปลี่ยนนามรบเพื่อการครอบครองดินแดนอันไม่สิ้นสุด มาเป็นนามแห่งกองทัพธรรมเพื่อการเผยแผ่อันไร้พรมแดน นักประวัติศาสตร์ต่างยกย่องพระองค์ให้เป็นหนึ่งในอัครมหาบุรุษแห่งประวัติศาสตร์โลก

2.4.2 ดร.بابาसाहेब भिमरा रामजी अम्बेदकार

ประวัติชีวิต

ดร.อัมเบดการ์ มีชื่อเต็มว่า ดร.بابาसाहेब भिमरा रामजी अम्बेदकार (Dr. Babasaheb Bhimrao Ramji Ambedkar) ชื่อเดิมที่บิดามารดาตั้งให้คือ “พิม” เกิดในวาระจันทาล ที่ยากจนที่สุดตระกูลหนึ่งของอินเดีย ในเมืองนาคปูร์ รัฐมหาราษฏร์ ทางตอนกลางของอินเดีย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2434 ท่านเกิดในหมู่บ้านคนอติศูทร (คนวาระจันทาล มีชื่อเรียกมากมาย เช่น หริจันท์ จันทาล อติศูทร) ชื่อว่า อัมพาวดี เป็นบุตรชายคนสุดท้อง คนที่ 14 ของ นายรามจิ และนางพิมมาไบ ลักपाल

ก่อนที่ท่านจะเกิดนั้น มีเรื่องเล่าว่า ลุงของพ่อ ซึ่งไปบวชเป็นสันยาสี (ผู้ถือสันโดษ ตามแนวคิดเรื่องอาศรม 4 ของฮินดู) อาศัยอยู่ตามป่าเขา ได้มาพำนักในแถบละแวกบ้านของเขา พ่อจึงไปนิมนต์ให้มารับอาหารที่บ้าน นักบวชสันยาสีนั้นปฏิเสธ แต่ได้ให้พรแก่พ่อว่า “ขอให้มียุตรชาย และบุตรชายของเธอจะมีชื่อเสียง เกียรติในอนาคต ได้จารึกชื่อไว้ในประวัติศาสตร์ชาติอินเดีย” ซึ่งภายหลังพรนั้นก็สำเร็จสมปรารถนา แม้จะเกิดมาในครอบครัวอติศูทรที่ยากจน แต่บิดาก็พยายามส่งเสียจนเด็กชายพิม สามารถเรียนจนจบประถม 6 ได้ เมื่อจบแล้ว บิดาก็ไม่ได้หยุดที่จะให้บุตรได้รับความรู้ พยายามอดมื้อกินมื้อ เงินที่ได้รับจากการรับจ้างแบกหาม ก็เอามาส่งเสียเป็นค่าเล่าเรียนให้กับเด็กชายพิมจนกระทั่งสามารถส่งให้เรียนจนจบมัธยมได้สำเร็จ แต่ในระหว่างการเรียนนั้น เขาต้องเผชิญหน้ากับความดูหมิ่นเหยียดหยามของทั้งครูอาจารย์ และนักเรียนซึ่งเป็นคนในวาระสูงกว่า

เรื่องบางเรื่องก็กลายเป็นความเข้าใจในความทรงจำของพิมเช่นว่าเมื่อเข้าไปในห้องเรียนทั้งครู และเพื่อนร่วมชั้นต่างก็แสดงอาการขะแยง รังเกียจ ในความเป็นคนวาระต่ำของท่าน เขาไม่ได้รับอนุญาตแม้แต่การที่จะไปนั่งบนเก้าอี้ในห้องเรียน ต้องเลือกเอาที่มุมห้อง แล้วปูกระสอบนั่งเรียนอยู่อย่างนั้น แม้แต่เวลาจะส่งงานต่ออาจารย์ อาจารย์ก็มีที่ท่ารังเกียจ ไม่อยากจะรับสมุดของเขา

เวลาที่เขาถูกสั่งให้มาทำแบบทดสอบหน้าชั้นเรียน นักเรียนในห้องที่เอาปิ่นโตห่ออาหารมากินที่โรงเรียน แล้ววางไว้บนกระดานดำ จะเร่งกรูกันไปเอามาไว้มาก่อน เพราะกลัวว่าความเป็นเสียดของพิม จะไปติดห่ออาหารของพวกเขาที่วางอยู่บนกระดานดำ

แม้แต่เวลาที่จะไปตีมน้ำที่ทางโรงเรียนจัดไว้ เขาก็ถูกห้ามอย่างเด็ดขาดที่จะไปจับต้อง แท็งก์น้ำ หรือแก้วที่วางอยู่ เพราะทุกคนรังเกียจว่าเสียดของเขาคงจะไปติดที่แก้วน้ำ เขาต้องขอร้องเพื่อน ๆ ที่พอมีความเมตตาอยู่บ้าง ให้ตักน้ำแล้วให้เขาคอยแหงนหน้า อ้าปาก ให้เพื่อนเทน้ำลงในปากเพื่อป้องกันเสียดในความเป็นคนต่างวรรณะของเขา ซึ่งเป็นความน่าเจ็บช้ำใจยิ่งนัก

อย่างไรก็ตาม ในโลกนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะมีแต่ยักษ์มาร ครุคนหนึ่งซึ่งเป็นวรรณะพราหมณ์ แต่เป็นผู้มีเมตตาติดกับคนในวรรณะเดียวกัน บางครั้งครุท่านนี้ก็แบ่งอาหารของตนให้เขา แต่ครุก็แสดงออกมากไม่ได้ เพราะอาจจะถูกคนในวรรณะเดียวกันเกลียดชังไปด้วย ครุท่านนี้คิดว่าเหตุที่เขาถูกรังเกียจ เพราะความที่นามสกุลของเขา “สักปาล” บ่งชี้ความเป็นอริศูทร (นามสกุลของคนอินเดีย เป็นตัวบอกรวรรณะด้วย) ครุท่านนั้นได้เอานามสกุลของตน เปลี่ยนให้กับเขา โดยแก้ที่ทะเบียนโรงเรียน ให้เขาใช้นามสกุลว่า “อัมเบตการ์” เขาจึงได้ใช้นามสกุลใหม่นั้นเป็นต้นมา (จากนามสกุลอัมเบตการ์นี้เอง ทำให้หลาย ๆ คนคิดว่า พิมเป็นคนในวรรณะพราหมณ์)

หลังจากอดทนต่อความยากลำบาก การถูกรังเกียจจากคนรอบข้าง ที่รู้ว่าเขาเป็นคนอริศูทรแล้ว เขาก็ได้สำเร็จการศึกษาจบมัธยม 6 ซึ่งนับว่าสูงมากสำหรับคนวรรณะอย่างเขา แต่มาถึงขั้นนี้ พ่อของเขาก็ไม่สามารถที่จะส่งเสียให้เรียนต่อไปได้อีก จนจบปริญญาตรี โชคดีที่ในขณะนั้น มหาราชาแห่งเมืองบาโรดา ซึ่งเป็นมหาราชาผู้มีเมตตา พระองค์ไม่มีความรังเกียจในคนต่างวรรณะ ประราธนาจะยกระดับการศึกษาแม้คนระดับอริศูทร ได้มีนักสังคมสงเคราะห์นำเขาเข้าเฝ้ามหาราชา พระองค์ทรงพระราชทานเงินทุนในการศึกษาต่อของเขา โดยให้เป็นเงินทุนเดือนละ 24 รูปี ทำให้เขาสามารถเรียนจบปริญญาตรีได้ ต่อมามหาราชาแห่งบาโรดา ทรงคัดเลือกนักศึกษาอินเดีย เพื่อจะทรงส่งให้ไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเขาได้รับคัดเลือกด้วย เขาได้พบกับสิ่งที่เรียกว่า อีสราภาพ และความเสมอภาค เพราะที่อเมริกานั้นไม่มีคนแสดงอาการรังเกียจเขา ในความเป็นคนอริศูทร เหมือนอย่างในประเทศอินเดีย หลังจากจบการศึกษาถึงขั้นปริญญาเอกแล้ว เรียกว่ามีชื่อนำหน้าว่า ดร. พิมอัมเบตการ์ เขาก็เดินทางกลับมาอินเดีย และได้พยายามต่อสู้เพื่อคนในวรรณะเดียวกัน ไม่ใช่แต่เท่านั้น เขาพยายามต่อสู้กับความอยุติธรรมที่สังคมอินเดียยึดติดให้กับคนในวรรณะต่ำกว่า

ดร. อัมเบตการ์ ทำงานในหลาย ๆ เรื่อง หลังจากจบการศึกษาที่อเมริกาแล้ว เขาเป็นอาจารย์สอนในวิทยาลัยชิดนาห์ม ในบอมเบย์ ในปี พ.ศ. 2461 ต่อมาได้รับการอุปถัมภ์จาก

เจ้าชายแห่งเมืองโครักขปุรุ ซึ่งเป็นผู้มีพระทัยเมตตาเช่นเดียวกับมหाराชาแห่งบาโรดา ปรารถนาที่จะถอนรากถอนโคนความอยุติธรรมที่สังคมอินเดียกัดกินคนในวรรณะอื่น ๆ ได้ทรงอุปถัมภ์ให้คนอริศูทรมารับราชการในเมืองโครักขปุรุ แม้นายความูช่าง พระองค์ก็เลือกจากคนอริศูทร และพระองค์ยังทรงอุปถัมภ์ในการจัดทำหนังสือพิมพ์มูชุนายก หรือ “ผู้นำคนใบ้” ของ ดร.อัมเบตการ์ เช่น อุปถัมภ์ค่ากระดาษพิมพ์ และอื่น ๆ ซึ่งแม้เขาไม่ได้เป็นบรรณาธิการเอง แต่อยู่เบื้องหลัง และเขียนบทความลงในบทความครั้งหนึ่ง มีคำพูดที่คมคายน่าสนใจว่า

“อินเดียเป็นดินแดนแห่งความเหลื่อมล้ำต่ำสูง สังคมอินเดียชั้นสูงส่งประดุจหอคอยอันสูงตระหง่าน มีหลายชั้นหลายตอน แต่ไม่มีบันไดหรือช่องทาง ที่จะเข้าไปสู่หอคอยอันนั้นได้ คนที่อยู่ในหอคอยนั้นไม่มีโอกาสที่จะลงมาได้ และจะติดต่อกับคนในหอคอยเดียวกันในอีกชั้นหนึ่งก็ทำไม่ได้ ใครเกิดในชั้นใดก็ตายในชั้นนั้น”

ดร.อัมเบตการ์ได้กล่าวถึงว่า สังคมอินเดียมีส่วนประกอบอยู่ 3 ประการ คือ พราหมณ์ มิใช่พราหมณ์ และอริศูทร พราหมณ์ผู้สอนศาสนา มักกล่าวว่า พระเจ้ามีอยู่ในทุกหนแห่ง ถ้าเช่นนั้น พระเจ้าก็ต้องมีอยู่ในอริศูทร แต่พราหมณ์กลับรังเกียจคนอริศูทร เห็นเป็นตัวราศี นั้น แสดงว่าเขากำลังเห็นพระเจ้าเป็นตัวราศีใช่หรือไม่

ดร. อัมเบตการ์มีผลต่อความเคลื่อนไหวหลาย ๆ อย่างในอินเดียขณะนั้น เขาเป็นอริศูทรคนแรกที่ได้รับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมของอินเดีย หลังจากที่ยินดีได้รับเอกราช เป็นผู้ร่วมร่างรัฐธรรมนูญของอินเดีย เป็นผู้ที่ชี้แจงต่อที่ประชุมในโลกลสภา โดยการอนุมัติของดร.ราเชนทรประสาทให้ชี้แจงอธิบายต่อผู้ซักถามถึงบางข้อบางประเด็นในรัฐธรรมนูญ หนังสือพิมพ์บางฉบับลงเหตุการณ์ตอนนี้ว่า ดร.อัมเบตการ์ทำหน้าที่ชี้แจง อธิบาย เรื่องร่างรัฐธรรมนูญต่อผู้ร่วมประชุม ประดุจพระอุบาลีเถรเจ้าวิสัยนาชอวินัยบัญญัติ ในที่ประชุมปฐมสังคายนาต่อพระสงฆ์ 500 รูป มีพระมหากัสสปะเป็นประธานขณะนั้น และเขาเป็นผู้ต่อสู้เพื่อทำลายความอยุติธรรมที่คนในชาติเดียวกัน หยิบยื่นให้กับคนในชาติเดียวกัน แต่ต่างวรรณะกันเท่านั้น ดร.อัมเบตการ์แต่งงาน 2 ครั้ง ครั้งแรกกับคนในวรรณะเดียวกัน ครั้งที่ 2 เมื่อเขาอายุได้ 56 ปี กับแพทย์หญิงในวรรณะพราหมณ์ ชื่อว่า ซาดา คาไบ ในโรงพยาบาลที่เขาเข้ารับการรักษาอาการป่วย และเป็นครั้งแรกที่คนในวรรณะต่ำเช่นเขาได้แต่งงานกับคนในวรรณะสูง และมีคนใหญ่คนโต นักการเมือง พ่อค้า คนในวรรณะต่าง ๆ มาร่วมงานแต่งงานของเขามากมาย หลังจากนั้นเขาลงจากเก้าอี้ทางการเมือง เพราะต้องการทำงานเพื่อเรียกร้องความถูกต้องให้กับคนที่อยู่ในวรรณะต่ำ ที่ได้รับการข่มเหงรังแกเท่านั้น

การปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

เหตุการณ์สำคัญประการหนึ่งที่เขากระทำและเป็นสิ่งที่มีคุณูปการมากต่อพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย คือการเป็นผู้นำชาวพุทธศูทรกว่า 5 แสนคน ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ ความจริงเขาสนใจพระพุทธศาสนามานานแล้ว โดยเฉพาะจากการได้อ่านหนังสือชื่อว่า “ภควาน บุคดา” (พุทธประวัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า) เขียนโดยพระธัมมานันทโกสัมพี และพบว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีข้อรังเกียจในเรื่องวรรณะ ไม่ปิดกั้นการศึกษาพระธรรมให้ความเสมอภาค และภราดรภาพแก่คนทุกชั้น

จิตใจของดร.อัมเบตการ์ เป็นชาวพุทธอยู่ก่อนแล้ว แต่เขาตั้งใจจะทำให้เป็นรูปเป็นร่างยิ่งขึ้น สิ่งที่ปรารถนาก็คือ การปฏิญาณตนเป็นชาวพุทธ พร้อมกับพี่น้องชาวอริศูทร ในงานฉลองพุทธชยันตี (Buddhajayanti) เขาได้กล่าวสดุดีพระพุทธศาสนา ได้เขียนหนังสือเผยแพร่หลายเล่ม เช่น “พุทธธรรม” (Buddha and His Dhamma) “ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา” (The Essential of Buddhism) และคำปาฐกถาอื่น ๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์ภายหลัง เช่น “การที่พระพุทธศาสนาหมดไปจากอินเดีย” (The down fall of Buddhism in india) เป็นต้น

ก่อนหน้าที่จะมีงานฉลองพุทธชยันตี เป็นที่ทราบกันดีว่า อินเดียในขณะนั้น มีชาวพุทธอยู่แทบจะเรียกได้ว่าน้อยจนเรียกไม่ได้ว่ามี แต่เหตุใดจึงมีงานฉลองนี้ขึ้น คำตอบนี้จะอยู่กับท่านยวาร์ ราล เนรุห์ ซึ่งท่านได้กล่าวคำปราศรัยไว้ในที่ประชุมโลกสภา (รัฐสภาของอินเดีย เรียกว่า โลกสภา) เรื่องการจัดงานฉลองพุทธชยันตี ว่า

“พระพุทธเจ้าเป็นบุตรที่ปราดเปรื่องยิ่งใหญ่ และรอบรู้ที่สุดของอินเดีย ในโลกนี้ซึ่งเต็มไปด้วยความวุ่นวาย เคียดแค้น และรุนแรง คำสอนของพระพุทธเจ้า ส่องแสงเหมือนดวงอาทิตย์ที่รุ่งโรจน์ ไม่มีคนอินเดียคนใด ที่จะนำเกียรติยศ เกียรติภูมิ กลับมาสู่อินเดียได้เท่ากับพระพุทธองค์ หากเราไม่จัดงานฉลองท่านผู้นี้แล้ว เราจะไปฉลองวันสำคัญของใคร” และได้กล่าวอีกตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าไม่นับถือศาสนาใด ๆ ในโลกทั้งนั้น แต่หากจะต้องเลือกนับถือแล้ว ข้าพเจ้าขอเลือกนับถือพระพุทธศาสนา”

ในงานฉลองพุทธชยันตีนั้น รัฐบาลอินเดียได้จัดสรรงบประมาณการจัดงานฉลองตลอด 1 ปีเต็ม ๆ โดยวนเวียนฉลองกันไปตามรัฐต่าง ๆ รัฐบาลอนุมัตติงงบประมาณต่าง ๆ เช่น ตัดถนนเข้าสู่พุทธสังเวชนียสถานต่าง ๆ ให้ดีขึ้น สร้างธรรมศาลา อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาร่วมงานพุทธชยันตีจากประเทศต่าง ๆ จัดพิมพ์หนังสือสดุดีพระพุทธศาสนา จัดทำหนังสือวิชาการ

พระพุทธศาสนา โดยนักปราชญ์หลายท่านเขียนขึ้น ประธานาธิบดีราธ กฤษณ์ เขียนคำนำ สดุดีพุทธคุณ ให้ชื่อว่า “2,500 years of Buddhism” (2,500 ปีแห่งพระพุทธศาสนา)

ส่วนในการปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะนั้น ดร.อัมเบตการ์ได้นำชาววรรณะศูทร ปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะที่เมืองนาคปุรี สาเหตุที่เลือกเมืองนี้ แทนที่จะเป็นเมืองใหญ่ ๆ อย่างบอมเบย์หรือเดลี เขาให้เหตุผลว่า “ผู้ที่ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตอนแรก ๆ นอกจาก พระสงฆ์ คือพวกชนเผ่านาค ซึ่งถูกพวกอารยันกดขี่ข่มเหง ต่อมาพวกนาคได้พบกับพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงแสดงธรรมจนพวกนาคเหล่านั้นเลื่อมใส ปฏิญาณตนเป็นชาวพุทธ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วเมืองนาคปุรีนี้ เป็นเมืองที่พวกนาคตั้งหลักแหล่งอยู่” (คำกล่าว ของท่านอัมเบตการ์มีมูลอยู่ไม่น้อย และจะว่าไปแล้ว หลังจากพระพุทธศาสนาเริ่มถูกทำลาย จากอินเดีย เมืองนาคปุรีเป็นเมืองที่มีชาวพุทธอาศัยอยู่มาก และเป็นเมืองที่มีชาวศูทร หรือคน วรรณะต่ำอยู่มากอีกด้วย ดังนั้นศูนย์กลางพุทธศาสนิกชนในอินเดียปัจจุบันที่เป็นคนวรรณะศูทร จึงอยู่ที่นาคปุรี)

ในการปฏิญาณตนเป็นชาวพุทธ 5 แสคน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2499 นั้น ผู้ ปฏิญาณตนได้กล่าวคำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ และคำปฏิญาณ 22 ข้อ ของดร.อัมเบตการ์ ดังเช่น ข้าพเจ้าจะไม่บูชาพระพรหม พระศิวะ พระวิษณุต่อไป เป็นต้น

บั้นปลายชีวิต

เป็นที่น่าเสียดายว่า หลังจากพิธีปฏิญาณตนเป็นชาวพุทธได้ 3 เดือน ดร.อัมเบตการ์ ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคร้าย ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2499 (ในอินเดียเป็นปี 2500 อินเดีย นับพุทธศักราชเร็วกว่าไทย 1 ปี เช่นเดียวกับพม่า และลังกา) สร้างความยุ่งเหยิงให้กับชาว ศูทรมากมาย เพราะยังไม่ทันพาพวกเขาไปถึงจุดหมาย ท่านก็มาด่วนถึงแก่กรรมไปเสียก่อน เหมือนเรือที่ขาดหางเสือ

ดร.อัมเบตการ์ ผู้เกิดมาจากสังคมอันต่ำต้อย ต่อสู้เพื่อตัวเอง เพื่อสังคม และเพื่อ ประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม ตั้งแต่เกิดจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต บัดนี้เขาจากไปแล้ว ทิ้งแต่ ความดีเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้สรรเสริญ

2.4.3 คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง

ประวัติชีวิต

คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง เกิดเมื่อวันขึ้น 10 ค่ำ เดือนยี่ ปีระกา พ.ศ. 2452 ซึ่งตรงกับวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2452 ที่อำเภอนครชัยศรี จ.นครปฐม เป็นลูกคนที่ 5 จากทั้งหมด 9 คน ของพ่อพลอย-แม่พัน ขนนกยูง ในครอบครัวชาวนาผู้มีฐานะปานกลาง

วิถีชีวิตของชาวนาหล่อหลอมให้คุณยายเป็นคนแข็งแรง อุตุน เพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำนาตลอด นาของท่านปราศจากวัชพืชและให้ผลผลิตสูงกว่านาของเพื่อนบ้านข้างเคียง เพราะท่านเป็นคนขยันอย่างที่สุด ออกไปนาแต่เช้ามีขนาดที่ว่าเป็นบ้านที่มีนาติดกันพยายามจะไปให้น้ำให้เข้าอย่างไร ก็ไม่เคยไปถึงก่อนคุณยายเลยสักครั้งเดียว จนคุณยายได้รับสมญาขย่งว่า “แข่งเหล็ก” คือขยันมาก ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย มีมานะ มีความอดทนหาใครเสมอเหมือนได้ยากยิ่ง ด้วยเหตุนี้ฐานะทางบ้านของคุณยายจึงอยู่ในระดับที่ดีพอควร ไม่เป็นหนี้สินใคร แต่เนื่องจากคุณยายทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานมาก ประกอบกับในสมัยนั้นการศึกษายังไม่ค่อยทั่วถึง คุณยายไม่ได้เรียนหนังสือ จึงอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้

ตามหาพ่อ

พ่อของคุณยายเป็นคนที่ติดเหล้าต้องดื่มเหล้าวันละ 10 สตางค์ทุกเย็น ปกติพ่อจะเป็นคนใจดี แต่ถ้าดื่มเหล้าเข้าไปครั้งใด ก็จะหาเรื่องมาถกเถียงกับแม่ทุกครั้งไป แม่ก็จะมีถ้อยคำไว้ปราบพ่อโดยเฉพาะ คือพูดออกไปคราใดพ่อก็จะหายเมาทันทีว่า “ไอ้นกกระจอก มาอาศัยรังเขาอยู่ บ่นอะไรพึมพำ” เนื่องจากพ่อมาอยู่บ้านของแม่ที่มีฐานะดีกว่าตนจึงเป็นปมแห่งความน้อยเนื้อต่ำใจอยู่ภายในจิตใจเสมอมา

วันหนึ่งพ่อทนไม่ไหว เมื่อได้ยินแม่พูดเช่นนั้น จึงถามลูก ๆ ว่าจริงไหม แม่เขาตัวอย่างนี้จริงไหม ไม่มีใครกล้าตอบ นอกจากคุณยาย จึงบอกพ่อไปว่า “แม่ไม่ได้ว่าพ่ออย่างนั้นหรอก” เพราะไม่อยากให้พ่อแม่ทะเลาะกัน แต่ความหวังดีนั้นก็กลับกลายเป็นผลร้าย เพราะพ่อหันมาโกรธคุณยายแทน และแข่งให้คุณยายหุหนวก 500 ซาดิ

คำแข่งของพ่อติดอยู่ในใจของคุณยายนับแต่นั้นมา เพราะท่านเชื่อว่าคำให้พรของพ่อแม่ นั้นศักดิ์สิทธิ์ สามารถส่งผลได้จริงตามที่พูด ฉะนั้นคำสาปแข่งก็คงต้องศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน ด้วย

ความกลัวเช่นนั้น คุณยายจึงตั้งใจว่าจะขอโหสิกรรมต่อพ่อในยามที่พ่อใกล้จะละโลกตามธรรมเนียมนที่เคยเห็นมา เพราะถ้าไปขอขมาตอนพ่อยังแข็งแรงอยู่ ท่านอาจจะโกรธขึ้นมาอีกก็เป็นได้

ต่อมาไม่นาน พ่อของคุณยายก็ล้มป่วยลงและในเช้าวันที่เป็นวาระสุดท้ายของพ่อ หลังจากดูแลพ่อเสร็จแล้ว คุณยายก็ไปท่องเที่ยวตามปกติ เมื่อกลับถึงบ้าน ก็เห็นทุกคนกำลังร้องไห้กับการจากไปของพ่อ พี่น้องต่างตำหนิว่าคุณยายไปที่ไหนมา ทำไมไม่มาขอขมาพ่อ คุณยายฟังด้วยใจที่สงบนิ่ง ไม่ร้องไห้คร่ำครวญ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ เพียงแต่ใจกับคิดกังวลเกี่ยวกับค่าแข่งของพ่ออยู่ตลอดเวลา เนื่องจากกลับมาขอขมาไม่ทัน กลัวว่าจะติดตัวไปภพชาติเบื้องหน้า เพราะท่านกลัวบาปจึงตั้งปณิธานที่จะตามหาพ่อในสัปดาห์หน้านับแต่วันนั้นเป็นต้นมา

สู่เส้นทางธรรม

ในราวปี พ.ศ. 2470 มีข่าวร่ำลือว่าหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ¹ สามารถสอนคนให้เข้าถึงธรรมกายได้ และใครที่เข้าถึงแล้วก็สามารถไปนรก สวรรค์ หรือนิพพานได้ ไปเยี่ยมญาติมิตรที่ตายไปแล้วก็ได้ อีกทั้งไปช่วยให้พ้นนรกก็ได้ เมื่อได้ยินข่าวนี้คุณยายดีใจมาก ท่านตั้งใจว่าจะต้องไปพบหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญให้ได้ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2478 เมื่อคุณยายอายุได้ 26 ปี ท่านตัดสินใจไปอยู่กับญาติที่กรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาธรรม แม้ว่าแม่ของคุณยายจะไม่เห็นด้วย แต่ก็ไม่อาจเหนี่ยวรั้งคุณยายไว้ได้ แม่จึงมอบเงินให้คุณยาย 2 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

เมื่อมาอยู่กับญาติที่กรุงเทพฯ แล้ว พ่อคุณยายสืบทราบว่าคุณนายเลียบชอบไปทำบุญที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เป็นประจำ อีกทั้งยังเป็นอุปัชฌาย์ที่สำคัญของวัดด้วย ท่านจึงไปสมัครทำงานบ้านให้กับบ้านนี้ ทั้งที่คุณยายมาจากครอบครัวที่มีฐานะพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้อย่างสบาย ๆ มีศักดิ์ศรีและเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหมู่บ้าน แต่คุณยายก็ยอมที่จะทำหน้าที่นี้ เพียงเพื่อจะได้มีโอกาสในการไปวัดปากน้ำ เนื่องจากในสมัยนั้นการจะเข้าไปอยู่ในวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เป็นเรื่องไม่ถนัด เพราะที่วัดมีพระภิกษุและแม่ชีอยู่เป็นจำนวนมาก

คุณยายเป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง อดทน มีระเบียบวินัย รักความสะอาด และซื่อตรง คุณนาย-

¹ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

เสียบถึงกับไว้วางใจมอบกุญแจห้องเก็บสมบัติให้คุณยายช่วยดูแล สมบัติล้ำค่าทั้งหมดจะถูกเก็บไว้ในกำปั้นซึ่งอยู่ในห้องนี้ ไม่มีใครสามารถเข้าไปได้แม้แต่ลูกหลาน นอกจากเจ้าของบ้านกับคุณยาย ด้วยความรับผิดชอบของคุณยาย เจ้าของบ้านจึงมั่นใจว่าเขาสามารถไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องห่วงกังวล เจ้าของบ้านจึงทิ้งรักและไว้วางใจคุณยายอย่างมาก

เมื่อเห็นคุณยายทองสุข ลำแดงปั้น ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่วัดปากน้ำฯ ที่ปฏิบัติธรรมได้ผลดีมาสอนสมาธิที่บ้านของคุณยายเสียบอยู่เป็นประจำ คุณยายก็อยากที่จะเรียนด้วย จึงหมั่นปรนนิบัติคุณยายทองสุขอย่างดี และเมื่อคุณยายทองสุขสอนธรรมปฏิบัติให้แก่ท่านจนกระทั่งได้เข้าถึงพระธรรมกาย และแนะนำคุณยายให้ไปหาพ่อด้วยวิชาธรรมกาย เมื่อคุณยายได้พบพ่อที่ยมโลกของมหานรกขุมที่ 5 เพราะกรรมเต็มสุราเป็นอาภินแล้ว ท่านได้ขอขมาพ่อและอาศัยพระธรรมกายแนะนำพ่อให้อาราธนาศีล 5 พร้อมกับนึกถึงบุญ หลังจากรับศีลแล้วพระธรรมกายก็พาพ่อขึ้นไปสวรรค์ จากนั้นคุณยายก็สอนให้พ่อทำสมาธิ เพื่อจะได้ไม่ต้องตกไปนรกอีก

ทำวิชา

ต่อมา ปี พ.ศ. 2481 คุณยายได้ขอลาคุณนายเสียบไปบวชชีที่วัดปากน้ำฯ 1 เดือน โดยมีคุณยายทองสุขเป็นผู้พาไป เมื่อพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ พบคุณยายครั้งแรก ท่านมองคุณยายหนึ่งอยู่ครู่หนึ่งก็ทักขึ้นมาด้วยถ้อยคำที่ยากต่อการเข้าใจสำหรับคุณยายในขณะนั้นว่า “มึงมันมาช้าไป” แล้วท่านก็ส่งคุณยายเข้าโรงงานทำวิชาในวันนั้นเลย ซึ่งโดยปกติการที่จะเข้าโรงงานทำวิชาในสมัยนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนัก จะต้องผ่านด่าน คือ การทดสอบจากผู้ที่เกี่ยวข้องถึงธรรมกายรุ่นพี่ก่อน จึงจะเข้าโรงงานทำวิชาได้ แต่คุณยายไม่ได้ผ่านขั้นตอนนี้เลย พระเดชพระคุณหลวงปู่ท่านสั่งให้เข้าไปทำวิชาได้ทันที

นอกจากการเข้าโรงงานทำวิชาจะยากแล้ว การมีชีวิตรอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่เช่นนี้ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ไม่เพียงแต่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานที่ใหม่ ยังจะต้องปรับให้เข้ากับบุคคลรอบข้างอีกด้วย เนื่องจากคุณยายเป็นคนใหม่ไม่รู้จักใคร สิ่งของเครื่องใช้ที่ได้รับจึงล้วนแต่เป็นของเก่าที่เขาเก็บทิ้งไว้โดยไม่มีใครดูแล แต่คุณยายก็ไม่วิตกกังวลใจ ท่านนำสิ่งของเหล่านั้นมาซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพใช้ได้ นำมาซัก มาขัดถูจนดูสะอาดใหม่เอี่ยมสามารถใช้การได้อย่างดี ส่วนเรื่องอาหาร คนเก่า ๆ ที่อยู่มาก่อน ก็ไม่ยอมให้คุณยายไปร่วมวงด้วย เพราะท่านมีรูปร่างผอม ตาลึก เนื้อตัวสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็น ใครเห็นก็ต้องคิดว่าท่านเป็นโรค กลัวจะติดเชื้อโรคจากท่าน ด้วยเหตุนี้เวลาเขาตักอาหารให้ ก็จะเลือกใส่ให้เหมือนไม่เต็มใจ คุณยายต้องพบกับ

สภาพเช่นนี้ทุกวัน หากเป็นคนอื่นคงยากจะทนอยู่ต่อไปได้ แต่คุณยายเป็นคนใจใสบริสุทธิ์ มองโลกในแง่ดี ท่านคิดว่าเป็นธรรมดาที่คนทำครัวต้องเหนื่อยมากเป็นพิเศษ ดังนั้นไม่ว่าเขาจะแสดงกิริยาอย่างไร หน้าที่ของท่านคือรับประทานอาหารซึ่งเป็นของพระเดชพระคุณหลวงปู่ เพื่อให้มีแรงปฏิบัติธรรมและศึกษาวิชาธรรมกายเท่านั้น ส่วนใครจะมองว่าคุณยายเป็นโรคนั้น ท่านก็คิดว่าดีเหมือนกัน จะได้ปลื้มตัวมาอยู่ตามลำพัง มีเวลาไตร่ตรองธรรมะรับประทานได้สะดวก ท่านไม่เคยหวั่นไหวต่อเรื่องที่มากกระทบใจให้เป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาธรรมะของท่านเลย

คุณยายปากเพียรฝึกฝนตรีกรรมอย่างต่อเนื่อง เอาใจไว้ตรงกลางกายตลอด ไม่ว่าพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ จะถามเรื่องใดคุณยายตอบได้ถูกต้องละเอียด จนได้รับเลือกจากท่านให้เป็นหัวหน้าเวรตึกเพราะเห็นว่าคุณยายมีความตั้งใจในการศึกษาวิชาธรรมกาย มีญาณทัสสนะแม่นยำ มีความรับผิดชอบสูง และเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง

ซึ่งการทำวิชาในสมัยนั้น จะทำกันเป็นผลัดตลอดต่อเนื่องกันไม่มีหยุด ส่วนในยามสงครามโลก จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 1 ผลัด ผลัดละ 6 ชั่วโมง ตลอดทั้งวันทั้งคืน 24 ชั่วโมง แต่คุณยายมักจะมานั่งสมาธิก่อนเวลา และเมื่อหมดกะแล้วก็จะนั่งต่อไปอีกอย่างน้อยครึ่งชั่วโมง เพื่อคอยฟังว่าพระเดชพระคุณหลวงปู่ จะสั่งงาน หรือมีการอบรม หรือแก้ไขอย่างไร ด้วยเหตุนี้ความรู้ที่พระเดชพระคุณหลวงปู่ ท่านมี คุณยายจึงไม่ปล่อยให้ตกหล่นเลย คุณยายรู้หมด และทำได้หมด แม้ไม่รู้หนังสือก็ตาม

แม้ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ระเบิดลงกรุงเทพฯ มาก พระเดชพระคุณหลวงปู่ก็ใช้ให้ชุดที่ทำวิชาได้คล่องคอยช่วยประเทศชาติให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากสงคราม ท่านจะคอยตรวจสอบเวลาที่เครื่องบินมาทิ้งระเบิด โดยจะคอยถามพวกทำวิชาว่า เครื่องบินจะมาทิ้งระเบิดเวลาไหน ถ้าคุณยายตอบ ทุกคนจะเตรียมปิดไฟ เพราะรู้กันดีว่าญาณทัสสนะของคุณยายแม่นยำมาก จึงหาคำตอบมาตอบได้อย่างถูกต้อง ซึ่งถ้าหากไม่ขยัน ไม่จดจ่อ จะทำให้ตอบคำถามผิด เวลาใครตอบผิดอย่างนี้พระเดชพระคุณหลวงปู่ ก็จะดูว่า “ไอ้ซีไต้” เพราะธรรมชาติของซีไต้จะต้องเขี่ยก่อนจึงติดไฟ เปรียบเสมือนผู้ที่ไม่ใส่ใจทำวิชาต้องให้คอยกระตุ้นเตือนอยู่เสมอ แต่ตลอดชีวิตของคุณยายท่านไม่เคยโดนดูด้วยคำนี้เลย

คุณยายเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยมักน้อย สันโดษ ชอบให้ไม่ชอบสะสม ไม่ว่าใครขออะไรท่านก็จะให้เสมอ ท่านสนใจอยู่แต่เรื่องธรรมะภายในเท่านั้น เรื่องภายนอกท่านไม่สนใจเลย นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้ที่มีความกตัญญูอย่างยอดเยี่ยม ท่านดูแลคุณยายทองสุขผู้เป็นครูบาอาจารย์

สอนธรรมะให้เข้าถึงพระธรรมกายเป็นคนแรกจวบจนวาระสุดท้ายอย่างสมบูรณ์ที่สุด แม้แต่ตอนที่คุณยายทองสุขป่วยหนักเป็นโรคมะเร็งที่มดลูกขั้นสุดท้าย มีอาการรุนแรงมาก คุณยายก็คอยปรนนิบัติอย่างดี คอยให้ยา ทำความสะอาดเช็ดถูตัว ชักเสื้อผ้า ดูแลอยู่เช่นนี้ตลอดวันตลอดคืนจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ก็ได้จัดงานศพให้ได้อย่างสมเกียรติ

ก่อนที่พระเดชพระคุณหลวงปู่ จะมรณภาพ ท่านเรียกประชุมลูกศิษย์ทั้งหมด ให้ทุกคนช่วยกันเผยแผ่วิชชาธรรมกายไปทั่วโลก เพราะสำคัญและมีประโยชน์มาก วิชชานี้จะช่วยคนได้ทั่วโลก และสั่งไม่ให้คุณยายไปไหน ให้อยู่วัดปากน้ำ รอคอยผู้ที่จะมาสืบทอดวิชชาธรรมกายในวันข้างหน้าต่อไป ซึ่งต่อมาคุณยายก็ได้พบผู้สืบทอดคือพระราชภาวนาวิสุทธิ หลวงพ่อธัมมชโย (ไชยบูลย์ สุทธิผล) และหมู่คณะที่ได้มาร่วมกันสร้างวัดพระธรรมกายขึ้นมาได้ในที่สุด

ต้นแบบพุทธมามกะ

แม้คุณยายจะไม่รู้หนังสือ ไม่เคยศึกษาพระปริยัติธรรมเลย แต่น่าอัศจรรย์คำสอนทุกอย่างคำรวมทั้งข้อวัตรปฏิบัติของท่านตลอดชีวิต ล้วนสอดคล้องกับพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น คุณยายจะสอนบุคคลทุกระดับชนชั้นที่มีโอกาสพบกับท่านว่า¹

1. “ให้ละบาปอกุศล (ความชั่ว) ให้ทำแต่ความดี และทำใจให้ใส” ซึ่งตรงกับโอวาทที่พระพุทธองค์ทรงประทานแก่พระอรหันตสาวกในวันมาฆบูชาที่เรียกว่า “โอวาทปาฏิโมกข์”² ความว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

2. “มนุษย์มีกรรมเป็นของตัว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความทุกข์ในปัจจุบันก็เพราะกรรมไม่ดีในอดีต ไม่ว่าจะเป็วันเวลาที่ผ่านไปมาในชาตินี้ หรือในอดีตชาติ ฉะนั้นต้องละชั่ว ให้รักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด ให้ทำความดี เข้าวัดทำบุญทำทาน ฟังธรรมะ ฟังพระเทศน์ จะได้รู้จักหนทางการสร้างความดีเยอะ ๆ และทุกวันก็ต้องสวดมนต์ นั่งธรรมะ ทำใจให้ใสสว่าง” ซึ่งก็ตรงกับที่ปรากฏในบท “อภิณหปัจจเวกขณะปาฐะ”³ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่ง

¹ พระรังสฤษดิ์ อธิธิจินตโก, เกิดด้วยสองมือยาย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : พีวีพี ซับพลายส์, 2551), หน้า 303-315

² มก, พระสูตรต้นตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2553) เล่ม 45 หน้า 620

³ มก, ฐานสูตร, พระสูตรตปิฎก อังคุตรนิกาย ปัญจกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2553) เล่ม 36 ข้อ 57 หน้า 138

กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม เราจักต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

3. คุณยายเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตาอย่างมาก ท่านมักจะให้โอกาสในการอบรมธรรมะที่วัดแก่กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่อายุยังไม่มาก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแต่ยังเยาว์วัย ทั้งยังมาให้โอวาท ให้กำลังใจ และเชิญชวนให้มาช่วยงานพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพราะคุณยายเห็นว่า หากพวกเขามาวัดจะได้ฝึกฝนตนให้เป็นคนดี รู้จักเลือกคบเพื่อน ไม่ไปคบคนพาล และมีเป้าหมายชีวิตที่ถูกต้อง

4. คุณยายไม่เบื่อในการสอนธรรมะเลย ท่านจะสอนแล้วสอนอีก สอนซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ซึ่งก็ตรงกับพระพุทธพจน์บทหนึ่งที่กล่าวไว้ในมหาสุญญตสูตร¹ ว่า “ดูก่อนอานนท์ เราจักไม่ประคับประคองพวกเธอ เหมือนช่างหม้อประคับประคองภาชนะดินดิบที่ยังดิบ ๆ อยู่ เราจักช่มแล้ว ๆ จึงบอก จักยกย่องแล้ว ๆ จึงบอก ผู้ใดมีแก่นสาร ผู้นั้นจักตั้งอยู่ได้”

5. คุณยายเป็นผู้ที่มีหัวใจกล้าหาญมิตรอันยิ่งใหญ่ ท่านทำหน้าที่กล้าหาญมิตรกับทุกคน ทุกชนชั้นอย่างเท่าเทียมกัน ท่านปรารถนาเพียงให้ทุกคนเป็นคนดีที่โลกต้องการ และให้ได้มีเสถียรภาพชีวิตดีไปทุกภพทุกชาติ นอกจากนี้ท่านยังมีความชาญฉลาดในการอบรมสั่งสอนผู้อื่น สร้างคนให้เป็นแบบอย่างในพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว เป็นที่พึ่งแก่ชาวโลก ดังปรากฏเป็นแบบอย่างชัดแจ้ง คือ กลุ่มคณะบุคคลทั้งหลายที่คุณยายให้การอบรมสั่งสอนสมัยเป็นฆราวาสนั้น เมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว สามารถสร้างงานให้กับพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย เช่น พระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย พระเดชพระคุณพระภาวนาวิริยคุณ และคณะพระภิกษุผู้บุกเบิกสร้างวัดเป็นต้น

6. คุณยายเป็นผู้ที่มีความอดทนอย่างมาก ท่านจะสอนเสมอว่า การสร้างบารมีทั้งหลายต้องอดทนมาก ๆ ท่านเล่าว่าสมัยทำวิชาอยู่กับพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ ก็เหมือนกัน ท่านทนทุกอย่างไม่ว่าพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ จะให้ทำอะไร คุณยายไม่เคยปฏิเสธ จนกระทั่งได้รับคำชมว่า “ลูกจันทร์นี่ หนึ่งไม่มีสอง” ซึ่งคำชมนี้พระเดชพระคุณหลวงปู่ฯ พูดเพียงครั้งเดียวในชีวิตของท่านเท่านั้น และไม่พูดกับใครอีกเลย

¹ มก พระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสกั (กรุงเทพฯ : มก, 2533) เล่ม 23 ข้อ 356 หน้า 25

7. คุณยายมีความเคารพในพระรัตนตรัยอย่างยิ่งยวด

- คุณยายจะมีพระพุทธรูปองค์เป็นที่พึ่งที่ระลึกอยู่ตลอดเวลา แม้เวลาปลูกต้นไม้ ท่านก็ยังระลึกชาติไปในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ท่านจะนั่งสมาธิภาวนาทุกวัน ใจของท่านตั้งเข้ากลางพระธรรมกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านับพระองค์ไม่ถ้วน

- แม้คุณยายจะไม่รู้หนังสือ ไม่ได้เรียนพระปริยัติธรรม แต่ข้อวัตรปฏิบัติของคุณยายเป็นไปตามธรรม และทุกถ้อยคำที่อบรมสั่งสอนศิษย์ล้วนเป็นไปตามพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสิ้น

- แม้ความเคารพในพระสงฆ์ของคุณยาย ก็มีได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเลย เมื่อคุณยายได้พบพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ท่านก็ให้ความเคารพพระเดชพระคุณหลวงปู่ อย่างเต็มหัวใจ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอย่างไม่มีเงื่อนไข และแม้ว่าคุณยายจะเป็นอาจารย์ของพระเดชพระคุณหลวงปู่ทั้งสอง¹ แต่ท่านก็ให้ความเคารพพระเดชพระคุณหลวงปู่เป็นอย่างมาก ให้ความเคารพพระภิกษุ สามเณรทุกรูป สร้างโรตาทาน บำรุง อุปัฏฐาก ดูแลเรื่องภัตตาหารเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้มีเวลาบำเพ็ญสมณกิจอย่างเต็มที่ ท่านมีปัจจัยเท่าใดก็ถวายแต่สงฆ์ ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครองดูแลทั้งหมด ท่านขอเป็นแค่เด็กวัด

ตลอดชีวิตของคุณยายนับแต่เยาว์วัย ท่านดำรงตนเป็นพุทธมามกะโดยเนื้อแท้ ตั้งใจประกอบแต่กรรมดี ปฏิบัติตนตามธรรม สั่งสมบุญสร้างบารมีอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ทั่วกาย วาจา ใจ ท่านเป็นผู้ที่ทำอะไรทำจริง เป็นยอดของบุคคลผู้เป็นต้นบุญต้นแบบผู้ดำเนินรอยตามบาทพระบรมศาสดาอย่างดีเยี่ยม

¹ พระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงปู่ธัมมชโย) เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย และพระภาวนาวิริยคุณ (หลวงปู่ทวดตี่โร) รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย

บทที่ 3 พระรัตนตรัย

เนื้อหาบทที่ 3 พระรัตนตรัย

- 3.1 พระรัตนตรัยคืออะไร
- 3.2 พระรัตนตรัยภายใน
- 3.3 พระรัตนตรัยภายนอก
- 3.4 ประวัติพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

แนวคิด

1. พระรัตนตรัย หมายถึง แก้ว 3 ประการ ได้แก่ พุทธรัตนะ : แก้วคือพระพุทธธรรมรัตนะ : แก้วคือพระธรรม และสังฆรัตนะ : แก้วคือพระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยนั้นมี 2 ประเภท คือ พระรัตนตรัยภายใน และพระรัตนตรัยภายนอก

2. พระรัตนตรัยภายใน หมายถึง แก้ว 3 ประการที่อยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของมนุษย์ทุกคน โดยพุทธรัตนะ คือ ธรรมกายหยาบ ธรรมรัตนะคือดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายหยาบ อยู่ ณ ศูนย์กลางของธรรมกายหยาบ และสังฆรัตนะคือธรรมกายละเอียด อยู่ ณ ศูนย์กลางของธรรมรัตนะ พระรัตนตรัยภายในเข้าถึงได้ด้วยการเจริญสมาธิภาวนา ทำให้หยุดนิ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7

3. พระรัตนตรัยภายนอก หมายถึง เนमितกนามคือชื่อที่เกิดขึ้นเพราะการได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระองค์ และพระสงฆ์สาวกของพระองค์

4. พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หรือ พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เป็นพระมหาเถระที่ตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน และได้ค้นพบวิชาธรรมกายหลังจากที่สูญหายไปหลังพุทธปรินิพพานได้ 500 ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของพระรัตนตรัย
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระรัตนตรัยภายในและวิธีการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน
3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระรัตนตรัยภายนอก
4. เพื่อให้ทราบประวัติของพระมงคลเทพมุนีผู้ค้นพบวิชาธรรมกาย

บทที่ 3

พระรัตนตรัย

จากความหมายของคำว่า “พุทธมามกะ” คือ “ผู้นับถือพระรัตนตรัย” ในบทนี้จะได้ขยายความเรื่องพระรัตนตรัยเพื่อให้ นักศึกษามีความเข้าใจกระจ่างมากขึ้น

3.1 พระรัตนตรัยคืออะไร

คำว่า พระรัตนตรัย มาจากคำ 3 คำ คือ พระ + รัตนะ + ตรัย

คำว่า “พระ” แปลว่า “ประเสริฐ” คำว่าพระนี้ใช้สำหรับประกอบหน้าคำอื่นเพื่อแสดงความยกย่องว่า สิ่งนั้น ๆ มีความประเสริฐ

คำว่า “รัตนะ” แปลว่า แก้ว

คำว่า “ตรัย” แปลว่า สาม

ดังนั้น พระรัตนตรัย จึงแปลว่า แก้วอันประเสริฐ 3 ประการ ได้แก่ พุทธรัตนะ : แก้วคือพระพุทธ, ธรรมรัตนะ : แก้วคือพระธรรม และ สังฆรัตนะ : แก้วคือพระสงฆ์

พระรัตนตรัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือพระรัตนตรัยภายนอก และพระรัตนตรัยภายใน คนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันว่า พระรัตนตรัยหมายถึงเอาเฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา พระธรรมคือคำสอนของพระองค์ และพระสงฆ์คือสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงพระรัตนตรัยภายนอก ความจริงยังมีพระรัตนตรัยภายในซึ่งมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใดศาสนาใด ก็ตามต่างก็มีพระรัตนตรัยอยู่ในตัวทั้งสิ้น

พระรัตนตรัยทั้งภายนอกและภายในมีความสำคัญมาก เป็นแก่นของพระพุทธศาสนา เป็นสรณะที่ช่วยดับทุกข์ได้อย่างถาวร ส่วนสรณะอื่นนอกนี้ไม่อาจดับทุกข์ให้หมดสิ้นได้ ดังพุทธดำรัสว่า “มนุษย์เป็นอันมากถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเขาลำบาก อาราม และรุกขเจดีย์ ว่าเป็นที่พึ่ง สรณะนั้นแลไม่เกษม สรณะนั้นไม่อุดม เพราะบุคคลอาศัยสรณะนั้นย่อมไม่พ้นจาก

ทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนบุคคลใดถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่ง ย่อมเห็นอริยสัจ 4 (คือ) ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความกำวล่วงทุกข์ และมรรคมีองค์ 8 อันประเสริฐ ซึ่งยังสัตว์ให้ถึงความสงบแห่งทุกข์ ด้วยปัญญาชอบ สรณะนั้นแลของบุคคลนั้นเกษม สรณะนั้นอุดมเพราะบุคคลอาศัยสรณะนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้¹

3.2 พระรัตนตรัยภายใน

3.2.1 พระรัตนตรัยภายในคืออะไร

พระรัตนตรัยภายในคือรัตนะ 3 ประการที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ทุกคน ได้แก่ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังขรัตนะ พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำภาษีเจริญได้อธิบายเรื่องพระรัตนตรัยภายในไว้อย่างชัดเจนดังนี้

พุทธรัตนะ คือ ธรรมกาย หมายถึง กายตรัสรู้ธรรมที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ธรรมกายนี้เป็นผู้ตรัสรู้ริยสัจ 4 ได้แก่ รู้ทุกข์ รู้เหตุของทุกข์ หรือสมุทัย รู้ความดับทุกข์ หรือนิโรธ และรู้เหตุของความดับทุกข์ หรือมรรคมีองค์ 8²

ธรรมกายมีรูปเหมือนพระปฎิมากรเกิดดอกบัวตูมใสเหมือนกระจกคั่นช่องส่องดูเงาหน้า ได้ลักษณะมหาบุรุษครบทั้ง 32 ประการ งดงามไม่มีที่ติ

ธรรมรัตนะ คือ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย อยู่ศูนย์กลางกายพุทธรัตนะนั้น³ มีหน้าที่รักษาพุทธรัตนะไว้ ธรรมรัตนะมีลักษณะเป็นดวงกลมรอบตัว และใสเหมือนกับธรรมกาย

สังขรัตนะ คือ ธรรมกายละเอียดที่อยู่ในกลางธรรมรัตนะ มีหน้าที่รักษาธรรมรัตนะไว้

สำหรับธรรมกายที่เป็นตัวพุทธรัตนะข้างต้นนั้นเรียกว่า “ธรรมกายหยาบ”

¹ มก, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 42 ข้อ 24 หน้า 276-277.

² พระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร), มรดกธรรมของหลวงปู่วัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 13 เขมาเขมสรณาคมน์ หน้า 173-174. และกัณฑ์ 31 รัตนสูตร หน้า 381, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539.)

³ เล่มเดียวกัน, กัณฑ์ 28 ภัตตานุโมทนาถา หน้า 350,

ธรรมกายหยาบเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อเข้าถึงธรรมกายหยาบคือ พุทธรัตนะแล้วก็จะทำให้เข้าถึงธรรมรัตนะและสังขรัตนะด้วย เพราะรัตนะทั้ง 3 ประการนี้เป็นหนึ่งเดียวกัน อาศัยซึ่งกันและกัน ไม่อาจจะแยกจากกันได้

รัตนะทั้ง 3 นี้เป็นพระรัตนตรัยที่แท้จริงและเป็นเหตุให้เกิดพระรัตนตรัยภายนอกซึ่งเป็นเพียง “เนमितกนาม” คือ “เป็นชื่อที่เกิดขึ้นตามเหตุ”¹ กล่าวคือ เป็นชื่อที่เกิดขึ้นเพราะได้เข้าถึงพระรัตนตรัยในตัว ดังนี้

พุทโธ คือ พระพุทธเจ้า เป็นเนमितกนาม เกิดขึ้นจาก พุทธรัตนะ

ธมโม คือ พระธรรม เป็นเนमितกนาม เกิดขึ้นจาก ธรรมรัตนะ

สงโฆ คือ พระสงฆ์ เป็นเนमितกนามเกิดขึ้นจาก สังขรัตนะ

เนमितกนามนั้นมีหลากหลาย เช่น เพราะเหตุที่จิตของพระพุทธองค์บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากกิเลสทั้งมวล จึงได้พระเนमितกนามว่า “อรหันต์”

พระสัทธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ มีเหตุผลรับสมกันอยู่เสมอไม่คลาดเคลื่อน จึงสมควรแล้วที่ได้พระเนमितกนามว่า “สัมมาสัมพุทโธ” อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า “สัมมาสัมพุทโธ” เพราะตรัสรู้เองโดยชอบและสอนให้ผู้อื่นตรัสรู้ตาม

ในทางโลกก็มีเนमितกนาม เช่น พระนางมัลลิกา เหตุที่มีพระนามอย่างนี้เพราะในขณะที่พระนางเธอประสูตินั้น มีดอกมะลิร่วงลงมาจากอากาศ พระราชบิดาและพระประยูรญาติถือเอาเนमितดอกมะลินั้น ขนานนามธิดาองค์นั้นว่า มัลลิกา ซึ่งแปลว่า พระนางมะลิ คำว่า มัลลิกา จึงเป็นเนमितกนาม

พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ กล่าวถึงพระรัตนตรัยภายในไว้ว่า “มีลักษณะใสเป็นแก้วจริง ๆ จึงเรียกว่า รัตนะ”² ในหนังสือทิพยอำนาจของมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่ง

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 595.

² พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), มรดกธรรมของหลวงปู่วัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 2 รัตน-ตตยคมพณามคาถา, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539), หน้า 48.

เรียบเรียงโดยพระอริยคุณาธาร แห่งวัดเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น กล่าวถึงอินทรีย์ของพระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้ที่ได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในไว้ว่า “อินทรีย์ของพระอรหันต์นั้นแหละ เรียกว่า อินทรีย์แก้ว ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ของท่านเป็นแก้ว คือ ไสบริสุทธ์ดุจแก้วมณีโชติ ผู้บรรลุถึงภูมิแก้วแล้ว ย่อมสามารถพบเห็นพระแก้ว คือ พระอรหันต์ที่นิพพานแล้วได้”¹

สำหรับพระรัตนตรัยภายนอกคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระองค์ และพระสงฆ์สาวกของพระองค์นั้น เรียกว่า พระรัตนตรัย เหมือนกัน แต่เป็นการเรียกโดยเปรียบเทียบ ทั้ง 3 อย่างนี้เปรียบเทียบเหมือนแก้ว

ทำไมจึงต้องเอา พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์มาเปรียบด้วยแก้ว ที่ต้องเปรียบด้วยแก้วเพราะแก้วเป็นวัตถุทำความยินดีให้บังเกิดแก่เจ้าของผู้ปกครองรักษา ถ้าผู้ใดมีแก้วมีเพชรไว้ในบ้านในเรือนมากผู้นั้นก็อึดใจดีใจด้วยคิดว่าเราไม่ใช่คนจน แม้คนอื่นที่ไม่ใช่เจ้าของเห็นแก้วเห็นเพชรเข้าแล้ว ที่จะไม่ยินดีไม่ชอบนั้นเป็นอันไม่มี ต้องยินดีต้องชอบด้วยกันทั้งนั้น

พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ กล่าวไว้อีกว่า พระรัตนตรัยภายใน คือ “พระพุทธ-รัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เป็นตัวจริงของพระพุทธศาสนา เป็นแก่นสารหลักของพระพุทธศาสนาทีเดียว เราเป็นพุทธศาสนิกชนหญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ต้องรู้จักพระรัตนตรัยนี้ ถ้าไม่รู้จักรัตนะทั้งสามนี้แล้ว การนับถือศาสนาปฏิบัติในศาสนาเอาตัวรอดไม่ได้”²

ส่วนพระรัตนตรัยภายนอกคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมคือคำสอนของพระองค์ และพระสงฆ์สาวกของพระองค์นั้นเป็นเพียงเนमितกนามเท่านั้น ตัวจริงของพระรัตนตรัยคือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะซึ่งอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ อยู่ในตัวของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่ในตัวของพุทธบริษัท 4 และอยู่ในตัวของชาวโลกทั้งมวล และมนุษย์ทุกคนก็สามารถเข้าถึงได้โดยไม่จำกัดเพศ อายุ ภาษา ศาสนา และเผ่าพันธุ์ ถ้าเจ้าชายสิทธัตถะโพธิสัตว์ยังไม่ตรัสรู้ธรรมคือเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัว ก็ยังไม่ชื่อว่า เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ยังเป็นเพียงพระโพธิสัตว์เท่านั้น

¹ พระอริยคุณาธาร (บุสโส เส็ง ป.ธ. 6), ทิพยอำนาจ, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 507-512.

² พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), มรดกธรรมของหลวงปู่วัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 29 ภัตตานุโมทนาภาดา, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539), หน้า 362-363.

3.2.2 สถานที่ตั้งของพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัยภายในมืออยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน โดยอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เหนือสะดือ 2 นิ้วมือ¹ เนื่องจากพระรัตนตรัยเป็นชั้นส่วนละเอียด ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ แม้ผ่าตัดก็มองไม่เห็น ถ่ายเอกซเรย์ก็จับภาพไม่ติดเช่นกัน คนส่วนใหญ่ในโลกจึงไม่ค่อยเข้าใจเรื่องพระรัตนตรัยภายในนี้ บ้างก็ว่าไม่มี เพราะตนเองมองไม่เห็น แต่ทั้งนี้สิ่งไม่เห็นใช้ว่าจะไม่มีพระรัตนตรัยนี้เราจะเห็นได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิบัติมาปฏิบัติทำเท่านั้น

มัชฌิมาปฏิบัติ มาจากคำว่า มัชฌิมา + ปฏิปทา

มัชฌิมา แปลว่า กลาง ปฏิปทา แปลว่า ทางดำเนิน และ ความประพฤติ¹

ดังนั้น มัชฌิมาปฏิบัติ จึงมีความหมาย 2 นัยคือ ทางสายกลาง และความประพฤติอันเป็นกลาง หรือ ข้อปฏิบัติอันเป็นกลาง²

ทางสายกลาง หมายถึง ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เหนือสะดือ 2 นิ้วมือ

ข้อปฏิบัติอันเป็นกลาง หมายถึง มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ คือ เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ สัมมาวาจา คือ กล่าววาจาชอบ สัมมากรรมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ เพียรชอบ สัมมาสติ คือ ระลึกรู้ชอบ และ สัมมาสมาธิ คือ ตั้งใจไว้ชอบ

ใครก็ตามที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใด ภาษาใด นับถือศาสนาอะไร ฐานะทางสังคมเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวกทั้งหลาย พุทธบริษัท 4 ทั้งปวง ตลอดจนยาจก วณิพก พ่อค้า แม่ค้า มนุษย์ชายหญิงทุกคนต่างก็มีพระรัตนตรัยอยู่ในตัว ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เหนือสะดือ 2 นิ้วมือทั้งสิ้น ต่างเพียงแต่ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นคือผู้ที่สามารถตรัสรู้คือเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวเองได้ด้วยพระองค์เอง เมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้ตรัสสอนให้ผู้อื่นตรัสรู้คือเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวของเขาด้วย ส่วนพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น คือ ผู้ที่ตรัสรู้ได้ด้วยตนเอง แต่ไม่สอนใคร เหล่าพระอริยสาวกคือ ผู้ฟังคำสอนจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำมาปฏิบัติตามจนได้ตรัสรู้ธรรมเช่นเดียวกับพระพุทธองค์ พระอริยสาวกทั้งหลายจึงได้ชื่อว่าพระอนุพุทธะคือผู้ตรัสรู้ตาม

¹ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), มรตกรรมของหลวงพ่อดัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 29 ภัตตานุโมทนาภาดา หน้า 363, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539.

² พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2528. หน้า 228.

3.2.3 วิธีการเข้าถึงพระรัตนตรัย

วิธีการเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวคือ การปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักนี้ย่อมทำให้กิเลสอาสวะคือ โลภะ โทสะ โมหะ ที่ห่อหุ้มจิตอยู่เบาบางไปเรื่อย ๆ เมื่อกิเลสเบาบางไปแล้วก็จะได้เข้าถึงพระรัตนตรัยในตัวในที่สุด และพระรัตนตรัยนี้แหละที่จะทำหน้าที่ละกิเลสอย่างละเอียดให้หมดสิ้นไปได้

ถามว่า การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 นั้นต้องทำอะไร วิธีการที่ลัดที่ลที่สุดคือ การเจริญภาวนานั้นเอง ดังพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุหมั่นเจริญภาวนา แม้จะไม่เพียงเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ ขอจิตของเราพึงหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ก็จริง แต่จิตของภิกษุนั้น ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ข้อนั้นเพราะเหตุไร พึงกล่าวได้ว่า เพราะเจริญสติปัญญา 4 ฯลฯ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8”¹

สติปัญญา 4 คือ สัมมาสติในอริยมรรคมีองค์ 8

จากพุทธดำรัสนี้จะเห็นว่า การเจริญภาวนา ก็คือ การได้ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 นั้นเอง

ถามว่า การเจริญภาวนาคืออะไร การเจริญภาวนาก็คือ การทำสมาธิ ดังในอรรถกถาที่ว่า “ธรรมชาติใด อันพระโยคีบุคคลอบรมอยู่ เจริญอยู่ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า ภาวนา, ภาวนาคือสมาธิ ชื่อว่า สมาธิภาวนา”²

สมาธิในที่นี้ คือ สัมมาสมาธิในอริยมรรคมีองค์ 8 จึงกล่าวได้ว่าเมื่อปฏิบัติสัมมาสมาธิแล้ว ก็เท่ากับได้ปฏิบัติมรรคองค์อื่น ๆ ไปด้วย สัมมาสมาธิจึงเป็นศูนย์กลางขององค์มรรคทั้งปวงดังพระดำรัสที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็ ‘สัมมาสมาธิ’ เป็นอริยะอันมีเหตุมีองค์ประกอบคือสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ เป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งประกอบแล้วด้วยองค์ 7 เหล่านี้แล เรียกว่า สัมมาสมาธิที่เป็นอริยะ อันมีเหตุบัง มีองค์ประกอบบ้าง”³

¹ มก, ภาวนาสูต, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 37 ข้อ 68 หน้า 252.

² มก, สัทธัมมปกาสินี อรรถกถาพุทธนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 68 หน้า 46.

³ มก, มหาจัตตารีสกสูตร, พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิชาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 22 ข้อ 253 หน้า 341.

พระดำรัสนี้ขยายความได้ว่า องค์มรรคทั้ง 7 ตั้งแต่สัมมาทิฐิ - สัมมาสติ จะเป็นองค์ประกอบของสัมมาสมาธิ เมื่อปฏิบัติสัมมาสมาธิก็เท่ากับได้ปฏิบัติมรรคอีก 7 องค์ที่เหลือไปด้วย กล่าวคือ เมื่อจิตเป็นสมาธิเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้มีสัมมาทิฐิเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมาสังกัปปะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมาวาจาเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมากรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมาอาชีวะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมาวายามะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีสัมมาสติเพิ่มขึ้นด้วย เมื่อปฏิบัติสัมมาสมาธิมากเข้า ๆ จะทำให้จิตบริสุทธิ์จากกิเลสยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนบริสุทธิ์หลุดพ้นในที่สุด

พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ สอนไว้ว่า ในเวลาทำสมาธินั้นให้เราใส่ใจมาหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างสบาย ๆ และต่อเนื่อง จนถูกส่วนก็จะตกศูนย์คือ ใจหยุด เมื่อตกศูนย์แล้วก็จะเข้าถึง “ดวงปฐมมรรค” เป็นดวงธรรมเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน เมื่อเข้าถึงดวงปฐมมรรคแล้วก็หยุดใจไว้ในกลางดวงปฐมมรรคนั้นอย่างสบาย ๆ และต่อเนื่อง จนถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงธรรมอื่น ๆ อีก 5 ดวงคือ ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ รวมทั้งหมดเป็น 6 ดวง จากนั้นก็เอาใจหยุดนิ่งไว้กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั้น พอถูกส่วนก็จะเข้าถึง “กายมนุษย์ละเอียด” หรือ กายฝัน

ขั้นต่อไปก็เจริญสมาธิภาวนาด้วยเอาใจหยุดนิ่งไปที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของกายมนุษย์ละเอียด พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงธรรม 6 ดวงดังกล่าวคือ ดวงปฐมมรรค ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ จากนั้นก็เอาใจหยุดนิ่งไว้กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะนั้น พอถูกส่วนก็จะเข้าถึง “กายทิพย์หยาบ”

ขั้นต่อไปก็เจริญสมาธิภาวนาด้วยเอาใจหยุดนิ่งไปที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของกายทิพย์หยาบ พอถูกส่วนก็จะเข้าถึงดวงธรรม 6 ดวงเช่นกัน แล้วก็เข้าถึงกายทิพย์ละเอียด... กายรูปพรหมหยาบ... กายรูปพรหมละเอียด... กายอรูปพรหมหยาบ... กายอรูปพรหมละเอียด... ธรรมกายโคตรภูหยาบ ... ธรรมกายโคตรภูละเอียด... ธรรมกายสกทาคามีหยาบ... ธรรมกายสกทาคามีละเอียด... ธรรมกายอนาคามีหยาบ... ธรรมกายอนาคามีละเอียด... ธรรมกายอรหัตหยาบ... ธรรมกายอรหัตละเอียด ในแต่ละกายเหล่านี้จะมีดวงธรรม 6 ดวงคั่นอยู่เป็นชั้น ๆ ตามลำดับคือดวงปฐมมรรค ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

เมื่อเข้าถึงพระธรรมกายแล้วก็ได้ชื่อว่าเข้าถึงพระรัตนตรัยในตัว เพราะพระธรรมกายเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งหลายดังได้กล่าวแล้วว่า

พุทธรัตตะ คือ ธรรมกายหยาบ

ธรรมรัตตะ คือ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายหยาบอยู่ ณ ศูนย์กลางธรรมกายนั้น

สังฆรัตตะ คือ ธรรมกายละเอียดที่อยู่ที่ศูนย์กลางธรรมรัตตะนั้น

พระรัตนตรัยนั้นมีหลายระดับตั้งแต่ธรรมกายโคตรภูจนถึงธรรมกายอรหัต

ตลอดเส้นทางของการปฏิบัติสัมมาสมาธิเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องทำมีเพียงอย่างเดียวคือ การหยุดใจอย่างสบาย ๆ และต่อเนื่องไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เมื่อหยุดใจได้ถูกส่วนแล้วใจก็จะเคลื่อนเข้าไปภายในเรื่อย ๆ จนเข้าถึงพระธรรมกายในที่สุด

แต่การที่ใครจะก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระอริยสงฆ์หรือพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ ได้หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับบารมีที่สั่งสมมาหากมีบารมีเพียงพอก็สามารถจะบรรลุเป็นพระอริยบุคคลในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปได้ ถ้าบารมียังไม่มากพออย่างน้อย ๆ ก็จะได้เป็นโคตรภูบุคคลคือ เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมกายโคตรภูได้ ซึ่งพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ยืนยงอยู่เสมอว่าหากเราจริงคือตั้งใจปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วจะเข้าถึงได้ทุกคน

ดวงปฐมมรรค แปลว่า หนทางเบื้องต้นมรรคผลนิพพาน คำว่า “ปฐมมรรค” เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาชื่อ “คัมภีร์มูลกัจจาย” ส่วนในพระไตรปิฎกเรียกดวงปฐมมรรคว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัญญา หรือเอกายนมรรค แปลว่า ทางเอกสายเดียวคือ เป็นทางสายเดียวที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน ส่วนทางอื่นไม่อาจไปสู่มรรคผลนิพพานได้

ดวงปฐมมรรคนี้เกิดขึ้นจาก “การประชุมพร้อมกันของมรรคมีองค์ 8 หรือ เรียกว่ามรรคสมังคี”¹ ผู้ที่ทำให้มรรคทั้ง 8 องค์รวมกันเป็นหนึ่งเรียกว่า “บุคคลผู้พร้อมมรรคสมังคี”² หรือ หากเป็นผู้ที่เข้าถึงมรรคสมังคีในระดับโลกุตระก็จะเรียกว่า “อริยมรรคสมังคีบุคคล”³

ขนาดดวงปฐมมรรคของแต่ละคนจะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับบารมี กล่าวคือ อย่างเล็กจะมีขนาดเท่ากับดวงดาวที่เราเห็นอยู่บนท้องฟ้า อย่างกลางจะมีขนาดเท่าดวงจันทร์ และอย่างใหญ่จะมีขนาดเท่าดวงอาทิตย์ ที่บอกว่าขนาดเท่าดวงจันทร์หรือดวงอาทิตย์นั้น เป็นขนาดตาม

¹ ทตตชีโว ภิกขุ, ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, (กรุงเทพฯ, 2537), หน้า 144.

² มก, พระอภิธรรมปิฎก อัญญาสาสนี อรรถกถาธรรมสังคณี, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 76 หน้า 514.

³ มก, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 68 ข้อ 147 หน้า 754.

ที่เรามองเห็นจากโลกไม่ใช่เป็นขนาดจริง ๆ ของดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ ดวงปฐุมมรรคนี่ใสบริสุทธิ์เหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า ส่วนขนาดของดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ และดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็มีขนาดเท่า ๆ กับดวงปฐุมมรรค

วิธีการเข้าถึงพระรัตนตรัยภายในนั้นอธิบายโดยย่อไว้เพียงเท่านี้ก่อน นักศึกษาสามารถเรียนเพิ่มเติมได้ในกลุ่มวิชาสมาธิ ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 เล่ม คือ MD 101 สมาธิ 1 : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสมาธิ จนถึง MD 408 สมาธิ 8 : วิปัสสนากัมมัฏฐาน

3.2.4 หลักฐานเกี่ยวกับธรรมกาย

หลักฐานเรื่องธรรมกายมีปรากฏอยู่หลายคัมภีร์คือทั้งในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา วิสุทธิมรรค มลินทปัญญา หนังสือปฐุมสมโพธิกถา จาริกลานทอง ศิลาจาริก และหนังสือทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้เรื่องธรรมกายยังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ฝ่ายมหายานอีกจำนวนมาก ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะหลักฐานในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท ดังนี้

1) ในอัครคัมภีร์สูตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า คำว่า ‘ธรรมกาย’ ก็ดี ‘พรหมกาย’ ก็ดี ‘ธรรมภูต’ ก็ดี ‘พรหมภูต’ ก็ดี **ล้วนเป็นชื่อของตถาคต**¹

2) ในสรภังคเถรคาถา พระสรภังคเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี สีขี เวสสภู กกุสันธะ โภณาคมนะ และกัสสปะได้ทรงดำเนินไปโดยทางใดแล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมก็ทรงดำเนินโดยทางนั้น พระพุทธเจ้าทั้ง 7 พระองค์ปราศจากตัณหาไม่ทรงยึดมั่น หยั่งถึงความดับ เสด็จอุบัติโดยธรรมกาย ผู้คงที่ได้ทรงแสดงธรรมนี้คือ อริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางที่ดำเนินไปให้ถึงความสิ้นทุกข์ด้วยทรงอนุเคราะห์เหล่าสัตว์²

3) ในปัจเจกพุทธธาปทาน บันทึกไว้ว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายมีธรรมยิ่งใหญ่ **มีธรรมกายมาก** มีจิตเป็นอิสระ ข้ามห้วงแห่งทุกข์ทั้งมวลได้แล้ว³

4) ในมหาปชาปตีโคตมีเถรียาปทาน พระนางมหาปชาปตีโคตมีเถรียกล่าวไว้ว่า “ข้า

¹ มจร, อัครคัมภีร์สูตร, พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), เล่ม 11 ข้อ 118 หน้า 88.

² _____, สรภังคเถรคาถา, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา สัตตกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), เล่ม 26 ข้อ 490-492 หน้า 422.

³ มจร, ปัจเจกพุทธธาปทาน พุทธวรรค, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน, (กรุงเทพฯ : มจร, 2539), เล่ม 32 ข้อ 134 หน้า 24.

แต่พระสุคตหม่อมฉันเคยเป็นมารดาเลี้ยงของพระองค์ ข้าแต่พระอิริเจ้า ส่วนพระองค์เป็นบิดาของหม่อมฉัน ข้าแต่พระโลกนาถ พระองค์ทรงเป็นผู้ประทานความสุข ที่เกิดจาก พระสัทธรรมข้าแต่พระโคตม หม่อมฉันเป็นผู้ที่พระองค์ทรงให้เกิดแล้ว ข้าแต่พระสุคต พระรูปกายของพระองค์นี้ อันหม่อมฉันเคยพุ่มพักให้เจริญเติบโตใหญ่แล้ว ส่วนพระธรรมกายที่นำเพลิดเพลินของหม่อมฉัน อันพระองค์ทรงพุ่มพักให้เจริญแล้ว”¹

5) ในอรรถสัทสนัทสสกาเถราปทาน พระอรรถสัทสนัทสสกาเถระกล่าวไว้ว่า “หนึ่ง พระพุทธเจ้าผู้ทรงแสดงธรรมกาย ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งสิ้น ชนทั้งหลายไม่สามารถจะให้กำเริบได้ ใครเล่าเห็นแล้วจะไม่เลื่อมใส”²

จากหลักฐานธรรมกายที่กล่าวมานี้มีข้อสังเกตที่สำคัญ 3 ประการซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระมงคลเทพมุนี พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ดังนี้

1) การเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระตถาคตนั้นหมายเอา “การเป็นด้วยธรรมกาย” หรือการได้เข้าถึงพระธรรมกาย ไม่ใช่หมายเอากายมนุษย์หรือกายเนื้อ ดังที่พระสรภังคเถระกล่าวไว้ว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง 7 พระองค์ เสด็จอุบัติโดยธรรมกาย” หรือที่พระพุทธองค์ ตรัสว่า “ธรรมกายเป็นชื่อของตถาคต”

2) จากสรภังคเถระคาถาที่ว่า พระพุทธเจ้าทั้ง 7 พระองค์ เสด็จอุบัติโดยธรรมกายแล้ว ทรงแสดงธรรม คือ อริยสัจ 4 นั่นก็คือ การที่พระองค์ได้ตรัสรู้ริยสัจ 4 ด้วยธรรมกายแล้วจึงแสดงธรรมที่ได้ตรัสรู้ดังกล่าว ประเด็นนี้สอดคล้องกับคำสอนหลวงปู่วัดปากน้ำที่ว่า ธรรมกายนั้นเป็นผู้ตรัสรู้ริยสัจ 4 ได้แก่ รู้ทุกข์ รู้เหตุของทุกข์ หรือสมุทัย รู้ความดับทุกข์ หรือนิโรธ และรู้เหตุของความดับทุกข์ หรือมรรคมรรค 8³

3) ธรรมกายมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ มีอยู่ในกายเนื้อของพระสัมมาสัม-

¹ _____, มหาปชาบดีโคตรมีเถรียาปทาน, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน, (กรุงเทพฯ : มจร, 2539), เล่ม 33 ข้อ 130-131 หน้า 404.

² _____, อรรถสัทสนัทสสกาเถราปทาน, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน, (กรุงเทพฯ : มจร, 2539), เล่ม 32 ข้อ 50 หน้า 301.

³ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), มรดกธรรมของหลวงปู่วัดปากน้ำ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 13 เขมาเขมสรณาคมน์ หน้า 173-174. และกัณฑ์ 31 รัตนสูตร หน้า 381, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง), 2539.

พุทธเจ้าทุกพระองค์ มีอยู่ในกายเนื้อของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย มีอยู่ในกายเนื้อของพระสาวกสาวิกาทุกรูป และมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ดังข้อความที่ว่า “พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายมีธรรมยิ่งใหญ่ มีธรรมกายมาก” และดังที่พระนางมหาปชาปตีโคตมีเถรีกล่าวว่า “พระธรรมกายที่น่าเพลิดเพลินของหม่อมฉัน อันพระองค์ทรงพุ่มพักให้เจริญแล้ว”

ด้วยเหตุนี้พระสาวกที่ได้ตรัสรู้ตามพระพุทธรูปองค์จึงมีคำเรียกว่า สาวกพุทธเจ้าบ้าง ออนุพุทธเจ้าบ้าง สุตพุทธเจ้าบ้าง พหุสุตพุทธเจ้าบ้าง หมายถึง ผู้ได้เข้าถึงพระพุทธรูปในตัวหรือเข้าถึงพระธรรมกายในตัวนั่นเอง

4) ธรรมกายนั้นเป็นบ่อเกิดของรัตนะทั้งหลาย ดังที่พระอรรถสันตสกลเถระกล่าวไว้ว่า “อนึ่ง พระพุทธรูปผู้ทรงแสดงธรรมกาย ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งสิ้น” คำว่ารัตนะในที่นี้ ตามทัศนะของพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำนั้นหมายเอาพระรัตนตรัย เมื่อผู้ใดได้เข้าถึงพระธรรมกายซึ่งเป็น “พุทธรัตนะ” แล้ว ก็จะได้เข้าถึง “ธรรมรัตนะ” และ “สังฆรัตนะ” ด้วย เพราะรัตนะทั้งสามนี้อาศัยซึ่งกันและกันและรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3.2.5 อานุภาพของพระธรรมกาย

พระธรรมกายที่อยู่ภายในตัวของมนุษย์ทุกคนนั้นมีอานุภาพมาก เมื่อเข้าถึงแล้วสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ที่กายมนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้ เช่น ระลึกชาติหนหลังได้ หยั่งรู้ใจของผู้อื่นได้ หยั่งรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ แก้ไขคนที่เจ็บป่วยให้หายได้ ไปนิพพานก็ได้ ไปนรกก็ได้ สามารถไปช่วยคนที่ตกนรกได้ อานุภาพที่สำคัญที่สุดของพระธรรมกายคือ ช่วยกำจัดกิเลสในใจให้หมดสิ้นได้

เรื่องอานุภาพของธรรมกายมีบันทึกไว้มากมาย ในที่นี้จะยกตัวอย่างเรื่องพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ผู้ได้เข้าถึงพระธรรมกายและได้ค้นพบวิชาธรรมกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่หายสาบสูญไปหลังพุทธปรินิพพาน 500 ปี กลับคืนมาอีกครั้ง

สมเด็จพระเจ้าหรือสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 17 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้บันทึกไว้ว่า...ครั้งหนึ่ง ผู้เขียน (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ) ได้มาฉันเพลที่วัดปากน้ำ วันนั้นมีประชาชนมากร่วมใจถวายทานแต่พระภิกษุสามเณรทั้งวัดเป็นกรณีพิเศษ เมื่อทายกประเคนอาหารเรียบร้อยแล้ว มีพ่อค้าตลาดสำเพ็งผู้มั่งคั่งคนหนึ่งไปกราบและถามว่า “หลวงพ่อดีใจไหม วันนี้จะมีผู้บริจาคสร้างกุฏิเพื่อเจริญพระกัม-

มีฐานบ้างไหม” ชาวบ้านไม่น้อยกว่า 20 คน ที่นั่งใกล้ ๆ ได้ยินคำถามนั้น คิดว่าคงตั้งใจฟังคำตอบของหลวงพ่อดังกล่าวต่างทอดสายตามองหลวงพ่อดังกล่าวเพื่อฟังคำตอบ

เวลานั้นผู้เขียนทั้งโกรธผู้ถาม ทั้งหนักใจแทนหลวงพ่อดังกล่าว และได้มองหาผู้ตอบหลวงพ่อดังกล่าวที่มีดวงหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส หลับตาสัก 5 นาที ครั้นแล้วตอบทันทีว่า “มี” ผู้ถามได้ถามย้ำต่อไปว่าก็หลัง ตอบว่า 2-3 หลัง และย้ำอีกว่าต้องได้แน่

เวลานั้นผู้เขียนฉันทัดอาหารไม่มีรส โกรธผู้ถามว่า ช่างไม่มีอัธยาศัย คำถามเช่นนั้นเท่ากับเอาโคลนมาสาตรหลวงพ่อดังกล่าว เมื่อต้องการทราบ ควรถามเฉพาะสองต่อสอง และโกรธหลวงพ่อดังกล่าวว่า ช่างไม่มีปัญญาแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คิดว่าทำไมนะ หลวงพ่อดังกล่าวจึงไม่พูดว่า เวลานี้ยังไม่เป็นโอกาสที่จะพยากรณ์คำถามนั้น ที่ตอบออกไปว่า 2-3 หลังนั้น หมิ่นต่ออันตรายมากนัก อาจเป็นคำพูดที่ฆ่าตนเองได้ ตาบของตนเองฆ่าตนเอง เวลานี้ก็เอาใจช่วยหลวงพ่อดังกล่าวขอให้ผู้มีบริวารจริง ๆ เกิด เสร็จจากฉันทัดของหวานแล้ว คำพยากรณ์ของหลวงพ่อดังกล่าวก็ยังไม่ปรากฏเป็นความจริงขึ้น ผู้เขียนเรื่องนี้หนึ่งอยู่ด้วยความอึดอัดใจ นึกตำหนิท่านว่า ไม่รอบคอบพอ

ได้เวลาอนุโมทนา มีคณะอุบาสกอุบาสิกากลุ่มหนึ่ง เข้ามากราบหลวงพ่อดังกล่าว บอกว่า ศรัทธาจะสร้างกุฏิเล็ก ๆ อย่างที่หลวงพ่อดังกล่าวสร้างไว้แล้ว สัก 2-3 หลัง ประมาณราคา 3-4 ร้อยบาทต่อหลังหลัง ขอให้หลวงพ่อดังกล่าวช่วยจัดการให้ด้วย ตอนนั้นหลวงพ่อดังกล่าวไม่หวัหระ ยิ้มน้อย ๆ พอสมควรแก่กาลละ ครั้นแล้วหลวงพ่อดังกล่าวเรียกตัวผู้ถามมาบอกว่า “ได้แล้วกุฏิก็มีฐาน 3 หลัง เจ้าของนั่งอยู่” แล้วท่านชี้มือไปยังเจ้าภาพผู้บริจาค ผู้ถามได้กระโดดเข้าไปกราบที่ตักหลวงพ่อดังกล่าวพูดว่า “ยิ่งกว่าตาเห็น” ผู้เขียนดีใจจนเหงื่อแตก ที่ความจริงมาสู่เกียรติของหลวงพ่อดังกล่าวไว้ได้

เกรงว่าจะเป็นลูกไม้จึงหาโอกาสสนทนากับผู้บริจาคว่า “นัดกับหลวงพ่อดังกล่าวไว้หรือว่าจะสร้างกุฏิถวาย” ได้รับคำตอบว่า “ฟังคิดเมื่อมาทำบุญวันนี้เอง เห็นมาเห็นกุฏิเล็ก ๆ สวยดี อยากจะสร้างบ้าง แต่ทุนไม่พอ จึงปรึกษากับพวกพ้องที่บังเอิญมาพบกันวันนี้เห็นดีร่วมกัน จึงได้มอบเงินแก่หลวงพ่อดังกล่าวให้จัดการสร้างต่อไป” นี่เป็นเรื่องก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ร่วม 20 ปี

เมื่ออุบาสกอุบาสิกาหลับหมดแล้ว ผู้เขียนจึงได้พูดกับหลวงพ่อดังกล่าวต่อไป เบื้องต้นยกย่องว่าหลวงพ่อดังกล่าวพยากรณ์แม่นยำเหมือนตาเห็น แต่น่ากลัวอันตราย ไม่ควรตอบในเวลานั้น ควรจะบอกเฉพาะตัวหรือสองต่อสอง หลวงพ่อดังกล่าวถามว่าอันตรายอย่างไร จึงเรียนท่านว่า ถ้าไม่เป็นความจริงดังคำพยากรณ์ ชาวบ้านจะเสื่อมศรัทธา หลวงพ่อดังกล่าวพูดว่า “เรามั่นชะอะ พระพุทธศาสนาแก่ได้หรือธรรมของพระพุทธเจ้าต้องจริง ธรรมกายไม่เคยหลอกหลวงใคร” เมื่อได้ยินดังนั้นก็จำต้องนิ่ง และไม่คิดจะถามความเห็นอะไรต่อไป

สมเด็จพระเจ้าเองก็เคยได้รับคำพยากรณ์จากพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ เหมือนกัน คือเมื่อครั้งที่ท่านยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมดิลกกว่า จะได้เป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ แต่ไม่มีใครเชื่อ เพราะว่ามีพระมหาเถระรูปอื่นที่ควรจะได้เป็นสังฆราชก่อนท่านตามลำดับสมณศักดิ์ แต่ใน พ.ศ. 2515 หลังจากที่พระเดชพระคุณหลวงปู่ฯ มรณภาพไปแล้ว 13 ปี สมเด็จพระเจ้าก็ได้เป็นสังฆราชจริง ๆ

เมื่อสมเด็จพระเจ้าเสด็จมาถวายเครื่องสักการบูชาแด่พระเดชพระคุณหลวงปู่ที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ท่านได้ประทานโอวาทไว้ว่า “ที่มาวันนี้ก็เพื่อจะถวายสักการะหลวงปู่ ด้วยความตั้งใจของหลวงปู่ที่เคยได้พูดไว้อย่างไร และความตั้งใจของหลวงปู่นั้นก็ปรากฏตามที่หลวงปู่ได้พยากรณ์ ซึ่งขณะนี้ก็ได้เป็นพระผู้ใหญ่สูงสุดในขณะสงฆ์ สมความปรารถนาของหลวงปู่แล้ว จึงได้นำสักการะมาถวายหลวงปู่เป็นกรณีพิเศษแปลกกว่าปีก่อน ๆ นั้น”

นี่คืออานุภาพโดยย่อของพระธรรมกายซึ่งนักศึกษาสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ในหนังสือ **สมเด็จพระเจ้าเล่าเรื่องหลวงปู่วัดปากน้ำ** หรือหนังสือเล่มอื่น ๆ อีกหลายเล่ม บุคคลใดก็ตามที่ตั้งใจปฏิบัติธรรมจนเข้าถึงพระธรรมกายในตัวได้ก็จะเป็นผู้มีอานุภาพดังได้ยกตัวอย่างมาไว้ในสมัยพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ นั้น มีผู้ที่ได้เข้าถึงพระธรรมกายกันจำนวนมาก

3.3 พระรัตนตรัยภายนอก

พระรัตนตรัยภายนอก ได้แก่ พระพุทธคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมคือคำสั่งสอนของพระองค์ และพระสงฆ์คือสาวกของพระองค์ ในหัวข้อนี้จะได้ขยายความเพื่อให้ นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

3.3.1 พระพุทธ : พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ประกอบด้วยคำว่า “พระ + สัมมา + สัม + พุทธะ + เจ้า”

คำว่า “พระ” ใช้ประกอบหน้าคำอื่นแสดงความยกย่อง

คำว่า “สัมมา” แปลว่า โดยชอบ หรือโดยถูกต้อง

คำว่า “สัม” แปลว่า ด้วยพระองค์เอง คือ ไม่ต้องมีผู้สั่งสอน

คำว่า “พุทธะ” มีคำแปลไว้หลายนัยดังที่บันทึกไว้ในอรรถกถาว่า “ชื่อว่า พุทธะเพราะอรรถว่า ตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย ชื่อว่า พุทธะ เพราะอรรถว่า ทรงปลุกหมู่มืดวิให้ตื่น ชื่อว่า พุทธะ เพราะทรงรู้ทุกอย่าง ชื่อว่า พุทธะเพราะทรงเห็นทุกอย่าง ชื่อว่า พุทธะ เพราะตรัสรู้เองไม่ใช่ผู้อื่นทำให้รู้ ชื่อว่า พุทธะ เพราะบานแล้ว ชื่อว่า พุทธะเพราะนับกันว่าเป็นผู้สิ้นกิเลสแล้ว”¹

โดยสรุปคำว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” หมายถึง ผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง

สำหรับประวัติความเป็นมาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีบันทึกไว้ว่า เมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมา มีมหาบุรุษท่านหนึ่งอุบัติขึ้นบนโลก ท่านเป็นพระราชโอรสแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ พระบิดาพระนามว่า พระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดาพระนามว่า พระนางสิริมหามายา ซึ่งเป็นเจ้าหญิงแห่งโกถิยวงศ์จากกรุงเทวทหะ เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงครรภ์ครบไตรมาส ทรงขอลาพระสวามีเพื่อกลับไปมีพระประสูติกาลที่กรุงเทวทหะเมืองของพระองค์ตามธรรมเนียมในครั้งนั้น ครั้นเดินทางมาได้ครึ่งทางถึงสวนสาธารณะใหญ่ชื่อลุมพินี พระนางเกิดประสูติพระครรภ์และประสูติพระโอรส ณ ใต้ต้นรังใหญ่ ในวันเพ็ญเดือนหกเวลาใกล้เที่ยงก่อนพุทธศักราช 80 ปี

หลังจากประสูติได้ 5 วัน พระเจ้าสุทโธทนะเชิญพราหมณาจารย์จำนวน 108 ท่านมาฉันโภชนาหาร และให้เลือกเหลือเพียง 8 ท่าน เฉพาะผู้เชี่ยวชาญในวิชาลักษณะพยากรณ์เพื่อทำหน้าที่พิจารณาทำนายลักษณะของพระโอรสและชานพระนาม

พราหมณ์ 7 ท่านแรกเห็นลักษณะของพระโอรสแล้วได้ทำนายเป็น 2 นัย คือ ถ้าพระโอรสอยู่เรือนจะได้เป็นพระจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ หากออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาเอกของโลก ส่วนโกณฑัญญพราหมณ์ซึ่งมีอายุน้อยที่สุดในพราหมณ์ 8 ท่านนั้น ได้ทำนายชี้ชัดลงไปว่า พระโอรสนี้จะออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จากนั้นพราหมณ์ทั้งหมดก็มีความเห็นตรงกันที่จะชานพระนามพระโอรสว่า “สิทธัตถะ” หรือ “สิทธารถ” ซึ่งแปลว่า สำเร็จตั้งปรารถนา หลังจากนั้น 2 วัน คือเมื่อพระโอรสมีพระชนมายุได้ 7 วัน พระนางสิริมหามายาก็สิ้นพระชนม์ เจ้าชายสิทธัตถะจึงอยู่ในการเลี้ยงดูของพระนางมหาปชาบดี ซึ่งเป็นพระน้านาง และเป็นมเหสีองค์ที่ 2 ของพระเจ้าสุทโธทนะ

เจ้าชายสิทธัตถะมีพระอนุชาและพระชนิษฐาร่วมพระชนกที่ประสูติจากพระนาง-

¹ มก, ปรมัตถโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 39 หน้า 8.

มหาปชาบดี 2 พระองค์ คือ พระนันทะและพระนางรูปนันทา และยังมีลูกพี่ลูกน้องในศากยวงศ์ รุ่งราวคราวเดียวกันอีกหลายพระองค์ คือ เจ้ามahanama เจ้าอนุรุธะ ซึ่งเป็นโอรสของ พระเจ้าอาสุกโกทนะ เจ้าอาหนนท์ โอรสของพระเจ้าอมิตทนะ และเจ้าเทวทัตโอรสของอาหัญญ อมิตาศากยะ कुमारที่มีอายุมากกว่าเจ้าชายสิทธัตถะมีเพียงองค์เดียวคือ เจ้ามahanama

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชันษาได้ 7 พรรษา ก็ได้รับการศึกษาวิชาศิลปศาสตร์ จากพรหมณ์ในราชสำนัก จากนั้นพระชนกทรงเห็นว่ากุมารฉลาดปราดเปรื่องจึงส่งไปศึกษา ต่อยังสำนักอาจารย์วิศวามิตร ผู้เป็นปราชญ์ที่ไม่มีใครทัดเทียมในสมัยนั้น เจ้าชายสิทธัตถะได้ ศึกษาจนแตกฉานเชี่ยวชาญในวิชาต่าง ๆ อย่างรวดเร็วกระทั่งสิ้นความรู้ของอาจารย์ มีความรู้ พรั่งพร้อมที่จะได้รับตำแหน่งเป็นราชาและเป็นจักรพรรดิปกครองชมพูทวีปในอนาคต

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชันษาได้ 16 พรรษา พระชนกเห็นว่าสมควรจะมีชายาได้แล้ว จึงไปขอร้องเจ้าหญิงยโสธราหรือพิมพา พระธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ ที่ประสูติจากพระนาง- อมิตามาอภิเษกเป็นชายา และต่อมาได้มีพระโอรสด้วยกันพระองค์หนึ่งนามว่า “ราหุล” ชีวิต การครองเรือนของเจ้าชายสิทธัตถะได้รับการปรนเปรอจากพระชนกและพระประยูรญาติอย่าง ดีที่สุด สิ่งใดที่คิดว่าจะทำให้เจ้าชายสิทธัตถะพอใจ พระชนกจะต้องรีบจัดหามาให้โดยหวังว่าจะ ให้เจ้าชายอยู่ครองเรือนไปตลอดชีวิต และหมายมั่นจะให้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคต

แต่ด้วยบุญบารมีที่ทรงสั่งสมมาอย่างดีแล้วบันดาลให้ทรงพบเทวทูตทั้ง 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต เป็นเหตุให้พระองค์ทรงเห็นว่า ชีวิตมีทุกข์และปรารถนาจะหา ทางพ้นทุกข์ด้วยการออกบรรพชา ในที่สุดคืนหนึ่งเมื่อพระองค์มีพระชนมายุได้ 29 พรรษา ก็ได้เสด็จออกผนวชโดยทรงม้ากัณฐกะและมีมหาดเล็กชื่อฉันทะตามเสด็จ เมื่อไปถึงฝั่ง แม่น้ำอโนมาทรงตัดพระเกศาสละเพศฆราวาสผนวชเป็นบรรพชิต

เมื่อออกผนวชแล้ว พระองค์เสด็จไปยังสำนักอาฬารดาบสและอุทกดาบส ได้ศึกษา วิชาความรู้จนเจนจบทุกอย่างเท่าที่อาจารย์ทั้งสองสามารถสอนได้ แต่พระองค์ทรงเห็นว่า ความรู้เท่านี้ไม่สามารถตรัสรู้ได้ จึงปลีกตัวไปบำเพ็ญเพียรตามลำพังด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เชื่อ กันในยุคนั้นว่าจะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ เช่น การทรมานพระวรกาย เป็นต้น แม้ปฏิบัติอยู่ ถึง 6 ปี ด้วยความวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งยวด เมื่อทำงานถึงที่สุดแล้วแต่ก็ไม่นำไปสู่การตรัสรู้ธรรม พระองค์จึงหันมาบำเพ็ญเพียรด้วยการทำสมาธิดำเนินจิตไปตามหนทางสายกลาง ในที่สุดก็ได้ บรรลุพระธรรมกาย แล้วตรัสรู้อรหัตตผล 4 ประการ สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันเพ็ญ เดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี

วันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธองค์นั้นตรงกันเป็นอัศจรรย์คือ วันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งชาวพุทธรู้จักกันในนาม “วันวิสาขบูชา” อันเป็นวันพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

เมื่อตรัสรู้แล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ตลอดจนพวกรนอกวรรณะให้ตรัสรู้ธรรมตามพระองค์แล้วได้อุปสมบทเป็นพุทธสาวกมากมาย และหมู่ชนจำนวนมากก็ได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะขอถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง พุทธวิธีการสอนของพระองค์มีหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับความรู้และอุปนิสัยของแต่ละบุคคล จึงทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจและตรัสรู้ตามได้โดยง่าย พระองค์ทรงใช้เวลา 45 ปี เผยแผ่พุทธธรรมปักหลักพระศาสนาในชมพูทวีป และเสด็จขึ้นธรรมาสน์ในวันเพ็ญเดือน 6 เมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา

พุทธประวัตินั้นมีความพิเศษหลายประการ เช่น มีความชัดเจนไม่คลุมเครือ มีหลักฐานยืนยันการมีอยู่จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากมาย ทั้งเอกสารทางวิชาการ รวมทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ ก่อนออกผนวชพระองค์ก็ถึงพร้อมด้วยความสุขสูงสุดในทางโลกคือพร้อมทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และคุณสมบัติ สามารถเป็นพระเจ้าจักรพรรดิปกครองโลกและทวีปที่เหลืออีก 3 ทวีปได้ รูปสมบัติของพระองค์นั้นเลอเลิศกว่าใคร ๆ ในโลกและเทวโลก เพราะทรงได้ลักษณะมหาบุรุษซึ่งเป็นลักษณะร่างกายที่สมบูรณ์ที่สุด ผู้ที่จะได้ลักษณะเช่นนี้ในภพหนึ่ง ๆ อย่างมากมีเพียง 5 พระองค์เท่านั้น

ความพิเศษที่กล่าวมาโดยย่อนี้หาได้ยากในศาสดาของศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสดาผู้มีลักษณะมหาบุรุษนั้นไม่มีในศาสนาอื่นใดในโลก แต่เป็นเรื่องปกติของศาสดาในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสมัยใด หากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ก็จะได้ทรงได้ลักษณะมหาบุรุษและสมบูรณ์พร้อมด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว

และที่สำคัญการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่ได้ตรัสรู้ด้วยการคิดแบบการค้นพบทฤษฎีของนักวิทยาศาสตร์โดยทั่วไป แต่ตรัสรู้ด้วยภาวนามยปัญญาคือ การนั่งสมาธิทำใจหยุดนิ่ง ปลอดจากความคิด ดังพระดำริของพระพุทธองค์ว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้เป็นคุณอันลึกเห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เป็นธรรมสงบ ประณีต ไม่หยังลงสู่ความตริกละเอียด เป็นวิสัยที่บัณฑิตจะพึงรู้แจ้ง...”¹ ประโยคที่ว่า “ไม่หยังลงสู่ความตริกละเอียด” มาจากบทว่า “อตถกาวจโร” ในภาษาบาลี อธิบายว่า จะพึงค้นหยังลงโดยการตริกละเอียดไม่ได้ พึงค้นได้ด้วยญาณเท่านั้น² คำว่า

¹ มก, อัมโปสสุกกถา, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 6 ข้อ 7 หน้า 29.

² มก, สวรรตถกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 25 หน้า 115.

“ตริก” แปลว่า นึก หรือ คิด¹ คำว่า “ฟังค์นได้ด้วยญาณเท่านั้น” คือ ญาณอันเกิดจากภavana มยปัญญานั้นเอง

ตอนที่พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำได้เข้าถึงพระธรรมกายนั้น ท่านก็เคยคำนึงอย่างเดียวกันว่า “คัมภีโรจายัง ธรรมเป็นของลึกถึงเพียงนี้ ใครจะไปคิดคาดคะเนเอาได้ พันวิสัยของความตริกนึกคิด ถ้ายังตริกนึกคิดอยู่ก็เข้าไม่ถึง ที่จะเข้าถึงได้ ต้องทำให้รู้ตริก รู้นึก รู้คิด นั้น หยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ถ้าไม่ดับแล้วไม่เกิด นี่เป็นของจริง หัวต่อมีเป็นอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ถูกส่วนดังนี้แล้ว ก็ไม่มีไม่เป็นเด็ดขาด”

3.3.2 พระธรรม : คำสั่งสอนของพระพุทธองค์

ในหัวข้อ 3.2 นักศึกษาได้เรียนมาแล้วว่า หากกล่าวถึงพระรัตนตรัยภายใน พระธรรมจะหมายถึง ธรรมรัตนะ อันเป็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายซึ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของมนุษย์ทุกคน แต่ถ้าเป็นพระรัตนตรัยภายนอก พระธรรมจะหมายถึงคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งหลั่งออกมาจากพระรัตนตรัยในตัว

ในสมัยพุทธกาลคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 2 ส่วนนี้คือ ธรรมกับวินัย ดังพระดำรัสก่อนพุทธปรินิพพานว่า “ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันเราแสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาแห่งพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”²

คำว่า “ธรรม” ในที่นี้จึงไม่ได้หมายถึงพุทธวจนะทั้งหมด แต่หมายเอาเฉพาะคำสอนที่ไม่เกี่ยวกับพระวินัย แต่ถ้ากล่าวถึงพระธรรมในความหมายที่เป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยภายนอกแล้วจะหมายถึงพุทธวจนะทั้งหมด

คำว่า “วินัย” หมายถึง ศีลของพระภิกษุภิกษุณีรวมทั้งศีลของสามเณรและศีลของฆราวาส ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 หรือ อุโบสถศีล

เมื่อจะกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอาจจะเรียกว่า ธรรม เป็น “คำสอน” ส่วน วินัย เป็น “คำสั่ง” ก็ได้ ดังนั้น ธรรมวินัยก็คือ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 431.

² มก, มหาปรินิพพานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 13 ข้อ 141 หน้า 320.

เดิมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงแต่ “คำสอน” คือ “ธรรม” ได้แก่ อริยสัจ 4 ฯลฯ ยังไม่ได้บัญญัติ “คำสั่ง” คือ “วินัย” ต่อมาเมื่อมีภิกษุมากขึ้น ผู้บวชมาจากตระกูลต่างกัน มีอัธยาศัยและความมุ่งหมายต่างกัน และเมื่อมีลาภสักการะเกิดมากขึ้น ทำให้พระภิกษุบางรูปมีความประพฤติไม่เรียบร้อย สร้างความเสียหายจนเกิดคำติฉินจากชาวบ้าน เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบจึงบัญญัติวินัยขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อห้ามภิกษุประพฤติเช่นนั้นอีก

หลังพุทธปรินิพพานชาวพุทธได้ถือเอาพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำเนินชีวิตสืบต่อกันเรื่อยมา แต่เนื่องจากพระธรรมวินัยดังกล่าวยังไม่ได้รับการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าไม่มีมาตรการเก็บรักษาที่ดี จึงเป็นไปได้ที่จะมีคำสั่งสอนบางส่วนสูญหายไป ด้วยเหตุนี้การสังคายนาจึงเกิดขึ้น

คำว่า “สังคายนา” แปลว่า การซักซ้อม, การสวดพร้อมกัน, การร้อยกรอง หมายถึง การที่พระสงฆ์ประชุมกันแล้วสอบถามชำระสะสางและซักซ้อมทำความเข้าใจพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เพื่อรักษาความถูกต้องไว้แล้วจัดเป็นหมวดหมู่พร้อมทั้งจดจำสาธยายกันไว้

การสังคายนาพระธรรมวินัยมีขึ้นหลายครั้ง แต่ที่ทุกฝ่ายทุกประเทศยอมรับ คือ การสังคายนา 3 ครั้งแรกในประเทศอินเดีย

การสังคายนาครั้งที่ 1 จัดขึ้นใกล้กรุงราชคฤห์ภายหลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน มีพระอรหันต์ประชุมกัน 500 องค์ พระมหากัสสปะเป็นประธานและเป็นผู้สอบถาม พระอุบาลีตอบข้อซักถามเกี่ยวกับพระวินัย พระอานันทตอบข้อซักถามเกี่ยวกับพระธรรม คำตอบของพระอานันทเริ่มต้นด้วยประโยคที่ว่า “เอวัมเม สุตัง : ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้” หมายถึง ได้สดับมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ ได้สดับมาจากพระสาวก เช่น พระสารีบุตร เป็นต้น

การสังคายนาครั้งที่ 2 จัดขึ้นใน พ.ศ.100 การสังคายนาครั้งที่ 3 จัดขึ้นใน พ.ศ. 236 ณ กรุงปาฏลีบุตรแห่งอินเดีย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การสังคายนาครั้งนี้ได้มีการจัดพระธรรมวินัยเป็น 3 ส่วนเรียกว่าพระไตรปิฎก

ไตรปิฎก มาจากคำบาลีว่า ตปิฎก ประกอบด้วย วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก

¹ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต), คำวัต, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548), หน้า 1041.

คำว่า “ปิฎก” แปลว่า “ตะกร้า” หมายถึง ภาชนะสำหรับใส่สิ่งของ คำว่าปิฎกนี้ได้นำมาใช้เป็นชื่อหมวดหมู่พระธรรมวินัยคือ แยกออกเป็นสามตะกร้า หรือ 3 หมวดใหญ่ ๆ นั่นเอง โดยวินัยคือคำสั่งนั้นแยกไว้หมวดหนึ่งเรียกว่า “พระวินัยปิฎก” ส่วนธรรมคือคำสอนแยกออกเป็น 2 หมวด ได้แก่ “พระสุตตันตปิฎก” หรือหมวดพระสูตร คือคำสอนที่ทรงแสดงแก่บุคคลต่าง ๆ ในแต่ละโอกาส ส่วนคำสอนที่แสดงแต่ข้อธรรม ไม่กล่าวว่าจะแสดงแก่ใคร ที่ไหน ได้แก่ เรื่องจิตเจตสิก รูป นิพพาน อันนี้เรียกว่า “พระอภิธรรมปิฎก”

ทั้งนี้พระสูตรและพระอภิธรรมก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่เพิ่มมาภายหลัง แต่เป็นพุทธพจน์ดั้งเดิมตั้งที่บันทึกไว้ในเรื่องการจัดเสนาสนะของพระทัฬหฬลบุตรว่า “ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ทรงพระสูตร ท่านก็จัดเสนาสนะรวมภิกษุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง เพื่อให้ซักซ้อมพระสูตรกัน ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ทรงพระวินัย ท่านก็จัดเสนาสนะรวมภิกษุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง เพื่อให้วินิจฉัยพระวินัยกัน ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ทรงพระอภิธรรม ท่านก็จัดเสนาสนะรวมภิกษุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง เพื่อให้สนทนาพระอภิธรรมกัน”¹

ในสมัยนั้นยังไม่มีจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร อาศัยความจำเป็นหลักโดยอาจารย์จะท่องจำแล้วบอกปากเปล่าแก่ศิษย์ผู้จะต้องรับภาระท่องจำกันต่อ ๆ ไป และเมื่อท่องจำได้ก็มาสวดซักซ้อมพร้อมกัน เพื่อตรวจเช็คความถูกต้องระหว่างกันและเพื่อตอกย้ำให้เกิดความแม่นยำมากขึ้น ทำให้เกิดประเพณีสวดมนต์ การท่องจำ และการบอกเล่าต่อ ๆ กันเรื่อยมาเรียกว่าการศึกษาระบบนี้ว่า “มุขปาฐะ” คือ การเรียนจากคำบอกเล่าจากปากของอาจารย์

พระไตรปิฎกถูกเก็บรักษาและถ่ายทอดมาด้วยมุขปาฐะนี้จนกระทั่งมีจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานครั้งแรกในการสังคายนาครั้งที่ 5 ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศศรีลังกา ในพ.ศ. 433 ในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามณีอภัย² โดยจารึกด้วยภาษามคธตั้งหลักฐานว่า “ในพุทธศตวรรษที่ 5 พระสงฆ์ในศรีลังกาได้ปรารภกันว่า ความทรงจำของบุคคลได้เสื่อมลง การที่จะทำให้จำพระธรรมวินัยได้หมดเป็นเรื่องยาก จึงได้มีการประชุมสังคายนาครั้งที่ 5 ขึ้นแล้วจารึกพระไตรปิฎกเป็นตัวอักษรโดยใช้ภาษามคธ ซึ่งเป็นภาษาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์สอน”³

¹ มก, สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ 8, พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 3 ข้อ 541 หน้า 448.

² มจร, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), เล่ม 4 หน้า [1].

³ ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, สมเด็จพระ (เจริญ สุวฑฒโน), ธรรมดุษฎี, (กรุงเทพฯ : ส่องสยาม, 2537), หน้า 25.

ภาษามคธนั้นมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บาลี” แปลว่า “เป็นต้นแบบ” หรือ เป็นแบบอย่าง คำนี้ใช้เรียกเป็นชื่อคันทา ซึ่งเป็นแนวบอกเขตของนา เป็นเครื่องกันน้ำหรือขังน้ำสำหรับใช้ในนา จึงนำคำนี้มาใช้เรียกพระไตรปิฎกที่จารึกไว้เป็นต้นแบบนี้ว่า “บาลี” คือ เป็นแนวเขตสำหรับที่จะแสดงว่า นี่เป็นพุทธวจนะ และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องป้องกันไม่ให้สัตว์ธรรมปฏิรูป คือ คำสอนที่เป็นของแปลกปลอมเข้ามา คือว่า ถ้านอกจากนี้แล้วไม่ใช่ ถ้าเป็นไหนแล้วจึงใช่ แต่ก็พึงทราบว่า ภาษาบาลี นั้นไม่ได้เป็นชื่อของภาษาโดยตรง ชื่อของภาษาโดยตรงคือภาษามคธ หรือ มาคธี คือ ภาษาของชาวมคธ

แต่ทั้งนี้คำว่า “ภาษาบาลี” เป็นคำที่บุคคลทั่วไปคุ้นเคยมากกว่า คำว่า “ภาษามคธ” ดังนั้นเมื่อจะกล่าวถึงภาษาที่บันทึกพระไตรปิฎกก็จะใช้คำว่า “ภาษาบาลี” เป็นหลัก

ธรรมเนียมของสงฆ์นั้นถือกันว่า สังฆกรรมทั้งปวงให้ใช้ภาษาบาลี เช่น การอุปสมบท หรือ บทสวดมนต์ทั้งหลาย ภาษาไทยของเราก็นำเอาภาษาบาลีมาใช้จำนวนมาก เช่น คำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เป็นภาษาบาลีทั้งนั้น เอามาใช้เป็นคำไทย เพราะว่าการจะเอาคำไทยแท้ ๆ มาใช้นั้นเป็นเรื่องยากมากหรือว่าหาไม่ได้ ที่จะให้ความหมายครอบคลุมคำเดิมได้ เช่น คำว่า “พระพุทธ” จะใช้คำไทยว่าอะไรจึงจะให้ความหมายครอบคลุมทั้งหมด เป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้นจึงต้องนำภาษาบาลีมาใช้

ในการจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานครั้งแรกนั้น ท่านใช้อักษรสิงหลเขียนภาษาบาลี เพราะบาลีที่เกิดพุทธวจนะไว้นั้นเป็นเพียงเสียงสวดมนต์ที่ท่องสืบทอดกันมา ต่อมาประเทศอื่น ๆ ก็ได้จารึกภาษาบาลีลงใบลานโดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ ในปัจจุบันเมื่อมีการพิมพ์หนังสือเจริญขึ้น ทำให้มีพระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ เช่น ฉบับอักษรสิงหลของลังกา ฉบับอักษรเทวนาครีของอินเดีย ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรไทย และฉบับอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์แห่งอังกฤษ

พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยมีขึ้นครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 คือในระหว่าง พ.ศ. 2431-2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้คัดลอกพระไตรปิฎกอักษรขอมในใบลานออกมาเป็นอักษรไทย แล้วชำระแก้ไขและจัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มหนังสือได้ 39 เล่ม นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือด้วยอักษรไทย¹

¹ พระอมรเมธาจารย์ (นคร เขมปาลี ป.ธ. 6), พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ. 9) และคณะ, พระไตรปิฎกปริทัศน์, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 3.

ในระหว่าง พ.ศ. 2468-2473 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงให้ชำระและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่มหนังสือได้ 45 เล่ม เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” พิมพ์ที่มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ต่อมามหาวิทยาลัยได้แปลอรรถกถาถนอกรวมเข้าไปในพระไตรปิฎกจึงรวมกันเป็น 91 เล่มอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ต่อมายังมีพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอีกด้วย ฉบับล่าสุดจัดพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2539

อรรถกถานั้นเป็นคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎก ซึ่งแต่งขึ้นประมาณ พ.ศ. 956 และยังมีคัมภีร์อื่น ๆ อีก เช่น ฎีกา และ อнуฎีกา ฎีกาเป็นคัมภีร์อธิบายอรรถกถา แต่งขึ้นประมาณ พ.ศ.1587 ส่วนอนุฎีกาเป็นคัมภีร์อธิบายฎีกา ทั้ง 4 คัมภีร์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา เป็นคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา โดยพระไตรปิฎกมีความสำคัญสูงสุด เพราะเป็นพุทธพจน์โดยตรง ส่วนอรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาก็มีความสำคัญลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อื่น ๆ อีกมากแต่จะไม่กล่าวถึงในที่นี้

3.3.3 พระสงฆ์ : สาวกของพระพุทธองค์

คำว่า พระสงฆ์ มาจาก “บพฺถา สงฺฆ หรือ สงฺฆิ ในภาษาบาลี ได้แก่ ภิกษุสงฆ์”¹

เมื่อกล่าวถึงพระสงฆ์ ในแง่ของจำนวนแล้วอาจหมายถึง “พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเพียงรูปเดียว” หรือหมายถึง “หมู่พระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป” ก็ได้ เพราะคำว่า “สงฆ์” แปลว่า “หมู่” ก็ได้ดังในอรรถกถาที่ว่า “บพฺถา สงฺฆา วา คณฺหา วา ได้แก่ หมู่ หรือ คณะ คือ ชุมชนุมชน”²

คำที่มักใช้แทนพระสงฆ์มีดังนี้ “พระ ภิกษุ พระภิกษุ พระภิกษุสงฆ์ บรรพชิต สมณะ”

คำว่า “พระ” มาจากคำว่า “วร” ในภาษาบาลี แปลว่า ประเสริฐ เลิศ วิเศษ³ ดังนั้น คำว่า “พระ” จึงแปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ ผู้เลิศ ผู้วิเศษ

คำว่า “ภิกษุ” มาจากบพฺถา “ภิกษุ ในภาษาบาลี แปลว่า เห็นภัยในสังสารวัฏ”⁴

¹ มก, อรรถกถานาคคิณฺณคณฺหา, ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคณฺหา, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 50 หน้า 415.

² _____, อรรถกถาปสาทสูตร, ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย อิติวุตตกะ, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 45 หน้า 566-567.

³ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต), คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548), หน้า 635.

⁴ มก, คุหฺฏฐกฺสูตตนิทเทส, สัทธัมมปิชาโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย มหานิทเทส, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 65 หน้า 291.

ภิกษุ มีรากศัพท์มาจากคำว่า “ภยะ + อิกชะ + รฐ ปัจจัย” ภยะ แปลว่า ภัยอันตราย หมายถึง ภัยในสังสารวัฏ อิกชะ แปลว่า มองเห็น ดังนั้น ภิกษุ จึงแปลว่า เห็นภัยในสังสารวัฏ หรือผู้เห็นภัยในสังสารวัฏนั่นเอง

คำว่า “พระภิกษุ” นั้นเดิมคำว่า “พระ” เข้ามาข้างหน้าคำว่า “ภิกษุ” เพื่อแสดงความยกย่องว่า ภิกษุเป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ หากฝ่ายหญิงก็จะเรียกว่าภิกษุณี

คำว่า บรรพชิต มาจากบทว่า “ปพฺพชิตฺโต ในภาษาบาลี แปลว่า เข้าถึงบรรพชา อธิบายว่า เป็นผู้บวชแล้ว”¹ ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า บรรพชิต หมายถึง นักบวช ในพระพุทธศาสนา ส่วนนักบวชนอกพระพุทธศาสนาเรียกว่า “เดียรถีย์”²

คำว่า “สมณะ” มาจากบทว่า “สมโณ ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นผู้สงบบาป”

พระสงฆ์นั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พระสมมติสงฆ์ และพระอริยสงฆ์

สมมติสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์โดยสมมติ คือเป็นพระสงฆ์โดยการยอมรับกันในหมู่สงฆ์ หลังจากการได้ผ่านการคัดเลือกเฟ้นคุณสมบัติถูกต้อง และผ่านพิธีกรรมที่เรียกว่าอุปสมบท กรรมครบถ้วนตามพระวินัยแล้ว ใช้เรียกพระสงฆ์ที่ยังไม่ได้บรรลุมรรคผล เช่น พระสงฆ์ทั่วไป ในปัจจุบัน ถ้าได้บรรลุมรรคแล้ว เช่น เป็นพระโสดาบัน เรียกว่า อริยสงฆ์³

แม้ฆราวาสที่ได้บรรลุธรรมแล้ว เช่น เป็นพระโสดาบัน เป็นต้น ก็ถือเป็นพระอริยสงฆ์ ตามความหมายนี้ แต่เป็นด้วยคุณภายในหรือเป็นการบวชภายในนั่นเอง

พระอริยสงฆ์นั้นมีชื่อเรียกอย่างอื่นอีก เช่น พระอริยบุคคล พระอริยเจ้า เป็นต้น

พระอริยสงฆ์นั้นมีอยู่ 4 คู่ 8 บุคคล หรือ 8 จำพวก ได้แก่

บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล

¹ มก, อรรถกถาสุคินธเถรคาถา, ปริมาณที่ปณี อรรถกถาพุทธทศนิกาย เถรคาถา, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 50 หน้า 170.

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 606.

³ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต), คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548), หน้า 1006.

บุคคลผู้เป็นพระอนาคามี

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งอนาคามีผล

บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์¹

บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน หมายถึง พระโสดาปัตติผล บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล หมายถึง พระโสดาปัตติมรรค... บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ หมายถึง พระอรหันต์ผล และบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์ หมายถึง พระอรหันต์มรรค

โดยสรุปอริยสงฆ์ 4 คู่ คือ 8 บุคคล ได้แก่

คู่ที่ 1	พระโสดาปัตติมรรค	พระโสดาปัตติผล
คู่ที่ 2	พระสกทาคามีมรรค	พระสกทาคามีผล
คู่ที่ 3	พระอนาคามีมรรค	พระอนาคามีผล
คู่ที่ 4	พระอรหันต์มรรค	พระอรหันต์ผล ²

หรือดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับสุภทัตตปริพาชกว่า

“ดูก่อนสุภทัตตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาไม่ได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้น สุภทัตตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 หาได้ในธรรมวินัยนั้น สุภทัตตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่น ๆ ว้างจากสมณะผู้รู้ สุภทัตตะ ก็ภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย”³

¹ มก, อัญจนนิทเทส, ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 79 ข้อ 150 หน้า 455.

² _____, ปปัญจสูทนี อรรถกถาัมชณีนิกาย มูลปณณาสกั อรรถกถาจลลสีหนาทสูตร, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 18 หน้า 15-16.

³ _____, มหาปรินิพพานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 13 ข้อ 138 หน้า 318.

อรรถกถาอธิบายไว้ว่า “สมณะที่ 1 คือพระโสดาบัน สมณะที่ 2 คือพระสกทาคามี สมณะที่ 3 คือพระอนาคามี สมณะที่ 4 คือพระอรหันต์”¹ ดังนั้นคำว่าสมณะจึงหมายถึงเอาพระอริยสงฆ์เท่านั้น และสมณะดังกล่าวมีเฉพาะในธรรมวินัยนี้ คือมีเฉพาะในพระพุทธศาสนา นั่นเอง

ในปัจจุบันยังมีพระอริยข้อยู่หรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แน่ชัด แต่ที่เราทราบคือพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นสมมติสงฆ์ ถึงกระนั้นก็มีความสำคัญมากในการสืบอายุพระพุทธศาสนา จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในปัจจุบันตั้งอยู่ได้ด้วยสมมติสงฆ์นี้แหละ และผู้ที่มีโอกาสก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระอริยเจ้าได้มากที่สุดก็คือพระสมมติสงฆ์ ส่วนฆราวาสแม้จะมีโอกาสแต่ก็มีภาระทางโลกเหนียวรั้งจึงทำให้ยากกว่าพระสงฆ์ พระภิกษุจำนวนมากในสมัยพุทธกาลก็เป็นสมมติสงฆ์ก่อน เมื่อได้ฟังธรรมและปฏิบัติธรรมแล้วจึงก้าวขึ้นสู่ความเป็นพระอริยสงฆ์ได้

พุทธศาสนิกชนจึงควรอุปฐากดูแลพระสงฆ์ทั้งหลายให้ดี ไม่ต้องไปคำนึงว่าท่านจะเป็นพระอริยสงฆ์หรือสมมติสงฆ์ ขอให้รู้ว่าหากพระภิกษุทั้งหลายหมั่นบำเพ็ญเพียรไปเรื่อย ๆ ก็จะได้เป็นพระอริยสงฆ์ในที่สุด หากไม่ได้เป็นในชาตินี้ก็จะไปบารมีที่เกื้อกูลต่อการตรัสรู้ธรรมในภพชาติต่อ ๆ ไป และที่สำคัญบุญที่ได้จากการทำสังฆทานแม้แก่สมมติสงฆ์ก็มีปริมาณมากดังพุทธดำรัสที่ว่า “ในอนาคตกาล จักมีแต่เหล่าภิกษุโคตรภู... ทักขิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์แม้ในเวลานั้นเราก็ก้าวว่า มีผลนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้...”² ภิกษุโคตรภูคือสมมติสงฆ์นั่นเอง

นักศึกษาบางท่านอาจจะกลางแคลงใจว่า ก็ปัจจุบันมีข่าวลบ ๆ เรื่องพระภิกษุอยู่บ่อย ๆ จึงทำให้ชาวพุทธเสื่อมศรัทธาไม่อยากทำบุญ ตรงนี้ต้องบอกว่า วัฒนธรรมการเสนอข่าวทุกวันนี่คือ เน้นข่าวลบ หรือ ข่าวร้าย บางข่าวก็ไม่ใช่ความจริง มีคำกล่าวหนึ่งที่สะท้อนภาพของสื่อได้ชัดเจนคือ “ข่าวร้ายลงฟรี ข่าวดีเสียตังค์” จากการสำรวจข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ฉบับวันอาทิตย์ที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2552 พบว่า มีทั้งหมด 11 ข่าว เป็นข่าวการเมือง 2 ข่าว ข่าวทั่ว ๆ ไป 2 ข่าว ที่เหลืออีก 7 ข่าวนั้น เป็นข่าวร้ายทั้งสิ้น ได้แก่ การฆาตกรรม การฆ่าตัวตาย ข่าวผู้ทำผิดกฎหมาย ฯลฯ ข่าวเหล่านี้จะพิมพ์ด้วยอักษรตัวใหญ่ และมักโชว์ภาพอันน่าสยดสยองให้เห็นอย่างเด่นชัด

¹ มก, มหาปริณีพพานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 13 หน้า 436.

² _____, ทักขินาวาริภังคสูตร, พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปปริปัญญาสก์, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 23 ข้อ 713 หน้า 395.

จริง ๆ แล้วข่าวการเมืองทุกวันนี้ก็มีแต่เรื่องร้อน ๆ แฉกันไป แฉกันมา จริงบ้าง ไม่จริงบ้าง ก็ว่ากันไปได้ทุกวัน ข่าวทั่ว ๆ ไปที่มักถูกนำเสนอคือ เรื่องส่วนตัวด้านลบของดาราส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบของเยาวชนอีกจำนวนมาก โดยสังเกตได้ว่าเมื่อมีข่าวหนึ่งเกิดขึ้น ต่อมาไม่นานก็จะมีผู้ตกเป็นข่าวประเภทนั้นตามมาเป็นช่วง ๆ

หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ก็คล้าย ๆ กัน หากกล่าวเฉพาะข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ แล้ว ประมาณ 60-80 % เป็นข่าวร้าย เป็นข่าวด้านลบ เมื่อครั้งที่ พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึงกับเอ่ยปากแก่สื่อมวลชนว่า “...สื่อก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ถ้าเรามองเฉพาะในส่วนที่เป็นด้านลบอย่างเดียวไม่เสนอในสิ่งที่ดีงามให้กับสังคมบ้าง สังคมก็คงจะลำบาก และกล่าวว่า นายแพทย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ได้พูดว่า ‘ถ้าเรื่องเลวเขาก็ลงในสื่อ ถ้าเรื่องดีต้องจางถึงลงได้’ ก็เป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายควรจะมองเอง ต้องคิดว่าอะไรบ้างต้องช่วยกันเพื่อช่วยสังคมของเรา...”¹

พระภิกษุและสามเณรในประเทศไทยในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 300,000 รูป จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีผู้ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยบ้าง เพราะคนในโลกก็มีทั้งคนดี คนไม่ดี จึงเป็นไปได้ที่จะมีคนไม่ดีหลุดเข้ามาบวช แม้แต่ในสมัยพุทธกาลก็มีอยู่ไม่น้อยที่ภิกษุผิดศีลถึงขั้นปาราชิกคือขาดจากความเป็นพระ แต่ขณะเดียวกันพระภิกษุที่ตั้งใจฝึกตนจนบรรลุธรรมเป็นพระอริยสงฆ์ก็มีจำนวนมาก แม้ในปัจจุบันพระที่ตั้งใจปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยก็ยังมีอยู่มากเช่นกัน บ่อยครั้งที่พระภิกษุหับ 100,000 รูป มาสวดมนต์และปฏิบัติธรรมร่วมกัน ณ วัดพระธรรมกาย แต่แปลกที่ความดีของพระภิกษุเหล่านี้ไม่ค่อยได้รับการเสนอเป็นข่าวแก่สาธารณชน คนในสังคมจึงเข้าใจไปว่าพระดี ๆ หาไม่ค่อยได้แล้ว

สิ่งที่พุทธศาสนิกชนต้องทำคือ ช่วยกันดูแลรักษาพระพุทธศาสนา อนุรักษ์พระภิกษุสามเณรให้ดี ให้ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มที่ พระภิกษุสามเณรรูปใดที่ปฏิบัติชอบก็ช่วยกันส่งเสริมยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบของสังคม ผู้ที่มาบวชภายหลังจะได้เจริญรอยตาม แต่ถ้าพบพระภิกษุสามเณรรูปใดปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ก็ต้องช่วยกันจัดการแก้ไข ไม่นิ่งดูตายแต่ไม่ควรนำมาประจานให้หมู่สงฆ์เสียหาย อาจจะใช้การแจ้งผู้ปกครองสงฆ์บ้าง หรือถวายเป็นบุญท่านบ้าง หากท่านไม่ได้ทำความผิดร้ายแรงและสามารถกลับตัวกลับใจได้ ก็

¹ สุรยุทธ์” ย้ำฟังเสียงวิจารณ์-ไม่กลัวถูกเป็นไฟ ลุยล้างรัฐตำรวจ, ผู้จัดการออนไลน์, 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2549, 13:39 น. ,<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9490000142121>.

เป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาต่อไป หากชาวพุทธทั้งหลายช่วยกันอย่างนี้พระพุทธานุภาพจะเจริญรุ่งเรืองไปได้อีกยาวนาน และจะนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ตัวท่านและลูกหลานของท่านตลอดจนสังคมไทยและสังคมโลกด้วย

3.4 ประวัติพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

ชาติภูมิ : พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี หรือหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มีนามเดิมว่า สด มีแก้วน้อย เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม 6 ค่ำ เดือน 11 ปีวอก ตรงกับวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2427 เป็นบุตรของคุณพ่อเงิน แลคุณแม่สุดใจ มีแก้วน้อย ผู้มีอาชีพค้าข้าว ณ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

วัยเด็ก : ในวัยเด็ก พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำได้ไปเล่าเรียนเขียนอ่านที่วัด ตามประเพณีของชาวไทยในสมัยก่อน ท่านมีอุปนิสัยของผู้นำและเป็นคนทำอะไรทำจริงมาตั้งแต่เล็ก ในเวลาศึกษาเล่าเรียน ท่านก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจัง จนสามารถอ่านออกเขียนหนังสืออักษรขอมได้คล่องแคล่ว นับเป็นการสำเร็จการศึกษาของเด็กไทยสมัยนั้น

หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ท่านได้กลับมาช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพค้าข้าว จนอายุได้ 14 ปีเศษ บิดาของท่านก็ถึงแก่กรรม ท่านเป็นลูกชายคนโต จึงต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวแทนบิดา และเนื่องจากท่านเป็นคนรักงาน มีความขยันขันแข็ง กิจการค้าข้าวที่ท่านทำอยู่จึงเจริญขึ้นโดยลำดับ จนเป็นที่รู้จักในยุคนั้นว่า เป็นผู้มีความดีคนหนึ่ง

อยากบวช : เมื่ออายุได้ 19 ปีเศษ มีเหตุการณ์ที่ทำให้ท่านได้คิดคำนึงถึงความไม่มีสาระในการทำมาหาเลี้ยงชีพ จนเกิดความสังเวชสลดใจ จึงคิดออกบวชเพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ แต่เนื่องจากในขณะนั้นท่านยังไม่อาจวางภาระในการดูแลครอบครัวได้ จึงจุดธูปเทียนบูชาพระและ อธิษฐานว่า “**ขออย่าให้ตายเสียก่อนเลย ขอให้ได้บวช และหากบวชแล้วจะไม่คิดสึกจนตลอดชีวิต**” จากนั้นท่านจึงขะมักเขม้น ทำงานยิ่งขึ้น จนรวบรวมทรัพย์ได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งคะเนว่ามากพอที่มารดาของท่านจะใช้จ่ายไปได้จนตลอดชีวิต แล้วจึงออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

อุปสมบท : เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2449 เมื่ออายุได้ 22 ปี ท่านได้เข้าอุปสมบท ณ วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมี พระอาจารย์ดี วัดประตูลำธาร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวินยานุโยค (เหนี่ยง อินทโชโต) วัดสองพี่น้อง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอาจารย์โหน่ง อินทสุวณโณ วัดสองพี่น้อง เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้ฉายาว่า จนฺทสโร

ในเพศสมณะ : โดยเหตุที่การบวชของพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ เป็นการบวชด้วยหวังจะทำพระนิพพานให้แจ้ง ท่านจึงเริ่มศึกษาพระวินัยและข้อควรปฏิบัติของสงฆ์ตั้งแต่ก่อนบวช คือในระหว่างที่เข้าเป็นนาค ไปท่องคำขอบรรพชาอุปสมบท และเตรียมตัวบวชอยู่ที่วัดเป็นเวลาประมาณ 10 วัน ดังนั้นเมื่อบวชแล้ว ท่านจึงสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องตั้งแต่ต้น

พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ ได้ใช้เวลาในชีวิตสมณะของท่านอย่างทรงคุณค่ายิ่ง นับแต่วันแรกที่บวช ท่านก็เริ่มฝึกกรรมปฏิบัติตามที่ตั้งใจไว้ ควบคู่กับการเรียนคัมภีร์ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อค้นคว้าหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จารึกไว้เป็นภาษาบาลี โดยเฉพาะคัมภีร์มหาสติปัฏฐาน อันเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยหลักการปฏิบัติโดยตรง

ท่านศึกษาธรรมปฏิบัติเรื่อยไปจากสำนักนี้ไปสู่สำนักโน้น ได้ยินใครว่าที่ไหนดีต้องพยายามขอเข้าเป็นศิษย์ศึกษาธรรมปฏิบัติด้วย เช่น พระมงคลทิพมูณี (ม่วย) อดีตเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ พระครูฐานวิโรจน์ (โป๊) วัดพระเชตุพนฯ พระอาจารย์สิงห์ วัดละครท่า พระอาจารย์ปลื้ม วัดเขาใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นพระอาจารย์ที่ทรงคุณวิเศษในทางธรรมปฏิบัติ เป็นเยี่ยมทางปริยัติ งามทั้งศีลาจารวัตร และมีลูกศิษย์ลูกหามากมาย พระเดชพระคุณหลวงปู่ฝึกฝนธรรมปฏิบัติด้วยความตั้งใจจริง จนครูบาอาจารย์รับรองผลแห่งการปฏิบัติ และชักชวนให้อยู่ช่วยกันสอนผู้อื่นต่อไป แต่ท่านยังคงรู้สึกว้า ความรู้เท่านี้ยังไม่เพียงพอที่จะช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ได้

ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม เมื่อท่านเรียนจนสามารถแปลหนังสือใบลานมหาสติปัฏฐานได้ดังที่ตั้งใจแล้ว จึงหยุดการเล่าเรียนคัมภีร์ทั้งหมด ตั้งใจปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง โดยศึกษาวิธีการปฏิบัติเพิ่มเติมจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นแบบฉบับของการปฏิบัติธรรม

ค้นพบวิชาธรรมกาย¹ : พรรษาที่ 12 ในปี พ.ศ. 2460 ท่านได้จำพรรษาอยู่ที่วัดโบสถ์บน ตำบลบางคูเวียง นนทบุรี โดยตั้งใจจะตอบแทนพระคุณท่านเจ้าอาวาสที่เคยถวายหนังสือให้ท่านเล่าเรียน และจะได้แสดงธรรมโปรดญาติโยม

เมื่อถึงกลางพรรษาในวันเพ็ญเดือน 10 ท่านมาหวนคิดคำนึงถึงอายุที่ล่วงเลยไปว่า ผ่าน

¹ วิชาธรรมกาย หมายถึง ความรู้แจ้งอันเกิดจากการเห็นแจ้งด้วยธรรมจักขุของพระธรรมกาย

พระราชกาลมานานถึงเท่านี้แล้ว ก็ยังไม่ได้รู้เห็นธรรมแท้ที่พระพุทธองค์ทรงรู้เห็นเลย จึงตั้ง
สัจจะอธิษฐานทำสมาธิภาวนาอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพันว่า “ถ้าเรานั่งลงไปครั้งนี้ไม่เห็นธรรม
ที่พระพุทธเจ้าต้องการ เป็นอันไม่ลุกจากที่นั่งจนหมดชีวิต” เมื่อตั้งจิตมั่นลงไปอย่างนั้นแล้ว
ท่านก็เริ่มปรารภความเพียร โดยได้แสดงความอ่อนวอนแต่พระพุทธเจ้าว่า

“ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดข้าพระพุทธเจ้า ทรงประทานธรรมที่พระองค์
ได้ตรัสรู้อย่างน้อยที่สุดแล่ง่ายที่สุดที่พระองค์ได้ทรงรู้แล้วแก่ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าข้า
พระพุทธเจ้ารู้ธรรมของพระองค์แล้ว เป็นโทษแก่ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์
อย่าทรงประทานเลย ถ้าเป็นคุณแก่พระศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์ได้ทรง
พระกรุณาโปรดพระราชทานแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์รับเป็นทนายศาสนา ในศาสนา
ของพระองค์จนตลอดชีวิต” ด้วยการทำความเพียรอย่างไม่อ้อแอ้ในชีวิต ในที่สุดท่านก็เข้าถึง
ธรรมกายกลางดึกคืนนั้นเอง

ณ เวลานั้น ท่านเข้าใจอย่างชัดเจนด้วยตนเองว่า ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ลึก
ซึ้งนัก พันวิสัยของการที่จะตรึกนึกคิดหรือคาดคะเนเอาได้ เพราะถ้ายังตรึกนึกคิดอยู่ก็เข้าไม่ถึง
จะเข้าถึงได้ต้องทำให้ใจ คือ ความรู้ตรึก รู้นึก รู้คิด รวมหยุดเป็นจุดเดียวกัน พอหยุดก็ดับ
ดับแล้วจึงเกิด ในเวลาต่อมาท่านจึงกล่าวสรุปไว้เป็นประโยคสั้น ๆ ว่า “หยุดเป็นตัวสำเร็จ”

การเข้าถึงพระธรรมกายของพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ นี้ นับเป็นการค้นพบ
ที่ยิ่งใหญ่ เพราะมิได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามหรือจดจำจากตำรา แต่เป็นการรู้เห็นและเข้าถึง
ธรรมจริงแท้ที่มีอยู่ภายในด้วยตนเอง โดยการดำเนินจิตเข้าไปในหนทางสายกลางอันเป็น
หนทางสู่ความพ้นทุกข์

ในหนทางสายกลางนี้ หากผู้ใดดำเนินจิตเข้าไปจนถึงที่สุดได้แล้ว ย่อมจะดับต้นเหตุ
แห่งทุกข์คือกิเลสอาสวะทั้งหมดสิ้น เข้าถึงสุขอันยั่งยืน อันเป็นสุดยอดแห่งความ
ปรารถนาของทุกชีวิตได้ ด้วยเหตุนี้ การค้นพบของท่านจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อมนุษยชาติ
และเหนือสิ่งอื่นใด การเข้าถึงพระธรรมกายของท่าน ยังเป็นพยานยืนยันพระดำรัสของสมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ตรัสไว้แก่เหล่าพระสงฆ์สาวกว่า “ธรรมกายเป็นชื่อของตถาคต”

ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย ที่ใครสักคนจะสามารถรู้เห็นธรรมอันลึกซึ้งยิ่งไปกว่าสิ่งที่ได้เล่า
เรียนมาเช่นนี้ โดยเพียงแต่ศึกษาวิธีการและนำมาปฏิบัติตามเท่านั้น นอกเสียจากว่า บุคคล
ผู้นั้นจะมีบุญบารมีอันยิ่งใหญ่ที่ได้สั่งสมมาแต่ครั้งอดีต และเป็นผู้มีความเพียรอันเลิศ ดังนั้น การ

เข้าถึงพระธรรมกายของพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ณ วัดโบสถ์บน บางคูเวียง ในวันเพ็ญเดือน 10 ครั้งนั้นจึงเป็นจุดประกายนี่ยับตรับรองความเป็นคนจริงและปฏิบัติอันถูกต้องของท่านได้อย่างชัดเจน ยิ่งกว่านั้นยังเป็นเครื่องยืนยันว่า พระธรรมกายอันเป็นแหล่งแห่งความสุข ความบริสุทธิ์ และความรู้อันนั้น มีอยู่จริงภายในตัวของมนุษย์ทุกคน

เผยแผ่วิชาธรรมกาย : หลังจากรู้เห็นธรรมแล้ว ในครั้งแรกพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ คิดจะปลีกตัวปลีกเร้นไปหาความสงบสงัดตามป่าเขาหรือในชนบท เช่นเดียวกับพระภิกษุที่ใฝ่ใจในการปฏิบัติสมัยนั้น แต่เมื่อนึกถึงเพื่อนมนุษย์ที่ยังตกทุกข์ ไร้ที่พึ่งอีกจำนวนมาก ท่านจึงคิดจะสอนเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ตามอัธยาศัยที่รักการบำเพ็ญประโยชน์อันเป็นปกติวิสัยของท่าน

ครั้นออกพรรษา รับกฐินแล้ว ท่านจึงเดินทางไปปฏิบัติธรรม และสอนที่วัดบางปลา ตำบลบางเลน จ.นครปฐม เวลาผ่านไปราว 4 เดือน ก็มีพระภิกษุปฏิบัติได้เป็นพยานในการบรรลุธรรมจำนวน 3 รูป และฆราวาสอีก 4 คน การสอนครั้งนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่วิชาธรรมกาย

ต่อมาท่านได้เดินธุดงค์ไปสอนในที่ต่าง ๆ อีกหลายแห่ง มีประชาชนมาศึกษาธรรม-ปฏิบัติกันเป็นจำนวนมาก และต่างได้รับผลดีตามกำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ

เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ : ในราวกลางปี พ.ศ. 2461 ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ จึงเดินทางออกจากวัดพระเชตุพนฯ มาจำพรรษาที่วัดปากน้ำฯ ซึ่งในขณะนั้นมีสภาพกึ่งวัดร้าง ควรปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย

ในระยะแรก การบริหารและการพัฒนาวัดไม่ราบรื่นนัก เนื่องจากพระเก่าและชาวบ้านที่นั่น มีอัธยาศัยเป็นนักเลง ปกครองดูแลยาก แต่ท่านก็มีได้ย่อท้อ เร่งรัดกวาดล้างพระภิกษุสามเณรให้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรมวินัย และเปิดสอนธรรมปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา และประชาชนทั่วไป อย่างจริงจัง เมื่อมีประชาชนมาปฏิบัติธรรมได้รับผลดีเป็นจำนวนมาก และต่างเล่าขานกันต่อไปในวงกว้าง ชื่อของท่านจึงเป็นที่รู้จักในนาม “หลวงพ่อวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ”

พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ เป็นพระมหาเถระผู้ถึงพร้อมทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ได้สร้างคุณประโยชน์ไว้แก่พระพุทธศาสนามากมาย โดยเฉพาะการค้นพบวิชาธรรมกาย

และการเผยแผ่วิชาธรรมกาย ท่านได้ทุ่มเทค้นคว้าศึกษาวิชาธรรมกาย และเทศน์สอนให้คนจำนวนมากได้เข้าถึงพระธรรมกายในตัว

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2498 ท่านได้เรียกประชุมศิษย์ทั้งหมด พร้อมทั้งปรารภว่า อีก 5 ปี ท่านจะมรณภาพ ให้ทุกคนช่วยกันเผยแผ่วิชาธรรมกายไปทั่วโลกให้ได้ เพราะวิชานี้เป็นแก่นแท้ของชีวิต สามารถช่วยคนทั้งโลกให้หลุดพ้นจากห้วงทุกข์แห่งการเวียนว่ายตายเกิด และนำพาสันติสุขมาสู่โลกได้จริง

ด้วยคำปรารภดังกล่าว ภายหลังจากที่พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดฯ ท่านมรณภาพ ในปี พ.ศ. 2502 แล้ว **คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาสิกาจันทร์ ขนนกยูง** ซึ่งเป็นศิษย์เอกท่านหนึ่งของพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำฯ ในฝ่ายธรรมปฏิบัติ ได้ใช้เวลาทั้งชีวิตของท่านในการเผยแผ่วิชาธรรมกายจนเป็นที่มาของการก่อเกิดวัดพระธรรมกายในวันนี้

บทที่ 4

หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●

เนื้อหาบทที่ 4

หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

- 4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก
- 4.2 นิพพาน
- 4.3 ความไม่ประมาท
- 4.4 ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส
- 4.5 มรรคมีองค์ 8
- 4.6 ไตรสิกขา
- 4.7 พระไตรปิฎก
- 4.8 กิเลสและเครื่องขำระล้างกิเลส

แนวคิด

1. หลักรรรมต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกเป็นหลักปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพาน เป็นหลักรรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกหมวด ไม่ขัดแย้งกัน ย่อและขยายได้ หากย่อจนถึงที่สุดก็จะเหลือข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายความแล้วจะได้ “84,000 ข้อ หรือพระธรรม-ชั้นธ์” แบ่งเป็นพระวินัย 21,000 ข้อ พระสูตร 21,000 ข้อ และพระอภิธรรม 42,000 ข้อ

2. หลักรรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกอาจจะจัดแบ่งเป็น 3 ข้อก็ได้คือ ละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใส หลักรรรม 3 ข้อนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา ถ้าขยาย 3 ข้อนี้ให้เป็น 8 ข้อก็ได้ เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ

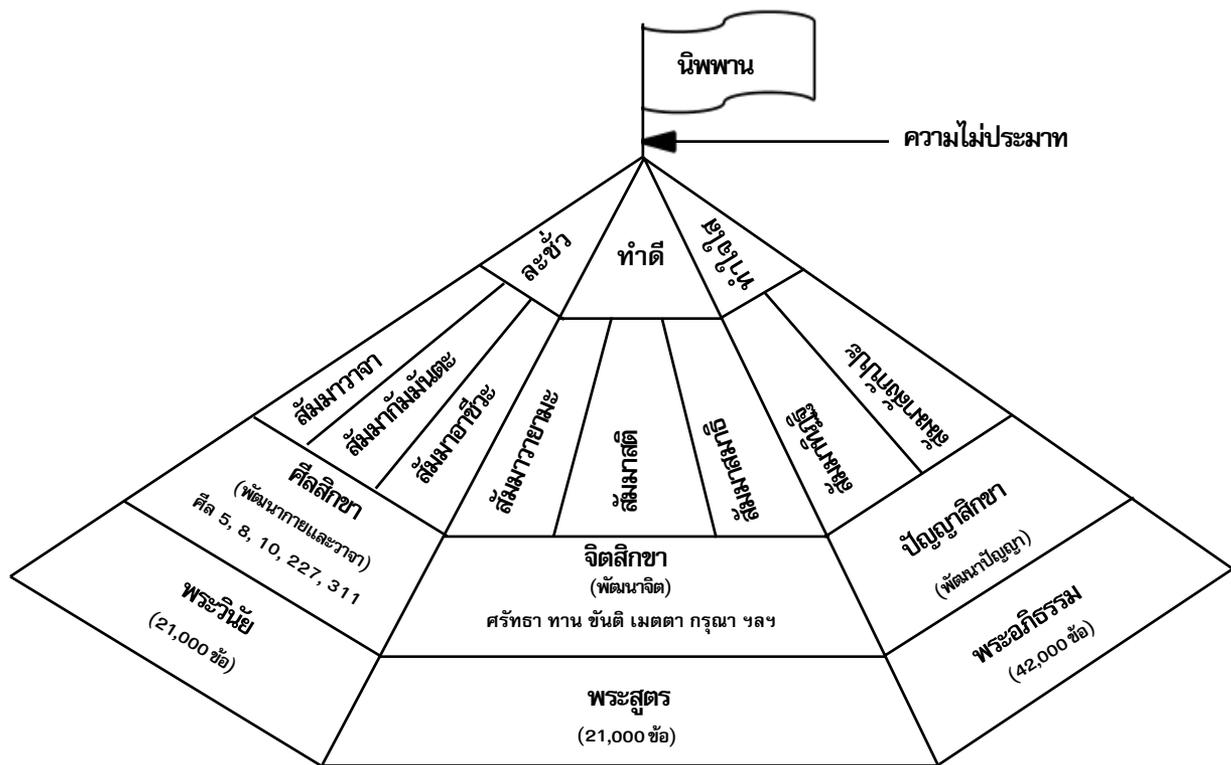
วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบภาพรวมหลักรรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

บทที่ 4

หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

ภาพรวมพระไตรปิฎก 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยพระภิกษุญาณวชิโรดม (เผด็จ ทตฺตชีโว)

พระเดชพระคุณพระภิกษุญาณวชิโรดม รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ได้ให้ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎกไว้อย่างชัดเจนดังภาพที่แสดงไว้นี้ จะเห็นว่าหลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติบรรลุ “นิพพาน” อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

สำหรับหลักธรรมต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกอันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพานนั้น เป็นหลักธรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกหมวดไม่มีความขัดแย้งกันสามารถย่อได้และขยายได้

หากย่อจนถึงที่สุดก็จะเหลือเพียงข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายความแล้วก็จะได้มากถึง “84,000 ข้อ หรือพระธรรมชั้นตรี” แบ่งเป็นพระวินัย 21,000 ข้อ พระสูตร 21,000 ข้อ และพระอภิธรรม 42,000 ข้อ

นอกจากนี้ หลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกอาจจะแบ่งให้เหลือ 3 ข้อก็ได้คือ ละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใส หลักธรรม 3 ข้อนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา หากจะขยายจาก 3 ข้อนี้ให้เป็น 8 ข้อก็ได้เรียกว่า มรรคมงคล 8 อัน ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ โดยสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ จัดอยู่ในปัญญาสิกขา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จัดอยู่ในศีลสิกขา และสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ จัดอยู่ในจิตสิกขา

หลักธรรมในแต่ละหมวดมีรายละเอียดโดยย่อต่อไปนี้

4.2 นิพพาน

นิพพาน หมายถึง การดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแบ่งนิพพานออกเป็น 2 ประการ คือ สอุปาทิเสสนิพพาน และอนุปาทิเสสนิพพาน¹

1) สอุปาทิเสสนิพพาน หมายถึง ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ มีสังโยชน์ในภพนี้สิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ เป็นผู้มีราคะ โทสะ และโมหะสูญสิ้นแล้ว แต่ยังเป็นผู้เสวยอารมณ์ทั้งที่พึงใจและไม่พึงใจ ยังเสวยสุขและทุกข์อยู่ เพราะความที่อินทรีย์ 5 ยังไม่บอบสลาย

พระเดชพระคุณภาวนาวิริยคุณอธิบายสอุปาทิเสสนิพพานไว้ว่า เป็นพระนิพพานในตัว บางครั้งก็เรียกว่า “นิพพานเป็น” หมายความว่า ในขณะที่อาสวกิเลสสูญสิ้นไปหมดแล้ว แต่ยังมีชีวิตอยู่ ยังมีชั้น 5 อยู่ มีธรรมกายปรากฏอยู่ในตัว ทำให้รู้สึกเป็นสุขเหมือนอยู่ในอายตนะ-นิพพานอย่างแท้จริง เพียงแต่ยังอาศัยกายมนุษย์อยู่เท่านั้น²

¹ มก, ธาตุสูตร, ปรมัตถที่ปณี อรรถกถาพุทธทศนิกาย อิติวุตตกะ, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 45 ข้อ 222 หน้า 304.

² ทตตซีโว ภิกขุ, ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, (กรุงเทพ, 2537), หน้า 146.

2) อนุภาทิสเนสนิพพาน หมายถึง ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ มีสังโยชน์ในภพนี้สิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ เวทนาทั้งปวงในอัตภาพนี้ของภิกษุนั้นเป็นสภาพที่กิเลส มีตัณหา เป็นต้น ครอบงำไม่ได้อีก

พระเดชพระคุณภาวนาวิริยคุณอธิบายอนุภาทิสเนสนิพพานไว้ว่า เป็นนิพพานที่อยู่นอกตัว บางครั้งก็เรียกว่า “นิพพานตาย” หมายความว่าเมื่อชั้น 5 แตกดับสิ้นเชื้อไม่เหลือเศษแล้ว ธรรมกายที่อยู่ในสอุปาทิสเนสนิพพานจึงตกศูนย์เข้าสู่อนุภาทิสเนสนิพพาน ณ จุดนี้เองที่เรียกว่า “อายุตนนิพพาน” ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายตั้งจิตปรารถนาจะไปถึง¹

4.3 ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท หมายถึง ความไม่เลินเล่อ ไม่พั้ง ไม่เปลอ มีสติเสมอ ส่วนความประมาทคือ การขาดสติ ความพั้งเปลอ ความไม่ประมาทเป็นหลักธรรมใหญ่ซึ่งรวมธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกไว้ในข้อนี้เพียงข้อเดียว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในปทสูตรว่า “รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย... ย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าสัตว์เหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้ฉันใด กุศลธรรมทั้งหมดนั้นมีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ 8”²

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น พระองค์ก็ได้ตรัสพระปัจฉิมวาจาไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต เราขอเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”³ พระดำรัสนี้ถือว่าเป็นการสรุปหลักธรรมทั้งหมดที่พระองค์ตรัสสอนมาตลอด 45 พรรษาให้เหลือเพียงข้อเดียวคือ ความไม่ประมาทเท่านั้น

¹ ทตตชีโว ภิกษุ, อัมมจักกัปปวัตตนสูตร, กรุงเทพฯ, 2537, หน้า 146.

² มก, ปทสูตร, พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 30 ข้อ 253 หน้า 132.

³ _____, มหาปรินิพพานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 13 ข้อ 143 หน้า 322.

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) อธิบายขยายความเรื่องความไม่ประมาทไว้ในกัณฑ์ที่ว่าด้วยเรื่องปัจฉิมวาจาว่า

“ความประมาท คือ เผลอไป ความไม่ประมาท คือ ความไม่เผลอ ไม่เผลอละใจจดใจจ่อทีเดียว ท่านจึงได้อุปมาไว้ ไม่ประมาท ไม่เผลอในความเสื่อมไปในปัจฉิมวาจา นึกถึงความเสื่อมอยู่เสมอ นึกหนักเข้า ๆ แล้วใจหาย นี่เรามาคนเดียวหรือ นี่เราก็ตายคนเดียว บุรพชนต้นตระกูลของเราไปไหนหมด ตายหมด เราละก็ตายแบบเดียวกัน ตกใจละคราวนี้ ทำชั่วก็เลิกละทันที รีบทำความดีโดยกะทันหันทีเดียว เพราะไปเห็นภัยความเสื่อมเข้า ถ้าไม่เห็นความเสื่อมละก็ กล้าหาญนักทำชั่วก็ได้ ต่ำว่าผู้หลักผู้ใหญ่ได้ทำตามชอบใจ”¹

4.4 ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส

หลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกนอกจากจะรวมลงในความไม่ประมาทเพียงข้อเดียวแล้ว ยังสามารถขยายออกเป็น 3 ข้อได้ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปทานสูตรเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ว่า

- 1) การไม่ทำบาปทั้งสิ้น (ละชั่ว)
- 2) การยังกุศลให้ถึงพร้อม (ทำดี)
- 3) การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ทำใจให้ผ่องใส)

นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย²

1) การไม่ทำบาปทั้งสิ้น มาจากภาษาบาลีว่า สพฺพปาปสฺส อกรณํ หมายถึง ไม่ทำชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ สพฺพปาปสฺส อกรณํนี้ครอบคลุมพระวินัยปิฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรสิกขา ก็จะตรงกับ “ศีลสิกขา”

2) การยังกุศลให้ถึงพร้อม มาจากภาษาบาลีว่า กุสลสฺสุปฺสมฺปทา หมายถึง ทำความดีให้มีขึ้นด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ กุสลสฺสุปฺสมฺปทา นี้ครอบคลุมพระสุตตันตปิฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรสิกขา ก็จะตรงกับ “จิตสิกขา”

¹ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวดึงส์ (พระมงคลเทพมุนี), กัณฑ์ 15 ปัจฉิมวาจา, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2539), หน้า 199.

² มก, มหาปทานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 13 ข้อ 54 หน้า 55.

3) การทำจิตของตนให้ผ่องใส มาจากภาษาบาลีว่า สจิตตปริโยทปนํ หมายถึง ทำจิตใจของตนให้ผ่องใส สจิตตปริโยทปนํ นี้ครอบคลุมพระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรสิกขาก็จะตรงกับ “ปัญญาสิกขา”

4.5 มรรคมีองค์ 8

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง มรรคมีองค์ 8 จึงหมายถึง หนทางปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติ 8 ประการ เพื่อให้ถึงความดับทุกข์ นั่นคือการได้บรรลุนิพพานนั่นเอง

มรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมข้อหนึ่งในอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์คือตัณหา) นิโรธ (ความดับทุกข์) และ มรรคคือหนทางดับทุกข์ เมื่อกล่าวถึงมรรคเพียงข้อเดียวแต่ก็มีความหมายเชื่อมโยงไปถึงอริยสัจอีก 3 ข้อที่เหลือด้วย เพราะธรรมทั้ง 4 ข้อมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสมรรคมีองค์ 8 ไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร¹ ซึ่งเป็นพระปฐมเทศนาหรือเทศนาครั้งแรกของพระองค์ พระเดชพระคุณพระภานุวชิรญาณ รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายได้สรุปมรรคมีองค์ 8 ไว้ด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่ายดังนี้

- 1) สัมมาทิฏฐิ คือ ความเข้าใจถูก โดยสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องว่า อะไรถูก-ผิด อะไรดี-ชั่ว อะไรบุญ-บาป อะไรควร-ไม่ควรทำ
- 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความคิดถูก โดยเลือกคิดเฉพาะในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป
- 3) สัมมาวาจา คือ การพูดถูก โดยเลือกพูดเฉพาะในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป
- 4) สัมมากัมมัฏฐะ คือ การทำถูก โดยเลือกทำแต่ในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป
- 5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพถูก โดยเลือกประกอบอาชีพที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป
- 6) สัมมาวายามะ คือ การเพียรพยายามถูก โดยเพียรละเว้นความชั่ว เพียรทำความดี และเพียรกลั่นใจให้ผ่องใส
- 7) สัมมาสติ คือ ความระลึกถูก โดยพยายามรักษาใจให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ในการคิด พูด และทำอยู่เป็นปกติ

¹ มก, ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, พระวินัยปิฎก มหาวรรค, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 6 ข้อ 13 หน้า 45

8) สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งมั่นถูก โดยพยายามประคับประคองในขณะที่ทำภาวนาให้หยุดนิ่ง ณ ศูนย์กลางกายอย่างต่อเนื่องถูกส่วนเป็นปกติ จนกระทั่งเกิดความสว่างขึ้นในใจที่นำไปสู่การเห็นธรรมะที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์อยู่ในตัว¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในปริกขารสูตรว่า องค์แห่งมรรค 7 ประการคือตั้งแต่สัมมาทิฏฐิ สัมมาสติ เป็นองค์ประกอบของสัมมาสมาธิ หรือ ประชุมลงในสัมมาสมาธิ ดังพระดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์แห่งสมาธิ 7 ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เอกัคคตาจิต (ความมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว หรือการที่จิตเป็นสมาธิ) ประกอบด้วยองค์ 7 ประการนี้เรียกว่าอริยสมาธิ”²

พระเดชพระคุณพระราชภาวนาวิสุทธิกวีก็เคยกล่าวไว้เช่นกันว่า “มรรคทั้ง 7 ประการจะประชุมรวมกันลงในสัมมาสมาธินี้” ด้วยเหตุนี้สัมมาสมาธิจึงมีความสำคัญสูงสุดในบรรดามรรคทั้งปวง ทำนองเดียวกับความไม่ประมาทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะการที่บุคคลจะเป็นผู้ “ไม่ประมาท” ได้อย่างสมบูรณ์ บุคคลผู้นั้นจะต้องมีสติกำกับตนเองอยู่ตลอดเวลา การที่บุคคลนั้น ๆ จะมีสติกำกับตนเองอยู่ตลอดเวลา เขาจะต้องฝึกสัมมาสมาธิมาอย่างดีแล้ว จนใจของเขาจรดนิ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ตลอดเวลา

4.6 ไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงไตรสิกขาไว้ในภาวนสูตรว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย... ไตรสิกขาเป็นไฉน ไตรสิกขา คือ

อริศีลสิกขา อริจิตสิกขา อริปัญญาสิกขา...

เมื่อใด... เธอเป็นผู้มีสิกขาอันได้ศึกษาแล้วในไตรสิกขานี้ เมื่อนั้นภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ตัดต้นหาขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้ทำที่สุดทุกข์เพราะละมานะได้โดยชอบ.”³

¹ ส.ฝ่องสวัสดิ์, เรียงเรียง, ชีวิตนี้มีไว้ทุ่มเต็มพัน (บทเทศน์พระภาวนาวิริยคุณ), (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550), หน้า 72.

² มก, พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 37 ข้อ 42 หน้า 110

³ _____, ภาวนสูตร, พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 36 ข้อ 376 หน้า 831.

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้อธิบายขยายความเรื่องไตรสิกขาไว้ว่ามี 2 ระดับ คือ ระดับปกติหรือระดับต้น และ ระดับสูงหรือเกินระดับปกติขึ้นไป

ไตรสิกขาระดับต้นนั้น จะเรียกว่า ศีล จิต (สมาธิ) และปัญญา หรือเรียกว่า ศีลสิกขา จิตสิกขา (สมาธิสิกขา) และปัญญาสิกขา ไตรสิกขาระดับต้นนี้เป็นไตรสิกขาในระดับ “รู้” หมายถึง รู้ว่าไตรสิกขามีอะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้น เมื่อปฏิบัติแล้วก็จะ เป็นเหตุให้เข้าถึงไตรสิกขาระดับสูงต่อไป

ไตรสิกขาระดับสูงเรียกว่า อธิศีล อธิจิต และอธิปัญญา หรือเรียกว่า อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ไตรสิกขาระดับสูงนี้เป็นไตรสิกขาในระดับ “เห็น” หมายถึง ได้ปฏิบัติสมาธิจนสามารถ “เห็น” ได้ด้วยตนเองว่าไตรสิกขาในตัวเรามีอะไรบ้าง กล่าวคือ ได้ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ในตัวที่ละเอียดเป็นชั้น ๆ เข้าไปนั่นเอง

คำว่า “อธิ” ในคำว่า อธิศีล เป็นต้น แปลว่า ยิ่ง เกิน หรือล่วง หมายถึง ไตรสิกขาที่ยิ่งกว่าหรือเกินกว่าหรือล่วงพ้นจากไตรสิกขาในระดับต้น

4.7 พระไตรปิฎก

พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อขยายความแล้วจะได้มากถึง 84,000 ข้อ หรือ 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยจัดอยู่ในพระวินัยปิฎก 21,000 ข้อ จัดอยู่ในพระสุตตันตปิฎก 21,000 ข้อ และจัดอยู่ในพระอภิธรรมปิฎก 42,000 ข้อ

พระไตรปิฎกหากนำมาเชื่อมโยงกับไตรสิกขาจะได้ดังนี้คือ

พระวินัยปิฎก คือ ศีลสิกขา

สุตตันตปิฎก คือ จิตสิกขา

พระอภิธรรมปิฎก คือ ปัญญาสิกขา

4.8 กิเลสและเครื่องขำระล้างกิเลส

จากที่กล่าวไว้ว่า นิพพาน หมายถึง การดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง ในหัวข้อนี้จึงจะได้อธิบายความคำว่ากิเลสและเครื่องขำระล้างกิเลสเพื่อไปสู่นิพพาน แต่เนื่องจากว่ากิเลสนั้นอยู่ใน

ตัวของมนุษย์จึงจำเป็นต้องขยายความองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ด้วยดังนี้

4.8.1 องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์

มนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 2 ส่วน คือ กาย และ ใจ

กาย - ทั้งหญิงและชายต่างประกอบด้วยธาตุ 4 ชนิด ซึ่งได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม มาประชุมกันอย่างได้สัดส่วนเหมาะสม แล้วเกิดเป็นอวัยวะต่าง ๆ ทั้งภายนอก และภายใน ภายนอก เช่น ผม ขน เล็บ ฯลฯ ภายใน เช่น ตับ ไต หัวใจ ฯลฯ

กาย - ไม่ได้เกิดขึ้นมาเองลอย ๆ ต้องมีบิดาและมารดาเป็นผู้ให้กำเนิด คลอดจากครรภ์มารดาแล้วก็ต้องอาศัยธาตุ 4 จากภายนอก เช่น อาหาร น้ำ ลม และแสงแดด ฯลฯ มาหล่อเลี้ยงตลอดเวลา จึงเจริญเติบโตขึ้นได้

กาย - เป็นเพียงของกลาง ๆ คือยังไม่มีชีวิต ยังไม่ตี-ยังไม่ชู้ ยังไม่ยิ่งใหญ่-ไม่ต่ำทราวม ไต ๆ ทั้งสิ้น ต่อเมื่อใดพูด-ทำตามที่ใจคิดหรือสั่ง จึงเกิดเป็นกรรมดีกรรมชั่ว ตามที่พูดหรือทำนั้น

กาย - ประกอบด้วยธาตุที่ยังไม่บริสุทธิ์ จึงเป็นรังของโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ ถึงแม้จะดูแลป้องกันรักษาเป็นอย่างดี ก็ต้องแตกสลายเป็นธรรมดา คือตายในที่สุด

กาย - หลังจากตายเป็นศพแล้ว ก็ถูกนำไปฝังบ้าง เผาบ้าง ธาตุทั้ง 4 ที่ประกอบเป็น กายก็คืนกลับสภาพเดิม คือธาตุดินก็กลับทับถมจมดินไป ธาตุน้ำก็ระเหยกลับเป็นน้ำ ธาตุไฟ ก็กลับเป็นไฟ ธาตุลมก็กลับเป็นลม เชื้อโรคต่าง ๆ ในกายก็ต้องตายตามไปด้วย

ใจ - เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ที่เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของมนุษย์ อยู่ภายในกายตั้งแต่ถือกำเนิด ทำให้กายมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยธาตุ 4 มีชีวิตขึ้นมาได้

ใจ - เป็นธาตุละเอียด จึงไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ ไม่สามารถจับต้องได้ แต่เห็นได้ด้วยตาธรรมกาย และใจยังเป็นธาตุรู้ จึงทำให้เรารู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้ เช่น รู้ธรรมะ รู้หนังสือ รู้จักเพื่อน รู้จักดี-ชั่ว รู้จักดีใจ-เสียใจ รู้จักเหตุ-ผล ฯลฯ

ใจ - ทำงานร่วมกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย จึงทำให้เห็นรูป ผ่านตา ฟังเสียงผ่านหู สูดดมกลิ่นผ่านจมูก ลิ้มรสผ่านลิ้น และสัมผัสผ่านกายได้

ใจ - ปกติจะมองใส สว่างภายใน ไม่ขุ่นมัว ทำให้สามารถรู้เห็นสภาวะการณต่าง ๆ รอบตัวผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้ถูกต้องชัดเจน จึงรักจะคิดดี ๆ แล้วสั่งกายให้พูด-ทำสิ่งดี ๆ

ใจ - หากถูกกิเลสเข้าครอบงำ ย่อมเศร้าหมอง ชุ่นมัว การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงผิดพลาดคลาดเคลื่อน ไม่ตรงตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความคิดวิปริต จึงพูดร้าย ทำร้าย ได้ต่าง ๆ นานา ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นคนชั่ว คนร้ายไปทันที

4.8.2 กิเลสคืออะไร

กิเลส - เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งสกปรกมาก เปราะเปื้อนมาก เหนียวแน่นมาก มีอำนาจในการทำลาย ทำร้ายใจให้เดือดร้อน เป็นทุกข์ได้มากมายมหาศาล ไม่มีสิ่งใดมาเทียบเทียมได้ และละเอียดมาก จึงไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ แต่เห็นได้ด้วยตาธรรมกาย

กิเลส - ผังตัวเกาะติดอยู่ในใจมนุษย์ ตั้งแต่แรกถือกำเนิดในครรภ์มารดา เช่นเดียวกับเชื้อโรคทั้งหลายที่ฝังตัวอยู่ในยีนและโครโมโซม เพื่อรอจังหวะทำความเจ็บป่วยให้ร่างกาย ขณะที่คุณภาพอ่อนแอฉับไต่ กิเลสก็จ้องหาโอกาสครอบงำเรา ขณะที่ใจเปลอสติฉันทันนั้น

กิเลส - หากเข้าครอบงำใจได้เมื่อไร ก็ย่อม เคลือบ ห่อ หุ้มใจให้เศร้าหมอง ชุ่นมัว มีตมิต สกปรก มีสภาพไม่ต่างกับถ้ำมืด ที่ทั้งสกปรกทั้งอันตราย หรือเหมือนกับคนใส่แว่นสีดำคล้ำ แกรมเปื้อนโคลนเหนอะหนะอีกด้วย ทำให้เสียคุณภาพในการเห็นหรือรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส ไม่ตรงตามความเป็นจริง แล้วบีบคั้นใจให้กล้าคิดร้าย พูดร้าย ทำร้าย ตามการรับรู้ที่ผิด ๆ บิดเบือนไปแล้วนั้น เป็นผลให้ต้องได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ ตามมา จากคนดีจึงต้องกลายเป็นคนชั่วร้ายตามความคิด คำพูด การกระทำร้าย ๆ นั้น ความเลวร้ายสลับซับซ้อนเช่นนี้ บังเกิดขึ้นไม่ว่างเว้นแม้แต่วินาทีเดียวกับสัตว์โลกทุกชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

กิเลส - ที่แฝงอยู่ในใจผู้ตาย ไม่ได้ตายตามร่างกายไปด้วย แต่ทำหน้าที่บังคับบัญชาให้กายละเอียดของผู้นั้นไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่พอเหมาะกับความเลวร้ายของเขา หากได้โอกาสก็บังคับผู้นั้นให้คิดร้าย พูดร้าย ทำร้ายต่อไปอีกจึงต้องเป็นทุกข์และได้บาปต่อไปอีกชาติแล้วชาติเล่า เช่นเดียวกับผู้คุมย้ายนักโทษจากที่คุมขังหนึ่งไปอีกที่คุมขังหนึ่ง ให้พอเหมาะกับความประพฤติของนักโทษนั้น หากนักโทษก่อเหตุร้ายอีก ก็ลงโทษให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

กิเลส - จึงเป็นต้นเหตุหรือตัวการแท้จริงที่ทำให้เกิดความทุกข์ ความชั่วร้าย ความบาปทุกชนิดในโลก โดยมีสัตว์โลกแต่ละชีวิตเป็นหุ่นหรือนักโทษที่ถูกบังคับให้ทำการต่าง ๆ ก่อนถูกประหารซ้ำ

กิเลส - โดยสรุปแล้ว มี 3 ตระกูล คือ ตระกูลโลภะ ตระกูลโทสะ และตระกูลโมหะ

1) โลภะคืออะไร

โลภะ - เป็นกิเลสประเภทที่บีบบังคับใจ ให้รู้สึกหิวโหย อยากได้มากผิดปกติ ใจจึงดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข ต้องคิดหาทางเอามาเป็นของตน โดยทางทุจริตต่าง ๆ เช่น คิดลักขโมย โกง จี้ ปล้น ฯลฯ จนถึงคิดฆ่าคนตายรวมเรียกว่า **ความโลภ**

สำหรับความอยากได้แบบสามัญ เช่น อยากได้เสื้อผ้า อยากรวย อยากเป็นคนดี โดยสุจริตตามวิสัยธรรมดา ไม่ถือว่าเป็นความโลภ อยากได้เงิน 100 ล้านบาท แล้วแสวงหาโดยสุจริต ไม่จัดเป็นโลภะ แต่อยากได้เงินเพียง 1 บาท โดยวิธีทุจริต จัดเป็นโลภะ

โลภะ - มีลักษณะยึดอารมณ์ไว้อย่างเหนียวแน่น คือเมื่อพอใจในรูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัส-ธรรมารมณ์ใด ซึ่งเป็นวัตถุนอกกาย ใจก็แล่นออกจากศูนย์กลางกาย ไปยึดติดวัตถุนั้น ค้างไว้ในใจ จากความอยากได้อย่างสามัญ จึงขยายตัวออกเป็นความอยากได้เกินเหตุ แล้วกลายเป็นความอยากมีพิษ ยากจะสลัดทิ้ง หรือแกะออก **เหมือนลิงติดตั้ง หรือติดกาวเหนียว ๆ แล้วแกะไม่ออก** จึงถูกนายพรานจับตัวเอาไป ทำอย่างไรก็ได้ตามชอบใจ

โลภะ - มีเหตุใกล้ชิดทำให้เกิด คือ มีความชอบใจในธรรมฝ่ายต่ำที่ทำให้เกิดกิเลสเป็นเชื้ออยู่แล้ว เช่น ความฟุ้งเฟ้อ ความเอาเปรียบ ความเห็นแก่ได้ ฯลฯ

โลภะ - จึงเปรียบเสมือนชะลอม ใส่น้ำไม่รู้จักเต็ม มักก่อให้เกิดความเร่าร้อนคิด ที่จะทำทุจริตต่าง ๆ เพื่อให้ได้สิ่งนั้น ๆ มาครอบครอง ที่ไม่เคยคิดจะพุด จะทำ ก็คิด ที่เคยคิดบ้างแล้วก็กำเริบรุนแรงยิ่งขึ้น

การละโลภะ - ใช้สติยับยั้งไว้ก่อน อย่าลุ่มอำนาจแก่ความอยากนั้น ๆ

- ใช้ปัญญาพิจารณาผลได้ ผลเสีย ให้เกิดหิริโอตตัมปะ

- การบำเพ็ญธรรมตรงข้ามกับโลภะ คือ การบริจาคทานเป็นนิตย์

2) โทสะคืออะไร

โทสะ - เป็นกิเลสประเภทที่บีบบังคับใจให้ร้อนรน หงุดหงิด ขัดเคือง ซิงซังได้ง่ายผิด

ปกติ เป็นผลให้คิดอยากทำลายล้างผลาญคนอื่น สิ่งอื่นให้ได้รับอันตรายเสียหาย เช่น ทำให้เขาบาดเจ็บ อับอาย เสียหน้า เสียทรัพย์สิน รวมเรียกว่า คิดประทุษร้าย หรือความโกรธ

ความคิดประทุษร้ายอันเนื่องมาจากความไม่พอใจฝ่ายตรงข้ามเท่านั้นจึงจัดว่าเป็นโทสะ เช่น ยิงนก ฆ่าหนู เพราะโกรธที่มันลงมากินข้าวในนา แต่ถ้าคิดประทุษร้ายด้วยเหตุอื่น เช่น คิดยิงนก ตกปลา ล่าสัตว์ เพราะเห็นว่าเป็นกิฬาสนุก ๆ จัดว่า เป็นโมหะ

โทสะ - มีลักษณะดุร้ายเหมือนอสรพิษที่ถูกตีแล้วไม่ตาย คือเมื่อบุคคลเปลอสติ เกิดความมานะถือตัวว่า ตนเด่นกว่าเขา ตนด้อยกว่าเขา หรือตนเสมอกับเขาก็ดี ครั้นถูกกระทบเข้าด้วยรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ใด ซึ่งไม่น่าพอใจ ก็เกิดความคิดขัดเคือง หงุดหงิด หากกระทบไม่ได้ ก็จะขยายตนเป็นเหตุให้เกิดความคิดชั่วร้ายถึงกับทะเลาะวิวาท กลั่นแกล้ง ทำร้ายฆ่ากัน อันเป็นเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน เหมือนคนที่เป็นศัตรูได้โอกาสล้างแค้นกัน

โทสะ - เมื่อเกิดกับผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้น คิดทำลายทุกสิ่งทุกอย่างแม้ตนเอง นับตั้งแต่
1) ทำลายระบบความคิด 2) ทำลายสุขภาพร่างกายและจิตใจ 3) ทำลายทรัพย์สิน 4) ชอบก่อกรรมทำเข็ญเป็นอันตรายต่อสังคมเข้าทำนองใครขอความดีก็ไม่ให้ ใครให้ก็ไม่ยอมรับ หนาเข้าเอาไฟเผาความดีข้างในตนเสียอีกด้วย

โทสะ - จึงเปรียบเสมือนลูกระเบิดในใจ พอมันระเบิดก็ทำลายตนเองเป็นสิ่งแรก แล้วทำลายทั้งคน ทั้งสิ่งของข้างเคียงภายหลัง

- การละโทสะ** - ด้วยการใช้สติยับยั้งไว้ก่อน
- ด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นโทษ
 - ด้วยการตั้งใจรักษาศีล 5 ป้องกันไว้ก่อน
 - ด้วยการบำเพ็ญธรรมตรงข้ามกับโทสะ คือ แผ่เมตตาอยู่เป็นนิตย์

3) โมหะคืออะไร

โมหะ - เป็นกิเลสประเภทบิบบังคับใจให้งุนงง หลงใหล งมงาย มัวเมา มีดบอด ขาดเหตุผล เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมปิดบังใจของผู้นั้น ไม่ให้รู้ถึงความจริงของสิ่งที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส แล้วคิดลุ่มหลงต่าง ๆ นานาด้วยความเขลาเบาปัญญา ไม่ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ผิดชอบชั่วดี เช่น ลุ่มหลงในสุรา นารี พาสี กีฬาบัตร ฯลฯ รวมเรียกว่า **ความหลง**

สำหรับความไม่รู้วิชาการต่าง ๆ ในทางโลก เช่น ไม่รู้เรื่องคณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การประกอบอาหาร การตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ ไม่จัดว่าเป็นโมหะ เป็นเพียงความไม่รู้ทั่วไปเท่านั้น

โมหะ - มีลักษณะปกปิดสถานะจริงของอารมณ์อันเกิดจากการที่ใจถูกรูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัสมากระทบไว้อย่างแน่นหนา ทำให้ใจมืดมิด ไม่พยายามใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนั้น ๆ ให้ประจักษ์ถ่องแท้ แต่ทำตนเป็นปฏิบัติกับเหตุผล แม้มีความรู้ก็ไม่ชอบใช้ความรู้จึงคิดเบา ดูเบา หูเบา ฯลฯ ของมอมเมาเป็นโทษแท้ ๆ เช่น สุรา กลับดูเบาเห็นว่าเป็นคุณ ใช้สำหรับกระชับมิตร การพนันเป็นของทำลายเศรษฐกิจแท้ ๆ กลับดูเบาเห็นเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ ฯลฯ ในที่สุดก็กลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี ไม่รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มีสภาพเหมือนคนตาดี ที่ตกอยู่ในที่มืด คือมีตาแต่ไม่พยายามมอง ตาก็หมดสภาพกลายเป็นมองไม่เห็น หรือไม่ก็เห็นผิด ๆ

โมหะ - มีเหตุใกล้ชิดทำให้เกิด คือขาดการคิดอย่างเป็นระบบ หรือขาดโยนิโสมนสิการ

โมหะ - จึงเปรียบเสมือนความมืดภายในใจ และเพราะความมืดนั้นทำให้ผู้ถูกครอบงำชอบเสียง ชอบเดา เชื่อโศกลาง เชื่อพรหมลิขิต ชอบทำความผิดทุกชนิด ตั้งแต่ทะเลาะวิวาทกัน ส่ากัน ทำสงครามกัน แม้แต่ทำร้ายหรือฆ่าพ่อแม่ของตนเอง

การละโมหะ - ตั้งใจฟัง อ่าน เรียนธรรมะ เพื่อเพิ่มพูนสุดมยปัญญา

- ตั้งใจค้นคิด ทดลอง ทำวิจัยธรรมะ เพื่อเพิ่มพูน จินตามยปัญญา

- ตั้งใจทำใจให้หยุด ให้นิ่ง เพื่อเพิ่มพูนภาวนามยปัญญา

สรูป กิเลสไม่ว่าตระกูลใด

- ตัวกิเลสเองเป็นธาตุธรรมฝ่ายต่ำ สกปรก ดำมืด เลวทราม ต่ำช้าไม่เห็นได้ด้วยตาเนื้อ

- ครั้นกิเลสเข้าไปอยู่ในใจได้เมื่อไร ก็เป็นเหตุหรือรากเหง้าให้ใจคิดชั่ว คิดสกปรก ลามก เลวทราม แล้วบังคับกายให้พูดชั่ว ทำชั่วต่าง ๆ นานา

- การกระทำใด ๆ ด้วยอำนาจกิเลส ไม่ว่าจะป็นทางกาย วาจา หรือใจ ล้วนจัดเป็นอกุศลกรรม คือ กรรมเป็นบาปทั้งสิ้น

- บาปเป็นพลังงานที่ชั่วร้าย อันเกิดจากกรรมชั่ว ย่อมเป็นเสมือนปุ๋ยสนับสนุนให้กิเลสขยายตัวออกงามเพิ่มยิ่งขึ้นไปอีกเป็นวัฏจักร

-กิเลสแยกย้ายกันเป็น 3 กองทัพ แต่ละกองทัพลักษณะเลวร้ายเฉพาะ แล้วร่วมกัน
กลุ่มรวมโจมตีให้เดือดร้อนเป็นทุกข์ คือ

กองทัพที่ 1 **โลภะ** ทำให้ใจตอยากหิวโหย และไม่รู้จักพอ

กองทัพที่ 2 **โทสะ** ทำให้ใจพลุ่งพล่าน เตือดดาล คิดทำร้าย

กองทัพที่ 3 **โมหะ** ทำให้ใจมืดบอด ขาดเหตุผล มั่งง่ายเอาแต่ใจตัว

ถ้าผู้ใดปล่อยให้กิเลสเข้าครอบครองใจได้ แล้วคิด พุด ทำตามแต่กิเลสจะชักนำ ผู้นั้น
ย่อมได้บาป ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ย่อมทำให้เป็นคนไร้ความสุข ผู้ที่หวังความสุข
ความเจริญ จึงจำเป็นต้องรีบกำจัดกิเลสเสียแต่ต้นมือ อย่างไรก็ตามกิเลสใช้น้ำล้างไม่ได้ ใช้ไฟ
เผาก็ไม่ได้ แต่สามารถกำจัดได้โดยสิ้นเชิงด้วยบุญ

4.8.3 เครื่องชำระล้างกิเลส

บุญ - เป็นพลังงานซึ่งมีอำนาจมาก เพราะเป็นสิ่งเดียวที่มีฤทธิ์ฆ่ากิเลสทุกชนิดได้
จึงสามารถชำระจิตสันดานที่เศร้าหมอง ตลอดจนความเห็นผิด ความคิดชั่วร้ายทั้งหลายให้
หมดสิ้นจากใจ ทำให้ใจกลับมาบริสุทธิ์ผ่องใสได้เป็นอัศจรรย์

บุญ - เป็นพลังงานชนิดหนึ่งซึ่งบริสุทธิ์มาก เพราะไม่ว่าปริมาณจะน้อย-มาก-หรือ
ปานกลาง นอกจากไม่มีโทษใด ๆ แล้ว ยังนำแต่ความสุข ความเจริญ ความสมหวังในสิ่งที่ตั้ง
ทั้งหลายมาให้ผู้มีบุญนั้น ทั้งในชีวิตนี้ และชีวิตในโลกเบื้องหน้า เช่น ทำให้อายุยืน สุขภาพ
พลานามัยแข็งแรง ผิวพรรณงาม มีศักตมาก มีทรัพย์สมบัติมาก เกิดในตระกูลสูง ฯลฯ

**บุญ - เป็นเช่นพลังงานทั้งหลายคือ ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเนื้อมนุษย์ แต่เห็นได้
ด้วยตาทิพย์ (ทิพยจักขุ) ตาธรรม (ธรรมจักขุ) และรู้ได้ด้วยอาการ**

เช่น เรารู้ว่า มีพลังงานไฟฟ้าด้วยอาการที่ปรากฏ คือ ทำให้หลอดไฟสว่าง เตารีดร้อน
พัดลมหมุน กล้ามเนื้อกระตุก ฯลฯ รู้ว่าบุญเกิดขึ้น เมื่อหลังจากทำบุญแล้วรู้สึก เป็นสุขสดชื่น
หน้าตาผ่องใส มีกำลังใจทำความดี มีความสำรวมระวัง ฯลฯ

บุญ - ไม่เกิดในที่ไหน ๆ แต่เกิดขึ้นเฉพาะที่ใจของผู้ทำบุญเท่านั้น ครั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็
มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวอย่างมากมาย เช่น

1. เป็นของเฉพาะตน จึงต้องทำด้วยตนเอง
2. ติดตามตนเองไปทุกฝีก้าว แม้ตายไปเกิดในภพใหม่ ก็ยังติดตามไปได้
3. ใครแย่ง-ใครลักก็ไม่ได้
4. เป็นเครื่องป้องกันภัยในวิภวสงสาร เช่น ไม่ให้ตกนรก ก็ได้
5. สามารถส่งไปได้ไกล ๆ แม้ข้ามโลก ข้ามจักรวาลก็ได้
6. ให้มนุษย์สมบัติ ทิพย์สมบัติ นิพพานสมบัติก็ได้ ฯลฯ

ทำอย่างไรบุญจึงเกิด การทำความดีทุกชนิดย่อมทำให้เกิดบุญทั้งสิ้น โดยย่อมีอยู่ 3 วิธีด้วยกัน คือ 1 ทาน 2 ศีล 3 ภาวนา

1) ทานคืออะไร

ทาน แปลว่า การให้ ถ้าให้เพื่อมุ่งฟอกกิเลสในใจของผู้ให้ เช่น ให้พระสงฆ์ เรานิยมเรียกว่า **ทำบุญ** ถ้าให้เพื่อมุ่งสงเคราะห์ผู้รับ เช่น ให้สิ่งของแก่คนยากจน คนทั่วไป ด้วยความสงสาร เรียกว่า **ทำทาน**

ทาน -เป็นการให้สิ่งของที่ควร แก่ผู้ที่ควรให้ **สิ่งของที่ควรให้** เรียกว่า **ทานวัตถุ** หรือ **ไทยทาน** หรือ **ไทยธรรม** มีอยู่ 10 อย่างคือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ มาลัยและดอกไม้ ของหอม (ธูปเทียน) เครื่องลูบไล้ (สบู่ เป็นต้น) ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป (ไฟฟ้า) ทานวัตถุเหล่านี้มีแต่ประโยชน์ ไม่มีโทษภัยแก่ผู้รับ จึงมีอานิสงส์มาก **ผู้ให้** เรียกว่า **ทานบดี**

ทาน -ทำให้เกิดบุญได้ เพราะทันทีที่ใจได้สติ เกิดกำลังมากพองถึงกับสละทานวัตถุได้ **ใจก็กลับเข้ามาบรรจบกับธรรม** ซึ่งเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ภายในของตนเอง จึงเกิดเป็นดวงบุญสว่างขึ้นโดยอัตโนมัติ ณ ศูนย์กลางใจ เช่นเดียวกับไฟฟ้า ขั้วบวกกับขั้วลบหากมาบรรจบกันก็เกิดประกายสว่างขึ้นฉะนั้น แล้วบุญที่เกิดขึ้นนี้ ก็ทำหน้าที่ฆ่าโลภะกิเลสทันที เหมือนแสงสว่างของดวงอาทิตย์ หรือดวงประทีป เมื่อปรากฏขึ้น ย่อมฆ่าความมืดให้หมดหรือลดลงไปฉะนั้น

ทาน -จะบังเกิดผลเป็นบุญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ

1. **วัตถุ** คือของที่จะให้ต้องเป็นของที่ตนได้มาโดยทางสุจริต

2. **เจตนา** คือความตั้งใจในการทำว่า มุ่งเพื่อชำระกิเลส หรือปรับปรุงแต่งจิตให้สะอาด เป็นหลัก

3. **บุคคล** คือตัวผู้ให้ต้องบริสุทธิ์ มีศีล อย่างน้อยศีล 5 และผู้รับก็ยิ่งต้องมีศีลบริสุทธิ์ สมเพศภาวะของตน

ทาน - มีผลแก่ผู้ให้โดยตรงคือ ฆ่าความตระหนี่ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว และทำให้ทานบตนั้นกลายเป็นคนโอบอ้อมอารีตามไปด้วย

ทาน - มีผลน่าชื่นใจ หรืออานิสงส์ทั้งโลกนี้ โลกหน้าต่อไปอีกแก่ทานบต 7 ประการ คือ พระอรหันต์ทั้งหลายเมื่อได้โอกาส

1. ย่อมอนุเคราะห์
2. ย่อมเข้าไปหา
3. ย่อมรับทาน
4. ย่อมแสดงธรรมแก่ทานบตีก่อนคนทั้งหลาย
5. กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งกระจาย
6. เข้าไปในบริษัทใด ๆ ย่อมแก่ล้าวกล้ำ ไม่เก้อเขิน
7. ตายแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์

2) ศีลคืออะไร

ศีล แปลว่า ปกติ สงบเย็น ในทางปฏิบัติ หมายถึง การงดเว้นจากการประพฤติผิดทางกาย และวาจา การควบคุมกายวาจาให้เรียบร้อยงดงาม ให้ปราศจากความมัวหมอง ไม่ให้ผิดปกติธรรมดา รวมแล้วคือ การไม่พูดผิดทำผิด

ศีล -ระดับต้น คือ ศีล 5 ซึ่งเป็นของคนทั่วไป

-**ระดับกลาง** คือ ศีล 8 ของอุบาสก อุบาสิกา และศีล 10 ของสามเณร

-ระดับสูง คือ คีล 227 ของพระภิกษุ และคีล 311 ของภิกษุณี

คีล -เมื่อรักษาได้ย่อมเกิดบุญขึ้น เพราะทันทีที่หักห้ามยับยั้งชั่งใจ เห็นแก่ใจตนเองว่าบุคคล สิ่งของภายนอกไม่สำคัญกว่าความดีของตนเอง ใจจึงได้สติ เกิดกำลังใจมากพอ เข้าควบคุมการพูด การทำ ไม่วิปริตผิดปกติธรรมดา **ใจก็กลับเข้ามาบรรจบกับธรรม** ซึ่งเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ภายในตนเอง จึงเกิดเป็นดวงบุญสว่างขึ้นโดยอัตโนมัติ ณ ศูนย์กลางใจ เช่นเดียวกับไฟฟ้า ขั้วบวกกับขั้วลบหากมาบรรจบกันก็เกิดประกายสว่างขึ้นฉะนั้น **บุญที่เกิดขึ้นนี้ ก็ทำหน้าที่ฆ่าโทสะกิเลสทันที เหมือนแสงสว่างของดวงอาทิตย์ หรือดวงประทีป เมื่อปรากฏขึ้น ย่อมฆ่าความมืดให้หมดหรือลดลงไปฉะนั้น**

คีล -เป็นเหตุให้คนอยู่กันเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ฆ่ากัน ไม่ลักขโมยของกันและกัน เป็นต้น แล้วเป็นผลให้นำความสงบมาให้ผู้รักษา ทำหน้าที่ควบคุมพลโลกให้เรียบร้อย จึงเป็นที่มาแห่งความสงบสุข

คีล -มีผลแก่ผู้รักษาโดยตรงคือ ทำให้เป็นคนสะอาดกายและวาจา เป็นการตัดเวร ตัดภัย ควบคุมกำกับโทสะไว้ ไม่ให้มีโอกาสกำเริบได้

คีล -มีผลน่าชื่นใจ หรืออานิสงส์ต่อไปอีกทั้งโลกนี้โลกหน้าแก่ผู้รักษาคีลเอง คือ

1. ย่อมมีโภคทรัพย์มาก
2. กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป
3. เข้าไปในบริษัทใด ๆ ย่อมแก่กล้าไม่เก้อเขิน
4. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
5. ตายแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์

3) ภาวนาคืออะไร

ภาวนา แปลว่า การเจริญ การอบรม การทำให้มี ให้เป็นขึ้น หมายถึง **การทำใจให้สงบ และทำปัญญาให้เกิดขึ้น** ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามแบบที่ท่านผู้รู้กำหนดไว้ ซึ่งเรียกชื่อไปต่าง ๆ กัน เช่น การบำเพ็ญกรรมฐาน การทำสมาธิ การเจริญภาวนา การเจริญจิตตภาวนา ฯลฯ

ภาวนา -ในทางปฏิบัติ ท่านแบ่งไว้ 2 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. **สมถภาวนา** การอบรมใจให้สงบ เรียกว่า จิตตภาวนา หรือสมาธิภาวนาก็ได้
2. **วิปัสสนาภาวนา** การอบรมใจให้เกิดปัญญา เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน หรือ ปัญญาภาวนาก็ได้ เป็นขั้นตอนต่อจากสมาธิของผู้ที่เข้าถึงธรรมกายแล้ว

ภาวนา -เมื่ออบรมอย่างจริงจังย่อมเกิดบุญขึ้นอย่างมากมาย เพราะเป็นการอบรมใจให้กลับมา สงบ หยุดหนึ่ง ณ ศูนย์กลางกายอย่างต่อเนื่องจริงจัง ใจจึงมีสติกำกับอย่างต่อเนื่อง และมีกำลังมากพอที่จะประทับระคองใจให้เข้ามาถึงธรรม เข้าไปอยู่และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมครั้งละนาน ๆ เป็นชั่วโมง ๆ เป็นวัน ๆ เสมือนน้ำไข่มุก คือใจ สอดเข้าไปไว้ในไข่มุก คือ **ธรรม** ซึ่งเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ภายในตน จึงเกิดเป็นดวงบุญสว่างไสวต่อเนื่องกันโดยอัตโนมัติ ณ ศูนย์กลางใจเช่นเดียวกับไฟฟ้า ชั่ววกับกับชั่วลบหากมาบรรจบกันก็เกิดประกายสว่างขึ้นฉะนั้น เนื่องจากใจเข้าไปอยู่กลางดวงธรรมอย่างต่อเนื่องนานเป็นชั่วโมง เป็นวัน ๆ สำหรับผู้เจริญสมถภาวนา และเป็นสัปดาห์ เป็นเดือน เป็นปี สำหรับผู้เจริญวิปัสสนา อันเนื่องจากเข้าถึงธรรมกายแล้ว บุญอันมหาศาลเหล่านี้เอง ก็ทำหน้าที่กำจัดขันธ์ห้าโมหะกิเลสซึ่งเป็นกิเลสที่ร้ายแรงที่สุด ตลอดจนกิเลสต่าง ๆ ทุกชนิดอย่างไม่ลดละ เสมือนแสงอาทิตย์ยามเที่ยง กระหน่ำฆ่าความมืดที่ห่อหุ้มโลกลงฉะนั้น

ภาวนา -จะบังเกิดบุญมากหรือน้อยจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำใจให้หยุดหนึ่งสนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมได้นานเท่าใด ถ้าหนึ่งสนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้ถาวรตลอดไป กิเลสทุกชนิดย่อมถูกกำจัดจนหมดสิ้นไปด้วย ใจผู้นั้นย่อมบรรลुพระนิพพานเสวยแต่บรมสุขตลอดไป ท่านผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าพระอรหันต์

ภาวนา -จึงไม่ใช่งานของคนแก่ เป็นงานของทุก ๆ คนที่ต้องการปัญญา ความพันทุกข์ และความสงบอย่างถาวรแท้จริง

สรุป

การทำบุญทุกชนิดไม่ว่าน้อยหรือใหญ่ ล้วนเป็นการต่อต้าน ทำลาย กำจัดกิเลสด้วยกันทั้งนั้น เมื่อฝ่ายบาปจัดทัพกิเลสมารุกรานโจมตีใจถึง 3 ทัพ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ชาวโลก จัดกองทัพธรรมขึ้นต่อต้าน ทำลาย ล้างผลาญกิเลสให้สิ้นซาก ด้วยการแบ่งเป็น 3 ทัพเช่นกัน โดยกำหนดให้กองทัพ **ทานทำลายล้างโลภะ** กองทัพ **ศีลทำลายล้างโทสะ** กองทัพ **ภาวนาทำลายล้างโมหะ** โดยมีพื้นที่ในใจของตนเองเป็นสนามรบ

บทที่ 5

แนวทางปฏิบัติเพื่อการฟื้นฟู

แนวคิด

1. มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับทุกข์นานัปการ ได้แก่ ความหิว ความร้อน ความหนาว ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นต้น มนุษย์โดยส่วนใหญ่ไม่รู้สาเหตุว่าทุกข์เหล่านี้มาจากไหน และจะกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปอย่างไร
2. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือบุคคลที่ค้นพบสาเหตุแห่งทุกข์ และสามารถกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นโดยการปฏิบัติหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักที่มีเฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น
3. การสอนอริยมรรคมีองค์ 8 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 5 ขั้นตอนคือ จำแนกทุกข์ จำแนกคน จำแนกกฎประจำโลก สอนให้กำจัดทุกข์ด้วยตนเอง และสอนให้ปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 อย่างง่ายโดยการปฏิบัติตามโอวาทปาฏิโมกข์
4. ขั้นตอนการฝึกฝนตนเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์นั้นต้องปฏิบัติดังนี้คือ ฝึกตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ ต้องได้กัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้ทาง ต้องดำเนินชีวิตตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ และต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบความจริงของชีวิตเรื่องความทุกข์
2. เพื่อให้เห็นความสำคัญของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ค้นพบหนทางดับทุกข์
3. เพื่อให้ทราบวิธีการสอนอริยมรรคมีองค์ 8 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บทที่ 5

แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์

5.1 ความจริงของชีวิต

นับตั้งแต่วินาทีแรกที่มีมนุษย์คลอดออกจากครรภ์มารดา ต่างคนต่างก็นำปัญหาประจำชีวิตหลายอย่างติดตัวมาด้วย ปัญหามากมายเหล่านี้ เช่น ความหิว ความร้อน ความหนาว ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นต้น ต่างฝังแน่นอยู่ในตัวเรามาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาโดยไม่ทราบสาเหตุ เราไม่รู้ความจริงเลยว่า ปัญหาเหล่านี้ถูกบรรจุอยู่ในตัวเราได้อย่างไร และอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นมา

เรารู้แต่เพียงว่า ทุกปัญหาล้วนกำลังถาโถม-จู่โจม-ทำร้าย-ทำลายชีวิตของเราอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ความเหี้ยมโหดทารุณอย่างไรเหตุผลและไร้ความปราณีนี้ ได้ทำให้ผู้คนทั้งโลกต่างต้องหลั่งน้ำตาแห่งความสูญเสียมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน ปริมาณน้ำตาแห่งความเศร้าโศกเสียใจจึงมากมายยิ่งกว่าปริมาณน้ำนมแม่และน้ำนมมหาสมุทรทั้งโลกรวมกัน หากมีใครสามารถเก็บน้ำตาของคนทุกยุคทุกสมัยมารวมกันไว้ โลกคงจะต้องจมอยู่ในทะเลน้ำตาอย่างแน่นอน

นี่คือสภาพความจริงของชีวิตมนุษย์ที่ถูกบีบคั้นด้วยสารพัดปัญหาโดยไม่ทราบสาเหตุ ไม่ว่าใครจะยอมรับหรือปฏิเสธเรื่องนี้ก็ตาม ทุกคนก็ยังคงเผชิญกับปัญหาประจำชีวิตเช่นนี้อยู่เรื่อยไป ไม่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น แม้เทวดาก็ล้วนต้องเผชิญปัญหาประจำชีวิตของตนทั้งสิ้น

ปัญหาประจำชีวิตมนุษย์นั้น ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นเฉพาะในยุคของเราเป็นยุคแรก แต่ได้เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย มานานแสนนานแล้ว นานจนเกินกว่าจะนับเวลาได้ ชาวโลกในยุคก่อนต่างรู้ซึ่งถึงความรุนแรงร้ายกาจของแต่ละปัญหาอย่างไม่มีวันลืมนั่น แม้จะพยายามหาทางแก้แต่ละปัญหาอย่างสุดชีวิตแล้วก็ตาม ปัญหาทั้งหลายก็ยังไม่หมดไปสักที ทำได้แค่บรรเทาปัญหา หรือชะลอปัญหาเท่านั้น แต่ความจริงคือยังหาทางแก้กันไม่ตก ได้แต่ทำใจให้ปลงตก แล้วจำใจใช้ชีวิตในสภาพถูกมัดมือชกข้างเดียวกันต่อไป เพราะไม่รู้จะทำอย่างไร

ใครที่อดทนไม่ไหว ก็คร่ำครวญหวนให้ไปตลอดชีวิต ใครที่อดทนไหว ก็ไม่ปริปากบ่น

กัมหน้ากัมตา กัดฟันดิ้นรน หาทางแก้ไขกันไป ใครได้ความรู้คืบหน้ามาเท่าไร ก็รีบ แจกจ่ายความรู้นั้นให้ทั่วถึงทันที เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้ผ่อนหนักเป็นเบาลงบ้าง แต่เมื่อ อายุสังขารหมดเวลาลง ก็จำต้องหลับตาลาโลกนี้ไปด้วยความไม่เต็มใจนัก หลงเหลือแต่ความรู้ และประสบการณ์จากการสู้ชีวิต ทั้งไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและหาทางกำจัดปัญหาประจำชีวิต ต่าง ๆ กันต่อไป อย่างน้อยที่สุด ก็ทำให้มีความรู้สึกว่าการเกิดมาในชาตินี้ของตนไม่สูญเปล่า เพราะอย่างน้อย ก็ได้ทิ้งความคืบหน้าในการลองผิดลองถูกไว้บ้างแล้ว แม้จะยังไม่สมบูรณ์ก็ตาม

มรดกชิ้นหนึ่งที่ชาวโลกรุ่นก่อนทิ้งไว้ให้คนรุ่นนี้ ก็คือ การบัญญัติศัพท์คำหนึ่ง ซึ่งรวมเอาบทสรุปของทุกปัญหาประจำชีวิตไว้ทั้งหมด คำ ๆ นี้บอกเตือนลูกหลาน ให้รู้ซึ่งถึงสถานการณ์ที่แท้จริงของชีวิต คำ ๆ นี้ทำให้ต้องตระหนักถึงความอยู่รอดของตนเอง และเพื่อนมนุษย์ คำ ๆ นี้เป็นเหมือนลูกศรอาบยาพิษที่ปักหัวใจของมนุษย์โดยไม่รู้ตัวใคร เป็นคนยิง คำ ๆ นี้ คือ คำว่า “**ทุกข์**”

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่รวมทุกปัญหาชีวิตไว้ทั้งหมด

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่กำหนดชะตาชีวิตของคนทั้งโลกไว้ร่วมกัน

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่หยุดชีวิตมนุษย์ทุกชนชั้นไว้ที่ลมหายใจสุดท้าย

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่ประกาศให้คนทั้งโลกต้องยอมรับความจริงว่า **ชีวิตเป็นทุกข์** ทุกคนในโลกนี้ต่างต้องเผชิญทุกข์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่เตือนให้เราตระหนักว่า **หากเรากำจัดทุกข์ไม่ได้** เราย่อมถูกจองจำอยู่ในห้วงทุกข์อย่างไม่มีวันจบสิ้น แม้ตายไปแล้วเกิดมาใหม่ ก็ยังหนีทุกข์ไม่พ้น

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่บอกชะตากรรมให้เราเห็นว่า **ทุกข์ชีวิตต่างต้องดิ้นรนหาทางหลุด** พันกันด้วยตนเอง ใครจะทำแทนใครไม่ได้ และไม่ว่าใครจะยอมรับหรือปฏิเสธก็ตาม ล้วนไม่มีผลทั้งสิ้น เพราะนี่คือชะตากรรมของตัวเราและคนทั้งโลกที่ต่างจะต้องแก้ไขด้วยตนเอง

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่ทำให้เราต้องดิ้นรนต่อสู้โดยไม่รู้ความจริงกันตลอดชีวิต และถ้าแก้ไขทุกข์ผิดทาง ย่อมมีแต่เพิ่มทุกข์ให้มากขึ้นอีกร้อยเท่าพันทวี

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่ทำให้เรารู้ว่า ยิ่งอ่อนแอมากเท่าไร ยิ่งทุกข์มากเท่านั้น แต่ยิ่งเข้มแข็งมากเท่าไรยิ่งสู้กับทุกข์ได้มากเท่านั้น

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่ทำให้เรารู้ว่า เกิดมาต้องสู้ เพราะสู้ก็ตาย ไม่สู้ก็ต้องตาย สู้เท่า นั้นจึงจะชนะ

ทุกข์ คำเดียวสั้น ๆ ที่บอกให้เรารู้ความจริงว่า มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่หลักประจำชีวิต เหมือนกันหมด นั่นคือ

- 1) เราเกิดมาเพื่อฝึกอบรมตนให้พร้อมที่จะเผชิญทุกข์
- 2) เราเกิดมาเพื่อหาทางกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป
- 3) เราเกิดมาเพื่อช่วยกันสร้างสันติสุขให้แก่โลก

หน้าที่ทั้ง 3 ประการนี้ คือ ความอยู่รอดของตัวเราและเพื่อนมนุษย์ทั้งโลก

สิ่งเดียวที่ชาวโลกรุ่นก่อนเชื่อว่า สิ่งที่จะช่วยให้เราสามารถทำหน้าที่ทั้ง 3 ประการนี้ได้ สมบูรณ์ ก็คือ ธรรมะ

ธรรมะ คือ ความจริง ความบริสุทธิ์ ความถูกต้อง ความดีงามที่ใช้ในการกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป

หากเราค้นพบธรรมะที่ใช้กำจัดทุกข์ได้สำเร็จ ย่อมไม่ใช่เพียงแต่ตัวเราเท่านั้นที่พ้นทุกข์ แต่ยังจะช่วยให้คนทั้งโลกพ้นทุกข์ไปกับเราด้วย

แต่ปัญหาก็คือ ในโลกนี้มีน้อยคนนักที่จะรู้ว่า **ธรรมะที่ใช้กำจัดทุกข์นั้นคืออะไร อยู่ที่ไหน ลักษณะเป็นอย่างไร และจะค้นพบธรรมะได้อย่างไร** นี่คือนิยามที่มีอยู่ในทุกยุคทุกสมัย และทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หลักประจำชีวิตของมนุษย์ได้สมบูรณ์ ทุกข์จึงไม่หมดไปจากชีวิต คนในโลกจึงยังจะต้องเสียน้ำตาเพราะความทุกข์กันต่อไป

5.2 มหาบุรุษเอกที่แท้จริงของโลก

ในประวัติศาสตร์โลกอันยาวนาน แม้ต่างยุคต่างสมัย ผู้นำของโลกและประชาชนในแต่ละยุค ต่างตระหนักถึงปัญหาประจำชีวิตนี้เช่นกัน จึงพยายามเสาะแสวงหาผู้รู้มาสอนวิธีกำจัดทุกข์ให้แก่ตนเองและพลเมือง อันเป็นการดิ้นรนตะเกียกตะกายหาหนทางเอาชีวิตรอดจากความตายอย่างสุดชีวิต

บางยุคสมัย กษัตริย์บางพระองค์ถึงกับยอมสละราชบัลลังก์ เพื่อออกแสวงหาท่านผู้รู้ให้พบ มหาเศรษฐีบางท่านก็ส่งคนเดินทางออกไปทั่วโลก เพื่อเสาะแสวงหาท่านผู้รู้ยังประเทศต่าง ๆ โดยไม่เกี่ยงว่าจะต้องทุ่มทรัพย์สิ้นเงินทองเป็นค่าใช้จ่ายมากมายมหาศาลเพียงใด ขอเพียงให้ได้พบกับบุคคลที่สามารถสอนตนเองและประชาชนกำจัดทุกข์ประจำชีวิตได้จริงเท่านั้นก็พอ

จิตใจของผู้คนในยุคก่อนสะท้อนให้เห็นถึงว่า คนรุ่นก่อนมีความกระหายความรู้ในการกำจัดทุกข์ยิ่งนัก ต่างดิ้นรนแสวงหาอย่างอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน เพื่อให้ได้พบความรู้ในการกำจัดทุกข์ให้สิ้นไปอย่างแท้จริง

เนื่องจากเราเองมิได้เกิดมาเป็นคนแรกของโลกนี้ชาวโลกยุคก่อนได้ทำการศึกษาวิถีกำจัดทุกข์มานานแล้ว อีกทั้งระบบการศึกษาในโลก ก็มีการเก็บสะสมข้อมูลจากอดีตอย่างต่อเนื่องมาหลายล้านปีแล้ว จึงทำให้โลกของเราในยุคปัจจุบันมีความรู้เก็บสะสมเกี่ยวกับการกำจัดทุกข์ไว้มากมายหลายแนวทาง เราจึงสามารถศึกษาหาความรู้ของบุคคลต่าง ๆ ที่ทุ่มเทกำจัดทุกข์จากระบบการศึกษาในปัจจุบันได้ทันที

เพราะการศึกษานั้น จะทำให้เราเข้าใจภาพรวมของการกำจัดทุกข์จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เรามีโอกาสเปรียบเทียบว่า บุคคลที่กำจัดทุกข์ได้จริงนั้นเป็นใคร อยู่ที่ไหน สอนอย่างไร ยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสอนของท่านได้ผลเป็นอย่างไร สามารถกำจัดทุกข์ได้จริงหรือไม่ นี่คือวิธีการที่ประหยัดเวลา และทำให้ทราบถึงความคืบหน้าในการแก้ปัญหาเรื่องทุกข์ โดยไม่ต้องเสี่ยงลองผิดลองถูกมากเกินไป

จากการศึกษาประวัติศาสตร์โลกที่ผ่านมาพบว่า บุคคลที่กำจัดทุกข์ได้จริงนั้น แบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่

กลุ่มแรก คือ ผู้ที่ลองผิดลองถูกด้วยตนเองจนกระทั่งพบวิธีการที่ถูกต้องและกำจัดทุกข์ได้สำเร็จ

กลุ่มที่สอง คือ ผู้ที่แสวงหาบุคคลที่กำจัดทุกข์ได้จริง เมื่อพบแล้ว ตนก็พากเพียรศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของท่านจนกระทั่งกำจัดทุกข์ได้สำเร็จ

ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้ ก็คือ บุคคลที่สามารถกำจัดทุกข์ของตนเองและสั่งสอนผู้อื่นให้กำจัดทุกข์ได้สำเร็จนั้นเป็นใคร ท่านค้นพบอะไรและปฏิบัติอย่างไร จึงกำจัดทุกข์ได้สำเร็จ

ผลการศึกษาของผู้นำและประชาชนในแต่ละยุคที่ผ่านมาพบว่า แม้โลกในแต่ละยุคจะมีผู้อาศัยอยู่เป็นจำนวนนับร้อยล้านพันล้านก็ตาม แต่บุคคลที่สามารถกำจัดทุกข์ได้จริงและสั่งสอนผู้อื่นให้กำจัดทุกข์ตามได้จริงนั้น มีเพียงท่านเดียวในโลก บุคคลท่านนั้น คือ **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** พระบรมศาสดาเอกของโลก

สิ่งสำคัญที่พระองค์ทรงค้นพบ ก็คือ

1) พระองค์ทรงค้นพบว่า นอกจากมนุษย์จะมีองค์ประกอบพื้นฐาน 2 ส่วนคือ **กาย** และ **ใจ** แล้ว ยังมีสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์คือ **ธรรม** นั่นเอง โดยธรรมนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับที่ยังไม่สามารถกำจัดทุกข์ได้เด็ดขาด เรียกว่า **โลกียธรรม** และระดับที่สามารถกำจัดทุกข์ได้เด็ดขาด เรียกว่า **โลกุตระธรรม** เราสามารถเข้าถึงธรรมทั้ง 2 ระดับนี้ได้ด้วยการปล่อยวางใจให้หยุดหนึ่งเป็นสมาธิอยู่ ณ ศูนย์กลางกายภายในตัวอย่างต่อเนื่อง ไม่ถอนถอยอยู่ตลอดเวลา

2) พระองค์ทรงค้นพบว่า โลกุตระธรรมที่สามารถใช้เป็นที่พึ่งในการกำจัดทุกข์ได้อย่างเด็ดขาดนั้น เรียกว่า **นิพพาน** คือสภาวะธรรมที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ที่สุด มีความสว่างที่สุด มีความสงบที่สุด เมื่อใดที่เอาใจเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพานได้ตลอดเวลา ทุกข์ย่อมถูกกำจัดสิ้นไปอย่างถอนรากถอนโคน

3) พระองค์ทรงค้นพบวิธีการสำหรับฝีกอบรมตนเพื่อการกำจัดทุกข์ให้สิ้นไป เรียกว่า **อริยมรรคมีองค์ 8** และได้ทรงสั่งสอนให้ประชาชนได้ศึกษาและปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 โดยไม่ปิดบังความรู้ ไม่จำกัดเชื้อชาติศาสนา อีกทั้งยังสั่งกำชับให้ช่วยกันเผยแผ่และปกป้องคำสอนเพื่อการกำจัดทุกข์นี้ไว้ด้วยชีวิต อย่าให้สูญหายไปจากโลกเป็นอันขาดอีกด้วย เพราะนี่คือทางรอดจากทุกข์เพียงทางเดียวของมนุษย์ทั้งโลก

การค้นพบความจริงทั้ง 3 ประการนี้เอง ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐต่อชาวโลก เพราะไม่ว่าชาวโลกในยุคใด ๆ ก็ล้วนต้องการความรู้แห่งการกำจัดทุกข์ที่พระองค์ทรงค้นพบนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

การค้นพบความจริงทั้ง 3 ประการนี้ พระองค์ทรงได้อาศัยอานุภาพของการเจริญภาวนาจนทำให้เกิดญาณ หรือความรู้แจ้งที่เรียกว่า **วิชชา 3** ได้แก่

วิชชาที่ 1 ปุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ความรู้แจ้งที่ทำให้ทรงระลึกชาติย้อนดูความเป็นมาแต่หนหลังของพระองค์เองได้

วิชาที่ 2 จตุปทาตญาณ คือ ความรู้แจ้งที่ทรงทำให้สามารถระลึกชาติย้อนดูความเป็นมาแต่หนหลังของเพื่อนร่วมโลกได้

วิชาที่ 3 อาสวกษณญาณ คือ ความรู้แจ้งที่ทำให้ อาสวกิเลสซึ่งเป็นสาเหตุแห่งทุกข์หมดสิ้นไปอย่างถาวรได้

วิชา 3 นี้เอง ที่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรู้ความจริงทั้งหมดของโลกและชีวิต สามารถกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้น และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐต่อชาวโลก ทำให้ชาวโลกทุกยุคทุกสมัยได้พึ่งความรู้ของพระองค์เป็นเครื่องมือในการกำจัดทุกข์ให้แก่ตนเอง

ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีผู้ได้เห็นทุกข์ภัยในชีวิตเป็นจำนวนมาก แต่ก็หาหนทางแก้ไขกันไม่พบ จนกระทั่งโลกได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น พระองค์ทรงมีน้ำพระทัยกรุณาสั่งสอนหนทางพ้นทุกข์ให้แก่ชาวโลกโดยตลอด จึงทำให้มีผู้คนจำนวนมากจากทุกชั้นวรรณะต่างพากันสละเรือน สละทิ้งความยินดีในทางโลก หันมายินดีในทางธรรมโดยออกบวชเป็นบรรพชิต ทุ่มเทศึกษาและปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างชนิดอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน โดยพยายามรักษาใจให้ผ่องใสเป็นสมาธิ อยู่ในทุกอิริยาบถ ตลอดวันตลอดคืน จนกระทั่งสามารถทำใจหยุดนิ่งเป็นสมาธิอย่างต่อเนื่องไม่ถอยนอยได้บรรลุโลกุตตรธรรมที่เรียกว่า **นิพพาน** หลุดพ้นจากทุกข์ตามพระองค์ไปได้เป็นจำนวนมหาศาล

สำหรับ**อริยมรรคมีองค์ 8** ที่พระพุทธองค์ทรงนำมาสั่งสอนชาวโลกนั้น บางครั้งพระองค์ก็ทรงเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น **หนทางอันประเสริฐ** **หนทางแห่งความไม่ประมาท** ฯลฯ เพื่อให้เหมาะสมกับระดับพื้นฐานความรู้ของผู้ฟังธรรม แต่บางครั้งก็ทรงเรียกว่า **“กุศล”** เพราะแปลว่า **ความถูกต้อง ความดีงาม** ซึ่งหมายถึง **หนทางกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป**

นอกจากนี้ บางครั้งพระองค์ก็ทรงเรียกว่า **“สมาธิประกอบด้วยองค์ 7”** เพราะต้องการจะแบ่งการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 เป็น 2 ระดับ คือ

1) **ระดับเบื้องต้น** ได้แก่ การปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ในระดับกัลยาณปุถุชน คือ บุคคลที่ยังกำจัดทุกข์ไม่หมดสิ้น

2) **ระดับเบื้องต้น** ได้แก่ การปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ในระดับพระอริยบุคคล คือ บุคคล

ที่กำจัดทุกข์ใกล้จะหมดสิ้นแล้ว ได้แก่ พระโศดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และผู้ที่กำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นแล้ว คือ พระอรหันต์

อริยมรรคมืองค์ 8 นี้เองคือหนทางกำจัดทุกข์ที่พระพุทธรองค์ทรงแสงสว่างมาตั้งแต่ ขณะยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์โดยมีแรงบันดาลใจจากการที่ได้ทรงพบเห็น**เทวทูต 4** ซึ่งได้แก่ **คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ** ระหว่างทางเสด็จประพาสนอกวัง ในครั้งยังทรงเป็น เจ้าชายสิทธัตถะ มกุฎราชกุมารแห่งแคว้นสักกะ การเห็นเทวทูตทั้ง 4 นั้น เป็นสิ่งที่เตือนให้ พระองค์ทรงทราบความจริงว่า **ชีวิตเป็นทุกข์ คนทั้งโลกนี้ล้วนแต่กำลังนับถอยหลังสู่ความ ตายทั้งสิ้น ไม่มีใครหนีรอดได้แม้แต่คนเดียว**

จากการประสบเหตุการณ์ในวันนั้น ทำให้พระองค์ทรงต้องกลับมาครุ่นคิดอย่างหนักว่า จะหาทางกำจัดทุกข์ประจำชีวิตนี้อย่างไร

พระองค์ทรงได้ข้อสรุปว่า

- 1) นิพพาน คือสภาวะสิ้นทุกข์นั้นจะต้องมีอยู่จริง
- 2) วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน จะต้องเป็นหนทางกุศล ไม่ใช่หนทางอกุศล

แต่สิ่งที่พระองค์ยังไม่ทรงทราบก็คือ**วิธีปฏิบัติที่เป็นกุศลนั้นเป็นอย่างไร** หนทางเดียวที่พระองค์จะทราบได้ ก็คือการออกบวช เพราะจะทำให้มีเวลาในการศึกษาค้นคว้าหาวิธีปฏิบัติที่เป็นกุศลอย่างจริงจัง เมื่อพระองค์ทรงตกลงพระทัยเช่นนั้นแล้ว ก็ยังไม่ได้เสด็จออกบวชทันที จนกระทั่งถึงวันที่พระราชโอรสองค์เดียวของพระองค์ประสูติจึงเสมือนมี**เทวทูตที่ 5** คือ การเกิด ก็ได้มาเตือนพระองค์ทันทีว่า **การเกิดคือจุดเริ่มต้นของความทุกข์** ยิ่งเกิดมาก ครั้งเท่าใด ยิ่งทุกข์มากเท่านั้น ชะตาชีวิตของลูกน้อยที่อยู่ตรงหน้า กำลังจะซ้ารอยชะตาชีวิตเดียวกับพระองค์ และกำลังจะซ้ารอยเดียวกับชะตาชีวิตของคนทั้งโลก สิ่งที่ต้องรีบทำให้สำเร็จก็คือ การหาหนทางพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายให้พบ ก่อนที่ความตายจะมาถึงตัว จึงทรงตัดสินใจออกบวชเดี่ยวนั้นทันที **เพราะหากพระองค์ยังหาทางแก้ไขไม่ได้ ก็จะไม่มีการหนีรอดพ้นจากความตายไปได้เลยสักคนเดียว**

จากนั้นพระองค์ก็ทรงมองดูพระราชโอรสองค์น้อยเป็นเชิงอำลาเพราะความจริงของชีวิต ไม่อาจทำให้ทรงรั้งรอเวลาไว้ เพื่อให้พระราชโอรสมีโอกาสเห็นหน้าได้เลย สิ่งเดียวที่พระองค์ ประทานไว้ให้ได้ ก็คือพระนามของพระโอรสว่า **ราหุล** ซึ่งแปลว่า **บ่วง** หมายถึง บ่วงแห่งความ

เกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันเป็นความหมายในเชิงเดือนสติพระองค์เองว่า ชีวิตของพระองค์ ของพระโอรสน้อย ของพระญาติพี่น้อง และของคนทั้งโลก ล้วนยังติดบ่วงแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายอย่างดินไม่หลุด การที่จะช่วยให้ทุกคนรอดพ้นจากปัญหาประจำชีวิตเหล่านี้ไปได้ พระองค์จะต้องหาทางกำจัดทุกข์ให้พบ เพราะนั่นคือความอยู่รอดที่แท้จริงของคนทั้งโลก

หลังจากพระองค์ทรงตัดสินพระทัยเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็เสด็จออกบวชในราตรีนั้นทันที ทรงทอดทิ้งความเป็นมกุฎราชกุมาร ทอดทิ้งว่าที่พระเจ้าจักรพรรดิ ทอดทิ้งพระราชวังอันเป็นเสมือนบ้านของพระองค์เสด็จออกบวชเป็นสมณะผู้แสวงหาทางกำจัดทุกข์ดำเนินชีวิตด้วยการบิณฑบาต นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ประทับนั่งอยู่ใต้โคนไม้ มียาตองน้ำมูตรเนาเป็นยารักษาโรค เพื่อให้มีสัมภาระติดตัวน้อยที่สุด ดูกดงนกที่มีภาระเพียงปีกสองข้างเท่านั้น การที่พระองค์ทรงสละสมบัติพัสถานและความสะดวกสบายทั้งหลายนั้นก็เพราะทรงต้องการเวลาซึ่งเป็นของมีค่าที่สุดในชีวิต เพราะเวลาเป็นสิ่งที่ผ่านไปแล้ว มิเพียงเอาคืนมาไม่ได้ แต่ยังพาเอาความแข็งแรงของชีวิตให้หมดไปด้วย ยิ่งกว่านั้นยังทรงตระหนักดีว่า ถ้ายังกำจัดทุกข์ประจำชีวิตที่ติดตัวมาไม่ได้สมบัติพัสถานทั้งหลายจะมีประโยชน์อะไรกับบุรุษกำลังอยู่ในฐานะว่าที่คนตาย

ดังนั้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป้าหมายของการเสด็จออกบวชของพระองค์ก็คือ **การบรรลุนิพพาน** ภารกิจที่จะต้องทรงทำให้สำเร็จ ก็คือ **การแสวงหาวิธีการบรรลุนิพพานด้วยวิธีปฏิบัติที่เป็นกุศลให้พบ** และนั่นคือที่มาของการที่พระองค์ต้องทรงตั้งต้นไปศึกษาจากสำนักต่าง ๆ ทั่วชมพูทวีป แต่ก็ไม่พบคำตอบที่ใช่ จึงต้องทรงหันมาลองผิทดลองถูกด้วยพระองค์เอง

หลังจากที่ทรงปฏิบัติแบบลองผิทดลองถูกด้วยการเอาชีวิตเข้าแลกครั้งแล้วครั้งเล่าอยู่นานถึง 6 ปี พระองค์ก็ทรงระลึกได้ว่า มีวิธีการหนึ่งที่พระองค์ทรงเคยค้นพบเมื่อพระชนมายุเพียง 7 พรรษา นั่นคือ **การปล่อยวางใจให้หยุดนิ่งเป็นสมาธิอยู่ในตัว** จนกระทั่งบรรลุปฐมฌาน วิธีการนี้ยังไม่มีผู้ใดในสำนักไหนได้ค้นพบ ทำให้พระองค์ทรงแน่พระทัยว่า วิธีการที่ทรงค้นพบในครั้งนั้น ต้องเป็นต้นทางแห่งการบรรลุนิพพานอย่างแน่นอน

เมื่อถึงวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ซึ่งเป็นวันคล้ายวันประสูติของพระองค์ พระชนมายุที่เพิ่มขึ้นเป็น 35 พรรษา ก็ทรงมาย้ำเตือนเป้าหมายการบวชของพระองค์อีกครั้ง และทรงตระหนักดีว่า **ความตายกำลังใกล้เข้ามาแล้ว** ทำให้พระองค์ทรงตัดสินพระทัยแน่วแน่ว่า จะ

เจริญภาวนาด้วยวิธีการที่ทรงค้นพบเมื่อวัย 7 พรรษา แต่การเจริญภาวนาครั้งนี้ จะเป็นการเจริญภาวนาครั้งสุดท้ายด้วยการสละชีวิตเลือดเนื้อเป็นเดิมพัน ถ้าหากไม่สามารถบรรลุนิพพานในการเจริญภาวนาครั้งนี้ ก็ทรงยินดีสละพระชนม์ชีพไว้ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่กำลังประทับนั่ง ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา และในเย็นวันนั้นเอง พระองค์ทรงตั้งสัจจาธิษฐานว่า

“แม่เนื้อและเลือดจะแห้งเหือดหายไป เหลือแต่เอ็น หนัง กระดูกก็ตามที่ ทรายใตที่ยังไม่บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรายนั้นจะไม่ขอลุกขึ้นจากที่นี่”

จากนั้นพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญภาวนาอย่างอุกฤษฏ์ โดยไม่อาลัยในชีวิตอีกเลย เวลาผ่านไปตั้งแต่พลบค่ำจนรุ่งเช้าของพระองค์ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพานตลอดเวลา ทุกข์ทั้งหมดในตัวของพระองค์จึงถูกกำจัดสิ้นไปได้อย่างเด็ดขาด พระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์โดยไม่ได้พึ่งพาอาศัยผู้ใดเลยนอกจากกำลังความเพียรของพระองค์เอง

หลังจากตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ทรงตรวจดูหนทางฝีกอบรมตนที่ผ่านมา ทรงพบว่า **กุศล**ที่พระองค์ทรงแสวงหาตั้งแต่วันเสด็จออกบวช ก็คือ **อริยมรรคมีองค์ 8** นี้เอง ทั้งยังได้ทรงพบอีกด้วยว่า อริยมรรคมีองค์ 8 นี้เป็นเส้นทางเดิมและเส้นทางเดียวกับที่ **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ในอดีต**ใช้ฝีกอบรมตน จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนหน้าพระองค์ แต่โลกได้ลืมหนทางรอดตายสายนี้ไปแล้ว

เมื่อทรงบรรลุเป้าหมายของการออกบวชอย่างสมบูรณ์แบบแล้ว พระองค์ก็ทรงตระหนักดีว่า การที่จะช่วยให้ชาวโลกกำจัดทุกข์ตามพระองค์ไปได้ มีอยู่หนทางเดียว คือต้องชักชวนให้ชาวโลกปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ด้วยตนเอง โดยมีพระองค์ทำหน้าที่เป็น**ผู้ชี้ทาง** นี้เป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะช่วยเหลือชาวโลกได้

นับแต่พระองค์ทรงเริ่มประกาศการสอนเรื่องอริยมรรคมีองค์ 8 นั้น ก็ไม่ทรงเคยหวงแหนหรือปิดบังความรู้เลยแม้แต่น้อย ขอเพียงให้คนผู้นั้นตั้งใจจริงเท่านั้น เพราะแม้แต่ในช่วงเวลาสุดท้ายก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานในอีกไม่กี่นาทีข้างหน้า พระองค์ก็ยังทรงถามย้ำแล้วย้ำอีกว่า มีผู้ใดสงสัยในคำสอนที่พระองค์ทรงสั่งสอนมาตลอด 45 ปีหรือไม่ ถ้ามีย่ำเช่นนี้อยู่หลายครั้งเมื่อไม่มีผู้ใดสงสัยเท่ากับว่าได้ทรงทำหน้าที่**พระบรมครู**สมบูรณ์แบบแล้ว พระองค์จึงเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันประสูติ และตรัสรู้ของพระองค์เอง หลงเหลือไว้แต่มรดกธรรม คือ **พระพุทธศาสนา** ให้ชาวโลกรุ่นหลังได้ศึกษาหนทางกำจัดทุกข์ตามรอยบาทของพระองค์ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐต่อชาวโลกอย่างสุดที่จะประมาณ ไม่มีผู้ใดในยุคไหน ๆ ที่สมควรจะยึดถือเป็นต้นแบบแห่งการกำจัดทุกข์ และสงเคราะห์มนุษยทั้งโลกได้ประเสริฐยิ่งกว่าพระองค์อีกแล้ว ชาวโลกในยุคที่ผ่านมาต่างทราบความจริงนี้ดี จึงพากันถวายพระนามเพื่อยกย่องเทิดทูนพระองค์ท่านว่า “พระบรม-ศาสดาเอกของโลก”

สิ่งที่น่าเสียดายอย่างมากสำหรับชาวโลกในยุคปัจจุบันนี้ ก็คือการเกิดมาไม่ทันพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงพลาดโอกาสที่จะได้ฟังคำสอนจากพระองค์โดยตรงไปอย่างน่าเสียดาย แต่ก็นับว่ายังมีโชคอยู่บ้างที่พระพุทธศาสนายังมิได้สูญสิ้นไปจากโลก โดยยังมี**พระภิกษุสงฆ์** ผู้เป็นพุทธสาวกของพระองค์ที่บวชต่อ ๆ กันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ ยังคงทำหน้าที่ทรงรักษาคำสอนที่เรียกว่า “พระธรรม” ของพระองค์เอาไว้ ด้วยการปฏิบัติตนเป็น**ต้นแบบแห่งการกำจัดทุกข์**ให้แก่ชาวโลก พร้อมทั้งปลุกฝังให้ชาวโลกช่วยกันรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ด้วยการสนับสนุนให้มีการ**ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรม และปกป้องธรรมอย่างอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน** โดยในแต่ละยุคจะมีพระภิกษุที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาธรรมยิ่งกว่าชีวิตของตนเอง กระทำการตั้งสัจจาธิษฐานด้วยการเจริญภาวนาอย่างสละชีวิตเป็นพุทธบูชา เพื่อการบรรลุธรรมของพระองค์ ทำให้โลกยังคงมีพระพุทธศาสนาตราบถึงทุกวันนี้

ดังมีตัวอย่างในอดีตที่ผ่านมาไม่นานนี้ ประเทศไทยก็ได้มี**พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หรือหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ** ที่ได้อุทิศชีวิตเพื่อการบรรลุธรรมตามรอยบาทของพระบรมศาสดา ท่านได้ตั้งสัจจะอธิษฐานก่อนเริ่มทำสมาธิภาวนาอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพันว่า

“ถ้าเรานั่งลงไปครั้งนี้ไม่เห็นธรรมที่พระพุทธเจ้าต้องการ เป็นอันไม่ลุกจากที่นั่งจนหมดชีวิต”

เมื่อท่านตั้งจิตมั่นลงไปอย่างนั้นแล้ว ท่านก็เริ่มปรารภความเพียร จนกระทั่งบรรลุธรรมได้สำเร็จในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และได้แนะนำสั่งสอนหลักการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ด้วยคำสรุปลี่นกะทัดรัดเหมาะสมแก่การศึกษาของชาวโลกยุคนี้ไว้ว่า “หยุดเป็นตัวสำเร็จ” ซึ่งหมายถึงว่า การบรรลุธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเราสามารถปล่อยวางใจในขณะเจริญภาวนาให้เกิดความหยุดนิ่งอยู่ใน

ศูนย์กลางกายอย่างต่อเนื่องไม่ถอนถอย อันจะเป็นเหตุให้เกิดการกั่นกาย วาจา ใจให้บังเกิด ความบริสุทธิ์ขึ้นไปตามลำดับ ๆ จนกระทั่งใจบริสุทธิ์เท่ากับนิพพาน ทำให้ได้เห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพานนั่นเอง

การที่โลกในแต่ละยุคหลังพุทธกาล ยังมีพระมหาเถระ ผู้ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 อย่าง ถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา ดังเช่นพระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มาบังเกิดขึ้นเป็น ช่วง ๆ นั้น ต้องถือว่าเป็นความโชคดีของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ชาวโลกในแต่ละยุค ยังคงได้พระมหาเถระเป็นที่พึ่งในฐานะครูผู้สั่งสอน-อบรม-เคี่ยวเข็ญให้ชาวโลกปฏิบัติ อริยมรรคมีองค์ 8 อย่างถวายชีวิตตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบต่อกันไป โอกาสแห่งการ รอดพ้นจากทุกข์ประจำชีวิตของชาวโลก จึงยังไม่ถูกปิดตายลง แม้พระพุทธรูปองค์จะมีได้ทรงอยู่ ด้วยแล้วก็ตาม

สิ่งที่น่าสนใจศึกษาต่อไป ก็คือ พระพุทธรูปองค์ทรงมีวิธีการปูพื้นฐานการปฏิบัติ อริยมรรคมีองค์ 8 ให้ชาวโลกเข้าใจตามทันได้อย่างไร จึงทำให้พระองค์เองและพระสงฆ์สาวก ในแต่ละยุคสามารถชวนชาวโลกไปนิพพานได้เป็นจำนวนมาก

5.3 พุทธวิธีสอนธรรมแก่ชาวโลก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบดีว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ที่พระองค์ทรงตรัสรู้ นั่น คือ หนทางเพียงสายเดียวที่สามารถช่วยมนุษย์ทั้งโลกให้รอดพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาด แต่การที่จะ ทำให้มนุษย์ทั้งโลกนี้มีกำลังใจปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ตามพระองค์ไปนั้น ไม่ใช่ของง่าย พระองค์ จึงจำเป็นต้องเตรียมการสอนให้พอเหมาะสมพอดีกับระดับสติปัญญาของคนแต่ละคน จึงจะทำให้ เขาเกิดกำลังใจที่จะกำจัดทุกข์ตามพระองค์ไปนิพพานได้ วิธีการสอนอริยมรรคมีองค์ 8 ที่ พระองค์ทรงสอนให้ชาวโลกเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ

- 1) ทรงจำแนกทุกข์ให้เห็นชัด
- 2) ทรงจำแนกคนให้เห็นชัด
- 3) ทรงจำแนกกฎประจำโลกให้เห็นชัด
- 4) ทรงสอนให้มีตนเองเป็นที่พึ่งในการกำจัดทุกข์

5) ทรงประทานโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งเป็นแม่บทการศึกษาทางธรรม ให้ชาวโลกนำไปปฏิบัติตามอย่างเร่งด่วน

1) ทรงจำแนกทุกข์ให้เห็นชัด

พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า ทุกข์ประจำชีวิตมนุษย์นั้น แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ทุกข์จากการดำรงชีวิต เช่น ทุกข์จากสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย ทุกข์จากสุขภาพร่างกายทรุดโทรม ทุกข์จากการแสวงหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงชีวิตไม่เพียงพอ เป็นต้น

ทุกข์จากการอยู่ร่วมกัน เช่น ทุกข์จากการกระทบกระทั่ง ทุกข์จากการถูกเอาไรต์เอาเปรียบ ทุกข์จากการแก่งแย่งชิงดี ทุกข์จากการถูกคดโกง เป็นต้น

ทุกข์จากอำนาจกิเลส เช่น ทุกข์จากความเห็นแก่ได้ ทุกข์จากความเคียดแค้นอาฆาต ทุกข์จากความมัวเมาอบายมุข ทุกข์จากความน้อยเนื้อต่ำใจ ทุกข์จากความอิจฉาริษยา เป็นต้น

ทุกข์ทั้ง 3 ประเภทนี้ได้ตามราวีชีวิตมนุษย์อย่างไม่เลิกราอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก หากพระพุทธองค์ไม่ทรงสอนคนทั้งโลกนี้ให้รู้ความจริงเรื่องทุกข์ และไม่เคียดแค้นให้ดับทุกข์ ชีวิตของคนทั้งโลกนี้ ก็จะมีแต่ความทุกข์ทัพบทวิ คนทั้งโลกนี้ก็มีแต่จะจับอาวุธเข้าเช่นฆ่ากันให้ตาย โลกก็จะลุกเป็นไฟ และถูกเผาไหม้ให้เป็นจุลด้วยฝีมือมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น

2) ทรงจำแนกบุคคลให้เห็นชัด

พระองค์ทรงชี้ให้เห็นชัดว่า บุคคลในโลกนี้มีได้มองเห็นชีวิตตามความเป็นจริงทุกคน

พวกที่หนึ่ง คือ พวกที่มองเห็นแล้วว่าชีวิตเป็นทุกข์จึงตะเกียกตะกายหาทางกำจัดทุกข์เรื่อยมา จนกระทั่งใกล้จะพ้นทุกข์ได้แล้ว เปรียบเหมือนคนที่ว่ายน้ำข้ามกระแสน้ำเชี่ยวจนใกล้จะถึงฝั่งแล้ว ขอเพียงได้เห็นคนที่ขึ้นฝั่งได้แล้วเป็นกำลังใจ ก็จะว่ายตามไปถึงฝั่งอย่างแน่นอน เช่น พระโพธิสัตว์ เป็นต้น

พวกที่สอง คือ พวกที่มองเห็นว่าชีวิตเป็นทุกข์เหมือนพวกแรก แต่ยังหาทางกำจัดทุกข์ไม่พบ เปรียบเหมือนคนที่กำลังพยายามว่ายน้ำทวนกระแสน้ำเชี่ยวเข้าหาฝั่ง แต่ยังไม่พ้นฝั่งทางสู่ฝั่งไม่ได้ เช่น ผู้มีบุญที่ใกล้จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ เป็นต้น

พวกที่สาม คือ พวกที่ยังไม่รู้ว่าชีวิตเป็นทุกข์ จึงไม่ได้ตะเกียกตะกายหาทางกำจัดทุกข์ เปรียบเหมือนคนที่ลอยคออยู่กลางกระแสน้ำเชี่ยว รอวันจมลงสู่ก้นแม่น้ำ

พวกที่สี่ คือ พวกที่ยังไม่รู้ว่าชีวิตเป็นทุกข์ กำลังเฝ้าหมั่นกับการประพาศติศีลธรรม และ จมปลักอยู่กับอบายมุขอย่างไม่ลืมหูลืมตา เปรียบเหมือนคนตาบอดที่กำลังจมน้ำจืดสู่ก้นแม่น้ำ ย่อมยากจะโผล่พ้นผิวน้ำขึ้นมาได้ มีแต่ตายกับตายเท่านั้น

คนทั้งสี่กลุ่มนี้ มองเห็นความจริงของชีวิตได้ไม่เท่ากัน มีกำลังใจไม่เท่ากัน มีปัญญาในการฝึกตนไม่เท่ากัน จำเป็นต้องได้รับคำชี้แนะที่พอเหมาะพอดีกับแต่ละคน จึงจะลงมือกำจัดทุกข์ตามคำสอนของพระองค์ และบรรลุนิพพานตามพระองค์ไปได้ แม้อาจไม่ได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยการได้รู้ทางรอดไว้บ้าง ก็ดีกว่าไม่รู้

3) ทรงจำแนกกฎประจำโลกให้เห็นชัด

พระองค์ทรงชี้ให้เห็นชัดว่า กฎในโลกนี้มีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่

3.1) กฎหมาย คือ กฎระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์ในแต่ละประเทศนั้น ๆ กำหนดขึ้น เพื่อเป็นหลักในการปกครองพลเมืองในประเทศของตนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบ ซึ่งล้วนมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ

3.2) กฎจารีตประเพณี คือ กฎระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์กำหนดขึ้น เพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในท้องถิ่น หรือประเทศของตน โดยไม่ขัดต่อกฎหมายของประเทศนั้น เช่น การกิน การอยู่ การใช้ปัจจัย 4 การรักษาพยาบาล เป็นต้น

3.3) กฎแห่งกรรม คือ กฎความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ เป็นกฎกำหนดความแตกต่างของชีวิตมนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ให้มีรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ คุณสมบัติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งที่หยาบและประณีตแตกต่างกันไป อีกทั้งเป็นตัวกำหนดความถูก-ผิด ดี-ชั่ว บุญ-บาป คุณ-โทษ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจของแต่ละคน และส่งผลเป็นความทุกข์หรือความสุขของมนุษย์ทั้งในชาตินี้ ในชาติหน้า และในชาติต่อ ๆ ไป

3.4) กฎไตรลักษณ์ คือ กฎความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ เป็นกฎที่ทำให้มนุษย์และสรรพสิ่งในโลกนี้ตกอยู่ในสภาพของความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่อัตน ทำให้ทุกสรรพสิ่งในโลกนี้มีสภาพที่ผุพังไม่แน่นอน นั่นคือเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ตั้งอยู่ได้พักหนึ่ง จากนั้น

ก็จะเสื่อมสภาพไปตามวันเวลา ไม่มีใครต้านทานไว้ได้

กฎหมายกับกฎจารีตประเพณีนั้น เป็นกฎที่มนุษย์กำหนดขึ้นเอง ยังอยู่ในสภาพลองผิดลองถูก ไม่ตรงตามความเป็นจริงเสมอไป เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เทคโนโลยี สภาพดินฟ้าอากาศ กฎหมายกับกฎจารีตประเพณีก็ต้องถูกแก้ไขกำหนดขึ้นใหม่ตามความเหมาะสมของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในยุคนั้น ๆ

แต่กฎแห่งกรรมกับกฎไตรลักษณ์นั้น เป็นกฎที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบสองกฎนี้ด้วยญาณทัศนะของพระองค์เอง และนำมาเปิดเผยให้ชาวโลกทราบว่า สองกฎนี้เป็นกฎเหล็กที่ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์เอาไว้ แต่ไม่ได้ทรงเปิดเผยว่าสองกฎนี้มีอยู่ในธรรมชาติได้อย่างไร และใครเป็นผู้ตราสองกฎนี้ขึ้นมา เพราะเมื่อบุคคลใดสามารถบรรลุนิพพานได้ถูกต้องเกี่ยวกับพระองค์แล้ว เขาก็จะรู้เบื้องหลังเรื่องนี้ด้วยตนเอง

กฎแห่งกรรมและกฎไตรลักษณ์นี้เป็นกฎที่มีอันตรายอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะหากใครทำผิดกฎแห่งกรรม แม้จะด้วยความไม่รู้หรือไม่เจตนาก็ตาม โทษที่เกิดขึ้นกับชีวิตก็จะมีอยู่ และโทษที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่แค่ส่งผลให้เกิดความทุกข์ในขณะปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังคงส่งผลเป็นความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไปอีกด้วย ทำให้ชีวิตต้องเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ นานาอย่างไม่รู้จบรู้สิ้น เปรียบเหมือนคนทำผิดเพียงครั้งเดียว แต่ต้องถูกจองจำเป็นนักโทษ และโดนลงทัณฑ์ ทนทรมานอยู่ในคุกตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรมเท่าใดนัก

แต่เพราะการตรัสรู้ทำให้พระองค์ทรงพบว่า หนทางเดียวที่มนุษย์ทั้งโลกจะรอดพ้นจากความทุกข์ประจำชีวิต จากอันตรายของกฎแห่งกรรม และจากการถูกทำลายล้างด้วยกฎไตรลักษณ์ ก็คือ ต้องสอนให้ชาวโลกทุ่มเทปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 จนกระทั่งบรรลุนิพพาน เพราะนิพพานนั้น มีสภาวะแห่งความสิ้นจากทุกข์ สภาวะแห่งความสิ้นวิบากกรรม และสภาวะแห่งความสิ้นไตรลักษณ์ จึงมีแต่ความสุข ความบริสุทธิ์ และความป็นอมตะล้วน ๆ กฎแห่งกรรมและกฎไตรลักษณ์จึงตามไปครอบงำไม่ได้

4) ทรงสอนให้มีตนเองเป็นที่พึ่งในการกำจัดทุกข์

ในการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนว่า

อิตตา หิ อิตตะโน นาโถ

โก หิ นาโถ ปโร ลียา

ตนเท่านั้นเป็นที่พึ่งแห่งตน

บุคคลใดเล่าจะเป็นที่พึ่งให้แก่ตนได้

อิตตะนา หิ สุทนต์นะ

นาถัง ละภะติ ทุลละภัง

เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว

ย่อมได้ที่พึ่ง (คือ นิพพาน) ที่บุคคลอื่นได้โดยยาก

พุทธพจน์บทนี้ ส่องทางให้ชาวโลกได้รู้ว่า

4.1) การที่จะกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นนั้น ต้องกำจัดด้วยตนเอง ไม่ว่าจะมนุษย์หรือเทวดา หรือใครอื่นก็ไม่อาจกำจัดทุกข์แทนเราได้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความยินดีช่วยเหลือเราด้วยความเต็มใจก็ตาม

4.2) การที่จะกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นนั้น ต้องอาศัยที่พึ่งที่ได้โดยยาก คือ นิพพาน

4.3) การที่จะได้นิพพานเป็นที่พึ่งนั้น ต้องอาศัยการพึ่งตนเอง 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่หนึ่ง คือ พึ่งการฝึกอบรมตนเองให้มีกาย วาจา ใจที่บริสุทธิ์เท่ากับนิพพาน

ระดับที่สอง คือ พึ่งความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจเท่ากับนิพพาน ไปเห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพาน

ระดับที่สาม คือ พึ่งความบริสุทธิ์เป็นหนึ่งเดียวกับนิพพาน ไปกำจัดทุกข์และต้นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด

4.4) ผู้ที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ทั้ง 3 ระดับนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ฝึกอบรมตนเองดีแล้ว นั่นคือ ต้องมีคุณสมบัติของผู้ปรารถนาความเพียร 5 ประการ อยู่ประจำตัว ได้แก่

(1) **ความเป็นผู้มีศรัทธา** คือ เป็นผู้ที่รู้ถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างชัดเจน และมีอุดมการณ์ชีวิตที่จะมุ่งฝึกอบรมตนเองเพื่อกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป

(2) **ความเป็นผู้มีอาพาทน้อย** คือ เป็นผู้ที่มิมีนิสัยเคร่งครัดดูแลรักษาสุขภาพของตนเป็น และรู้ประมาณในการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ให้เหมาะสมกับสุขภาพของตน

(3) **ความเป็นผู้ไม่โอ้อวด-ไม่มีมารยา** คือ เป็นผู้ที่มิมีนิสัยรักการฝึกอบรมตนเองให้มีความรู้ดี ความสามารถดี และความประพฤติดีอยู่ในระดับที่รับผิดชอบตนเองได้ ไม่เป็นภาระของใคร

อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ได้รับการปลุกฝังจิตใจของความเป็นมนุษย์มาอย่างสมบูรณ์ ได้แก่ การรู้จักแบ่งปันให้เพื่อนมนุษย์เพื่อให้เขามีความสุข (เมตตา) การรู้จักสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก (กรุณา) การรู้จักยกย่องยินดีเพื่อนมนุษย์ที่ทำความดี ไม่ว่าเขาคนนั้นจะอยู่ในฐานะที่สูงกว่าตน เสมอกับตน หรือต่ำกว่าตนก็ตาม (มุทิตา) การรู้จักยอมรับผลแห่งวิบากกรรมตามความเป็นจริงว่า ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว (อุเบกขา)

คนที่รับผิดชอบตนเองได้ และมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์เช่นนี้ จึงจะมีความพร้อมต่อการฝึกอบรมตนให้มีคุณธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยไม่มีข้อแม้ เงื่อนไขในการทำ ความดี จึงมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเอง **ไม่กลัวว่าใครจะไม่วู้คุณธรรมของตน แต่กลัวว่าตนจะไม่มีคุณธรรมนั้น ๆ** อยู่จริง ทำให้ไม่ต้องหลอกตนเองด้วยการโอ้อวดในสิ่งที่ตนไม่มี และไม่ต้องมีมารยาปกปิดความจริงที่ตนได้หลอกหลวงผู้อื่นเอาไว้ จึงสามารถฝึกอบรมตนตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปได้อย่างชนิดยอมอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน

(4) **ความเป็นผู้ปรารถนาความเพียร** คือ เป็นผู้ที่มิมีนิสัยรักการเจริญภาวนา ตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่มีข้อแม้เงื่อนไข เพื่อกลั่นกาย วาจา ใจของตนเองให้บริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งมีความบริสุทธิ์เท่ากับนิพพาน

(5) **ความเป็นผู้มีปัญญา** คือ เป็นผู้ที่รู้เห็นการเกิดดับของทุกข์ตามความเป็นจริงในระดับโลกุตระธรรม และสามารถกำจัดทุกข์ให้สิ้นไปได้ด้วยการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ในระดับโลกุตระธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งเห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพาน ทำให้สามารถกำจัดทุกข์ให้สิ้นไปจากชีวิตได้อย่างถาวร

ดังนั้น การที่ชาวโลกจะรอดพ้นจากทุกข์ประจำชีวิต จากอันตรายของกฎแห่งกรรม และจากสภาพทำลายล้างของกฎไตรลักษณ์ได้ ก็จำเป็นจะต้องปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ให้อยู่ในระดับที่พึงตนเองได้ นั่นคือ อย่างน้อยที่สุด ก็จำเป็นต้องฝึกอบรมตนให้มีคุณสมบัติ 5 ประการ อยู่ประจำตัว

ในขณะที่เรากำลังฝึกอบรมตนเองอยู่ และยังไม่อาจเป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองได้ ก็จำเป็นต้องได้**กัลยาณมิตร**เป็นที่พึ่ง

กัลยาณมิตรที่ดีนั้นจะต้องเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวโลกได้อย่างน้อยใน 3 ฐานะ ได้แก่

- 1) พึ่งในฐานะบุคคลต้นแบบการกำจัดทุกข์
- 2) พึ่งในฐานะครูสอนอริยมรรคมีองค์ 8 ในภาคปฏิบัติ
- 3) พึ่งในฐานะเป็นแหล่งที่ให้กำลังใจในการกำจัดทุกข์ไปได้ตลอดรอดฝั่งจนกว่าจะบรรลุนิพพานในตน

ดังนั้น บุคคลที่เป็นที่พึ่งให้แก่ชาวโลกได้ดีที่สุด ก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า รองลงมา ก็คือเหล่าพระอรหันตสาวก รองลงมาอีกก็คือพระภิกษุสงฆ์ที่ทุ่มชีวิตปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อมุ่งกำจัดทุกข์ตามพระองค์ไปให้ได้

ชาวโลกในยุคก่อนเข้าใจภาวะเดือดร้อนที่ต้องเคืองคว้างเป็นทุกข์ ขณะที่พึ่งในการกำจัดทุกข์ของตนเองเป็นอย่างดี จึงได้จัดให้มี **พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะ** เพื่อขอถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งในการกำจัดทุกข์นั่นเอง ซึ่งแม้วันนี้พระพุทธองค์ได้ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่ก็ยังคงพิธีการประกาศตนเป็นพุทธมามกะนั้นไว้ ทางหนึ่งก็เพื่อระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต และอีกทางหนึ่งก็เพื่อผูกใจของตนเองเอาไว้กับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต

5) ทรงประทานโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งเป็นแม่บทการศึกษาทางธรรม ให้ชาวโลกนำไปปฏิบัติตามอย่างเร่งด่วน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบดีว่า ในช่วงที่พระองค์ยังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น พระองค์ไม่สามารถชวนชาวโลกทั้งโลกไปนิพพานได้หมดสิ้น แต่ทว่าก็ไม่อาจทอดทิ้งโดยไม่เหลียวแล จึงจำเป็นต้องหาวิธีการสอนอริยมรรคมีองค์ 8 ในระดับที่ช่วยให้ชาวโลกสามารถพึ่งตนเองได้เร็วที่สุด แม้ไม่ได้ตรัสสอนด้วยพระองค์เอง แต่ก็สามารถศึกษาจากพระอรหันต์ และฝึกอบรมตนเองตามพระองค์ไปได้เช่นกันรวมทั้งถึงแม้ว่าพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ชาวโลกที่เกิดมาในภายหลังก็ยังมีหนทางรอดไปนิพพานได้

ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงปรับระดับคำสอนเรื่องอริยมรรคมีองค์ 8 ให้อยู่ในลักษณะที่สามารถทำให้ชาวโลกเห็นความสำคัญได้ง่ายที่สุด เรียนรู้ได้ง่ายที่สุด ปฏิบัติ

ตามได้ง่ายที่สุด และนำไปเผยแพร่ได้ง่ายที่สุด การปรับลักษณะคำสอนที่เหมาะสมแก่การเผยแพร่ เช่นนี้ นอกจากจะช่วยให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนากระจายออกไปทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว แล้ว ยังสามารถช่วยเหลือชาวโลกทุกระดับการศึกษา ทุกระดับสติปัญญา ทุกชนชาติ ทุกศาสนา ทุกเพศ ทุกวัย ให้ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ตามพระองค์ไปได้โดยง่าย ซึ่งส่งผลให้พระองค์ สามารถเพิ่มกำลังชาวพุทธในการชวนชาวโลกไปนิพพานได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดอีกด้วย ทั้งยังเป็นมรดกตกทอดมาถึงชาวโลกในยุคหลัง ให้มีทางรอดพ้นจากทุกข์ประจำชีวิต รอดพ้น จากกฎแห่งกรรม รอดพ้นจากกฎไตรลักษณ์ ตามพระองค์ไปได้อีกด้วย

ดังนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงประทาน **“โอวาทปาฏิโมกข์”** แปลว่า **โอวาทเพื่อความรอดพ้นจากทุกข์ของคนทั้งโลก** ซึ่งเป็นคำสอนที่ทำให้ชาวโลกเห็นความสำคัญของการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ได้ง่ายที่สุด เรียนรู้ได้ง่ายที่สุด ปฏิบัติตามได้ง่ายที่สุด และนำไปเผยแพร่ได้ง่ายที่สุด เพราะเหมาะแก่ชาวโลกทุกยุคสมัย

โอวาทปาฏิโมกข์ ประกอบด้วยคำสอน 3 ชุด

โอวาทชุดแรก คือ คำสอนที่มุ่งปลุกฝัง **“อุดมการณ์ชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ”** มี 3 ประเด็นใหญ่ ที่ต้องรีบบอกให้ชาวโลกรู้ความจริง ได้แก่

1) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า การที่จะกำจัดทุกข์ได้สำเร็จต้องมี **“ความอดทน”** เป็นอันดับแรก คนเราทุกคนล้วนต้องอดทนตั้งแต่วันแรกที่คลอดออกจากครรภ์มารดา ซึ่งเป็นวินาทีวิกฤตที่สุดในชีวิต เพราะขณะนั้นเป็นภาวะที่เราอ่อนแอที่สุด โง่เขลาที่สุด พร้อมทั้งจะตายได้ตลอดเวลา เพียงแค่เราไม่สามารถเรียนรู้เรื่องการหายใจด้วยตนเองให้เป็น ก็ตายได้เดี๋ยวนั้นทันที ครั้นเมื่อเราหายใจเป็นแล้ว เราจึงได้รู้ว่าเราไม่สามารถยึดมูกของใครหายใจได้เลย เป็นการสอนให้รู้ว่า ตัวของเราเองจะต้องเป็นที่พึ่งให้ตนเองไปตลอดชีวิต ดังนั้น เราจึงต้องมีความอดทน **เพราะความอดทนเป็นเครื่องเผาผลาญทุกข์อย่างยิ่ง**

2) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้จักว่า เป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ คือ **“การบรรลุนิพพาน”** เพราะนิพพานเป็นบรมสุขอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นสภาวะที่ทำให้รอดพ้นจากทุกข์ประจำชีวิต รอดพ้นอันตรายจากกฎแห่งกรรม รอดพ้นจากสภาพทำลายล้างของกฎไตรลักษณ์อย่างสมบูรณ์แบบ เพราะเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์จึงตรัสตรงกันว่า **“นิพพานนั้นเป็นเยี่ยม”**

3) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า หนทางที่มุ่งไปสู่นิพพานนั้น มีเพียงสายเดียว และ

เป็น “หนทางที่ไม่ก่อบาปก่อเวรเพิ่ม เป็นหนทางของสมณะ ผู้สงบสัจจากการก่อบาปก่อเวรทั้งปวง” ผู้ที่จะไปนิพพานได้นั้น จำเป็นต้องฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์เท่ากับนิพพาน จึงจะเห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพานได้ จึงจะบรรลุนิพพานได้อย่างถาวร การก่อบาปก่อเวรจึงไม่ใช่หนทางของผู้มีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ แต่เป็นหนทางของผู้ยังต้องตกอยู่ในอบาย ซึ่งมีแต่ทุกข์กับทุกข์ที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่รู้จักจบสิ้นเท่านั้น

โอวาทชุดที่สอง คือ คำสอนที่มุ่งปลูกฝัง “หลักการคิดที่เป็นสัมมาสังกัปปะ” ให้แก่ชาวโลก ซึ่งมีหลักการอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ก่อนจะทำอะไรก็ตาม ต้องไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนว่า สิ่งนั้นดีหรือชั่ว โดยทรงให้ยึดหลักว่า “**ความชั่วทุกชนิดต้องไม่ทำเป็นอันขาด**” ถึงแม้ถูกขู่ฆ่าเอาชีวิตก็ต้องไม่ทำ เพราะการทำความชั่วแม้เพียงเล็กน้อย อาจมีผลถึงตกนรก เมื่อใดที่ทำความชั่ว นั่นคือการก่อบาปก่อเวรใหม่ให้แก่ตนเอง มีแต่เพิ่มบาปและเพิ่มทุกข์ให้กับตนเองอย่างไม่รู้จบไม่รู้สิ้น เพราะบาปก็คือพลังงานชนิดหนึ่ง ที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตามนุษย์ปุถุชน แต่มีอำนาจทำลายล้างผลาญความดีได้ร้ายกาจนัก

2) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ก่อนจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้ก่อนว่าสิ่งที่ทำได้ก็เฉพาะ “**ความดี**” เท่านั้น โดยทรงให้ยึดหลักว่า “**ความดีใดที่ได้โอกาสทำ ต้องทำให้ดีที่สุด ทำอย่างสุดชีวิต คือ อุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน**” ห้ามทำความดีอย่างเหวอะ ๆ แหยะ ๆ ห้ามท้อถอยในการทำความดี เพราะการทำความดีแม้เพียงนิด ย่อมมีผลต่อการกำจัดทุกข์และเพิ่มความสุขให้กับชีวิต ความดียิ่งทำมากเท่าไร ยิ่งส่งผลต่อชีวิตมากเท่านั้น เพราะผลของความดีก็คือ บุญ เพราะบุญ คือ พลังงานบริสุทธิ์ที่เกิดขึ้นในใจทุกครั้งที่ทำความดี บุญนี้มีอำนาจในการกำจัดทุกข์และดึงดูดความสุข ความเจริญมาสู่ชีวิตอย่างไม่รู้จบไม่รู้สิ้น ดังคำสุภาษิตที่ว่า “**บุญมาปัญหาลด บุญหมดปัญหาเพิ่ม**”

3) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า **ต้องรักษาใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ** เพราะในขณะที่ทำความดี ใจยิ่งผ่องใสมากเท่าใด บุญยิ่งเกิดขึ้นในใจมากเท่านั้น บุญยิ่งเกิดขึ้นมากเท่าใด ความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจยิ่งเพิ่มตามไปเท่านั้น ความบริสุทธิ์ยิ่งเพิ่มขึ้นมากเท่าใด ยิ่งเข้าใจถึงนิพพานมากเท่านั้น เมื่อใดที่กาย วาจา ใจมีความบริสุทธิ์เท่ากับนิพพาน ย่อมสามารถเห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพานเมื่อนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ตรัสรู้ธรรมได้ด้วยการเจริญภาวนาเพื่อกลั่นกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ผ่องใสทั้งสิ้น

โอบาทซุดที่สาม คือ คำสอนที่มุ่งปลูกฝัง **“วิธีการดำเนินชีวิตเพื่อรักษาใจให้ผ่องใส และไม่ก่อบาปก่อเวรใหม่เพิ่ม”** ให้แก่ชาวโลก ซึ่งมีทั้งหมด 6 ประการ ได้แก่

1) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ต้องระวังคำพูดของตนเองให้ดี อย่าก่อบาปก่อเวรด้วยปาก โดยเริ่มต้นฝึกจาก **“การไม่ว่าร้ายผู้ใด”** เพราะนั่นคือการฝึกพูดด้วยใจที่ผ่องใส เป็น**สัมมาวาจา**

2) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ต้องระมัดระวังมือเท้าของตนเองให้ดี อย่าก่อบาปก่อเวรด้วยมือด้วยเท้าของตน โดยต้องเริ่มฝึกฝนจาก **“การไม่ทำร้ายผู้ใด”** เพราะนั่นคือการฝึกการกระทำด้วยใจที่ผ่องใสเป็น**สัมมากัมมันตะ**

3) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ต้องระมัดระวังการประกอบอาชีพของตนเองให้ดี อย่าเสี่ยงชีวิตด้วยการก่อบาปก่อเวรเพิ่ม โดยเริ่มฝึกจาก **“การรักษาศีลและมารยาทของตนให้ดี”** เพราะนั่นคือการฝึกประกอบอาชีพด้วยใจที่ผ่องใสเป็น**สัมมาอาชีพะ**

4) พระองค์ทรงสั่งสอนให้ชาวโลกรู้ว่า ต้องระมัดระวังการใช้สอยปัจจัย 4 ให้ดี เพราะหากใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ก็จะเป็นเหตุให้ก่อบาปก่อเวรที่เป็นความเสียหายต่าง ๆ ขึ้นมาทันที เช่น เสียทรัพย์เปล่า เสียแรงเปล่า เสียบุญเปล่า เสียเวลาเปล่า เสียมิตรแต่เพิ่มศัตรู ที่เสียอย่างยิ่งคือเสียนิสัย เพราะเพียงได้นิสัยเอาแต่ใจ นิสัยเห็นแก่ได้ นิสัยมั่งง่าย แค่นี้ก็พร้อมจะก่อบาปก่อเวรได้ไม่หยุดหย่อนแล้ว โดยพระองค์ทรงให้เริ่มฝึกจาก **“การรู้ประมาณในการบริโภคอาหารให้พอเหมาะพอดีกับสุขภาพร่างกาย”** เพราะนั่นคือการฝึกความเพียรละชั่วด้วยใจที่ผ่องใส เป็น**สัมมาวายามะ**

5) พระองค์ทรงสั่งสอนให้รู้ว่า ความสงบของชีวิตเริ่มต้นที่การประคองใจให้อยู่ในตัว โดยต้องเริ่มฝึกจาก **“การเลือกที่นั่งและที่นอนในที่สงบ”** เพื่อที่จิตใจจะได้ไม่ฟุ้งซ่าน มีเวลาวางแผนแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง และมีโอกาสได้ฝึกสมาธิให้ใจมีกำลังสติที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป จะได้ไม่หงุดหงิดง่าย หรือวอกแวกง่าย อันจะเป็นเหตุให้พลังเปลวไปก่อบาปก่อเวรเพิ่ม เพราะนั่นคือการฝึกประคองใจให้ผ่องใสอย่างต่อเนื่องเป็น**สัมมาสติ**

6) พระองค์ทรงสั่งสอนให้รู้ว่า ความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจของคนเรานั้น เริ่มต้นที่การเพิ่มปริมาณความผ่องใสของใจให้มากยิ่งขึ้น ต่อเนื่องยิ่งขึ้น มั่นคงยิ่งขึ้น โดยต้องเริ่มฝึกจาก **“การหมั่นเจริญภาวนาให้ใจหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7”** ในทุกโอกาสที่เอื้ออำนวย

อย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน เพราะนั่นคือการฝึกกล้ามเนื้อ วาจา ใจให้บริสุทธิ์ผ่องใสอย่างต่อเนื่องเป็น**สัมมาสมาธิ**

โอวาทปาฏิโมกข์อันประกอบด้วยคำสอนทั้งสามชุดนี้เอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานเป็นนโยบายการเผยแผ่ให้แก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ซึ่งเป็นชุดบุกเบิกการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยให้พระอรหันต์ทุกรูปรีบเดินทางกระจายกันไปยังแคว้นต่าง ๆ เพื่อบอกให้ชาวโลกได้ทราบถึงสภาวะการณ์ตามความจริงในชีวิต แล้วรีบฝึกอบรมตนเองตามเส้นทางอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อฝ่าความทุกข์ประจำชีวิตที่รุมเร้าไม่หยุดหย่อน เพื่อฝ่ากฎแห่งกรรมที่ตามบีบคั้นไม่เลิกรา เพื่อฝ่ากฎไตรลักษณ์ที่ตามทำลายล้างไม่จบสิ้น เพื่อมุ่งไปสู่นิพพานตามพระพุทธองค์ เพราะอริยมรรคมีองค์ 8 คือหนทางรอดพ้นจากทุกข์เพียงสายเดียวของชาวโลก โดยมีโอวาทปาฏิโมกข์เป็นจุดเริ่มต้นของอริยมรรคมีองค์ 8 ภาคปฏิบัติ อันเป็นเสมือนการศึกษาธรรมขั้นพื้นฐานในพระพุทธศาสนา หรือปากประตูไปสู่นิพพานของชาวโลกนั่นเอง

5.4 ขั้นตอนการฝึกตนเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์

1) ต้องฝึกอบรมตนให้เป็นที่พึ่งแห่งตนเองให้ได้

ผู้ที่พึ่งตนเองได้ จะต้องมีความหมายในการฝึกอบรมตนให้มีคุณสมบัติของผู้ปรารถนาความเพียรในการกำจัดทุกข์ 5 ประการ คือ

1.1) ฝึกตนให้เป็นผู้มีศรัทธา โดยเริ่มจากการศึกษาพุทธประวัติและการฝึกอบรมตนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่เริ่มตั้งปณิธานเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนกระทั่งได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสั่งสอนสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ตามพระองค์ จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน ให้เข้าใจอย่างชัดเจน

1.2) ฝึกตนให้ดูแลสุขภาพเป็น จนกระทั่งเป็นผู้มีอาพาธน้อย โดยเริ่มจากการรู้ประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 ให้พอเหมาะพอดี ทั้งคุณภาพ ปริมาณ การใช้งาน ระยะเวลา และงบประมาณที่ตนเองมีอยู่ โดยไม่ก่อให้เกิดโทษต่อสุขภาพของร่างกาย

1.3) ฝึกตนให้เป็นคนตรง เปิดเผย ไม่โอ้อวดไม่มีมารยา เพื่อมุ่งตรงสู่พระนิพพาน โดยเริ่มจากการฝึกรับผิดชอบงานต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันให้ดี ตั้งแต่การศึกษาเล่าเรียน การทำงานบ้าน การทำงานอาชีพ โดยพยายามฝึกทำให้ **ถูกต้อง** คือ ถูกวัตถุประสงค์ **ถึงดี** คือ ดีทั้ง

คุณภาพและดีทั้งปริมาณ **พอดี** คือ เหมาะสมกับบุคคล เวลา งบประมาณ เหตุการณ์ และสถานที่ คนที่ฝึกตนเองมาในลักษณะนี้ ย่อมมีความรู้ดี ความสามารถดี และความประพฤติดี อยู่ในระดับที่จะทำให้พึ่งตนเองได้ผู้อื่นเชื่อถือตนได้จึงไม่มีปมด้อยในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมทำให้ไม่จำเป็นต้องโอ้อวดหรือมีมารยาเพื่อเอาตัวรอด หรือเพื่อสร้างภาพหลอกลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าตนเป็นคนดี มีความสามารถ

1.4) ฝึกตนให้เป็นผู้มีความพากเพียรในการกำจัดทุกข์ โดยเริ่มจากการฝึกอบรมตนให้เป็นคนมีวินัย ทั้งวินัยต่อเวลา วินัยต่อความสะอาด วินัยต่อความเป็นระเบียบ วินัยต่อกฎระเบียบต่าง ๆ และที่สำคัญต้องมีวินัยในการทำสมาธิ คือต้องหมั่นเจริญสมาธิภาวนาเป็นประจำทุกวัน โดยไม่มีข้อแม้เงื่อนไข

1.5) ฝึกตนให้เป็นผู้มีปัญหาในการกำจัดทุกข์ โดยเริ่มจากการฝึกจับประเด็นหลัก การตัดสินถูก-ผิด ดี-ชั่ว บุญ-บาป ควรทำ-ไม่ควรทำ จากนิทานชาดก จากนิทานสอนศีลธรรม จากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีความรู้เท่าทันทุกข์ รู้เท่าทันกิเลส รู้เท่าทันกฎแห่งกรรม รู้เท่าทันปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์

2) ต้องได้กัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้ทาง

การที่ใครจะพึ่งตนเองได้เร็วหรือช้า นั้น มีปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ **เขาต้องได้ครูดี** โดยเฉพาะครูที่สามารถชี้ทางที่ถูกต้องตรงตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ จึงจะสามารถชี้แนะให้เราสามารถพึ่งตนเองได้เร็ว

ครูที่จะสามารถชี้แนะหนทางกำจัดทุกข์ให้เราได้นั้น จะต้องเป็นครูที่ตั้งใจฝึกอบรมตนตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนกระทั่งเห็นผลแล้ว ดังนี้คือ

2.1) ท่านต้องเป็นต้นแบบการกำจัดทุกข์ให้แก่เราได้

2.2) ท่านต้องให้คำแนะนำสั่งสอนในการกำจัดทุกข์ให้แก่เราได้

2.3) ท่านต้องสามารถให้กำลังใจในการฝึกฝนอบรมตนเองให้แก่เราได้

ครูที่จะสามารถทำได้เช่นนี้ คือครูที่ปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 อย่างอุทิศชีวิตเป็นเต็มพันทำนองเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก่อนทั้งสิ้น ดังเช่น พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงปู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ) เป็นต้น

3) ต้องดำเนินชีวิตไปตามเส้นทางโอวาทปาฏิโมกข์

ผู้ที่สามารถทำงานใหญ่ได้ตลอดรอดฝั่งนั้น จำเป็นต้องเป็นคนมีอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่ถูกต้อง ครบถ้วน และชัดเจน

อุดมการณ์ บอกให้เรารู้ถึงความสำคัญและความจำเป็นของเป้าหมายที่กำลังจะทำ

หลักการ เป็นสิ่งที่ใช้ในการตัดสินใจว่า

- **สิ่งใดที่ห้ามทำ** ถ้าฝืนทำไปจะนำเป้าหมายไปสู่ความล้มเหลว

- **สิ่งใดที่ทำได้** ถ้าทำแล้วจะนำเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จ

- **สิ่งใดคือหัวใจสำคัญ** ถ้ายังทำจะทำให้เป้าหมายไปสู่ความสำเร็จเร็วยิ่งขึ้น

วิธีการ เป็นสิ่งที่บอกความชัดเจนในการปฏิบัติว่า ต้องเริ่มต้นที่ไหน ขั้นตอนการปฏิบัติเป็นอย่างไร และทำอย่างไรจะเสร็จสมบูรณ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงต้องการให้ชาวโลกเป็นคนมีอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่ถูกต้อง ครบถ้วน และชัดเจน ในการเริ่มต้นฝึกฝนอบรมตนเอง เพื่อกำจัดทุกข์ให้สิ้นไป

อุดมการณ์ชีวิตที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ คือ เราต้องอดทนฝึกฝนอบรมตนเอง โดยไม่มีการก่อบาปก่อเวรเพิ่ม เพื่อมุ่งไปสู่นิพพาน

หลักการคิดที่ถูกต้องเป็นสัมมาสังกัปปะ คือ คิดเตือนตนเสมอว่า ความชั่วทุกชนิด ต้องไม่ทำ ความดีที่มีโอกาสได้ทำต้องทำให้ดีที่สุดชีวิต ขณะทำความดี ต้องยังรักษาใจให้ผ่องใส ตลอดเวลา

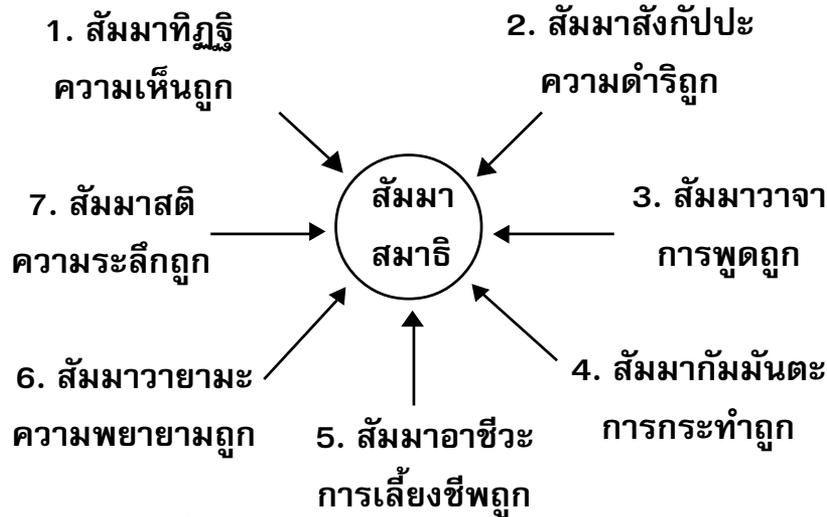
วิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นบุญล้วน ๆ คือ ตั้งแต่เข้าจรดคำ จะดำเนินชีวิตโดยไม่ว่าร้ายใคร ไม่ทำร้ายใคร ตั้งใจรักษาศีลและมารยาทให้ดี รู้ประมาณในการใช้ปัจจัย 4 เลือกร้านและที่นอนที่มีความสงบ และหมั่นเจริญภาวนาเป็นกิจวัตรและทุกโอกาสที่เอื้ออำนวย

ผู้ที่ดำเนินชีวิตตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ ย่อมจะสามารถฝึกฝนอบรมตนเองให้กำจัดทุกข์ไปได้ตลอดรอดฝั่ง ไม่ตกม้าตายไประหว่างทาง เพราะเข้าใจชัดเจนแล้วว่า การฝึกอบรมตนครั้งนี้ เราจะมุ่งเอานิพพานเป็นแก่นสารของชีวิต

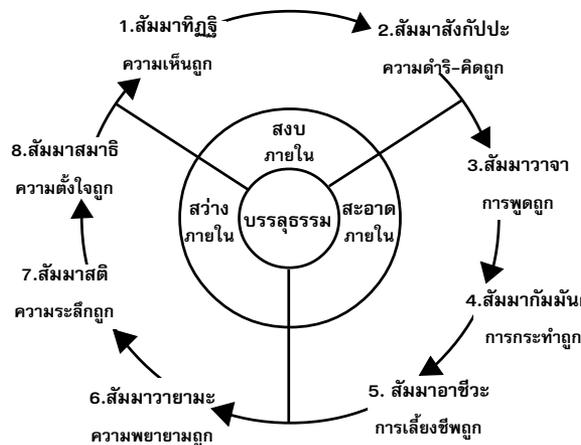
4) ต้องปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 อย่างอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน

ผู้ที่บรรลุนิพพานได้นั้น จำเป็นต้องมีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจเท่ากับนิพพาน จึงจะเห็นนิพพาน เข้าถึงนิพพาน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนิพพาน ต่อจากนั้นก็ยังสามารถพึ่งความบริสุทธิ์ของนิพพานไปกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปได้ และหากสามารถกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นเด็ดขาดถาวรเมื่อไร เมื่อนั้นย่อมสามารถฝ่าวงล้อมกฏแห่งกรรม กฏไตรลักษณ์ออกไปได้ด้วยโดยอัตโนมัติ

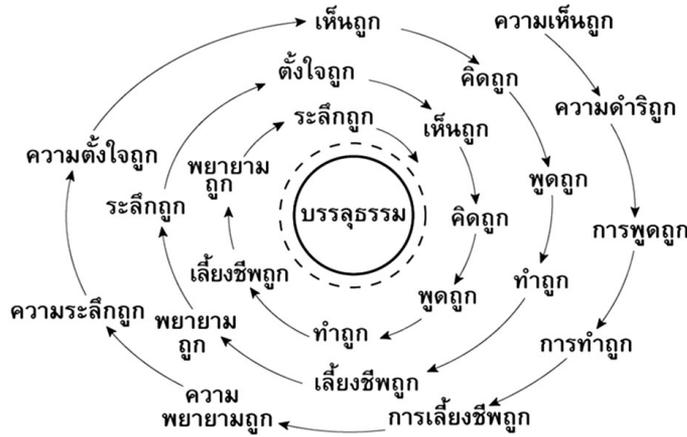
สิ่งสำคัญในการกั่นกาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์ ก็คือ การเจริญสมาธิภาวนาที่ประกอบด้วยองค์ 7 หรือการปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ด้วยการเจริญภาวนา อันจะก่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง ความสงบ จากสภาวะแห่งใจหยุดใจนิ่งอย่างต่อเนื่องไม่ถอยหายไปตามลำดับ ๆ จนกระทั่งบรรลุธรรม ดังภาพที่ 1-3

ภาพที่ 1 แสดงสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วย องค์ 7

ภาพที่ 2 แสดงมรรคมีองค์ 8 เพื่อการบรรลุธรรม

ภาพที่ 3 แสดงมรรคมีองค์ 8 รอบแล้วรอบเล่าเพื่อการบรรลุนิพพาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากว่าจะทรงค้นพบวิธีการกลั่นกาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์มาให้แก่ชาวโลกได้ ก็ทรงอุทิศชีวิตเป็นเดิมพันหลายครั้งหลายหน การที่บุคคลใดจะมีกำลังใจสูงส่งพอที่จะฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการ เพราะเล็งเห็นคุณค่าของการบรรลุนิพพานยิ่งกว่าชีวิตของตนเองนั้นหาได้ยากยิ่ง

ในขณะที่เรายังมีกำลังใจไม่เข้มแข็งพอจะเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ก็มีสิ่งที่ต้องปฏิบัติไม่ขาดอยู่ 4 ประการ นั่นคือ

- 1) **อย่าห่างกัลยาณมิตร** คือ หมั่นไปหาครูดี เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับท่าน เพื่อว่าเมื่อพบข้อบกพร่องของเรา ท่านจะได้กล้าเตือนเราโดยไม่ต้องเกรงใจ
- 2) **หมั่นฟังธรรมไม่ขาด** เพื่อสั่งสมความรู้และเตือนสติไม่ให้ออกนอกเส้นทาง
- 3) **หมั่นนำธรรมะมาไตร่ตรอง** ให้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติและเห็นคุณค่าของธรรมะยิ่งกว่าชีวิต
- 4) **หมั่นปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ** เพื่อให้มีที่พึ่งในการกำจัดทุกข์ และมีกำลังใจที่จะทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผู้ที่ฝึกอบรมตนมาตามเส้นทางนี้เท่านั้นจึงจะสามารถฝ่าทุกข์นานัปการฝ่ากฏแห่งกรรม และฝ่ากฏไตรลักษณ์ ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปสู่นิพพานได้ **นี่คือวิธีการแหกคุกจาก**

วัฏสงสารที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา และเป็นทางรอดสายเดียวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทิ้งไว้เป็นมรดกธรรมให้แก่ชาวโลก ดังนั้นสิ่งที่เราต้องตัดสินใจในเวลานี้ ก็คือ เราจะติดคุกอยู่ในวัฏสงสารไปตลอดกาล หรือจะฝีกอบบรมตนเพื่อบรรลุธรรมตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป นั่นเป็นสิ่งที่เราจะต้องตัดสินใจด้วยตนเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า **“พระองค์ทรงเป็นเพียงผู้ชี้ทาง” ดังนั้นเราก็จะต้องเป็นผู้เดินทางตามพระองค์ด้วยตัวของเราเอง เพราะทางที่พระองค์ชี้ นั่น เป็นทางรอดตายสายเดียวเท่านั้นของคนทั้งโลก**

บทที่ 6

ปัญหาเรื่องนิพพาน

เนื้อหาบทที่ 6 ปัญหาเรื่องนิพพาน

- 6.1 ประเภทของนิพพาน
- 6.2 นิพพานเป็นอายตนะอย่างหนึ่ง
- 6.3 ถ้าไม่มีโลกุตระภูมิก็ไม่มีทางหนีจากโลกียภูมิ
- 6.4 ความหมายของโลกุตระธรรม 9
- 6.5 นิพพานไม่รู้จักเต็มด้วยพระอรหันต์
- 6.6 พระอรหันต์นิพพานแล้วไม่สูญ
- 6.7 สิ่งนั้นมีมากดุจเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาและดุน้ำในมหาสมุทร
- 6.8 นิพพาน 2 นัย หรือ 2 ความหมาย
- 6.9 ผลทางจิตใจของการอธิบายเรื่องนิพพาน 2 แบบ

แนวคิด

นิพพานมี 2 ประเภทคือ สอุปาทิเสสนิพพาน และ อนุปาติเสสนิพพาน สอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่ อนุปาติเสสนิพพาน คือ นิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่สิ้นชีพแล้ว

เมื่อสิ้นชีพหรือปรินิพพานแล้วพระอรหันต์และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไปอยู่ในอายตตนิพพานอันเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังพุทธดำรัสว่า “ไม่ว่าจะมีภิกษุปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุมากเพียงใด ความพร่องหรือความเต็มของนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ ดุจมหาสมุทรที่ไม่ปรากฏความพร่องหรือความเต็มไม่ว่าจะมีน้ำและฝนตกลงไปมากเพียงใดก็ตาม”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต
2. เพื่อให้มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติธรรมเพื่อละกิเลสไปสู่นิพพาน

บทที่ 6

ปัญหาเรื่องนิพพาน

6.1 ประเภทของนิพพาน

คำว่า “นิพพาน” เป็นชื่อของเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ ตามตำรา นิพพานมี 2 อย่าง

1. นิพพานของพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เรียกตามศัพท์เทคนิคทางพระพุทธศาสนาว่า **สุปปาติเสสนิพพาน**

นิพพานชนิดนี้ นักวิชาการสมัยใหม่ บางท่านเรียกว่า **นิพพานทางจิตวิทยา** เพราะเป็นประสบการณ์ทางจิตชั้นสูงของพระอรหันต์ ผู้ดับกิเลสทุกชนิดได้อย่างเด็ดขาดแล้ว จิตใจของท่าน มีแต่ความสว่าง ความสะอาด ความสงบสุขตลอดกาล

นิพพานชนิดนี้ไม่มีปัญหาอะไร เพราะเป็นประสบการณ์ในปัจจุบัน ถ้าอยากรู้ว่ามีจริงหรือไม่ ก็อาจพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ปฏิบัติได้ผลมาแล้ว

2. นิพพานอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า **อนุปปาติเสสนิพพาน** หมายถึง **นิพพานของพระอรหันต์ที่สิ้นชีพดับขันธแล้ว** นิพพานชนิดนี้ มีปัญหาถกเถียงกันมาก และถกเถียงกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีคนทูลถามพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้วว่า พระอรหันต์สิ้นชีพแล้ว อะไรเกิดขึ้น ท่านยังมีอยู่หรือไม่อยู่ ความจริง พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกก็ได้ประทานคำตอบไว้แล้ว ในพระไตรปิฎก แต่ถึงกระนั้น คนก็ยังถามและถกเถียงกันอยู่ เพราะเหตุไร ก็เพราะคำตอบเหล่านั้น ยังไม่ชัดเจนพอ บางทีก็ตอบเชิงปฏิเสธ (Negative) ว่า นั่นก็ไม่ใช่ นี่ก็ไม่ใช่ ไม่ใช่อะไรสักอย่าง บางทีก็ตอบว่า นิพพานลึกซึ่งจนพูดถึงไม่ได้ อธิบายไม่ได้

ด้วยท่าทีแบบนี้ จึงมีชาวพุทธเถรวาทเป็นอันมาก เช่น ท่านพุทธทาส เป็นต้น ยอมรับเฉพาะนิพพานทางจิตวิทยาเท่านั้น ไม่ยอมรับนิพพานที่เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่ง ที่มีอยู่โดยตัวเอง ในเอกภพ หรือที่นักวิชาการสมัยใหม่ (ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศวเวทย์) เรียกว่า **นิพพานแบบอภิปรัชญา (Metaphysical Nirvana)** ท่านเหล่านี้เชื่อว่า เมื่อพระอรหันต์สิ้นชีพดับขันธลง ทุกสิ่งทุกอย่างก็สิ้นสุดลงแค่นั้น ชีวิตของท่านดับไป เหมือนไฟหมดเชื้อ เหมือนตาลยอดด้วน ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย

ปัญหาที่ใครจะพยายามตอบในตำรานี้ ก็คือว่า นิพพานแบบอภิปรัสญา มีอยู่หรือไม่ คำตอบที่ได้พบในพระไตรปิฎก ยอมรับว่ามี

6.2 นิพพานเป็นอายตนะอย่างหนึ่ง

บางสำนักกำลังถูกโจมตีว่า บิดเบือนพระไตรปิฎก เพราะสอนว่า นิพพานเป็นอายตนะอย่างหนึ่ง แล้วบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้ว่า “อายตนะนิพพาน” ความจริงพระพุทธพจน์ที่ว่า “**นิพพานมีอยู่จริง ในฐานะเป็นอายตนะอย่างหนึ่ง**” ก็มีปรากฏอยู่ชัดเจนในพระไตรปิฎก มีข้อความว่า **อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ ๗ลข¹ แปลว่า**

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่ แต่ในนั้น ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ ไม่มีลม ไม่ใช่ อากาศอันจุลกายตนะ ไม่ใช่วิญญูณัญญายตนะ ไม่ใช่อาภิกญัญญายตนะ ไม่ใช่เนวสัณญานา- สัณญายตนะ ไม่ใช่โลกนี้ ไม่ใช่โลกอื่น ไม่ใช่โลกทั้งสอง ไม่ใช่พระอาทิตย์ และพระจันทร์ เราไม่กล่าวอายตนะนั้นเป็นการมา เป็นการไป เป็นสิ่งตั้งอยู่ เป็นการดับไป เป็นการเกิดขึ้น อายตนะนั้นไม่มีที่ตั้ง ไม่หมุนไป ไม่มีอารมณ์ใด ๆ นี้แลคือที่สุดแห่งทุกข์”²

ในพระพุทธพจน์นี้ **พระพุทธเจ้าทรงเรียกนิพพานว่า อายตนะ** ซึ่งหมายถึง**สิ่งรับรู้ก็ได้ สิ่งที่ถูกรับรู้ก็ได้** สิ่งรับรู้ท่านเรียกว่า **อายตนะภายใน** มี 6 อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนสิ่งที่ถูกรู้ท่านเรียกว่า **อายตนะภายนอก** เช่น รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และมโนภาพ

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อทรงยืนยันว่า **อายตนะนั้นมีอยู่** แล้วก็ทรงปฏิเสธว่า อายตนะนั้น ไม่ใช่สิ่งนั้น ๆ ไม่ปรากฏว่า พระองค์พูดถึงอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เลย คล้ายกับจะทรงบอกว่า อายตนะนั้นไม่ใช่อายตนะภายในใด ๆ ไม่ใช่สิ่งที่รับรู้ แต่ทรงปฏิเสธว่า อายตนะนั้น ไม่ใช่ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก ต่อจากนั้น ยังนำเอา สิ่งที่เป็นอายตนะภายนอกอื่น ๆ มาปฏิเสธอีก เช่น โลกนี้โลกอื่นไม่ใช่ทั้งสอง ไม่ใช่พระอาทิตย์ พระจันทร์ ตอนสุดท้ายทรงปฏิเสธกิริยาอาการทุกอย่างของอายตนะนั้น เช่น การมา การไป การตั้งอยู่ การดับ การเกิด แล้วทรงสรุปว่า อายตนะนั้นไม่มีที่ตั้ง ไม่ดำเนินไปและไม่มีอารมณ์ จาก การที่พระพุทธองค์ทรงเอ่ยถึงสิ่งที่ถูกรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงว่า อายตนะนั้น เป็นอายตนะ ภายนอก **นิพพานเป็นอายตนะภายนอก เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้**

¹ มก, สุตตนต์ปิฎก ชุททกนิกายสุส อูทาน (สยามภรรณูสุส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 24 ข้อ 158 หน้า 206.

² มก, ปรมัตถทีปนี อรรถกถาชุททกนิกาย อูทาน, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 44 ข้อ 158 หน้า 714.

ในพระพุทธพจน์นั้น มีการปฏิเสธว่า อายุตนะนั้น ไม่ใช่รูปฌาน 4 ด้วย และอรุณฌาน 4 นั้น เป็นสมาธิขั้นสูง มีสิ่งไร้รูป เช่น ความว่าง (อากาศ) และวิญญาน เป็นต้น เป็นอารมณ์ เป็นสภาพจิตที่จิตสามารถรับรู้ได้แม้ว่าจะเป็นสิ่งละเอียดประณีตเพียงใดก็ตามเมื่อเป็นสิ่งถูกรับรู้ จึงเป็นอายตนะภายนอก

สรุปแล้ว ในพระพุทธพจน์นั้น พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์จะยืนยันว่า นิพพาน เป็นอายตนะภายนอกอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่อายตนะหยาบ ๆ เช่น ดิน น้ำ ไฟ ลม หรือแม้อายตนะที่ละเอียด เช่น รูปฌาน 4 แต่แม้จะเป็นอายตนะที่ละเอียดยิ่ง บุคคลก็สามารถรับรู้ได้ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ สะอาด ดังจะเห็นได้ว่า **พระโยคาวจร ผู้เจริญวิปัสสนา** จนถึงขั้นได้โคตรภูญาณ จิตจะยึดพระนิพพานเป็นอารมณ์ และก้าวจาก **ขั้นปุถุชนไปสู่ภูมิของพระอริยบุคคล**

แม้สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ก็ทรงนิพนธ์ไว้ว่า “เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงไม่ปฏิเสธสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งที่มีอยู่ สิ่งดำรงอยู่ คือ วิสังขาร หรือ อสังขตธรรม ว่า มีอยู่จริง ดำรงอยู่จริง และโดยเฉพาะภูมิธรรมที่บรรลุ ตลอดจนถึงนิพพานนี้ พระพุทธเจ้ายังตรัสเรียกชื่อว่า เป็นอายตนะ ดังที่ตรัสไว้ในที่แห่งหนึ่งว่า “อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ ภิกฺขุทฺถํหฺลายนํ อายตฺนํนํมีอยู่” ที่เรียกว่า “อายตนะ” แปลว่า ที่ต่อ หมายความว่า บุคคลปฏิบัติให้บรรลุ ให้ถึงได้ ก็เป็นอันว่า จิตนี้ต่อเข้าไปได้ ดังที่มีตรัสไว้ในคาถาหนึ่งว่า “วิสงขารคตฺ จิตตํ” จิตถึงวิสังขาร คือ นิพพาน ปราศจากสังขารเครื่องปรุงแต่งแล้ว ตณฺหานํ ขยมชฺฌคํ ถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาทั้งหลายแล้ว” ดังนี้

ถ้าหากว่า ไม่เป็นอายตนะ ก็บรรลุไม่ได้ ถึงไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอายตนะคือต่อได้ บรรลุได้ ถึงได้ ก็คือวิสังขารธรรม แต่ว่า ไม่ให้ยึดถือว่า เป็นตัวเราของเรา เพราะถ้ามีความปรารถนาต้องการอยากได้อะไรถึงอยู่ ก็ถึงไม่ได้ บรรลุไม่ได้ ต้องปล่อยวางทั้งหมด ปล่อยวางเมื่อใด ก็เป็นอันว่า บรรลุได้ ถึงได้ จิตเชื่อมเข้ากับวิสังขาร คือ อสังขตธรรมได้ เพราะฉะนั้น อตฺตาในพระพุทธศาสนา พึงเข้าใจว่า หมายถึงมีสิ่งที่ยึดถือว่า เป็นตัวเราของเราแน่แท้ แต่ว่า สิ่งที่มีอยู่ ดำรงอยู่ ตั้งอยู่ ก็มีอยู่¹

¹ พุทธชยมังคลคาถาบรรยาย, ธรรมจักขุ, ปีที่ 83 ฉบับที่ 5 กุมภาพันธ์ 2542 หน้า 17-18.

6.3 ถ้าไม่มีโลกุตตรภูมิ ก็ไม่มีทางหนีจากโลกียภูมิ

มีพระพุทธพจน์อีกตอนหนึ่ง ในคัมภีร์อุทาน ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่านิพพานมีอยู่ในฐานะเป็น **อายตนะ** หรือ **ภูมิ** หรือแดนอีกอันหนึ่งต่างหาก ด้วยเหตุผลที่หนักแน่นยิ่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า

อตถิ ภิกขเว อชาติ อภูต อกต อสงขต ๗ โน เจ ตํ ภิกขเว อภวิสส อชาติ อภูต อกต อสงขต ๗ นยิธ ชาตสส ภูตสส กตสส สงขตสส นิสสรณํ ปญญาเยถฯ ยสฺมา จ โช ภิกขเว อตถิ อชาติ อภูต อกต อสงขต ๗ ตสฺมา ชาตสส ภูตสส กตสส สงขตสส นิสสรณํ ปญญาเยตีติ¹

แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่มีเกิด ไม่มีกลับกลาย ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง มีอยู่ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ถ้าธรรมชาติที่ไม่มีเกิด ไม่กลับกลาย ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งนั้น จักไม่มีไฉร การสลัดออกเสียซึ่งธรรมชาติที่มีเกิด มีกลับกลาย มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนั้นก็ไม่ได้ แต่ภิกษุทั้งหลาย เพราะธรรมชาติที่ไม่มีเกิด ไม่กลับกลาย ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งมีอยู่ การสลัดออกเสียซึ่งธรรมชาติที่มีเกิด มีกลับกลาย มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งจึงมีได้”²

6.4 ความหมายของโลกุตตรธรรม 9

โลกุตตรธรรม 9 ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ **มรรค 4** ได้แก่ โสดาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตตมรรค **ผล 4** คือ โสดาปัตติผล สกิทาคามิผล อนาคามิผล และอรหัตตผล มรรค 4 ผล 4 รวมเป็น 8 ประการนี้ ก็ได้แก่ ดวงจิตที่มีคุณพิเศษ 4 ประการ คือ สว่าง (ญาณ) สะอาด (วิสุทธิ) สงบ (สันติ) สงสาร (กรุณา) **โลกุตตรธรรม 8 ประการนี้ ก็คือ สอุปาทิเสสนิพพาน** นั่นเอง ถ้าโลกุตตรธรรมมีเพียงเท่านั้น ท่านก็น่าจะหยุดเพียงแค่นั้น แต่ท่านหาได้หยุดไม่ ยังเพิ่ม**โลกุตตรธรรมที่ 9** คือนิพพานเข้ามาอีก แสดงว่า **นิพพานเป็นอมตธาตุ อมตธรรม** มีอยู่ต่างหากอย่างไม่มีทางปฏิเสธได้

¹ มก, สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกายสุส อุทาน (สยามมรรฐฐสฺส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 24 ข้อ 160 หน้า 207.

² มก, ตติยนิพพานสูตร, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 44 ข้อ 160 หน้า 722.

6.5 นิพพานไม่รู้จักเต็มด้วยพระอรหันต์

มีพระพุทธพจน์อีกแห่งหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระอรหันต์ดับขันธแล้ว มิได้สูญหายไปเลย เหมือนทัศนะของพวกถือนิพพานแบบจิตวิทยา แต่ได้บรรลุถึง หรือเข้าถึงนิพพานธาตุ ชนิดที่เรียกว่า **อนุปาติเสสนิพพาน** ที่มีอยู่จริงในเอกภพ พระพุทธองค์ตรัสไว้ในคัมภีร์อุทานว่า

เสยยถาปี ภิกขเว ยา จ โลก สนวนติโย มหาสมุทฺทํ อปฺปนฺตฺติฯ ยา จ อนฺตลิกขา ธาธาปฺปนฺตฺติ น เตน มหาสมุทฺทสฺส อุนตฺตํ วา ปฺรตฺตํ วา ปญฺญาตฺติ เอวเมว โข ภิกขเว พหุปี ภิกขุอนุปาติเสสยา นิพฺพานธาดุยา ปรินิพฺพานยฺนฺติ น เตน นิพฺพานธาดุยา อุนตฺตํ วา ปฺรตฺตํ วา ปญฺญาตฺติฯ¹

แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำทั้งหลาย ในโลกและสายน้ำจากห้วงเวหา ย่อมหลั่งไหลสู่มหาสมุทร แต่มหาสมุทร ก็ไม่ปรากฏว่า มีความพร่อง หรือความเต็มเพราะเหตุนั้น ฉะนั้น **แม้ภิกษุทั้งหลายจะปรินิพพาน ด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุก็มีได้ พ่องหรือเต็มด้วยเหตุนั้น ฉะนั้น**”²

พระพุทธพจน์บทนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า นิพพานในฐานะเป็นแดนอายตนะอันหนึ่ง มีอยู่จริง เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีอยู่จริง และแสดงให้เห็นต่อไปว่า พระอรหันต์ดับขันธแล้ว มิได้สูญหายไปเลย แต่ยังมีความสัมพันธ์ ความเกี่ยวพัน ความต่อเนื่อง หรือการต่อเชื่อมแบบใดแบบหนึ่งกับนิพพานนั้น แบบเดียวกับสายน้ำทั้งหลายในโลก มีความต่อเชื่อมกับมหาสมุทร ลักษณะของการต่อเชื่อม ชวนให้คิดว่า นิพพานอยู่หนึ่ง ๆ พระอรหันต์ทั้งหลาย เคลื่อนไหวไปหา หรือเข้าสู่ หรือบรรลุถึงแบบเดียวกับสายน้ำทั้งหลาย เป็นฝ่ายเคลื่อนไหวเข้าสู่มหาสมุทร

ในพระพุทธพจน์บทนี้ มีการพูดถึงการที่พระนิพพาน **ไม่รู้จักตื่นเต็ม หรือพ่อง** แสดงให้เห็นว่า **นิพพานนั้นยิ่งใหญ่เหมือนมหาสมุทร สามารถรับพระอรหันต์ได้ไม่จำกัด**

¹ มก, สุตตนต์ปิฎก ขุททกนิกายสุต อุทาน (สยามภจจส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 25 ข้อ 118 (5) หน้า 157.

² มก, อุโปสถสูตร, พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 44 หน้า 527.

6.6 พระอรหันต์นิพพานแล้วไม่สูญ

มติฝ่ายเถรวาท ยุคอรรถกถา คือยุคที่นักปราชญ์ต่าง ๆ เขียนคัมภีร์อรรถกถาขึ้น อธิบายความหมายของพระไตรปิฎกบาลี (น่าจะอยู่ในยุค พ.ศ. 700 ถึง 1000) เห็นว่า พระอรหันต์ปรินิพพานไปแล้ว ดับสูญไปเลย ดุจเปลวไฟดับไปเพราะหมดเชื้อ แต่หลักฐานในพระไตรปิฎกบาลี ไม่สอดคล้องกับมตินี้

ในอัครคัมภีร์โคตตสูตร¹ ปริพพาชกชื่ออัครคัมภีระ ทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “พระอรหันต์ดับขันธแล้วยังมีอยู่หรือไม่ ?” พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“ดูก่อนอัครคัมภีระ บุคคลเมื่อบัญญัติว่า สัตว์พึงบัญญัติเพราะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไต รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น ตถาคตละได้แล้ว มีรากเหง้าที่ตัดขาดแล้ว ทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี มีความไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา

ตถาคตพ้นจากการนับว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มีคุณอันลึก อันใคร ๆ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้โดยยาก เปรียบเหมือนมหาสมุทร ฉะนั้น จึงไม่ควรจะกล่าวว่าจะเกิด ไม่ควร จะกล่าวว่าจะไม่เกิด ไม่ควร จะกล่าวว่าจะเกิดก็มี ไม่เกิดก็มี ไม่ควร จะกล่าวว่าจะเกิดก็ไม่ใช่ ไม่เกิดก็ไม่ใช่”

พระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อพระอรหันต์หรือแม้พระตถาคตสิ้นชีพดับขันธลงชั้น 5 ย่อมดับไปตามธรรมชาติของมัน แม้สมมติบัญญัติทั้งหลาย ที่อาศัยอยู่กับชั้น 5 ก็พลอยดับไปด้วย แต่ยังมีอะไรบางอย่างเหลืออยู่ และมีคุณลักษณะที่พออธิบายได้ เช่น มีคุณอันลึก อันใคร ๆ ประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้โดยยาก (เข้าใจได้ยาก) เปรียบเหมือนมหาสมุทร ฉะนั้น ที่พระพุทธองค์ สรุปลงตอนท้ายว่า จะว่าเกิดก็ไม่ใช่ ไม่เกิดก็ไม่ใช่นั้น แสดงว่า สิ่งนั้นไม่สามารถอธิบายได้ด้วยภาษาของมนุษย์ ไม่ว่าจะพูดถึงในแง่ไหน ไม่ถูกทั้งสิ้น

แม้สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกก็ทรงรับรองว่า เพราะฉะนั้น ที่ซึ่งไม่ตายนั้นก็ต้องเป็นที่ที่ไม่เกิด คือนิพพานในพระพุทธศาสนา เมื่อได้บรรลุถึงนิพพาน อันดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งสิ้น ไม่เกิดอีก จึงเป็นอันว่าได้บรรลุอมตธรรม ธรรมที่ไม่ตายก็คือ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย เพราะฉะนั้นท่านจึงแสดงได้ว่า สัพเพ ธัมมา อนัตตา ธรรม

¹ มก, สุตตนต์ปิฎก มชฌิมนิกายสุส มชฌิมปณณาสกั (สยามมรฎจสุส เตปิฎกั), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 13 ข้อ 248-251 หน้า 245-248.

ทั้งปวงเป็นอนัตตา คือไม่พึงยึดถือว่ เป็นตัวเราของเรา แม้ว่าจะบรรลุถึงนิพพาน ไม่เกิดอีก แต่ก็ไม่สูญ เป็นสิ่งที่มีอยู่ แต่ว่าเมื่อถอนธรรมทั้งปวงเสียได้หมด ก็เป็นอันว่า ถอนวาทะที่จะพูดเสียทุกทาง จึงไม่มีทางที่จะบัญญัติถ้อยคำขึ้น พูดถึงว่าอะไรต่อไป เป็นอันยุติ เพราะเมื่อยังไม่ยุติ ยังพูดถึงกันอยู่ว่ เป็นนั่นเป็นนี่ ก็แปลว่ ยังไม่จบยังไม่สิ้น เมื่อจบสิ้น ก็แปลว่ ยุติที่จะพูดถึงกันต่อไป ไม่มีที่จะยกขึ้นมา เป็นนั่น เป็นนี่ อะไรอีกต่อไป ท่านจึงเปรียบเหมือนดังว่ ไฟสิ้นเชื้อดับไป ไม่ถึงความนับว่ ไฟไปทางไหน อย่างไร แต่ว่าไฟก็ไม่สูญ ฉันทใดก็ดี ท่านผู้ที่บรรลุนิพพานสิ้นกิเลสและกองทุกข์ทั้งหมดแล้ว ดับขันธไม่เกิดอีก ก็เป็นผู้ที่ไม่สูญ แต่ก็พ้นจากทางถ้อยคำ ที่จะกล่าวถึงว่ อะไร เป็นอันยุติกันเสียทีหนึ่ง จะพูดว่ จิต ว่ าริณญาณ หรืออะไรก็ได้ทั้งนั้น จะพูดว่ ตัวตนก็ได้ทั้งนั้น¹

6.7 สิ่งนั้นมีมากดุจเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาและดุน้ำในมหาสมุทร

บางสำนักถูกกล่าวหาว่า สอนพระนิพพานที่เป็นอนัตตา เพราะสอนว่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรินิพพานไปแล้วในอดีต ยังอยู่ในแดนนิพพาน มีจำนวนมากกว่าเม็ดทรายในมหาสมุทร เป็นการบิดเบือนพระไตรปิฎก เป็นการจ้วงจาบพระธรรมวินัย

แต่ปรากฏว่ ในพระไตรปิฎก² มีพระพุทธพจน์ที่มีลักษณะเปรียบเทียบพระตถาคตที่ปรินิพพานไปแล้ว กับเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา และกับปริมาตรของน้ำในมหาสมุทรดังนี้

วันหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลได้สนทนาธรรมกับนางเขมาภิกษุณี และได้ตรัสถามปัญหาสำคัญที่คนมักจะถามกันอยู่ เสมอว่ “โหติ ตถาคตโต ปริ มรณาฯ” เป็นต้น

แปลว่ เบื้องหน้าแต่ตาย พระตถาคตยังมีอยู่หรือ ? ไม่มีอยู่หรือ ? มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ มีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ใช่ หรือ

นางเขมาภิกษุณีทูลตอบว่ “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงตอบปัญหาเหล่านี้” พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่ “เพราะเหตุใด” นางเขมาภิกษุณียังไม่ตอบคำถามนั้นโดยตรง แต่ย้อนถาม พระเจ้าปเสนทิโกศลก่อน เพื่อเป็นการปูทางเดินไปสู่คำตอบในขั้นสุดท้าย นางถามว่

¹ พุทธชยมังคลคาถาบรรยา, ธรรมจักขุ, ปีที่ 83 ฉบับที่ 6 ประจำเดือนมีนาคม 2542, หน้า 18-19.

² มก, สุตตหนตปิฎก สัฎตตนิทายสส สหายตทนวกโค (สุมารฎฐสส เตปิฎก), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 18 ข้อ 754-761 หน้า 456-462.

อดีต เต โกจิ คณโก วา มุทุโก วา สงฆายโก วา โย ปโหติ คงคาย วาลิกั คณตุ์ เอตตกา
วาลิกา อิติ วา ฯเปฯ เอตตกา นิ วาลิกสตสทสทานิ อิติ วาติฯ

แปลว่า พระองค์มีนักคำนวณ หรือนักประเมิน หรือนักประมาณอยู่หรือไม่ ที่จะ
คำนวณเม็ดทรายแห่งแม่น้ำคงคาได้ว่า

เม็ดทรายมีเท่านี้ หรือว่า

เม็ดทรายมีเท่านี้ร้อย หรือว่า

เม็ดทรายมีเท่านี้พัน หรือว่า

เม็ดทรายมีเท่านี้แสน ?

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสตอบว่า ไม่มีนักคำนวณที่สามารถนับเม็ดทรายแห่งแม่น้ำคงคาได้

เท่านั้นยังไม่พอ นางเขมาภิกษุณียังถามย้าต่อไปอีกว่า พระองค์มีนักคำนวณ หรือนัก
ประเมิน หรือนักประมาณ ที่สามารถคำนวณน้ำในมหาสมุทรได้ว่า

มีเท่านี้ชั้น (อาศหกะ) ?

มีเท่านี้ร้อยชั้น หรือว่า

มีเท่านี้พันชั้น หรือว่า

มีเท่านี้แสนชั้น ?

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสตอบว่า “ไม่มีนักคำนวณคนใด ที่จะคำนวณน้ำในมหาสมุทร
ออกมาเป็นชั้น ๆ ได้” นางเขมาภิกษุณี ทูลถามว่า “เพราะเหตุใดจึงคำนวณไม่ได้” พระเจ้า-
ปเสนทิโกศล ตรัสตอบว่า “เพราะมหาสมุทรล้าลึกประมาณไม่ได้ หยั่งถึงได้ยากยิ่ง” พระนาง-
เขมาภิกษุณีได้ทูลตอบ ในลักษณะสรุปประเด็นสำคัญว่า

เอวเมว โข มหาราช เยน รูปน ตถาคตํ ปญญาปยมาโน ปญฺเยถฯ ตํ รูปํ ตถาคตสฺส
ปหิโน อุกฺคินฺนมุลํ ตาลาวตฺถกตํ อนภาวงฺคตํ อายตี อนฺุปฺปาทมฺมํฯ รูปสงฺขยาวิมฺุตโต โข มหาราช
ตถาคโต คมฺภีโร อปฺปเมยฺโย ทฺุปฺปรีโยคาสฺโหฯ เสยฺยถาปิ มหาราช มหาสมฺมุทฺโหฯ

แปลว่า “ข้าแต่มหाराชเจ้า เช่นเดียวกันนั้นแล บุคคล เมื่อจะบัญญัติว่า ตถาคตพึงบัญญัติด้วยรูปใด รูปนั้น พระตถาคตละได้แล้ว มีมูรธาตัดขาดแล้ว ทำให้เป็นจุดต่อต้นตาล ถึงความเป็นสภาพ ไม่มีอยู่ มีความไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา

ข้าแต่มหाराชเจ้า ตถาคตพ้นแล้วจากการนับว่าเป็นรูป เป็นสภาพล้าลึกประมาณไม่ได้ เข้าใจได้ยากเปรียบเหมือนมหาสมุทรนั้นแหละ มหाराชเจ้า”

ต่อจากนั้น นางเขมาภิกษุณีก็ได้กล่าวถึงการที่พระตถาคตละชั้นที่เหลืออีก 4 อย่าง คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ พ้นจากการนับว่าเป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น สภาพล้าลึก แบบเดียวกับกรณีของการละรูป

ต่อมาภายหลัง พระเจ้าปเสนทิโกศล คล้าย ๆ กับจะยังไม่แน่พระทัยว่า คำตอบที่พระองค์ได้ฟังจากเขมาภิกษุณีนั้น จะถูกต้องหรือไม่ เมื่อได้โอกาสจึงได้ทูลถามปัญหาเดียวกัน นั้นกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรากฏว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานคำตอบแบบเดียวกับ คำตอบของนางเขมาภิกษุณีแบบคำต่อคำที่เดียว จนกระทั่ง พระเจ้าปเสนทิโกศล ต้องทรงเปล่ง พระอุทาน ออกมาว่า

“อจฺจริยํ ภาหุเต อพฺภูตํ ภาหุเต ยตรหิ นาม สตุถุ เจว สาวิกาย จ อตุเถน อตุโถ พยญชเนน พยญชนํ สงฺสนฺหิสฺสตี สเมสฺสตี น วิหายิสฺสตีฯ”

“อัครจริยจริง พระเจ้าข้า ไม่น่าเป็นไปได้ พระเจ้าข้า คือข้อที่คำพูดของพระศาสดา (ครู) และของพระสาวิกา (ศิษย์) จะปรากฏสอดคล้องกัน เข้ากันได้ ไม่ขัดแย้งกันเลย แบบใจความ ต่อใจความ แบบตัวอักษรต่อตัวอักษรเช่นนี้”

ในพระพุทธพจน์บทนี้ ก็เช่นเดียวกับบทอื่น ที่ยืนยันว่า เมื่อพระอรหันต์หรือ พระตถาคตสิ้นชีพดับขันธลง ชั้น 5 เท่านั้นดับไปอย่างสิ้นเชิง แต่มิใช่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างสิ้นสุด ลงแค่นั้น ถ้าสิ้นสุดลงแค่นั้น พระองค์ก็น่าจะยืนยันแบบนั้น ให้ชัดเจนลงไปเลย แต่พระองค์หา ได้ทำเช่นนั้นไม่ ยังตรัสคล้ายกันว่า ยังมีอะไรบางอย่างเหลืออยู่ แต่สิ่งนั้นลึกซึ้ง ประมาณมิได้ ยากที่จะรู้ ยากที่จะเห็นสงบ ระงับ ประณีต เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นยังทรงนำเอาลักษณะที่ประมาณ ไม่ได้ของสิ่งนั้น ไปเปรียบเทียบกับ เม็ดทรายแห่งแม่คงคา และน้ำในมหาสมุทรอีกด้วย

¹ มก, พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสก, (กรุงเทพฯ : มก, 2543), เล่ม 20 ข้อ 250-251

หน้า 450-451

แต่ถึงจะเป็นสิ่งที่ประณีตล้ำลึกหยั่งถึงได้ยากเพียงใด พระพุทธองค์ก็ตรัสยืนยันว่า คนบางพวกยังอาจรู้ได้ บางพวกก็ไม่สามารถรู้ได้ ดังพระพุทธพจน์¹ ที่ว่า

“ธรรมนี้ เป็นธรรมลุ่มลึก ยากที่จะเห็น ยากที่จะรู้ สงบ ระงับ ประณีต ไม่ใช่ธรรมที่จะหยั่งถึงได้ด้วยตรรกะ ผู้เป็นบัณฑิตเท่านั้น จึงจะรู้

ธรรมนั้น อันท่านผู้มีความเห็นเป็นอย่างอื่น มีความชอบใจเป็นอย่างอื่น มีความพอใจเป็นอย่างอื่น มีความเพียรในทางอื่น อยู่ในสำนักของอาจารย์อื่น รู้ได้โดยยาก”

ตอนสุดท้าย พระพุทธองค์ทรงเตือนไว้อย่างชัดเจนว่า **เราไม่เห็น คนอื่นเขาอาจจะเห็นอย่างเพิ่งไปประณามเขาว่า งมงาย**

ชื่อต่าง ๆ ของนิพพานในฐานะเป็นอายตนะอันหนึ่งในพระไตรปิฎก¹ มีการเรียกนิพพานด้วยชื่อต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 30 ชื่อ บางชื่อ ก็แสดงว่า นิพพานมีลักษณะเป็นอายตนะอันหนึ่ง เช่น

ปาริ **เป็นฝั่ง** หมายความว่า เวลานั้นสัตว์ทั้งหลายยังลอยคอบอยู่ในทะเลทุกข์ แต่เมื่อใดบรรลุนิพพาน เมื่อนั้นก็พ้นทุกข์ถึงฝั่งอันปลอดภัย พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

ปาริ จ โว ภิกขเว เทเสสุสามิ ปารคามิญจ มคฺคํ ตํ สุณาถฯ แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงฝั่ง (ข้างโน้น) และหนทางไปสู่ฝั่งแก่เธอทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลายจงฟังข้อนี้”

ทีป **เป็นเกาะ** ธรรมดาเกาะในทะเล เมื่อเรืออัปปางคนว่ายน้ำเข้าถึงเกาะแล้วย่อมปลอดภัย ดุจบรรลุนิพพานแล้ว ย่อมปลอดภัยจากทุกข์ทั้งปวง

เสณฺถิ **เป็นถ้ำ** คือเป็นที่หลบภัยอันมั่นคง

ตานิ **เป็นเครื่องป้องกัน** เป็นเขื่อนป้องกันภัยคือ ทุกข์

อนฺตํ **เป็นที่สุดแห่งทุกข์ทั้งปวง**

สรณฺถิ **เป็นที่พึ่ง** เมื่อถึงนิพพานแล้ว ก็ถึงที่พึ่งอันปลอดภัยจากทุกข์ทั้งปวง

ปรายณฺถิ **เป็นที่ไปในเบื้องหน้า** นามนี้ น่าสนใจมาก เพราะแสดงให้เห็นว่า อนุภาทิ-

¹ มก, สุตตุนตปิฎก สํยุตตนิคายสุส สฬายตทวคฺโค (สุยามรฎจสุส เตปิฎกํ), (กรุงเทพฯ : มก, 2538), เล่ม 18 ข้อ 720-751 หน้า 450-453.

เสสนิพพานนั้น จะต้องสิ้นชีพดับขันธก่อน จึงจะบรรลุถึงได้ เป็นธรรมชาติที่แยกอยู่ต่างหาก จากชีวิตนี้ เพราะถ้ามีอยู่ในชีวิตนี้ ก็ต้องเป็นนิพพานแบบจิตวิทยา พระพุทธองค์คงจะต้องใช้ ศัพท์ว่า ทิฏฐธมฺม แต่กลับใช้คำว่า ปรายณ เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ซึ่งเป็นศัพท์ตรงกันข้ามกับ ทิฏฐธมฺม

6.8 นิพพาน 2 นัย หรือ 2 ความหมาย

เมื่อกกล่าวโดยสรุป หลักฐานในพระไตรปิฎก แสดงให้เห็นว่า อนุภาติเสสนิพพาน มีอยู่ 2 ลักษณะ คือลักษณะฝ่ายลบ (Negative) และลักษณะฝ่ายบวก (Positive)

พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เฉพาะอย่างยิ่งในยุคอรรถกถา (พ.ศ. 700-1000) เน้นแง่ลบของพระนิพพานเป็นพิเศษ อธิบายนิพพานในฐานะเป็นความว่างอย่างยิ่ง (นิพพานปรมํ สุตฺตํ) ไม่ใช่อะไรทั้งสิ้น เป็นอนัตตา เป็นความสูญอย่างสมบูรณ์ ไม่มีอะไรเลย

แต่ก็มีชาวเถรวาทบางพวกอธิบายนิพพานในแง่บวก บอกว่า นิพพานมีอยู่จริง ในฐานะเป็นแดน (อายตนะ Sphere) อันหนึ่ง มีอยู่ในเอกภพนี้เอง แต่ชี้ไม่ได้ว่ามีอยู่ ณ จุดไหน พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ลึ้นชีพดับขันธแล้ว บรรลุถึงนิพพานธาตุ นั้น แต่ไม่ได้บอกว่า ยังอยู่ในฐานะเป็นบุคคล เป็นอัตตาหรือไม่ บอกแต่เพียงว่า เป็นธรรมชาติ ล้ำลึก (คมภีโร) หยั่งรู้ได้ยาก (ทบุปริโยคาศฺโห) อันใคร ๆ นับประมาณไม่ได้ (อปปฺเมยฺโย) ดุจเม็ดทรายแห่งแม่คงคา (คงคาย วาลิกา) ดุจน้ำในมหาสมุทร เพราะเหตุที่หลักฐาน ในพระไตรปิฎกไม่ระบุไว้ชัดเจนนี้เอง ฝ่ายเถรวาทบางสำนัก จึงอธิบายให้ชัดเจนลงไปเลยว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ยังมีอยู่ในรูปของธรรมกาย** ที่พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าสัมผัสได้ในสมาธิชั้นสูง

ถ้าเราดูหลักฐานในพระไตรปิฎก เราจะพบว่า มีการนำเสนอพระนิพพานในแง่บวก มากกว่าแง่ลบ แม้แต่ศัพท์ต่าง ๆ ที่เป็นไวพจน์ของนิพพาน ก็ล้วนแต่มีความหมายในทางบวก ทั้งนี้ โปรดสังเกตศัพท์ที่เป็นไวพจน์ของนิพพานดังต่อไปนี้

- อสงขตํ -ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นธาตุบริสุทธิ์
- อมตํ -เป็นอมตะ ไม่รู้จักตาย (เพราะไม่มีการเกิด)
- อนาสวํ -ไม่มีอาสวะทั้ง 3 คือ กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ

- อชฺชรี -ไม่รู้จักแก่ ไม่มีความแก่ (เพราะไม่มีความเกิด)
- อปโลกิน -ไม่รู้จักทรุดโทรม ไม่มีอะไรทำลายได้
- อนิทสนัน -ไม่มีลักษณะที่เห็นได้ด้วยจักขุ วิญญาน
- นิปปปญจ -ไม่มีกิเลสเครื่องทำให้เนิ่นช้า
- อพฺภูต -ไม่กลับกลาย
- อนีติกัม -ไม่มีความทุกข์
- อนีติกมฺม -เป็นธรรมอันหาทุกข์มิได้
- อพฺยาปชฺฌ -ไม่มีอันตราย ไม่มีการเบียดเบียน
- อนาลย -ไม่มีอาลัย

ศัพท์เหล่านี้ แม้จะเป็นศัพท์ปฏิเสธ ก็มีความหมาย ในทางดี เช่น คำว่า “อมต” ไม่ตาย ก็หมายความว่า มีอยู่ตลอดกาล

ส่วนศัพท์ที่เป็นไวพจน์ของนิพพานต่อไปนี้ มีความหมายเป็นฝ่ายบวกโดยตรง เช่น

- สจฺจ -เป็นความจริง
- นิปุณฺ -เป็นธรรมชาติละเอียด
- สุทฺททสฺ -เห็นได้ยากยิ่ง
- ธฺว -เป็นสภาพยั่งยืน
- สนฺต -เป็นสภาพสงบ
- ปณฺตี -เป็นสภาพประณีต
- สิว -เป็นความสุข เยือกเย็น
- เขม -เกษม ปลอดภัย

- ตณฺหุขยํ - ลึนความอยาก
- อจฺฉริยํ - เป็นธรรมชาติหน้าอัศจรรย์
- วिरาคํ - ปราศจากราคะ
- สุทฺธิ - เป็นความบริสุทธิ์
- มุตฺตํ - เป็นสภาพพ้น (จากทุกข์ทั้งปวง)

(มีผู้อ้างบาลีว่า เทว เม ภิกฺขเว ธมฺมา รฺุวา สสุตฺตา นิจฺจา อมฺตา จกฺตา อสงฺชาตฺยา กตฺเม เทวฺห อากาโส จ นิพฺพานญฺจ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม 2 ประการนี้ เทียงแท้ มั่นคง ยั่งยืน เป็นอมตะ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง 2 ประการเป็นไฉน คือ อากาส (อวกาศ) 1 นิพพาน 1)

มีบางศัพท์ที่ฟังดูมีความหมายในทางลบ แต่คำอธิบายที่ท่านให้ไว้ กลับเป็นบวก เช่น

- นิพฺพานํ - ความดับ ในที่มาแทบทุกแห่ง หมายถึง ความดับ โลภะ โทสะ โมหะ
- สุญฺญํ - ว่าง หมายถึง ว่างจากกามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ

6.9 ผลทางจิตใจของการอธิบายเรื่องนิพพาน 2 แบบ

ทัศนะหรือมุมมองที่คนมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมมีอิทธิพลอย่างมากต่อจิตใจและพฤติกรรมของคน เช่น คนที่เห็นว่าตายแล้วสูญ มักจะเห็นว่าชีวิตสั้น และมีแนวโน้ม ที่จะทำให้ชีวิต มีความสุขสำราญมากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงวิธีการว่า จะเป็นกุศลหรืออกุศล ขอให้สุข สำราญก็แล้วกัน เพราะตายแล้วก็สูญ ไม่ต้องไปเกิดเสวยผลกรรมที่ไหนอีก ส่วนคนที่เชื่อเรื่อง ตายแล้วเกิด มักจะมีท่าที่รับผิดชอบต่อการกระทำมากขึ้น จะคำนึงถึงความดีความชั่วมากขึ้น เพราะการกระทำใดๆ จะส่งผลถึงชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไป

การมองนิพพานในแง่บวกหรือแง่ลบ ก็มีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคลเช่นเดียวกัน

การมองนิพพานแบบลบ เห็นว่านิพพานเป็นความสูญ ความว่าง ทำให้นิพพานขาดเสน่ห์ ไม่ดึงดูดให้คนอยากบรรลุ ไม่กระตุ้นให้คนอยากปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพานเพราะเกิด ความรู้สึก ว่า อดสำหรับปฏิบัติแทบล้มแทบตาย ในที่สุดกลับพบแต่ความว่างเปล่า

มีนักปราชญ์บางคนกล่าวว่า พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทเสื่อมความนิยมจากอินเดียอย่างรวดเร็ว ก็เพราะสอนว่านิพพานเป็นความว่างเปล่านี้เอง เมื่อหลวงจีนยานฉว่างไปสืบทอดพระพุทธศาสนาในอินเดีย ในพุทธศตวรรษที่ 12 นั้นได้พบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทเหลืออยู่น้อยมาก แต่พระพุทธศาสนามหายานกลับเจริญรุ่งเรือง จนกระทั่งมีมหาวิทยาลัยนาลันทา วิกรมศิลา และโถทันตปุรี พระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งเป็นพระภิกษุเถรวาทที่ยังหลงเหลืออยู่แถวพุทธคยา ต้องเดินทางไปถึงเกาะลังกา เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และได้แปลคัมภีร์ต่าง ๆ จากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธ พระพุทธศาสนาแบบมหายานเพิ่งจะหายไปจากอินเดีย เมื่อถูกกองทัพมุสลิมเตอร์กทำลาย เมื่อพุทธศตวรรษที่ 18 นี้เอง บางท่านถึงกับกล่าวว่า พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท เป็นศาสนาหลงข้างใน คือ เมื่อค้นเข้าไปถึงแก่นแล้ว กลับพบแต่ความว่างเปล่า เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถจะยึดติดต่ออยู่กับศาสนาที่แน่นข้างในอย่างศาสนาฮินดูได้

ส่วนการนำเสนอนิพพานแบบเป็นรูปธรรม เป็นอายตนะที่เป็นบรมสุขนั้น เข้าใจง่ายกว่า มีเสน่ห์ดึงดูดชวนให้ไปมากกว่า เพราะฉะนั้นในเมืองไทยเอง จึงเคยเสนอนิพพานในรูปของเมืองแก้ว กล่าวแล้วคือ พระนฤพาน คนสมัยก่อนจึงอยากบรรลุถึงนิพพานกัน เวลาทำบุญทำทานก็ตั้งความปรารถนาว่า “นิพพานปจฺจโย โหตุ” ขอกุศลผลบุญครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยสู่พระนิพพานเถิด

เวลานี้มีคนน้อยคนที่อยากไปนิพพาน เพราะนักปราชญ์ฝ่ายเถรวาทเน้นด้านลบของนิพพานมากเกินไป

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใครจะอธิบายในแง่ลบหรือแง่บวก นิพพานที่แท้จริงก็คงเป็นตัวของตัวเองอยู่อย่างนั้น หาได้เป็นลบหรือเป็นบวกไปตามคำอธิบายของคนไม่ แต่การอธิบายในแง่บวก อาจจะเป็นอุบายวิธีที่ดีกว่าในการเชิญชวนให้คนอยากปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน และเมื่อบรรลุแล้ว เขาก็จะเห็นประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง การอธิบายในแง่บวกหรือแง่ลบ จะไม่มีความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น

บทที่ 7

ความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

เนื้อหาบทที่ 7

ความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

7.1 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

7.2 การเตรียมตัวก่อนไปวัด

7.3 ประเพณีที่ควรทราบ

แนวคิด

ความรู้พื้นฐานที่พุทธมามกะควรจะต้องทราบก่อนไปวัด ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น การเตรียมตัวก่อนไปวัด เช่น การเตรียมใจ การแต่งกาย การจัดเตรียมปัจจัยไทยธรรม เป็นต้น และเรื่องประเพณีของชาวพุทธต่าง ๆ ได้แก่ การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย การสนทนากับพระภิกษุสงฆ์ การยืน เดิน นั่ง ในบริเวณ และสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเตรียมตัวก่อนไปวัด และประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้ นำความรู้มาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสามารถเป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้อื่นได้

บทที่ 7

ความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

7.1 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญของพระสงฆ์ ได้แก่ วันพระ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันทอดกฐิน เป็นต้น วันสำคัญเหล่านี้มีคำอธิบายพอสังเขปดังนี้

7.1.1 วันพระ

วันพระ โดยทั่วไปหมายถึง วันประชุมถือศีลฟังธรรมในพระพุทธศาสนา ในหนึ่งเดือนจะมีวันพระ 4 ครั้งคือ วันขึ้น 8 ค่ำ วันขึ้น 15 ค่ำ วันแรม 8 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ ถ้าเดือนขาดก็เป็นแรม 14 ค่ำ

กิจสำคัญของพระสงฆ์นั้นจะมีในวันพระใหญ่คือ วันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ หรือวันแรม 14 ค่ำ เพราะจะเป็นวันที่พระสงฆ์จะประชุมทบทวนศีล 227 ลิกขาบท หรือที่เรียกว่าการประชุมฟังสวดพระปาฏิโมกข์ ซึ่งจะมีตัวแทนของพระสงฆ์สวดศีลทั้ง 227 ลิกขาบทให้พระภิกษุที่เหลือฟังพร้อมกัน เพื่อเป็นการตอกย้ำความจำ และพิจารณาว่าตนเองทำผิดศีลข้อไหนบ้าง จะได้แก้ไขและสำรวมระวังต่อไป

ก่อนวันพระใหญ่หนึ่งวัน จะเรียกว่า “วันโกน” ซึ่งเป็นวันที่พระภิกษุปลงผม เพื่อเตรียมตัวเข้าพิธีฟังสวดพระปาฏิโมกข์ในวันรุ่งขึ้น

ปกติทุกวันพระ พุทธศาสนิกชนจะนิยมมาทำบุญที่วัดและฟังธรรม ที่มาของชื่อว่า “วันพระ” นั้นสันนิษฐานว่าเป็นวันในพระพุทธศาสนา เป็นวันหยุดทำงานของชาวพุทธเพื่อไปประกอบศาสนกิจในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน

7.1.2 วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (ถ้า

เป็นปีที่สี่อิกมาส¹ ก็เลื่อนออกไปเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7) ในวันนี้ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3 ประการ คือ

- 1) เป็นวันประสูติ
- 2) เป็นวันตรัสรู้
- 3) เป็นวันปรินิพพาน

วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เมื่อถึงวันเช่นนี้พุทธศาสนิกชนถ้วนหน้าทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส จะพร้อมใจกันน้อมรำลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบพิธีบูชาด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาด้วยความเคารพเป็นอย่างยิ่ง

7.1.3 วันมาฆบูชา

มาฆบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญกลางเดือนมาฆะ ซึ่งเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “วันมาฆบูชา”

คำว่า “วันเพ็ญ” แปลว่า วันที่พระจันทร์เต็มดวง ส่วนคำว่า “มาฆะ” แปลว่า เดือน 3 วันมาฆบูชา เป็นวันระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล 4 อย่างคือ

- 1) พระอรหันต์สาวก 1,250 รูปมาประชุมพร้อมกัน ณ วัดเวฬุวัน
- 2) ท่านเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ ได้รับการอุปสมบทจากพระพุทธองค์

¹ อิกมาส (อ่านว่า อะ-ทึ-กะ-มาต หรือ อะ-ทึก-กะ-มาต) เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต อิก (อ่านว่า อะ-ทึ-กะ) แปลว่า เกิน มาก มาส (อ่านว่า มา-สะ) แปลว่า พระจันทร์ หรือเดือน อิกมาส จึงหมายถึงเดือนที่เพิ่มขึ้นในปีจันทรคติ คือ ในปีนั้นมี 13 เดือน แทนที่จะมี 12 เดือนตามปกติ มีเดือน 8 สองหน จึงเรียกว่า 8 สอง 8. คือเมื่อหมดเดือน 8 แล้ว แทนที่จะนับเดือนต่อไปเป็นเดือน 9 ก็ให้นับเดือน 8 ซ้ำอีกครั้ง และเรียกเดือน 8 ทั้งสองนี้ว่าเดือน 8 แรก และเดือน 8 หลัง การนับเดือนทางจันทรคติเป็นการนับเดือนแบบไทย ๆ โดยนับข้างขึ้นข้างแรมนั้น ทำให้ 1 ปี มี 354 วัน แทนที่จะเป็น 365 วันโดยประมาณ ทำให้ขาดไปปีละ 11 วัน เมื่อครบตามจำนวนที่ควรจะเป็น. ปี พ.ศ. 2553 เป็นปีอิกมาส มีเดือน 8 สองครั้ง

3) ท่านเหล่านั้นมาประชุมพร้อมกันโดยไม่ได้นัดหมาย

4) วันที่ประชุมเป็นวันเพ็ญกลางเดือนมาฆะ หรือ เดือน 3

ด้วยเหตุนี้เอง วันมาฆบูชา จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต” แปลว่า วันเป็นที่ประชุมพร้อมกันแห่งองค์ 4

ในวันมาฆบูชาวันนี้ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนจะไปทำบุญต่าง ๆ ที่วัด ได้แก่ การจุดโคม ประทีปเป็นพุทธบูชา และเพื่อตริภคณีถึงพระสงฆ์ผู้มาประชุมพร้อมกันดังกล่าว

7.1.4 วันอาสาฬหบูชา

คำว่า “อาสาฬหบูชา” อ่านว่า อาสาณหะบูชา หรือ อาสาณละหะบูชา แปลว่า การบูชา ในวันเพ็ญกลางเดือนอาสาฬหะ หรือเดือน 8 ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง เรียกว่า วันอาสาฬหบูชา ในวันนี้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นเมื่อครั้งพุทธกาล 3 อย่างคือ

1) เป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรก ชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”

2) เป็นวันที่พระสงฆ์อันเป็นพระรัตนตรัยภายนอกเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกคือพระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อท่านฟังธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแล้วก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน และขอบวชในพระพุทธศาสนา

3) หลังจากท่านอัญญาโกณฑัญญะบวชแล้ว จึงทำให้วันนี้เป็นวันที่พระรัตนตรัยภายนอกครบบริบูรณ์เป็นครั้งแรกคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

7.1.5 วันเข้าพรรษา

คำว่า “พรรษา” แปลว่า ฤดูฝน เข้าพรรษา หมายถึง การอยู่ประจำที่ตลอด 3 เดือน ในฤดูฝนของพระสงฆ์ซึ่งเป็นธรรมเนียมทางพระวินัย พระภิกษุจะไม่เข้าพรรษาไม่ได้ ท่านปรับเป็นอาบัติ และการเข้าพรรษาต้องกล่าวคำอธิษฐาน เรียกว่า “อธิษฐานพรรษา”

ระยะเวลาเข้าพรรษามี 2 ครั้ง คือ เข้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ออกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่าปุริมพรรษา หรือพรรษาดัน หากเข้าระยะนี้ไม่ทันก็ให้เข้าในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9

และไปออกในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เรียกว่า เข้าปัจฉิมพรรษา หรือพรรษาหลัง พระสงฆ์ส่วนใหญ่นิยมเข้าปุริมพรรษา

วันเข้าพรรษาจึงมี 2 วัน คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 อันเป็นปุริมพรรษา และวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9 อันเป็นปัจฉิมพรรษา

7.1.6 วันออกพรรษา

ออกพรรษา หมายถึง การพ้นกำหนดระยะเวลาการเข้าพรรษา คือ ครบ 3 เดือนแล้ว

ออกพรรษาไม่ต้องกล่าวคำอธิษฐานเหมือนเข้าพรรษา เมื่อครบกำหนด 3 เดือนแล้ว ก็เป็นวันออกพรรษา

ออกพรรษามีระยะเวลาออก 2 ครั้ง เหมือนเข้าพรรษา คือ ถ้าเข้าปุริมพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ออกพรรษาก็เป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถ้าเข้าปัจฉิมพรรษา ออกพรรษาก็เป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งตรงกับวันลอยกระทง

ในวันออกพรรษา พระวินัยกำหนดให้พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาทำปวารณาก่อนที่จะแยกย้ายกันไป อันเป็นพิธีเกี่ยวกับการยอมให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน วันออกพรรษาจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันปวารณา”

7.1.7 วันทอดกฐิน

กฐิน เป็นภาษาพระวินัย เป็นชื่อเรียกผ้าพิเศษที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้วรับมานุ่งห่มได้

กฐิน แปลตามศัพท์ว่า ไม้สะดึง คือ กรอบไม้หรือไม้แบบสำหรับซึ่งผ้าที่จะเย็บเป็นจีวร ผ้าที่เย็บสำเร็จจากกฐินหรือไม้สะดึงแบบนี้เรียกว่า “ผ้ากฐิน” การเย็บจีวรด้วยไม้สะดึงนี้เป็นธรรมเนียมของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ซึ่งภิกษุหลายรูปจะต้องช่วยกันเย็บจีวรของกันและกัน

ทอดกฐิน คือ การทำพิธีถวายผ้ากฐินแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาครบ 3 เดือน ณ วัดใดวัดหนึ่ง

กฐินมีกำหนดระยะเวลาถวาย จะถวายตลอดไปเหมือนผ้าชนิดอื่นไม่ได้ ระยะเวลานั้นมีเพียง 1 เดือน คือ ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ระยะเวลา

นี้เรียกว่า “กฐินกาล” คือ ระยะเวลาทอดกฐินหรือเทศกาลทอดกฐิน

ส่วนวัดใดจะกำหนดให้มีพิธีทอดกฐินวันใดก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายในระยะเวลาดังกล่าว

วันสำคัญของพระสงฆ์ที่กล่าวมานี้อ้างอิงข้อมูลจากหนังสือ “คำวัด พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์” เรียบเรียงโดยพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)

7.2 การเตรียมตัวก่อนไปวัด

วัด เป็นสถานที่สำคัญในการปลูกฝังพระธรรม คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้แก่ประชาชน สำหรับไว้ต่อสู้ทำลายล้างกิเลส โดยมีพระภิกษุเป็นผู้แนะนำ ได้แก่ อบรมสั่งสอนชี้ทางถูก และผู้นำ ได้แก่ ประพฤติดีประพฤติชอบให้ดูเป็นตัวอย่าง

วัด นอกจากเป็นแหล่งอบรมปลูกฝังพระธรรมแล้ว ยังเป็นจุดรวมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมว่า การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนาของตนมีอยู่และถูกต้องหรือไม่ วัดกิริยามารยาท คุณสมบัติของผู้ดี คุณธรรมต่าง ๆ ฯลฯ ของแต่ละคนว่าจะมีหรือไม่ และมีมากหรือน้อยกว่ากันอย่างไร จะได้แก้ไขปรับปรุงให้มีและดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

วัด เมื่อเป็นสถานที่ปลูกฝังพระธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของชีวิต จึงนับว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด เมื่ออยู่วัดทุกคนต้องระมัดระวังตนให้คิด พูด ทำ แต่ในสิ่งที่สมควรเสมอ คือช่วยกันรักษาความสงบ ความสะอาด ความเรียบร้อย ทั้งของตนเองและของวัดให้ดี ถ้าคนใดประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมภายในบริเวณวัด ก็จะเป็นความเสื่อมอย่างยิ่งทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และพระพุทธศาสนา

7.2.1 การเตรียมใจ

ความมุ่งหมายสำคัญของการไปวัด

เราไปวัดเพื่อศึกษาและฝึกฝนอบรมตนเอง ให้สามารถกำจัดกิเลสออกให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่เนื่องจากกิเลสต่าง ๆ ได้หมักดองใจมาเป็นเวลาช้านาน ทำให้ขัดเกลากายาก หรือแม้ว่าออกแล้วหากไม่ระมัดระวังให้ดี ก็อาจกลับเกิดขึ้นใหม่ได้อีกอย่างรวดเร็ว งานกำจัดกิเลสจึงเป็นงานที่ต้องใช้สติปัญญาอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องอาศัยกำลังใจอย่างมหาศาล

ดังนั้นการเตรียมใจให้พร้อมก่อนไปวัดจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งมีวิธีปฏิบัติง่าย ๆ ดังนี้

- จัดภารกิจที่จำเป็นให้เสร็จเรียบร้อย ถ้ายังไม่เรียบร้อย ควรมอบหมายให้ผู้ที่วางใจได้
ทำแทน ขณะประกอบกรบุญใจจะได้ไม่เป็นกังวล

- สำนวมนใจน้อมระลึกถึงบุญกุศลที่เคยทำมาแล้วตลอดชีวิต เพื่อยังจิตใจให้เกิดปีติเบิก
บาน แ่มชื่น ผ่องใส มีกำลังใจที่จะทำความดีเพิ่มขึ้น

- ก่อนเข้านอน กราบบูชาพระรัตนตรัยหน้าที่บูชาพระ สวตมนต์ทำวัตรเย็น จะสวดใน
ใจหรือสวดดัง ๆ พร้อมกันทั้งครอบครัวได้ก็ยิ่งดี เป็นการเตรียมใจให้สะอาด เหมาะจะเป็น
ภาชนะรองรับบุญกุศลในวันรุ่งขึ้นได้เต็มที่

เขารุ่งขึ้น ก่อนออกจากบ้าน วางภารกิจอื่น ๆ ทั้งหมดลงเสียชั่วคราว ตั้งใจแน่วแน่
จะไปวัดวันนี้เพื่อเก็บเกี่ยวบุญกุศลให้เต็มที่ด้วยการ

1. ให้ทาน เพื่อชำระกิเลสประเภท โลภะ
2. รักษาศีลและแผ่เมตตา เพื่อชำระกิเลสประเภท โทสะ
3. เจริญภาวนา ให้เกิดปัญญา เพื่อชำระกิเลสประเภท โมหะ

จิตจะได้เหนียวนำไปอยู่ในกุศลธรรม ชุ่มชื่น แจ่มใส ในบุญกุศลตลอดวัน

ขณะเดินทางไปวัด ไม่ควรสนทนากันในเรื่องที่จะทำให้ใจขุ่นมัว เช่น เรื่องโจรผู้ร้าย
ของแพง ไฟไหม้ น้ำท่วม ชู้สาว การเมือง ฯลฯ แต่ควรกำหนดใจระลึกถึงเรื่องบุญกุศล เช่น
ผลของการแผ่เมตตา ผลของการเจริญภาวนาว่ามีอย่างไรบ้าง และตนได้สร้างบุญกุศลเหล่านี้
มามากน้อยเพียงใดแล้ว ฯลฯ

7.2.2 การแต่งกาย

ปกติการแต่งกายออกนอกบ้านของสุภาพชน ย่อมคำนึงถึงเหตุผล 3 ประการต่อไปนี้เพื่อ
ประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวมคือ

ความสะอาด

ความสุภาพ

ความเหมาะสมกับงานและสถานที่ที่จะไป

เมื่อจะไปวัดควรแต่งกายดังนี้

- 1) เสื้อผ้าควรเป็นสีขาวยิ่งชุด หรืออย่างน้อยก็เสื้อสีขาวยกเว้นเครื่องแบบของข้าราชการ
- 2) เนื้อผ้า ไม่ควรโปร่งบาง ประณีตมากหรือหรูหรา ราคาแพงเกินไป
- 3) การตัดเย็บควรให้หลวมพอสมควร ไม่รัดรูป เพื่อสะดวกในการกราบไหว้พระและนั่งสมาธิ ผู้หญิงไม่ควรนุ่งกระโปรงสั้น หรือชะเวิกชะวากผ่าหน้าผ่าหลัง ควรนำผ้าคลุมเข้าไปด้วย เพื่อใช้คลุมเข้าขณะนั่งพับเพียบหรือนั่งสมาธิ
- 4) ทรงผม ผู้ชายควรตัดให้สั้น ถ้าไว้ยาวก็ควรให้เรียบร้อย ส่วนผู้หญิงอย่าแต่งผมประณีตเกินไป ผู้พบเห็นจะได้ไม่เกิดความคิดฟุ้งซ่าน
- 5) ไม่ควรใช้น้ำมันใส่ผม ถ้าจำเป็นต้องใช้ ควรเป็นชนิดที่มีกลิ่นอ่อนที่สุด จะได้ไม่รบกวนผู้อื่น
- 6) น้ำหอม ควรเว้นเด็ดขาด
- 7) การแต่งหน้า เขียนคิ้ว ทาปาก ทาเล็บ ฯลฯ จนเกินงามไม่ควรกระทำ
- 8) เครื่องประดับราคาแพง เช่น แหวนเพชร นาฬิกาเรือนทองหรือสร้อยทองคำเส้นโต ๆ ฯลฯ ไม่ควรสวมใส่เด็ดขาด

พึงระลึกเสมอว่า

- วัด - ไม่ใช่เวทีประกวดความงามหรือสถานที่พลอดรัก
- วัด - ไม่ใช่สถานที่อวดความมั่งมี
- วัด - ไม่ใช่สนามกีฬา
- วัด - ไม่ใช่ตลาดขายสินค้า
- วัด - ไม่ใช่โรงมหรสพ
- วัด - เป็นสถานแสงบุญ

ดังนั้นก็เลิสใดที่พอจะกำจัดได้เอง ควรกำจัดทิ้งไว้นอกประตูวัดเสียก่อน

อานิสงส์ของการแต่งกายชุดขาว

- 1) ทำให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 2) ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งการปฏิบัติธรรม
- 3) ทำให้เกิดความเสมอภาคแก่ชนทุกชั้น
- 4) ทำให้เกิดสติ มีความสำรวมระวังเพิ่มขึ้นไป
- 5) ทำให้ใจผ่องแผ้ว พร้อมที่จะเข้าถึงธรรม

7.2.3 การนำเด็กไปวัด

การนำเด็กไปวัดเป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่เด็ก เพราะทำให้เด็กได้ใกล้ชิดพระพุทธ-ศาสนาตั้งแต่ยังเยาว์

ข้อควรระวัง :

- อย่างนำเด็กอ่อนไปวัดโดยไม่จำเป็น เพราะเด็กอาจร้องไห้หรือก่อความรำคาญต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่นได้
- เด็กที่ค่อนข้างซุกซน ชอบปีนป่าย ชอบวิ่งแกล่เพื่อน ถ้านำไปด้วยควรดูแลอย่างใกล้ชิด

7.2.4 การปฏิบัติต่อพนักงานขับรถและผู้รับใช้

ชาวพุทธทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ต่างมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องให้โอกาสแก่กันในการทำความดี แม้แต่พนักงานขับรถและผู้รับใช้ ก็ควรให้มีส่วนร่วมในการบุญการกุศลทุกครั้ง อย่ากีดกันเป็นอันขาด

ข้อควรระวัง :

- ดูแลการแต่งกายของพนักงานขับรถและผู้รับใช้ของท่านให้เรียบร้อย
- อย่าเปิดวิทยุฟังในรถ ขณะที่พระกำลังเทศน์ สวดมนต์ หรือขณะที่ผู้อื่นกำลังประกอบศาสนกิจ

- อย่าใช้แตรรถ และเร่งเครื่องยนต์ในเขตวัด
- จอดรถให้เป็นระเบียบในบริเวณที่กำหนดไว้

7.2.5 การจัดเตรียมภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์

อาหารที่ควรแก่พระภิกษุสงฆ์ ได้แก่ อาหารที่เราใช้รับประทานโดยทั่วไป คือ ปรงขึ้น จากพืช ผัก ผลไม้หรือเนื้อสัตว์ที่มีวางขายอยู่ในท้องตลาด ฯลฯ แต่ต้องไม่ใช่อาหารที่เป็นเดน ทิ้งแล้ว

ข้อควรระวัง :

- อย่านำอาหารต้องห้าม ไม่สมควรแก่สมณะดังต่อไปนี้ไปถวายพระภิกษุสงฆ์

1. เนื้อมนุษย์	2. เนื้อช้าง
3. เนื้อม้า	4. เนื้อสุนัข
5. เนื้องู	6. เนื้อราชสีห์ (สิงโต)
7. เนื้อเสือโคร่ง	8. เนื้อเสือเหลือง
9. เนื้อเสือดาว	10. เนื้อหมี

-อย่านำอาหารที่ปรุงจากเนื้อดิบ ๆ เลือดดิบ ๆ ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ เช่น ปลาดิบ กุ้งดิบ ไก่ดิบ ฯลฯ จนกว่าจะทำให้สุกแล้วด้วยไฟ

-อย่านำอาหารที่ปรุงด้วยสุรา จนมีสี กลิ่น หรือรส ปรากฏให้รู้ได้ว่ามีสุราเจือปน ไปถวายพระภิกษุสงฆ์

-อย่านำเนื้อสัตว์ที่ฆ่าโดยจำเพาะเจาะจงเพื่อทำอาหารถวายแต่พระภิกษุสงฆ์ ไปถวาย เป็นอันขาด

7.2.6 การจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระภิกษุสงฆ์

ไทยธรรม คือ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่สมควรถวายพระภิกษุสงฆ์ เพื่อไว้บริโภคใช้สอย

โดยไม่ขัดต่อพระวินัย ปกติหมายถึง ปัจจัย 4 กล่าวคือ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต 4 อย่าง ได้แก่

1. **จีวร** ใช้นุ่งห่ม เพื่อกันความหนาวร้อนและเหลือบุง ทั้งใช้ปกปิดสิ่งที่น่าละอาย
2. **บิณฑบาต** ใช้บริโภค เพื่อบรรเทาความหิวกระหายให้มีกำลังพอที่จะประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป
3. **เสนาสนะ** ใช้อาศัย เพื่อป้องกันความหนาวร้อน และเหลือบุง ตลอดจนความแปรปรวนของฤดูกาล ทั้งใช้เป็นที่พักผ่อนด้วย
4. **คิลานเภสัช** ใช้รักษาโรค เพื่อป้องกันรักษาทุกขเวทนา ที่เกิดขึ้นจากความเจ็บไข้

นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงสิ่งของที่นับเนื่องในปัจจัย 4 ด้วย ได้แก่

1. เครื่องนุ่งห่มทุกชนิด มีสีสันไม่ฉูดฉาดบาดตา ไม่หรุหร่าหรือมีราคาสูงเกินไป
2. อาหาร เครื่องขบฉัน ทั้งของหวาน ของคาว ตลอดจนเครื่องดื่มนานาชนิด ยกเว้นเครื่องดองของเมา เช่น สุราเมรัย และยาเสพติดให้โทษทุกชนิด
3. เครื่องอุปกรณ์ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นต่าง ๆ ได้แก่ ตู้ เตียง โต๊ะ เก้าอี้ ที่นอน เสื้อ หมอน มุ้ง พรหม ดอกไม้ ภูบ่เทียน และปัจจัย (เงิน) รวมถึงเครื่องชำระล้างร่างกายและเครื่องนุ่งห่มให้สะอาดถูกสุขลักษณะ เช่น สบู่ถูตัว แปรงสีฟัน กระจาดเช็ดปาก ผงซักฟอก เป็นต้น
4. ยารักษาโรค และเครื่องบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิดตลอดจนเภสัช 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (น้ำตาล)

1) ประเภทเครื่องไทยธรรมที่พระเคนถวายพระภิกษุสงฆ์ได้เฉพาะเข้าถึงเที่ยง

พระวินัยพุทธานุญาต ห้ามพระภิกษุสงฆ์รับพระเคนเครื่องไทยธรรมประเภทอาหารทั้งหมดเมื่อเลยเที่ยงวันไปแล้ว หากได้นำไทยธรรมประเภทอาหารไปวัดหลังเที่ยงวัน และตั้งใจถวายพระภิกษุสงฆ์ก็เพียงแต่แจ้งให้ท่านทราบ แล้วมอบสิ่งของเหล่านั้นไว้ให้ศิษย์ของท่านเก็บรักษา เพื่อจะได้นำถวายท่านในวันต่อไป เครื่องไทยธรรมเหล่านี้ ได้แก่

1. อาหารสด มีอาหารคาวหวาน รวมทั้งผลไม้ทุกชนิด

2. อาหารแห้ง เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ข้าวสาร เกลือ น้ำตาล เป็นต้น
3. อาหารเครื่องกระป๋องทุกประเภท เช่น นม ผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

2) ประเภทเครื่องไทยธรรมที่พระเณรถวายพระภิกษุได้ตลอดเวลา

นอกจากเครื่องไทยธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว เครื่องไทยธรรมประเภทอื่น ๆ สามารถพระเณรถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ได้ตลอดเวลา ไม่มีกำหนดห้าม

7.3 ประเพณีที่ควรทราบ

วัด เป็นที่รวมของคนหลายประเภท ซึ่งมีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านอายุ ฐานะความเป็นอยู่ การศึกษา อาชีพ ตลอดจนอุปนิสัยใจคอ ดังนั้น โอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย จึงจำเป็นต้องระมัดระวังตนอย่างยิ่งเพื่อจะได้บุญเต็มที่ ดังนั้นเมื่อเดินทางมาถึงวัดแล้วพึงปฏิบัติดังนี้

- สำนวณกาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อย งดอาการคะนองทั้งปวง ทั้งนี้เพื่อรักษากาย วาจา ใจ ของเราให้เหมาะสมที่จะเป็นภาชนะรองรับบุญซึ่งจะบังเกิดขึ้น

- งดดื่มสุรา สูบบุหรี่ หรือเคี้ยวหมาก เด็ดขาด

- เมื่อไปถึงศาลาหรือสถานที่ที่จัดไว้ต้อนรับ ควรนั่งให้เป็นระเบียบ ท่านชายนั่งแถบหนึ่ง ท่านหญิงนั่งอีกแถบหนึ่ง ไม่ปะปนกัน

- ในการประกอบศาสนพิธี เช่น สวดมนต์ สมาทานศีล ถวายสังฆทาน ฯลฯ ควรเปล่งเสียงอย่างชัดเจนโดยพร้อมเพรียงกัน เพื่อก่อให้เกิดปีติ และเป็นการแสดงความเคารพพระรัตนตรัยด้วยวาจา

- ศึกษาระเบียบต่าง ๆ ภายในวัดจากเจ้าหน้าที่ของวัด เช่น การให้ทาน จะได้ทราบว่ามีการตั้งมูลนิธิอะไรบ้าง มีการเทศน์วันใด เวลาใดบ้าง เป็นต้น

- ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามต่าง ๆ

- สิ่งใดที่ทำให้ชุ่มซึ้งหมองใจ เช่น อากาศร้อน หิวกระหาย กิริยาอาการที่

ไม่เหมาะสมของบุคคลบางกลุ่ม การไม่ได้รับความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ ฯลฯ ขอจงพยายามอดทนเพื่อเพิ่มชั้นดีบารมี และแผ่เมตตาให้ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ควบคุมโทสะอย่าให้เกิดขึ้นได้

7.3.1 การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัยมีพระคุณต่อสัตว์โลกมากจนสุดจะประมาณ เป็นเอกลักษณ์ของวิญญูชนผู้รุ่งเรืองด้วยสติปัญญา เป็นสัมมาทิฏฐิ ผู้แสดงความเคารพพระรัตนตรัย นอกจากจะทำให้มีจิตใจแจ่มใสชุ่มชื้นเบิกบานยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีส่วนทำให้ผู้พบเห็นพลอยปลาบปลื้มปิติตามอีกด้วย ดังนั้น ทุกคนจึงควรฝึกตนให้สามารถแสดงความเคารพพระรัตนตรัยให้ถูกต้อง งดงาม ตามกาลเทศะอันควร

การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย สามารถทำได้หลายวิธี ตามโอกาส ดังนี้

1) การประนมมือ (อัญชลี) หมายถึง การกระพุ่มมือทั้งสองประนมหว่างอก เป็นการแสดงความเคารพเสมอด้วยดวงใจจัดเป็นการแสดงความเคารพทั่ว ๆ ไป ใช้ในขณะนั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ รับพรพระ สนทนากับพระภิกษุ ทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น

ยกมือทั้งสองขึ้นให้ฝ่ามือประกบกัน นิ้วทุกนิ้วแนบชิดสนิทกัน ปลายนิ้วชี้ขึ้นเบื้องบน กระพุ่มมือทำเป็นรูปดอกบัวตูม (แต่อย่าให้ปุ่มหรือแบนเกินไป) ตั้งกระพุ่มมือนี้ไว้หว่างอกสูงในระดับ ทำมุม 45 องศาบอกตนเอง ปลายนิ้วทุกนิ้วเหยียดตรง ศอกทั้งสองแนบชิดชายโครง ไม่เกร็งข้อมือ วางท่าสบาย ๆ

2) การไหว้ (นมัสการหรือวันทา) หมายถึง การยกกระพุ่มมือที่ประนมแล้วนั้นขึ้นจรดหน้าผาก เป็นการแสดงความเคารพที่สูงขึ้นไป คือ เคารพเสมอด้วยเศียรเกล้า ควรทำในกรณีที่พระสงฆ์นั่งบนเก้าอี้ ยืนอยู่ เดินผ่าน หรือเดินสวนทางกัน ขณะรับหรือส่งสิ่งของถวายท่าน เป็นต้น

ให้ประนมมือขึ้นก่อนแล้วยกกระพุ่มมือนั้นสูงขึ้นเสมอหน้า โดยให้นิ้วหัวแม่มือจรดหว่างคิ้ว ปลายนิ้วชี้จรดไผ่มุ่ พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อยพองาม แล้วลดมือลง ทำอย่างนี้เพียงครั้งเดียว เวลายกมือขึ้น และลดมือลงขณะไหว้ อย่าทำให้เร็วนัก หรือช้านัก ควรทำด้วยอาการละมุนละไมจึงจะงาม

3) การกราบ (อภิวาท) หมายถึง การหมอบราบลงกับพื้นพร้อมทั้งกระพุ่มมือ เป็นการแสดงความเคารพสูงสุดในบรรดาการแสดงความเคารพที่ปฏิบัติกันอยู่ เป็นการรวมการประนมมือและการไหว้เข้าด้วยกัน การกราบ ใช้ในกรณีเข้าไปแสดงความเคารพต่อหน้าพระพุทธรูป พระธรรมคัมภีร์ พระสงฆ์ เมื่อลาพระสงฆ์กลับ เมื่อประเคนของพระสงฆ์เสร็จแล้ว เป็นต้น

กราบที่ถูกต้อง ต้องให้ได้หลักซึ่งเรียกว่า **เบญจางคประดิษฐ์** คือ กราบในห้องค้อวัยระห้า ส่วนจรดพื้น คือเข้า 2 ฝ่ามือ 2 หน้าผาก 1 การกราบนี้มีวิธีปฏิบัติสำหรับหญิงและชายต่างกัน อยู่ ดังนี้

วิธีกราบแบบชาย

ท่าเตรียม -นั่งคุกเข่าให้หัวเข่าห่างกันประมาณ 1 คืบ นั่งทับส้นเท้าตั้งฝ่าเท้าทั้งสองขึ้นให้ตรง และชิดกัน ตั้งกายตรง

จังหวะที่ 1 ยกมือทั้งสองขึ้นประนมหว่างอก (ดูท่าประนมมือ)

จังหวะที่ 2 ยกมือที่ประนมแล้วขึ้นเสมอหน้า ไม่น้อมศีรษะลงมารับให้นิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว (ดูท่าไหว้) นั่งท่านี้เรียกว่า “นั่งท่าพรหม”

จังหวะที่ 3 หมอบลงกราบ (อภิวาท) โดยลดมือลง ให้มือทั้งสองเรียงลงมาตามลำดับ แล้วจึงค่อยยื่นฝ่ามือไปข้างหน้า (ไม่ใช่เสือกไปข้างหน้า) พร้อมทั้งน้อมตัวลง ขณะเดียวกันนั้น

ศอก ให้วางต่อกับเข่าตรงไปข้างหน้า

หน้าผาก ให้วางลงแตะพื้นระหว่างฝ่ามือทั้งสองที่เว้นช่องไว้ กะให้คิ้วอยู่ในระดับปลายนิ้วหัวแม่มือพอดี

ฝ่ามือ ให้วางราบกับพื้น ห่างกันประมาณ 1 ฝ่ามือเพื่อเว้นช่องไว้ให้หน้าผากจรดพื้นได้ นิ้วทั้งหมดแนบชิดกัน

หลัง ให้ยืดออกเล็กน้อย กระทั่งแบนราบได้ระดับเดียวกัน อย่าให้หลังโก่ง เมื่อยกตัวขึ้นมาให้เงยหน้าตั้งตัวตรง เริ่มจังหวะที่ 1-2-3 ใหม่ ติดต่อกันไปจนครบ 3 ครั้ง แล้วให้เงยหน้าทำจังหวะที่ 1-2 อีกครั้งหนึ่ง จึงเสร็จพิธี

วิธีการแบบหญิง

ท่าเตรียม -นั่งคุกเข่าราบ โดยเหยียดหลังเท้าราบกับพื้นข้างหลัง ปลายเท้าทั้งสองทับกันเล็กน้อย แล้วนั่งทับลงไปบนฝ่าเท้านั้น ส่วนเข่าทั้งสองชิดกัน

จังหวะที่ 1 ยกมือทั้งสองขึ้นประนม (อัญชลี) หว่างอก

จังหวะที่ 2 ยกมือทั้งสองขึ้นเสมอน้ำ ก้มศีรษะลงมารับเล็กน้อยให้นิ้วหัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว (นมัสการ) นั่งท่านี เรียกว่า “นั่งท่าเทพธิดา”

จังหวะที่ 3 หมอบลงกราบ (อภิวาท) โดยลดมือลง ให้มือทั้งสองเรียบลงตามลำตัว พร้อมกับค่อย ๆ น้อมตัวลงตามขณะเดียวกันนั้น

ศอก ให้ออพับวางลงขนานเข่าทั้งสองไว้ ไม่ใช่ต่อเข้าแบบชาย

ฝ่ามือ ให้ออวางราบกับพื้น ห่างกันประมาณ 1 ฝ่ามือเพื่อเว้นช่องไว้ให้หน้าผากจรดพื้นได้ นิ้วทั้งหมดแนบชิดกัน

หน้าผาก ให้ออวางลงแตะพื้นระหว่างมือทั้งสองที่เว้นช่องไว้ ให้คิ้วอยู่ระดับหัวแม่มือพอดี

หลัง ให้ออเหยียดออกเล็กน้อย ให้นำราบอยู่ระดับเดียวกัน ไม่โก่งขึ้นมา เมื่อหน้าผากแตะพื้นแล้ว ให้ออเงยหน้าตั้งตัวให้ตรง เริ่มจังหวะที่ 1-2-3 ใหม่ ติดต่อกันไปจนกราบครบ 3 ครั้ง แล้วให้ออเงยหน้าทำจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 อีกครั้ง จึงเสร็จพิธี

ข้อควรจำ

-ในการกราบ อวัยวะทุกส่วนต้องสัมพันธ์กัน ทำได้ถูกจังหวะ ไม่เก้ ๆ กัง ๆ และไม่ขาดตอน จึงจะดูเป็นระเบียบและงามตา

-แต่ละจังหวะไม่เร็วนัก ไม่ช้านัก เป็นจังหวะติดต่อกันพอดี ๆ

-ต้องฝึกหัดทำจากผู้รู้ ดูจากผู้ชำนาญ แล้วฝึกฝนทำด้วยตนเอง จึงจะคล่องแคล่วไม่เคอะเขิน

-เวลากราบพร้อม ๆ กันหลาย ๆ คน ต้องคอยขำเสียงดูทำให้พร้อมกันทุกจังหวะ จึงจะดูเรียบร้อยงดงาม ก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

7.3.2 การแสดงความเคารพพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์ ดำรงอยู่ในฐานะดังต่อไปนี้ คือ

-เป็นผู้รักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ ด้วยการศึกษาล่าเรียน ทรงจำ ศาสนธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้มิให้เสื่อมสูญ

-เป็นผู้นำเอาคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเทศนาอบรมสั่งสอนชาวพุทธให้ทราบ ว่า สิ่งใดควรละเว้น สิ่งใดดีควรกระทำ สอนให้รู้จักว่าอะไรเป็นบาป อะไรเป็นบุญ ชักจูงให้ชาวพุทธเลิกจากความไม่ดี ความบาปหยาบเข้า เกิดความยินดีพอใจในการทำ ความดี ทำการบุญการกุศล

-เป็นทั้งผู้นำและแบบอย่างแห่งความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระภิกษุสงฆ์จึงตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล และเป็นเพื่อนาบุญอันยอดเยี่ยม ที่พุทธศาสนิกชนชายหญิงทั้งหลายสมควรให้ความเคารพสักการะบูชา กราบไหว้ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ด้วยการแสดงความเคารพต่อพระภิกษุสงฆ์ ดังเช่นที่วิญญูชนพึงปฏิบัติกัน ดังนี้

1) การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์

การลุกขึ้นยืนรับพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ดังเช่น เมื่อพระเถระผู้ใหญ่เดินมาถึงสถานที่พำนักนั้น ๆ คนที่สถิตย์ชายหญิงที่นั่นอยู่ ณ สถานที่นั้น จะปฏิบัติดังนี้

1) ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่านตรงหน้าจึงน้อมตัวลงยกมือไหว้ เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงตามเดิม

2) ถ้าขรवासชายหญิงนั่งอยู่กับพื้น ไม่ต้องลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่านมาถึงเฉพาหน้า จึงยกมือไหว้ หรือกราบ ตามความเหมาะสมแก่สถานที่นั้น

3) สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพงาน นิยมคอยรอรับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาประกอบพิธีในงานนั้น เมื่อพระสงฆ์มาถึงจึงนิมนต์ และนำท่านไปยังสถานที่ที่จัดไว้รับรอง

2) การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์

การให้ที่นั่งแก่พระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา ดังนี้

- 1) เมื่อพระสงฆ์มาในงานพิธีนั้น ถ้าสถานที่ชุมนุมนั้นจัดให้นั่งเก้าอี้ นิยมให้พระสงฆ์นั่งเก้าอี้แถวหน้า
- 2) คฤหัสถ์ชาย ถ้าจำเป็นจะต้องนั่งเก้าอี้แถวเดียวกับพระสงฆ์ นิยมนั่งเก้าอี้ด้านซ้ายของพระสงฆ์
- 3) สำหรับสตรี ไม่ควรนั่งเก้าอี้แถวเดียว หรือนั่งอาสนะยาวผืนเดียวกับพระสงฆ์ เว้นแต่มีสุภาพบุรุษนั่งคั่นระหว่างกลาง
- 4) ถ้าสถานที่ชุมนุมนั้น จัดให้นั่งกับพื้น นิยมจัดอาสนะสงฆ์ไว้เป็นส่วนต่างหาก จากอาสนะที่คฤหัสถ์ชายหญิงนั่ง เช่น ปูพรมผืนใหญ่เต็มห้อง เป็นต้น นิยมปูลาดอาสนะเล็กบนพรมผืนใหญ่อีกชั้นหนึ่ง สำหรับเป็นที่นั่งของพระสงฆ์แต่ละรูป

3) การตามส่งพระสงฆ์

การตามส่งพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

เมื่อพระเถระผู้ใหญ่ หรือพระสงฆ์ที่นิมนต์มาในงานพิธีนั้นจะกลับ คฤหัสถ์ชายหญิงพึงปฏิบัติดังนี้

- 1) ถ้านั่งเก้าอี้ นิยมลุกขึ้นยืนส่งท่าน เมื่อท่านเดินผ่านเฉพาหน้า จึงน้อมตัวลงยกมือไหว้
- 2) ถ้านั่งอยู่กับพื้น ไม่ต้องยืนส่ง เมื่อท่านเดินผ่านเฉพาหน้าจึงกราบหรือยกมือไหว้ตามควรแก่กรณี
- 3) สำหรับท่านผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพงาน ควรเดินตามไปส่งท่านจนพ้นบริเวณงาน หรือจนกว่าท่านจะขึ้นรถออกพ้นจากบริเวณงานไปแล้ว และก่อนที่ท่านจะจากไป ควรน้อมตัวลงยกมือไหว้ เป็นการแสดงความเคารพส่งท่านอีกครั้งหนึ่ง

4) การหลีกทางให้พระ

การหลีกทางให้แก่พระสงฆ์ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อแก่พระสงฆ์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธนิยมปฏิบัติกันสืบมา

4.1) วิธีปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง

ถ้าพระสงฆ์เดินมาข้างหลัง คฤหัสถ์ชายหญิงเดินไปข้างหน้ารู้สึกตัวว่า มีพระสงฆ์เดินตามมาข้างหลัง นิยมปฏิบัติดังนี้

- 1) หลีกเข้าชิดข้างทางซ้ายมือของพระสงฆ์
- 2) ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานไว้ข้างหน้า หันมาทางท่าน
- 3) เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านเฉพาหน้า นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้
- 4) ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประนมมือพูดกับท่าน
- 5) ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว มือทั้งสองห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนเดินเลยไปจึงค่อยเดินตามหลังท่านไป

4.2) วิธีปฏิบัติเมื่อเดินสวนทางกับพระสงฆ์

ถ้าคฤหัสถ์ชายหญิงเดินสวนทางกับพระสงฆ์ นิยมปฏิบัติดังนี้

- 1) หลีกเข้าชิดข้างทางด้านซ้ายมือของพระสงฆ์
- 2) ยืนตรง มือทั้งสองห้อยประสานไว้ข้างหน้า หันหน้ามาทางท่าน
- 3) เมื่อพระสงฆ์เดินผ่านมาถึงเฉพาหน้า นิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้ หรือนั่งกระหย่งยกมือไหว้ ตามควรแก่กาลเทศะและบุคคล
- 4) ถ้าท่านพูดด้วย นิยมประนมมือพูดกับท่าน
- 5) ถ้าท่านมิได้พูดด้วย เมื่อยกมือไหว้แล้ว ก็ลดมือลงห้อยประสานกันไว้ข้างหน้า มองดูท่านจนกว่าจะผ่านเลยไป จึงเดินไปตามปกติ

5) วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์ยืนอยู่

ถ้าคุณหัดส่ายหญิง เดินไปพบพระสงฆ์ยืนอยู่ นิยมปฏิบัติดังนี้

- 1) หยุดยืนตรง
- 2) น้อมตัวลงยกมือไหว้
- 3) ถ้าท่านพูดด้วย ประนมมือพูดกับท่าน
- 4) เดินหลีกไปทางซ้ายของพระสงฆ์

6) วิธีปฏิบัติเมื่อพบพระสงฆ์นั่งอยู่

ถ้าคุณหัดส่ายหญิง เดินไปพบพระสงฆ์นั่งอยู่ นิยมปฏิบัติดังนี้

- 1) หยุดนั่งลง ถ้าพื้นที่นั่งสะอาด นิยมนั่งคุกเข่า หรือนั่งพับเพียบ ถ้าพื้นไม่สะอาด นิยมนั่งกระหย่ง
- 2) น้อมตัวลงยกมือไหว้
- 3) ถ้าท่านพูดด้วย ประนมมือพูดกับท่าน
- 4) ลูกขึ้นเดินหลีกไปทางซ้ายของพระสงฆ์
- 5) ถ้าพระสงฆ์อยู่ที่กลางแจ้ง มีเงาปรากฏอยู่ คุณหัดส่ายหญิงไม่ควรเดินเหยียบเงาของพระสงฆ์ ควรเดินหลีกไปเสียอีกทางหนึ่ง

7) วิธีเดินตามหลังพระสงฆ์

การเดินตามหลังพระสงฆ์นี้ เป็นกิริยาอาการแสดงความเคารพแก่พระสงฆ์อย่างหนึ่ง ซึ่งชาวพุทธชายหญิงนิยมปฏิบัติกันสืบมา มีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

- 1) เดินตามไปเบื้องหลังของพระสงฆ์ โดยให้เอียงไปทางซ้ายของท่าน
- 2) เว้นระยะห่างจากท่านประมาณ 2-3 ก้าว

- 3) เดินตามท่านไปด้วยกิริยาอาการสำรวมเรียบร้อย
- 4) ขณะเดินตามท่านอยู่ ไม่นิยมแสดงความเคารพผู้อื่น
- 5) ไม่นิยมพูดคุยทักทายปราศรัยกับผู้อื่น

7.3.3 มารยาทในการเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ที่วัด

การพบปะพระสงฆ์นับเป็นมงคล เพราะได้มีโอกาสสนทนาธรรมอย่างใกล้ชิดกับบัณฑิต แต่ควรดูกาลและโอกาสที่เหมาะสม และควรศึกษาพระวินัยเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ในการไปพบพระภิกษุสงฆ์ที่วัดนั้น ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และรักษากิริยามารยาททางกาย วาจา ใจไว้อย่างดี นอกจากนั้น ตามประเพณีนิยม ควรเตรียมเครื่องสักการบูชา เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ใส่พานนำไปถวายเพื่อเป็นเครื่องแสดงความเคารพบูชาท่านด้วย ถ้าไปก่อนเที่ยง ควรมีภัตตาหารเช้าหรือเพลไปถวายด้วยก็สมควร ถ้าไปหลังเที่ยง ก็ควรนำน้ำปานะหรือน้ำผลไม้ไปถวาย ในกรณีที่จะนิมนต์ท่านไปประกอบพิธีกรรม สิ่งที่ไม่ควรขาด คือ ดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อแสดงคารวะต่อท่าน

เมื่อไปถึงเขตวัด ก่อนเข้าพบ ควรปฏิบัติดังนี้

- ใต้ถ่มพระภิกษุสงฆ์ สามเณร หรือ ศิษย์วัด ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงว่า ท่านอยู่ไหม มีเวลาว่างหรือไม่ สมควรจะเข้าพบท่านได้หรือไม่อย่างไร ควรแจ้งความจำนงหรือขออนุญาตก่อนเข้าพบ เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงเข้าไปพบท่าน

- ถ้าไม่พบผู้ใดพอจะใต้ถ่มได้ ควรรอดูจังหวะที่เหมาะสมสมควร เฉพาะบุรุษ ควรกระแอมหรือเคาะประตูให้เสียง ก่อนจะเข้าพบท่านขณะท่านอยู่ภายในห้อง เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงเปิดประตูเข้าไป ส่วนสตรีไม่นิยมเข้าพบพระภิกษุสงฆ์ภายในห้อง

- ระหว่างรอคอย อย่าส่งเสียงอะระบกวณ ควรนั่งอย่างสงบ สำรวม เพราะในวัดต้องการความเงียบสงบ

- เมื่อเข้าพบ คอยจนท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงกราบท่านแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง

- เมื่อกราบเสร็จแล้ว นิมนต์นั่งพับเพียบ ไม่ควรนั่งอาสนะเสมอกับพระภิกษุสงฆ์ เช่น นั่งบนเสื่อ หรือพรมผืนเดียวกัน หรือนั่งเก้าอี้เสมอกันกับท่าน เป็นต้น

- กิริยาอาการนั่งพับเพียบ ต้องทำให้ถูกวิธี เช่น เกือบเท้าให้เรียบร้อย ระวังเครื่องนุ่งห่ม ปกปิดร่างกายให้มิดชิด เป็นต้น

- ขณะที่พระภิกษุสงฆ์อยู่ชั้นล่างกุฏิ คฤหัสถ์ทั้งชายหญิงไม่ควรขึ้นไปชั้นบนของกุฏิ ตลอดจนไม่เข้าไปในห้องส่วนตัวของท่านด้วย

- เวลาที่ดีที่สุดที่ควรพบพระภิกษุสงฆ์ คือ เวลาใกล้เพล

7.3.4 การสนทนากับพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ประพடுத்தดี ประพடுத்தตรง ประพடுத்தเพื่อออกไปจากทุกข์ ประพடுத்தถูกต้อง และเป็นเนื้อหาบุญของชาวโลก ดังนั้น ในขณะสนทนากับพระภิกษุสงฆ์ ฟังปฏิบัติดังนี้

- ไม่พูดล้อเล่น ไม่พูดหยาบโลน ไม่เล่าเรื่องส่วนตัว ไม่ยกตัวดีเสมอคล้ายเพื่อน หรือ ยกตัวสูงกว่า

- ถ้าพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นเป็นพระเถระผู้ใหญ่ ให้ประนมมือพูดกับท่านทุกครั้งที่มากราบ เรียนท่าน และรับคำพูดของท่าน

- เฉพาะสตรี แม้จะเป็นญาติกับพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นก็ตาม ไม่นิยมสนทนาอยู่กับพระภิกษุสงฆ์สองต่อสองทั้งภายในห้องและภายนอกห้อง ทั้งในที่ลับหูและลับตาเพราะผิดพระวินัยพุทธบัญญัติ

- เมื่อเสร็จกิจธุระแล้วให้รีบลากลับ ไม่ควรอยู่นานเกินควรเพราะเป็นการรบกวนเวลาของท่าน

- กราบท่านด้วยเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง เมื่อจะลาท่านกลับ

7.3.5 การใช้คำพูดกับพระภิกษุสงฆ์ตามระดับสมณศักดิ์

1) สมเด็จพระสังฆราช

2) สมเด็จพระราชาคณะ

3) พระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรอง (รองจากชั้นสมเด็จพระราชาคณะ)

- 4) พระราชาคณะชั้นธรรม
- 5) พระราชาคณะชั้นเทพ
- 6) พระราชาคณะชั้นราช
- 7) พระราชาคณะชั้นสามัญ
- 8) รองพระราชาคณะชั้นพระครู และฐานานุกรม

(1) การใช้คำทูลสมเด็จพระสังฆราช ถือหลักการใช้ราชาศัพท์ ฐานันดรศักดิ์ชั้น พระองค์เจ้า เช่น

	คำเรียกขาน	คำแทนตัว		คำรับคำพูด	
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
สมเด็จพระสังฆราช	ฝ่าพระบาท	เกล้ากระหม่อม	กระหม่อมฉัน	พะยะค่ะ	เพคะ
	ฝ่าบาท	กระหม่อม	หม่อมฉัน	กระหม่อม	

(2) การใช้คำพูดกับสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะชั้นราชขึ้นไป ถือหลักการใช้คำสุภาพตามฐานานุกรม เช่น

	คำเรียกขาน	คำแทนตัว		คำรับคำพูด	
		ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
สมเด็จพระ- ราชาคณะ พระราชาคณะ (ชั้นราชขึ้นไป)	พระเดช- พระคุณ ใต้เท้า	เกล้ากระผม เกล้า ฯ	ดิฉัน	ขอรับกระผม ครับกระผม ครับผม	เจ้าค่ะ

(3) การใช้คำพูดกับพระราชาคณะชั้นสามัญลงมา ถือหลักการใช้คำสุภาพ

คำเรียกขาน	คำแทนตัว	คำรับคำพูด			
		ชาย	หญิง		
พระราชาคณะ	พระคุณ ท่าน	กระผม	ดิฉัน	ครับ	เจ้าค่ะ ค่ะ
พระครูสัญญาบัตร	ท่านพระครู	ผม	ดิฉัน	ครับ	ค่ะ
พระครูฐานานุกรม	ท่าน				
พระเปรียญ	ท่านมหา ท่าน				
พระอันดับธรรมดา	พระคุณเจ้า ท่าน				
พระผู้เฒ่า	หลวงปู่ หลวงพ่อ				
พระสงฆ์ที่เป็นญาติ	หลวงปู่ หลวงลุง หลวงอา ฯลฯ				

(4) การใช้คำพูดกับพระสามัญทั่วไป ถ้าผู้พูดไม่รู้จักกับพระภิกษุรูปนั้น ไม่ทราบวาท่านมีสมณศักดิ์ชั้นใด นิยมใช้คำพูดสามัญเป็นกลาง ๆ ดังนี้

คำเรียกขาน	คำแทนตัว	คำรับคำพูด			
		ชาย	หญิง		
พระภิกษุสงฆ์	พระคุณเจ้า	กระผม	ดิฉัน	ครับ	เจ้าค่ะ ค่ะ
	พระคุณท่าน ท่าน	ผม	ดิฉัน		

(5) ถ้อยคำพิเศษที่นิยมใช้เฉพาะแก่พระภิกษุสงฆ์ตามประเพณีนิยมบางคำ

อาตมภาพ	- ข้าพเจ้า (เป็นคำที่พระใช้แทนตัวท่านเอง)
อาราธนา	- เชิญ
อาพาธ	- ป่วย
อาหารบิณฑบาต	- อาหาร
อัฐบริวาร	- ของใช้จำเป็นของพระภิกษุ 8 สิ่ง ได้แก่ สบง จีวร สังฆาฏิ ประคด- เอว บาตร มีดโกน เข็ม กระบอกกรองน้ำ
อาสนะ	- ที่นั่ง
อังกาส	- ถวายอาหารพระ เลี้ยงพระ
จังกหัน	- อาหาร
ไถยธรรม	- ของถวาย
คิลานเภสัช	- ยารักษาโรค
เผด็จย	- บอกให้รู้ บอกนิมนต์ เชิญ
นิมนต์	- เชิญ
ฉัน	- กิน
ประเคน	- ส่งให้ถึงมือ
จตุปัจจัย	- เครื่องยังชีพ 4 อย่างของพระภิกษุ ได้แก่ ผ้าห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค
โยม	- ญาติ
ปวารณา	- เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรขอ หรือเรียกร้องบอกกล่าวถึง สิ่งที่ท่านต้องการ จะได้จัดหาให้ท่านหรือทำตาม
มรณภาพ	- ตาย

7.3.6 การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์

1) การอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ไปประกอบพิธีบุญต่าง ๆ นิยมเรียกว่า **นิมนต์** การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ ควรกระทำเมื่อกำหนดวันประกอบพิธีบุญแน่นอนแล้ว และควรนิมนต์ก่อนวันงานไว้นานพอสมควรหรืออย่างน้อย 7 วัน หากต้องการเจาะจงนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของมหาชน ควรนิมนต์ล่วงหน้าไว้ก่อนหลาย ๆ เดือนจึงจะไม่พลาดหวัง

การนิมนต์ จะนิมนต์ด้วยวาจาก็ได้ แต่เพื่อความเหมาะสมและป้องกันการลืม ควรนิมนต์เป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า **วางฎีกา** ฎีกานั้นควรระบุข้อความโดยย่อ เพื่อกราบเรียนให้พระภิกษุสงฆ์ได้ทราบและทั้งจะเป็นความสะดวกแก่ทั้ง 2 ฝ่ายอีกด้วย ดังนี้

- 1) พิธีบุญนั้นปรารภงานอะไร
- 2) กำหนดการ เช่น วัน เดือน ปี ตรงกับวันขึ้นหรือแรมอะไร เวลาใด
- 3) สถานที่
- 4) จำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่จะนิมนต์
- 5) การจัดหาหนะรับส่ง จะจัดหาหนะมารับพระภิกษุสงฆ์หรือให้ท่านไปเอง กรณีที่จัดหาหนะมารับ ต้องระบุเวลาที่จะมารับท่านให้ชัดเจนด้วย
- 6) ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ทำอะไรบ้าง หรือจะให้ท่านนำอะไรไปด้วย เช่น บาตร ด้ายสายสิญจน์ พระพุทธรูป หมายเหตุไว้ให้แจ่มชัด

ตัวอย่างฎีกาอาราธนาพระภิกษุสงฆ์

ขออาราธนาพระ(พร้อมพระภิกษุในวัดนี้อีก รูป)

เจริญพระพุทธมนต์ (หรือ “สวดพระพุทธมนต์” ใช้เฉพาะงานศพ) แล้วฉันภัตตาหารเช้า (หรือเพล) ในงาน วันที่.....น.

ตรงกับขึ้น (แรม) ค่ำ เดือน ณ บ้านเลขที่

ถนน อำเภอ จังหวัด

ขอพระคุณเจ้าได้โปรดเมตตาอนุเคราะห์

ให้สำเร็จประโยชน์ตามนี้ด้วย

ลงนาม (ผู้อาราธนา)

หมายเหตุ - โปรดจัดหาหนะไปเอง

(หรือจะมีรถมารับเวลา น.)

ข้อควรปฏิบัติในการนิมนต์พระภิกษุสงฆ์

1. ถ้านิมนต์ในงานมงคล ใช้คำนิมนต์ว่า **อาราธนาเจริญพระพุทธมนต์**
ถ้านิมนต์ในงานอวมงคล ใช้คำนิมนต์ว่า **อาราธนาสวดพระพุทธมนต์**
2. ไม่ระบุชื่ออาหารที่จะทำถวายเพราะถ้าระบุชื่ออาหารหากไม่มีสมัยที่ได้รับการยกเว้นให้ฉันได้ตามพระวินัยบัญญัติ หรือเป็นอาหารประเภทเนื้อสัตว์ พระภิกษุสงฆ์รับนิมนต์แล้วฉันอาหารชนิดนั้นผิดวินัย เกิดโทษแก่พระภิกษุสงฆ์ จึงควรใช้คำนิมนต์เป็นคำกลาง ๆ ว่านิมนต์ฉันภัตตาหาร (หรือเพล) หรือนิมนต์รับอาหาร **บิณฑบาตเช้า (หรือเพล)** เท่านั้น เป็นต้น

2) **จำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่จะนิมนต์** ไม่กำหนดข้างมาก แต่นิยมกำหนดข้างน้อยไว้เป็นเกณฑ์ คือ อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 4 รูป เพราะถือว่า 4 รูปขึ้นไปครบองค์สงฆ์แล้ว ส่วนมากในงานมงคลนิยมนิมนต์เป็นจำนวนคู่ คือ 5-7-9 รูป ขึ้นไป ยกเว้นงานมงคลสมรสซึ่งนิยมนิมนต์จำนวนคู่ เพื่อคู่บ่าวสาวจะได้จัดเครื่องไทยธรรมถวายได้เท่า ๆ กัน งานพิธีหลวงก็นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนคู่เช่นกัน กล่าวคือ 10 รูปเป็นพื้น สำหรับงานอวมงคล เช่น งานศพ นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนคู่เช่น 4-8-10 เป็นต้น

7.3.7 การประเคนของแด่พระภิกษุสงฆ์

1) **การประเคน** หมายถึง การมอบให้ด้วยความเคารพ ใช้ปฏิบัติต่อพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น มีพระวินัยบัญญัติห้ามพระภิกษุสงฆ์รับ หรือหยิบสิ่งของมาขบฉันเอง โดยไม่มีผู้ประเคนให้ถูกต้องเสียก่อน เพื่อตัดปัญหาเรื่องการถวายแล้วหรือยังไม่ได้ถวาย จึงให้พระภิกษุสงฆ์รับของประเคนเท่านั้น ยกเว้นน้ำเปล่าที่ไม่ผสมสี เช่น น้ำฝน น้ำประปา เป็นต้น เพื่อเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนว่า สิ่งของนั้น ๆ เป็นของจัดไว้ถวายพระภิกษุสงฆ์แน่นอน โดยมีผู้ประเคนเป็นพยานรู้เห็นด้วยผู้หนึ่ง การประเคนของจึงเป็นการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยได้ถูกต้อง

2) การประเคนที่ถูกต้อง ตามหลักพระวินัย มีลักษณะที่กำหนดไว้ 5 ประการ ดังนี้

- 1) สิ่งของที่จะประเคนต้องไม่ใหญ่เกินไป ขนาดคนพอมีกำลังปานกลางยกขึ้นได้ ถ้าหนักหรือใหญ่เกินไปไม่ต้องประเคน
- 2) ผู้ประเคนต้องอยู่ในหัตถบาส คือเอามือประสานกันแล้วยื่นไปข้างหน้า ห่างจากพระภิกษุสงฆ์ผู้รับประมาณ 1 ศอก
- 3) ผู้ประเคนห้อมสิ่งของนั้นส่งให้พระภิกษุสงฆ์ด้วยกิริยาอ่อนน้อม เป็นการเคารพ
- 4) การห้อมเข้ามานั้น จะส่งให้ด้วยมือก็ได้ ใช้ของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ทัพพี หรือช้อนตักอาหารใส่ในบาตรที่ท่านถือ หรือสพายอยู่ก็ได้
- 5) ในกรณีผู้ประเคนเป็นชาย พระภิกษุสงฆ์ผู้รับจะรับด้วยมือ ในกรณีผู้ประเคนเป็นหญิงรับด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ผ้าทอดรับ ใช้บาตรรับ ใช้จานรับ

เมื่อการประเคนได้ลักษณะครบทั้ง 5 ประการนี้ จึงเป็นอันประเคนถูกต้อง ถ้าไม่ได้ลักษณะนี้ เช่น ของนั้นใหญ่และหนักจนยกไม่ขึ้น ผู้ประเคนอยู่นอกหัตถบาส หรือผู้ประเคนเลือกของส่งให้ เป็นต้น แม้จะได้ส่งให้พระภิกษุสงฆ์แล้วก็ตาม ก็ถือว่ายังไม่ได้ประเคนอยู่นั่นเอง

3) วิธีประเคนสิ่งของแด่พระภิกษุสงฆ์

-ถ้าเป็นชาย ให้นำสิ่งของเข้าหน้าพระภิกษุสงฆ์ ห่างจากท่านประมาณ 1 ศอก ยกของที่จะประเคนส่งให้ท่านได้เลย

-ถ้าเป็นหญิง ให้วางของที่จะประเคนลงบนผ้ารับประเคนที่ท่านทอดออกมารับ แล้วปล่อยมือ เพื่อพระภิกษุสงฆ์จะได้หยิบของนั้น

-เมื่อประเคนเสร็จแล้ว ให้กราบ 3 ครั้ง หรือไหว้ 1 ครั้งก็ได้ ถ้าของที่จะประเคนมีมาก ก็ให้ประเคนของให้หมดเสียก่อน แล้วจึงกราบหรือไหว้ ไม่นิยมกราบหรือไหว้ทุกครั้งทีประเคน

-ถ้าพระผู้รับประเคนนั่งเก้าอี้หรืออยู่บนอาสนะสูง ผู้ประเคนไม่อาจนั่งประเคนได้ ก็ให้ถอดรองเท้าเสียก่อนแล้วยื่นประเคนตามวิธีที่กล่าวแล้ว

-ของที่ประเคนแล้ว ห้ามคฤหัสถ์แตะต้องอีก เป็นเรื่องของพระท่านจะหยิบส่งกันเอง

หากไปแต่ต้องเข้าโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ของนั้นถือว่าขาดประเคนจะต้องประเคนใหม่

-สิ่งของที่ไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน เช่น กระโถน จาน ช้อน แก้วเปล่า กระดาษ เป็นต้น
ไม่นิยมประเคน

4) **สิ่งของที่ไม่สมควรประเคนถวายแต่พระภิกษุสงฆ์** เงิน และวัตถุที่ใช้แทนเงิน เช่น ธนบัตร ไม่สมควรประเคนถวายพระภิกษุสงฆ์โดยตรง แต่นิยมใช้ใบปวารณาดังตัวอย่าง แทนตัวเงิน ส่วนตัวเงินนิยมมอบไว้กับไวยาวัจกรของพระภิกษุรูปนั้น

ตัวอย่างใบปวารณาถวายปัจจัย

ข้าพเจ้าขออน้อมถวายปัจจัยสี่ อันควรแก่สมณะบริโภคแต่พระคุณเจ้าเป็นมูลค่า
..... บาท สตางค์ ได้มอบไว้แก่ไวยาวัจกรของพระคุณเจ้าแล้ว หากพระคุณเจ้า
มีความประสงค์สิ่งใดอันควรแก่สมณะบริโภคแล้วโปรดเรียกได้จากไวยาวัจกรของ
พระคุณเจ้านั้น เทอญ

ลงนาม ผู้ถวาย

วันที่ เดือน พ.ศ.

ใบปวารณานี้ นิยมใส่ซองร่วมถวายไปกับเครื่องไทยธรรม ส่วนเงินค่าจตุปัจจัยนั้น

มอบไปกับศิษย์หรือไวยาวัจกรของพระภิกษุสงฆ์นั้น ๆ

5) **วัตถุนามาส** สิ่งของที่พระพุทธองค์ทรงห้ามพระภิกษุสงฆ์จับต้อง เรียกว่า “วัตถุนามาส” ห้ามนำไปประเคนถวายพระภิกษุ เพราะผิดวินัยพุทธบัญญัติ ได้แก่

1. ผู้หญิง ทั้งที่เป็นทารกแรกเกิดและผู้ใหญ่ รวมทั้งเครื่องแต่งกาย รูปภาพ รูปปั้น ทุกชนิดของผู้หญิง

2. รัตนะ 10 ประการ คือ ทอง เงิน แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วประพาฬ ทับทิม บุษราคัม สังกะสีเยมทอง ศิลา เช่น หยก และโมรา ฯลฯ

3. เครื่องศาสตราวุธทุกชนิด อันเป็นเครื่องทำลายชีวิต

4. เครื่องดักสัตว์ทุกชนิด

5. เครื่องดนตรีทุกชนิด

6. ข้าวเปลือก และผลไม้อันเกิดอยู่กับที่

7.3.8 การรับสิ่งของจากพระภิกษุสงฆ์

ต้องรับด้วยความเคารพ เรียบร้อย อย่าให้กลายเป็นจุดลาก ยื้อแย่ง หรือข่มขู่พระภิกษุ

1) การรับขณะพระภิกษุยืนอยู่ หรือนั่งบนอาสนะ

-เมื่อเข้าใกล้พอควร ยืนไหว แล้วยื่นมือทั้งสองเข้าไปรับ พร้อมกับน้อมตัวลงเล็กน้อย สำหรับท่านชายรับสิ่งของกับมือท่าน สำหรับท่านหญิงแบฝ่ามือทั้งสองชิดกัน คอยรองรับสิ่งของ

-เมื่อรับแล้ว ถ้าสิ่งของนั้นเล็ก นิยมน้อมตัวลง ยกมือไหว พร้อมกับสิ่งของที่อยู่ในมือ ถ้าสิ่งของที่รับนั้นใหญ่ หรือหนัก ไม่ต้องยกมือไหว แล้วก้าวเท้าซ้ายถอยหลังออกไป 1 ก้าว ชักเท้าขวามาชิด แล้วหันหลังกลับ เดินไปได้

2) การรับขณะพระภิกษุนั่งเก้าอี้

-เมื่อเดินเข้าไปใกล้ประมาณ 2 ก้าวแล้ว นั่งคุกเข่าซ้ายชันเข่าขวาขึ้น น้อมตัวลง ยกมือไหว แล้วยื่นมือทั้งสองออกไปรับสิ่งของดังกล่าว

-เมื่อรับสิ่งของแล้ว ถ้าสิ่งของนั้นเล็ก นิยมน้อมตัวลงยกมือไหวพร้อมกับสิ่งของที่อยู่ในมือ ถ้าสิ่งของนั้นใหญ่หรือหนัก นิยมวางสิ่งของนั้นไว้ข้างตัวด้านซ้ายมือ น้อมตัวลงยกมือไหว แล้ว

ยกสิ่งของนั้นด้วยมือทั้งสอง ประคองยื่นขึ้น ชักเท้าขวากลับมายืนตรง ก้าวเท้าซ้ายถอยหลังไป 1 ก้าว แล้วชักเท้าขวาชิด หันหลังกลับ เดินไปได้

3) การรับขณะพระภิกษุนั่งกับพื้น

-เดินเข้าไปด้วยกิริยาอาการสำรวม เมื่อถึงบริเวณที่ปูลาดอาสนะไว้ นั่งคุกเข่าแล้วเดินเข้าเข้าไป เมื่อถึงที่ใกล้ประมาณ 1 ศอกเศษ นั่งคุกเข่า กราบ 3 ครั้ง ยื่นมือทั้งสองออกไปรับสิ่งของดังกล่าว

-เมื่อรับสิ่งของแล้ว นิยมวางสิ่งของนั้นไว้ข้างหน้าด้านขวามือ กราบ 3 ครั้ง แล้วหยิบสิ่งของนั้นด้วยมือทั้งสองประคอง เดินเข้าถอยหลังออกไปจนสุดบริเวณที่ปูลาดอาสนะไว้ แล้วลุกขึ้นยืนเดินกลับไปได้

-กิริยาอาการเดินเข้านั้น นิยมตั้งตัวตรง ถ้าไม่ได้ถือสิ่งของ มือทั้งสองห้อยอยู่ข้างตัว ถ้าถือสิ่งของ มือทั้งสอง ประคองสิ่งของยกขึ้นอยู่ระดับอก ศอกทั้งสองแนบชิดชายโครง

-ขณะเดินเข้า ร่างกายส่วนบนไม่เคลื่อนไหว ไม่ช้ดสาย ไม่โยกโคลงไปมา ไม่เอียงซ้าย ไม่เอียงขวา ร่างกายส่วนล่างเท่านั้นที่เคลื่อนไหว และขณะเดินเข้าเข้าไป หรือถอยหลังออกมา นั้น นิยมให้ตรงเข้าไปแล้วตรงออกมา

7.3.9 การกรวดน้ำและรับพรพระ

การกรวดน้ำ คือ การรินน้ำหลังลงให้เป็นสาย อันเป็นเครื่องหมายแห่งสายน้ำใจอันบริสุทธิ์ ตั้งใจอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลที่ตนได้ทำมาในวันนั้นให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ถ้าผู้ล่วงลับนั้นเป็นผู้มีอาวุโสน้อยกว่า เช่น เป็นบุตร ธิดา เป็นน้อง หรือเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ก็ชื่อว่าได้แผ่เมตตากรุณาธรรมของตน ไปสู่ผู้ล่วงลับเหล่านั้น ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมากกว่า เช่น เป็น บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นพี่ เป็นครูอาจารย์ เป็นต้น ก็ชื่อว่าได้แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อท่านเหล่านั้น

การรับพรพระ คือ อาการที่เจ้าภาพนอบน้อมทั้งกายและใจรับความปรารถนาดี ที่พระภิกษุตั้งกัลยาณจิต สวดประสิทธิ์ประสาทให้เจ้าภาพรอดพ้นจากอันตรายภัยพิบัติทั้งหลาย และเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นต้น

วิธีปฏิบัติในการกรวดน้ำ

-น้ำที่ใช้กรวดนั้น นิยมใช้น้ำที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นเจือปน เช่น น้ำประปา น้ำฝน น้ำป่อ เป็นต้น

-ภาชนะที่ใส่น้ำกรวด ต้องเตรียมล่วงหน้าไว้ให้พร้อม ใส่น้ำให้เต็ม และมีที่รอง หากไม่มีภาชนะสำหรับกรวดน้ำโดยเฉพาะ จะใช้ขันหรือแก้วน้ำแทนก็ได้ ในกรณีนี้ ควรหาจานหรือ ถาดไว้รองกันน้ำหกด้วย

-เมื่อถวายไทยธรรมแด่พระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว เจ้าภาพหรือประธานในพิธีนิยมนั่ง กับพื้น ห่างจากพระภิกษุสงฆ์พอสมควร ประคองภาชนะที่ใส่น้ำกรวดด้วยมือทั้งสอง เตรียม กรวดน้ำ

-เมื่อพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นหัวหน้าเริ่มอนุโมทนาว่า “ยถา วาริวหา...” ฟังรินน้ำให้ไหล ลงเป็นสายโดยไม่ให้สายน้ำขาดตอนเป็นหยด ๆ พร้อมทั้งตั้งใจสำรวมจิต อุทิศส่วนบุญส่วน กุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนึกในใจดังนี้

อิหัง เม ญาติันัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย.

แปลว่า **ขอส่วนบุญนั้นจงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลาย ของข้าพเจ้า จงมีความสุขเถิด.**

-คำกรวดน้ำนี้จะใช้แบบอื่นก็ได้ หรือจะนึกคิดเป็นภาษาไทยให้มีความหมายว่า อุทิศ ส่วนบุญไปให้แก่ผู้นั้น โดยระบุชื่อลงไปด้วยก็ได้

-ถ้าภาชนะที่กรวดน้ำมีปากกว้าง เช่น ขัน หรือ แก้วน้ำนิยมใช้นิ้วชี้มือขวารองรับ สายน้ำให้ไหลไปตามนิ้วนั้น เพื่อป้องกันมิให้น้ำไหลลงเปาะเปื้อนพื้นหรืออาสนะ ถ้าภาชนะ ปากแคบ เช่น คนโท หรือ ที่กรวดน้ำโดยเฉพาะ ก็ไม่ต้องรอง เพียงใช้มือทั้งสองประคอง ภาชนะให้น้ำรินลง

-เมื่อตั้งใจอุทิศเป็นการส่วนรวมแล้ว จะอุทิศส่วนบุญเฉพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่งต่อก็ได้ โดยระบุชื่อบุคคลนั้นลงไปให้ชัดเจน

-เมื่อพระภิกษุรูปที่สองรับว่า “สัพพีติโย....” แล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดจะอนุโมทนา ผู้กรวดน้ำจะหยุดกรวดเทน้ำลงทั้งหมด แล้วประนมมือตั้งใจรับพรซึ่งพระภิกษุสงฆ์กำลังให้ต่อไป

-ขณะที่พระภิกษุสงฆ์กำลังสวดอนุโมทนาอยู่นั้น เจ้าภาพหรือประธานในพิธีไม่ลุกไป ทำภารกิจ หรือธุรกิจอย่างอื่นกลางคัน ควรนั่งรับพรไปจนกว่าจะจบ เพราะเวลานั้นเป็นเวลา ที่พระภิกษุสงฆ์กำลังประสิทธิ์ประสาทพรแก่เจ้าภาพ

-เมื่อพระภิกษุสงฆ์อนุโมทนาจบ จึงกราบหรือไหว้พระภิกษุสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง แล้วนำ น้ำที่กรวดนั้นไปเทที่พื้นดินรดต้นไม้ หรือเทที่พื้นหญ้าภายนอกตัวอาคาร บ้านเรือน เพื่อฝาก ไว้กับแม่พระธรณีตามคติแต่โบราณ

-การกรวดน้ำ ฟังกระทำเมื่อได้บำเพ็ญกุศลหรือความดีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เช่น ทำบุญ ใส่บาตร ถวายสิ่งของแด่พระภิกษุสงฆ์ หรือให้ทานแก่คนยากจน หรือเสียสละปัจจัยก่อสร้าง สาธารณประโยชน์อย่างอื่น แม้จะไม่มีพระภิกษุสงฆ์อนุโมทนาต่อหน้า จะกรวดน้ำคนเดียว เจียบ ๆ หรือกรวดหลังสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนก็ได้

-การกล่าวคำกรวดน้ำที่เป็นภาษาบาลี ฟังศึกษาความหมายให้เข้าใจก่อนเป็นดี ไม่ใช่ ว่ากันมาอย่างไรก็ว่ากันไปอย่างนั้น โดยไม่รู้ความหมายที่แท้จริง จึงต้องถามท่านผู้รู้หรือศึกษา วิธีการก่อน ทั้งนี้ จะเป็นผลดีแก่ตัวผู้ทำเอง คือ นอกจากจะได้ชื่อว่า ทำถูก ทำเป็นแล้ว ยังจะ เกิดประโยชน์ที่ต้องการด้วย

-ข้อควรจำเวลากรวดน้ำ คือ ต้องตั้งใจทำจริง ๆ ไม่ใช่ทำเล่น ๆ หรือทำเป็นเล่น หากว่า ภาชนะใส่น้ำกรวดไม่มี หรือมีไม่พอกัน ก็พึงนั่งกรวดในใจหนึ่ง ๆ โดยนำใจกรวดอุทิศเลย ไม่ควรไปนั่งรวมกลุ่มกันแล้วจับแขน จับขา จับชายผ้า จับข้อศอกกันแล้วกรวดน้ำ มองดู ชูลมุนไปหมดไม่งามตา ทั้งไม่เกิดประโยชน์ เพราะจิตใจของผู้กรวดจะไม่สงบเป็นสมาธิ ข้าบางครั้งก็หัวเราะกันคิกคักไปก็มี ต้องกรวดเป็น และตั้งใจกรวดจริง ๆ จึงจะมีผลจริง

7.3.10 การยืน เดิน นั่ง ในบริเวณและสถานที่ปฏิบัติธรรม

1) การยืน

1. การยืนตามลำพัง ควรให้เป็นไปในลักษณะสุภาพ สบาย ขาชิด สง่า ไม่หันหน้าหัน หลังหรือแกว่งแขนไปมา

2. การยื่นเฉพาหน้าพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ใหญ่ ถ้าไม่จำเป็น ไม่ควรยื่นตรงหน้าท่าน ควรยื่นเฉียงไปทางใดทางหนึ่ง อาจทำได้ 2 วิธี คือ

- 1) ยื่นตรง ขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย มือทั้งสองแนบข้าง
- 2) ยื่นค้อมส่วนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเล็กน้อย มือประสาน

การประสานมือทำได้ 2 วิธี คือ

- ก) คว่ำมือซ้อนกัน จะเป็นมือไหนทับมือไหนก็ได้
- ข) หงายมือทั้งสอง สอดนิ้วเข้าระหว่างร่องนิ้วของแต่ละมือ

2) การเดิน

1. **เดินตามลำพัง** ให้เดินอย่างสุภาพ หลังตรง ช่วงก้าวไม่ยาวหรือสั้นเกินไป ไม่เดินเหลียวหน้าเหลียวหลัง แกว่งแขนพองาม ไม่เดินลากเท้า สำรวมท่าเดินให้เรียบร้อย

2. **เดินกับพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ใหญ่** ให้เดินเยื้องไปทางซ้ายข้างหลังท่าน เว้นระยะห่างประมาณ 2-3 ก้าว ไม่เดินเหมือนเดินตามลำพัง ให้อยู่ในลักษณะนอบน้อมสำรวม ถ้าเป็นการเดินในระยะใกล้ มือควรประสานกัน (ดูระเบียบปฏิบัติการแสดงความเคารพพระภิกษุสงฆ์ประกอบด้วย)

3. เดินเข้าสู่ที่ชุมนุมหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเก้าอี้หนึ่ง ให้ปฏิบัติดังนี้

1. เดินเข้าไปอย่างสุภาพ
2. เมื่อผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อน ก้มตัวเล็กน้อย ถ้าผู้นั่งเป็นผู้อาวุโสกว่า ก็ก้มตัวมาก ระวังอย่าให้เสื้อผ้า หรือส่วนของร่างกายไปถูกต้องผู้อื่น
3. ถ้าไม่มีการกำหนดที่นั่ง ก็นั่งเก้าอี้ที่สมควรแก่ฐานะโดยสุภาพ อย่าลากเก้าอี้ให้ดัง หรือโยกย้ายเก้าอี้ไปจากระดับที่ตั้งไว้
4. ถ้าเป็นการนั่งที่กำหนดที่นั่งไว้ ก็นั่งตามที่ของตน

4. เดินเข้าสู่ที่ชุมนุมหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ต้องนั่งกับพื้น ให้ปฏิบัติดังนี้

1. เดินเข้าไปอย่างสุภาพ
2. เมื่อผ่านผู้ที่นั่งอยู่ก่อน ให้ก้มตัวมากหรือน้อยสุดแต่ระยะใกล้ไกล หรือผู้นั่งอาวุโสมากหรือน้อย ระวังอย่าให้เสื้อผ้าหรือส่วนของร่างกายไปถูกต้องผู้อื่น
3. ผ่านแล้วเดินตามธรรมดา
4. ถ้าระยะใกล้มาก ใช้เดินเข้า

การเดินเข้า คือ การใช้เข้าทั้งสองข้างยันลงพื้นโดยขอขาพับไปทางด้านหลัง ใช้เข่าก้าวไปข้างหน้าหรือถอยหลัง ดุจใช้เท้าเดิน แต่การก้าวเข้าหรือเดินเข้านั้น ช่วงก้าวจะก้าวเพียงสั้น ๆ ไม่ใช้การก้าวยาว เพราะนอกจากจะทำให้เดินเข้าไม่ถนัดแล้ว การพยุงตัวจะไม่เพียงพอวิธีเดินเข้าปฏิบัติดังนี้

1. นั่งคุกเข่า ตัวตรง มืออยู่ข้าง ๆ ลำตัว
2. ยกเข่าขวา-ซ้าย ไปข้างหน้าทีละข้างสลับกัน ปลายเท้าตั้งช่วงก้าวพองาม ไม่กระชั้นเกินไป
3. มือห้อยลงข้างตัว แกว่งได้เล็กน้อยเช่นเดียวกับการเดิน

การเดินในหมู่คนมาก ๆ ควรรักษาแนวให้ตรงกับคนหน้า ไม่ควรแซงขึ้นหน้า ทำให้ขาดระเบียบวินัย การยืนกันมาก ๆ ควรยืนให้ตรงคนหน้า ให้ถือแนวศีรษะให้ตรงกัน

ในพิธีกรรม ขณะประกอบพิธีควรรักษาความเยียบสงบ ในระหว่างประกอบพิธีกรรม อยู่หากเกิดความผิดปกติในเรื่องดินฟ้าอากาศก็ดี หรือสิ่งอันไม่คาดคิดก็ดี ควรรักษาความเป็นระเบียบวินัยไว้ก่อน คอยฟังคำสั่งของประธานในพิธีว่าจะให้ปฏิบัติอย่างไรบ้าง ควบคุมสติให้ดี ไม่ควรตื่นตระหนกและซุลมุนวุ่นวาย เพราะจะทำให้ขาดระเบียบวินัย และอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ เนื่องจากการกระทำของหมู่ชนที่ขาดสติสัมปชัญญะ เช่น มีการผลัดกันบ้าง เกิดโกลาหล ทำให้กระทบกระทั่งได้ เป็นต้น

3) การนั่ง

1. นั่งเก้าอี้ ให้นั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เท้าชิด เข่าชิด มือวางบนหน้าขา ถ้าเป็นเก้าอี้มีเท้าแขน เมื่อนั่งตามลำพังจะเอาแขนพาดที่เท้าแขนก็ได้ ไม่ควรนั่งโดยเอาปลายเท้าหรือขาไขว้กันอย่างไขว่ห้าง ควรนั่งเต็มเก้าอี้ อย่างนั่งโดยโยกเก้าอี้ให้โยกหน้าหรือเอนหลัง ถ้าเป็นหญิงต้องระมัดระวังเครื่องแต่งกายอย่าให้ประเจิดประเจ้อ

2. นั่งกับพื้น นิยมนั่งพับเพียบ การนั่งพับเพียบหมายถึงการนั่งตัวตรง พับขาทั้งสองข้างไปทางขวา หรือทางซ้ายก็ได้ตามถนัด ในหมู่ชาวพุทธ ถือว่าเป็นท่าหนึ่งที่สุภาพเรียบร้อยมากที่สุด ควรทำในกรณีที่ต้องนั่งกับพื้นต่อหน้าพระพุทธรูป พระสงฆ์ หรือขณะที่นั่งฟังเทศน์ เป็นต้น

3. นั่งตามลำพัง ให้นั่งพับเพียบในลักษณะสุภาพ ยืดตัว ไม่ต้องเก็บปลายเท้า แต่อย่าเหยียดเท้า มือวางไว้บนตักก็ได้ ผู้หญิงจะนั่งเท้าแขนก็ได้ การเท้าแขนอย่าเอาท้องแขนไว้ข้างหน้าผู้ชายไม่ควรนั่งเท้าแขน นั่งปล่อยแขนได้

4. นั่งต่อหน้าพระภิกษุสงฆ์ หรือผู้ใหญ่ ให้นั่งพับเพียบเช่นเดียวกับนั่งตามลำพัง แต่โน้มตัวเล็กน้อย ต้องเก็บปลายเท้า มือประสานกัน

วิธีนั่งพับเพียบแบบชาย

ให้นั่งพับขาทั้งสองราบลงกับพื้น หันปลายเท้าไปทางด้านหลัง จะพับขาทั้งสองไปทางซ้ายหรือขวาก็ได้ตามถนัด หัวเข่าแยกห่างจากกัน จนกระทั่งฝ่าเท้าข้างหนึ่งจรดกับหัวเข่าอีกข้างหนึ่ง อย่าให้ขาทับฝ่าเท้า มือทั้งสองประสานกันวางไว้ที่หน้าตัก ไม่เท้าแขน กายตั้งตรง เป็นท่าหนึ่งที่สง่ามาก (แต่ถ้านั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ นิยมลดความสง่าลง โดยแยกเข่าห่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และวางขาทับบนฝ่าเท้า)

วิธีนั่งพับเพียบแบบหญิง

ให้นั่งพับขาทั้งสองราบกับพื้น หันปลายเท้าไปทางด้านหลัง จะพับขาทั้งสองไปทางขวาหรือซ้ายก็ได้ แต่หัวเข่าทั้งสองแนบชิดกัน ไม่นิยมแยกเข่า ถ้านั่งพับไปทางขวาก็วางขาขวาทับฝ่าเท้าซ้าย ปลายเท้าขวาพับไปทางด้านหลัง ถ้านั่งพับไปทางซ้าย ก็วางขาซ้ายไว้บนฝ่าเท้าขวา

ปลายเท้าซ้ายหันไปทางด้านหลัง นั่งกายตั้งตรง ไม่โอนเอนไปมา ฝ่ามือประสานกันวางไว้บนหน้าตัก ไม่ทำแขนเป็นอัมชาด ยกเว้นคนป่วยกับคนชรา

วิธีเปลี่ยนท่านั่งพับเพียบ

เมื่อนั่งพับเพียบอยู่ข้างเดียวเป็นเวลานาน ๆ ถ้าเมื่อยมากต้องการเปลี่ยนอิริยาบถไปพับเพียบอีกข้างหนึ่ง ให้ใช้มือทั้งสองยันที่หัวเข่าทั้งสอง หรือยันที่พื้นข้างหน้า แล้วกระโหย่งตัวขึ้นพร้อมกับพลิกเปลี่ยนเท้าพับไปอีกข้างหนึ่ง โดยพลิกเท้าผลัดเปลี่ยนอยู่ด้านหลังไม่นิยมยกเท้ามาผลัดเปลี่ยนกันข้างหน้า เพราะไม่สุภาพ

บทที่ 8 บทสรุป

เนื้อหาบทที่ 8 บทสรุป

สรุปวิชาคู้มือพุทธมามกะ

แนวคิด

วิชาคู่มือพุทธมามกะกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นทางพระพุทธศาสนาที่พุทธมามกะจะต้องรู้ ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเรื่องพุทธมามกะ พระรัตนตรัย หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก แนวทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ ปัญหาเรื่องนิพพาน และความรู้พื้นฐานก่อนไปวัด

จะเป็นพุทธมามกะที่แท้จริงได้จะต้องนับถือพระรัตนตรัยด้วยใจจริงและตั้งใจปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากทำตรงข้ามกับที่กล่าวมานี้ แม้มีชื่อในทะเบียนบ้านว่า เป็นชาวพุทธ แต่ก็ไม่ได้ชื่อว่า เป็นพุทธมามกะ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของวิชาคู่มือพุทธมามกะโดยย่อ และเพื่อให้ได้ข้อคิดที่สำคัญเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

บทที่ 8

บทสรุป

พุทธมามกะ หมายถึง ผู้นับถือพระรัตนตรัยด้วยใจจริงและต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้สักแต่ว่านับถือ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตนในฐานะเป็นชาวพุทธ

ธรรมของพุทธมามกะมีอยู่ 5 ประการ คือ มีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกพระพุทธศาสนา และสับสนุนพระพุทธศาสนา

พระรัตนตรัย หมายถึง แก้ว 3 ประการ ได้แก่ พุทธรัตนะ : แก้วคือพระพุทธ ธรรม-รัตนะ : แก้วคือพระธรรม และสังฆรัตนะ : แก้วคือพระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยนั้นมี 2 ประเภท คือ พระรัตนตรัยภายใน และพระรัตนตรัยภายนอก

พระรัตนตรัยภายใน หมายถึง แก้ว 3 ประการที่อยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ของมนุษย์ทุกคน โดยพุทธรัตนะ คือ ธรรมกายหยาบ ธรรมรัตนะคือดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายหยาบ อยู่ ณ ศูนย์กลางของธรรมกายหยาบ และสังฆรัตนะคือธรรมกายละเอียด อยู่ ณ ศูนย์กลางของธรรมรัตนะ พระรัตนตรัยภายในเข้าถึงได้ด้วยการทำสมาธิ ทำให้ให้หยุดนิ่งอยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7

พระรัตนตรัยภายนอก หมายถึง เนमितกนามคือชื่อที่เกิดขึ้นเพราะการได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมคำสอนของพระองค์ และพระสงฆ์สาวกของพระองค์

หลักธรรมต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกเป็นหลักปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพาน เป็นหลักธรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกหมวด ไม่ขัดแย้งกัน ย่อและขยายได้ หากย่อจนถึงที่สุดก็จะเหลือข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายความแล้วจะได้ “84,000 ข้อ หรือพระธรรมชั้นธ” แบ่งเป็นพระวินัย 21,000 ข้อ พระสูตร 21,000 ข้อ และพระอภิธรรม 42,000 ข้อ

มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับทุกข์ห้าหน้ประการ ได้แก่ ความร้อน ความหนาว ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นต้น มนุษย์โดยส่วนใหญ่ไม่รู้สาเหตุว่าทุกข์เหล่านี้มาจากไหน และ

จะกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปอย่างไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือบุคคลที่ค้นพบสาเหตุแห่งทุกข์และสามารถกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้นโดยการปฏิบัติหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ดังนั้นบุคคลใดที่ต้องการหลุดพ้นจากทุกข์ ก็ต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนดังกล่าว ซึ่งทางลัดที่สุดของการปฏิบัติมรรคมีองค์ 8 คือ การทำสมาธินำใจมาหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 นั้นเอง

นิพพานมี 2 ประเภท คือ สอุปาทิเสสนิพพาน และ ออนุปาทิเสสนิพพาน สอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่ ออนุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่สิ้นชีพแล้ว

เมื่อสิ้นชีพหรือปรินิพพานแล้ว พระอรหันต์และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไปอยู่ในอายตตนิพพานอันเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริง ดังพุทธดำรัสว่า “ไม่ว่าจะมีภิกษุปรินิพพานด้วยออนุปาทิเสสนิพพานธาตุมากเพียงใด ความพร่องหรือความเต็มของนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ ดุจมหาสมุทรที่ไม่ปรากฏความพร่องหรือความเต็มไม่ว่าจะมีน้ำและฝนตกลงไปมากเพียงใดก็ตาม”

ความรู้พื้นฐานที่พุทธมามกะควรจะต้องทราบก่อนไปวัด ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น การเตรียมตัวก่อนไปวัด เช่น การเตรียมใจ การแต่งกาย การจัดเตรียมปัจจัยไทยธรรม เป็นต้น และเรื่องประเพณีของชาวพุทธต่าง ๆ ได้แก่ การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย การสนทนากับพระภิกษุสงฆ์ การยืน เดิน นั่ง ในบริเวณและสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

เมื่อนักศึกษาอ่านและทำแบบฝึกปฏิบัติวิชาคู่มือพุทธมามกะมาจนถึงบทสรุปแล้วอันดับต่อไปจะให้นักศึกษาปฏิบัติใน 3 ข้อดังต่อไปนี้

1) พิจารณาตนเองว่าเป็นพุทธมามกะที่แท้จริงหรือยัง

ให้นักศึกษาพิจารณาตนเองว่า ที่ผ่านมานั้นตนได้ปฏิบัติตนสมกับเป็นพุทธมามกะที่แท้จริงหรือยัง กล่าวคือ นับถือพระรัตนตรัยด้วยใจจริงหรือไม่ ได้ดำรงตนอยู่ในธรรมของพุทธมามกะ 5 ประการหรือไม่ และได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่

เหตุที่ต้องพิจารณาเรื่องนี้ ก็เพราะปัจจุบันมีชาวพุทธจำนวนมาก เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม ไม่ได้ตั้งใจศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับถือสิ่งอื่นที่ไม่ใช่พระรัตนตรัย เช่น คนทรง ภูตผี เทวดา หรือแม้แต่สัตว์แปลก ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นสรณะอันเกษม ไม่อาจช่วยให้พ้นทุกข์ได้

2) พัฒนาตนเองให้เป็นพุทธมามกะที่แท้จริง

ใครที่ยังไม่ได้เป็นพุทธมามกะที่แท้จริงก็ให้ปฏิบัติตนเสียใหม่ ตั้งใจศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง หากทำได้เช่นนี้นักศึกษาจะพบว่า คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นดีจริงไม่มีคำสอนใด ๆ เทียบได้ จากที่กล่าวแล้วว่า ปัจจุบันชาวต่างชาติต่างศาสนาได้หันมานับถือพระพุทธศาสนากันมาก เพราะเขาเห็นคุณค่าเห็นประโยชน์จากพุทธธรรมนั่นเอง ส่วนคนที่เป็นชาวพุทธมาตั้งแต่เกิดจำนวนไม่น้อยกลับทำตัวเหมือนไก่ได้พลอย

3) ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้แก่คนรอบตัวเรา

เมื่อนักศึกษาได้ศึกษาและลงมือปฏิบัติแล้ว จากนั้นก็ควรทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้แก่คนรอบตัวเรา ใครก็ตามที่ยังไม่เห็นคุณค่าของพุทธธรรมก็แนะนำเขา ไม่ว่าจะป็นคุณพ่อคุณแม่ สามี ภรรยา บุตรธิดา มิตรสหาย ลูกน้องพนักงาน ครูบาอาจารย์ คนบ้านใกล้เรือนเคียง เป็นต้น

ถามว่าทำไมต้องทำหน้าที่กัลยาณมิตร ใครจะเชื่ออย่างไรจะนับถืออะไรก็แล้วแต่เขาไม่ดีหรือ เหตุที่ต้องทำหน้าที่กัลยาณมิตรก็เพราะว่า การที่เราจะอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขนั้น สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเราโดยเฉพาะคนนั้นจะต้องมีศรัทธาศีลและทิวัจฉิหรือความเห็นเหมือนกันไม่เช่นนั้นแล้วจะทะเลาะกัน จะฆ่ากัน ทำร้ายเบียดเบียนกันเหมือนดังเช่นในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย. **อโศกมหาราช และข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม, 2539)

ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, สมเด็จพระ (เจริญ สุวฑฺฒโน). **ธรรมดุษฎี**. กรุงเทพฯ : ส่องศยาม, 2537.

ทตตชีโว ภิกขุ. **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. กรุงเทพฯ, 2537.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อัครัญญสูตร**. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค. เล่ม 11 ข้อ 118 หน้า 88. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **สรภังคเถรคาถา** พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา สัตตก. เล่ม 26 ข้อ 490-492 หน้า 422. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **อรรถสันทสสเถรอปทาน**. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน. เล่ม 32 ข้อ 50 หน้า 301. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **มหาปชาบดีโคตมีเถรียาปทาน**. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน. เล่ม 33 ข้อ 130-131 หน้า 404. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **สุตตนตปิฎก ขุททกนิกายสส มหานิทเทโส (สุยามรฎฐสส เตปิฎก)**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

_____. **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค**. เล่ม 1 หน้า 77. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____. **พระวินัยปิฎก มหาวรรค ปฐมภาค**. เล่ม 3 ข้อ 541 หน้า 448. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____. **อนิยตสิกขาบทที่ 1 สิกขาบทวิภังค์**. พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค. เล่ม 3 ข้อ 634 หน้า 667.

_____. **อัปโปสสุกกถา**. พระวินัยปิฎก มหาวรรค. เล่ม 6 ข้อ 7 หน้า 29. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. พระวินัยปิฎก มหาวรรค. เล่ม 6 ข้อ 15 หน้า 46. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **พระวินัยปิฎก มหาวรรค.** เล่ม 6 ข้อที่ 56-59 หน้า 110-114. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **เสนาสนชั้นธกะ.** พระวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค. เล่ม 9 ข้อ 241-248 หน้า 121-125.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่มณีกาย สีลขันธวรรค.** เล่ม 11 หน้า 490. กรุงเทพฯ : มหา-
มกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **มหาปทานสูตร.** พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค. เล่ม 13 ข้อ 54 หน้า 55. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **มหาปรินิพพานสูตร.** พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค. เล่ม 13 ข้อ 138-143 หน้า 318-
322. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **อรรถกถามหาปรินิพพานสูตร.** สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่มณีกาย มหาวรรค. เล่ม 13 หน้า
436. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **อรรถกถาจุลลสีหนาทสูตร.** ปัญจสุทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก. เล่ม 18 หน้า
15. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **อรรถกถามหาตัทธมหาสังขยสูตร.** ปัญจสุทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก. เล่ม 19
หน้า 200. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **มหาวัจจโคตตสูตร.** พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก ปริพพาชกวรรค. เล่ม 20
ข้อ 253-267 หน้า 456-467. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **มหาจัตตารีสกสูตร.** พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก. เล่ม 22 ข้อ 253 หน้า
341. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **ทักษิณาวีรังกสูตร.** พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก. เล่ม 23 ข้อ 713 หน้า 395.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิกาย สคาถวรรค.** เล่ม 25 หน้า 115. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

_____ . **ปทสูตร.** พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค. เล่ม 30 ข้อ 253 หน้า 132. กรุงเทพฯ
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **จันทาสสูตร.** พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต. เล่ม 36 ข้อ 175 หน้า 373.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ภาวสูตร.** พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต. เล่ม 36 ข้อ 376 หน้า 831.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ปริกขารสูตร.** พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต. เล่ม 37 ข้อ 42 หน้า 110. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ภาวนาสูตร.** พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต เล่ม 37 ข้อ 68 หน้า 252. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **มหานามสูตร.** พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต. เล่ม 37 ข้อ 115 หน้า 440-442. กรุงเทพฯ
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ปรมัตถโฆติกาอรรถกถาขุททกนิกายขุททกปาฐะ.** เล่ม 39 หน้า 8. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2543.

..... **พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท.** เล่ม 42 ข้อ 24 หน้า 275-277. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ขฎิลสูตร.** ปรมัตถที่ปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก. เล่ม 44 ข้อ 46 หน้า 120.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ชาตสูตร.** ปรมัตถที่ปนี อรรถกถาขุททกนิกาย อิติวุตตกะ. เล่ม 45 ข้อ 222 หน้า 304. กรุงเทพฯ :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **อรรถกถापสาทสูตร.** ปรมัตถที่ปนี อรรถกถาขุททกนิกาย อิติวุตตกะ มก. เล่ม 45 หน้า 566-567.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **ปรมัตถที่ปนีอรรถกถาขุททกนิกายเปตวัตถุ.** เล่ม 49 หน้า 374. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2543.

..... **อรรถกถาสุคันธเถรคาถา.** ปรมัตถที่ปนีอรรถกถาขุททกนิกายเถรคาถา เล่ม 50 หน้า 170. กรุงเทพฯ
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543

..... **อรรถกถานาคิตเถรคาถา.** ปรมัตถที่ปนีอรรถกถาขุททกนิกายเถรคาถา. เล่ม 50 หน้า 415. กรุงเทพฯ
: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **คหัญญุทสุดตนิทเทส.** สัทธัมมปชโชติกา อรรถกถาขุททกนิกาย มหานิทเทส มก. เล่ม 65 หน้า 291. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **สัทธัมมปกาสิณี อรรถกถาขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค.** เล่ม 68 หน้า 46. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค.** เล่ม 68 ข้อ 147 หน้า 754. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **พระอภิธรรมปิฎก อัญญาสาสิณี อรรถกถาธรรมสังคณี.** เล่ม 76 หน้า 514. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

..... **อัญญุกนิทเทส.** ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ปุคคัลปัญญัตติ. เล่ม 79 หน้า 187-188. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต). **คำวัด.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548.

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร). **มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวดึงส์ (พระมงคลเทพมุนี).** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. 2539.

พระรังสฤษดิ์ อธิธิจินฺตโก . **เกิดด้วยสองมือยาย.** กรุงเทพฯ : พีวีพี ซัพพลายส์, 2551.

พระอมรเมธาจารย์ (นคร เขมปาสิ ป.ธ. 6), พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ. 9) และคณะ. **พระไตรปิฎกปริทัศน์.** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538. หน้า 3.

พระอริยคุณาธาร (ปุสโส เส็ง ป.ธ. 6). **ทิพยอำนาจ.** พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มหามกุฏ, 2535.

พลังศรัทธาในพระพุทธศาสนาของ CALORA ANDUJO. ข่าวสด. 19 มีนาคม พ.ศ. 2549. ปีที่ 15 ฉบับที่ 5589 หน้า 1.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.** กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.

ส.ผ่องสวัสดิ์, เรียงเรียง. **ชีวิตนี้มีไว้ทุ่มเต็มพัน** (บทเทศน์พระภาวนาวิริยคุณ). กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550.

สุรยุทธ์” ย้ำฟังเสียงวิจารณ์-ไม่กลัวถูกเป็นไฟ ลุยสร้างรัฐตำรวจ. ผู้จัดการออนไลน์ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2549, 13:39 น.<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9490000142121>.

McCabe, Joseph. **The Golden Ages of History.** Watts And Co, London. 1944.

ประวัติย่อ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ แสง จันทร์

ถิ่นกำเนิดเกิดเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 ที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ในครอบครัวชาวนาที่ยากจนตามธรรมชาติ

พ.ศ. 2483 เรียนจบชั้นป.4 ที่โรงเรียนใกล้หมู่บ้าน บิดานำไปฝากเป็นเด็กวัดที่

วัดเกาะทอง ในสำนักพระอาจารย์ยนต์ โสภิต (พระวัดป่าสายหลวงปู่มั่น

ภูริทตฺโต) และได้บรรพชาเป็นสามเณรในปลายปีนั้น

พ.ศ. 2486 สอบนักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. 2486 เข้าไปอยู่วัดศรีจันทร์ในเมืองขอนแก่น สอบได้นักธรรมชั้นโท และเรียน

บาลีไวยากรณ์

พ.ศ. 2487 สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยค และนักธรรมเอก

พ.ศ. 2488 สอบได้เปรียญธรรม 4 ประโยค ย้ายไปอยู่วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2489 สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค และได้เข้าเรียนในสภาการศึกษามหา-

มกุฏราชวิทยาลัยเป็นรุ่นแรก

พ.ศ. 2492 สอบได้เปรียญธรรม 6 ประโยค และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ มีสมเด็จ-

พระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. 2493 ได้เป็นปัจฉาสมณะเดินทางตามพระศรีวิสุทธิญาณ (สุชีพ ปุณฺณานุกาภ)

ไปประชุมร่วมพิธีเปิดองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) กลับมา

แล้วได้เขียนนิยายอิงหลักธรรมเรื่อง **ลีลาวดี** ที่มีชื่อเสียงเป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2495 เรียนจบหลักสูตรปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับ

ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.) และได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนภาษา

อังกฤษและตรรกวิทยา

- พ.ศ. 2500 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระอมรา-
ภีร์กษิต
- พ.ศ. 2501 สอบชิงทุน British Council ได้ จึงลาสิกขาบทไปศึกษาการสอนภาษาอังกฤษ
ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน
- พ.ศ. 2502 ได้ทุนมูลนิธิเอเชียไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐอเมริกา ได้
ปริญญา M.A. ทางภาษาและวรรณคดีอังกฤษ
- พ.ศ. 2504 กลับมาเป็นอาจารย์สอนที่สถาบันเดิมและเป็นผู้ช่วยเลขาธิการด้านกิจการ
วิเทศสัมพันธ์
- พ.ศ. 2507 ไปรับราชการเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ พระพุทธศาสนาและปรัชญา
ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ สูง
ขึ้นไปตามลำดับคือ
- หัวหน้าภาควิชาวัฒนธรรมตะวันออก
 - หัวหน้าภาควิชามนุษยสัมพันธ์
 - หัวหน้าภาควิชาภาษาปัจจุบันต่างประเทศ
 - เลขานุการคณะมนุษยศาสตร์
 - รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์
 - คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

ตำแหน่งทางวิชาการ

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์
- รองศาสตราจารย์
- ศาสตราจารย์

- ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
- ปริญญาดุขฎฐิบัณทิต (กิตติมคัคกัค) สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม
- ปรัชญาดุขฎฐิบัณทิต (กิตติมคัคกัค) สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฎราชวิทยาลัย

เกษียณอายุราชการ ปี พ.ศ. 2531

สถานะปัจจุบัน

- ข้าราชการบำนาญ
- อาจารย์พิเศษ เฉพาะอย่างยิ่งในด้านการบรรยายวิชาพระพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษแก่ชาวต่างประเทศ ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ

เกียรติยศพิเศษ

ได้รับพระราชทานเสมาทองคำสำหรับผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาดีเด่นด้านการเขียน ได้รับรางวัลครูบาศรีวิชัยสำหรับผู้บำเพ็ญประโยชน์ดีเด่นแก่พระพุทธศาสนา พัฒนาลังคมในล้านนาไทย

พ.ศ. 2550 เป็นพลเมืองดีเด่นแห่งชาติด้านการสังคมสงเคราะห์

ได้รับเกียรติ

เป็นมรดกศิลปินอีสานปี 2551 จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับประกาศเกียรติคุณดีเด่นสำหรับผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาจากคณะกรรมการวิชาการศาสนาศิลปวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร 2552